

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

11. ISTUNGJÄRK

18.–20. juuni 1990

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 11. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

18. juuni 1990.....	4
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt.....	4
Istungjärgu päevakorra kinnitamine.....	7
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt.....	24
Eesti Vabariigi rendiseaduse eelnõu esimene lugemine.....	30
A. Vinnali informatsioon maksuseaduste eelnõudest ja Eesti Vabariigi seaduse eelnõust 1990. aasta riigieelarve kohta.....	40

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 11. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

18. juuni 1990.....	50
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt.....	50
A. Vinnali informatsioon maksuseaduste eelnõudest ja Eesti Vabariigi seaduse eelnõust 1990. aasta riigieelarve kohta.....	53
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt.....	63
A. Vinnali informatsioon maksuseaduste eelnõudest ja Eesti Vabariigi seaduse eelnõust 1990. aasta riigieelarve kohta.....	64
Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduseelnõu esimene lugemine.....	65

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 11. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

19. juuni 1990.....	78
Eesti Vabariigi Valitsuse lähtekohtadest maareformiga seotud üld- ja majanduspoliitiliste küsimuste arutamiseks.....	79
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teine lugemine.....	91

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 11. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

20. juuni 1990.....	100
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teise lugemise jätkamine.....	100

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 14. juuni seadluse "Eesti Ringhäälingu likvideerimisest" kinnitamine	125
Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu teine lugemine	135
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 11. ISTUNGJÄRK VIIES ISTUNG	
20. juuni 1990.....	142
Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine	142
R. Tamme informatsioon 1990. aasta 7.–8. juuli Tori kokkutuleku kohta.....	161

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

11. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

18. juuni 1990

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust! Palun asume kohtadele ja märgime ära oma kohaloleku. 75 saadikut. Puudub 30. Ülemnõukogu on äärepealt otsustusvõimeline.

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Möödunud nädal oli meie rahvale leinanädal. Meenutasime okupatsiooni ohvreid. Ma palun ka Ülemnõukogu liikmeid mälestada võõrvõimu vägivalda ohvreid.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt

Juhataja

Enne kui me asume päevakorra arutamisele ja kinnitamisele, annan sõna Rein Veidemannile nende sündmustega seotud Ülemnõukogu avalduse projekti tutvustamiseks.

R. Veidemann

Austatud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi poolt on teie laudadele asetatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt. Täpsemini selle avalduse projekt. Lubage mul see kõigepealt ette lugeda: 17. juuni 1940 tõi Eesti uuemasse ajalukku saatusliku pöörde. Sel päeval okupeerisid NSV Liidu väed iseseisva Eesti Vabariigi. Kõik sellest tulenevad Eesti saatust määravad otsused ei olnud Eesti rahva tahte väljendus. Eesti lõigati ära Euroopast ja tema rahvas sunniti elama viisil, mis ei vastanud tema traditsioonidele ega soovidele. Nüüd, pool sajandit hiljem, on tekkinud reaalsed võimalused ajaloolise õigluse jaluleseadmiseks ja Eestile vaba, turvalise tuleviku rajamiseks. Selle oluliseks eelduseks peab

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1940. aastal Balti riikide okupeerimise ja annekteerimise tunnistamist NSV Liidu poolt. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, lähtudes talle usaldatud rahva mandaadist ja kõrgeimale võimuorganile esitatavast vastutuse määrast, teeb omaltpoolt kõik, et Eesti naasmine iseseisvate Euroopa riikide perre toimuks rahumeelselt ja demokraatlikke põhimõtteid ning rahvusvahelist julgeolekut kindlustaval viisil."

Selle avalduse algvariandi autoriteks on siinesineja, Küлло Arjakas, Marju Lauristin ja Jaak Jõerüüt.

Enne kui rahvasaadikutel tekib vajadus siin midagi muuta või täiendada, võetagu teadmiseks mõned lähtekohad, millest teksti koostamisel juhinduti. Ma tahaksin väga, et neid põhimõtteid jagaks ka ülejäänud saadikute kogu.

Esiteks, lakoonilisus. Meil ei ole vaja enam pikalt-laialt seletada, mis ikkagi juhtus Eestiga aastatel 1939–1940. Viimastel aastatel on ilmunud palju traktaate, artikleid, käsitlusi, kus kõik toimunu on kirjas, ära seletatud ja põhjendatud. Kes sellega ei lepi, kes ei julge või ei taha ajalootõega silmitsi seista või kes tahab ajalugu kasutada mingite dogmade tõestamiseks, nende jaoks üleseletamine ei aita enam midagi.

Mööda näib saavat ka tundeliste tekstide aeg. Oleme ärganud rahvas, oleme kuivatanud oma pisarad, maha surunud oma ängistuse, üle saanud enesehaletsusest. Me teame nüüd, et me ei või muutuda ka oma ajaloo pantvangideks, vaid peame kainelt, sihiteadlikult ja järjekindlalt põhistama tulevikku, mis õpib küll ajaloost, kuid samavõrd arvestab ka maailma muutumisi meie ümber.

Teiseks, sõnum. Me leidsime, et siinses päevakohases tekstis on vajadus keskenduda kahe sõnumi väljendamisele. Osutada: a) sellele, et 1940. aastal toimunu oli olemuslik, ja selleks olemuslikkuseks oli see, et Eesti okupeeriti Nõukogude Liidu poolt, lõigati ära nii ta seesmisest arengupotentsiaalid kui ka Euroopast, kuhu ta aastasadade ja -tuhandete vältel oli juba kuulunud koos kõigi sellest tulenevate konsekventsidega; b) meie tänasele vastutusele uue ajaloolise võimaluse avanedes taastada Eesti euroopaliku riigina, kindlustada Eesti ühiskonna turvaline ja vaba areng, seejuures kandes hoolt, et kõik Eesti ühiskonnaga liitujad saaksid sama vabalt tunda end Eestimaal, et oleks tagatud nendegi inim- ja kodanikuõigused. Ja et need, kes sellega liituda ei taha, võiksid oma vabal valikul leida endale uue kodu või naasta oma sünnipaika. Meie siin saame vastutada vaid sel juhul, kui meil on täielik rahvamandaadiga kinnistatud otsustamise õigus, see tähendab, kui me tunnetame end kõrgeima võimuna. Seegi moment on avalduses fikseeritud.

Lugupeetud kolleegid! Nii eelmine kui ka meie praegune Ülemnõukogu on vastu võtnud ridamisi ajaloolisi otsuseid, avaldusi ja seadusi. Meie näeme, kuidas need avaldused on kokku

käinud objektiivse arenguga nii Euroopas kui ka Nõukogude Liidus. Ma tahaksin väga, et kõik need, kes on nende otsuste vastu hääletanud ja teevad seda võib-olla tänagi, mõistaksid kahte väga olulist asja.

Esiteks, nad kulutavad oma ainsat elu selleks, et ajaloole jalgu jääda, mis iseenesest on ju väga kurb, kui see sünnib mõistmatusest. Aga kui see sünnib mingi inimvaenuliku idee nimel, siis ei vääri see kaastunnet.

Ja teiseks. Parlamendis ei saa olla opositsiooni, mis esindaks teist võimusteemi, võimkonda või teise riigi huve. Kuid see osutus ei tähenda sugugi, et ma kutsuksin üles nivelleeruma oma põhimõtetes ja seisukohtades. Aga minu ja väga paljude minu mõttekaaslaste arvates on siiski küsimusi, probleeme, dokumente, mille suhtes vastuhääletamine on vähemalt lugupidamatus Eestimaa vastu, kui mitte solvang või koguni kuritegu. Ja nagu ma oma ühes varasemaski esinemises olen kord juba öelnud, tahan nüüd siingi puldist öelda, et kes tunneb, et sellist tüüpi tekstide vastuvõtmine käib temale, tema mõistusele üle jõu, jäägu erapooletuks. Erapooletus sel juhul väärrib tõesti austust ja sel juhul säilitab saadik ka oma eneseväärikuse. Tänan!

Juhataja

Paar sõna selgituseks selle dokumendi vastuvõtmise protseduuri kohta. On ettepanek mitte avada poliitilist diskussiooni, kuna selleteemalised diskussioonid on meil toimunud juba nii 30. märtsi kui 8. mai otsustega seoses. Küll aga kindlasti on teksti täiustamine võimalik redaktsioonilise tööga. Selle tõttu on ettepanek: kui Ülemnõukogu leiab, et see avalduse projekt on võimalik võtta aluseks ja see avaldus Ülemnõukogu päevakorda võtta, siis hääletame selle läbi ja seejärel moodustame redaktsioonikomisjoni, kes võtab vastu kõigi saadikute kirjalikke parandusettepanekuid ja täna päeva lõpuks esitab meile redigeeritud projekti. Kas ollakse sellega nõus? Kas härra Sovetnikovil on midagi öelda selle protseduuri kohta? Palun. Sisu kohta on ettepanek esitada oma mõtted kirjalikult redaktsioonikomisjonile. Illar Hallaste tahab protseduuri kohta öelda? Palun.

I. Hallaste

Austatud eesistuja, lugupeetud saadikud! Me pole veel alustanud oma päevakorra arutamist. Teatavasti kehtiva reglemendi järgi peab päevakorra kinnitama Ülemnõukogu ja meil ei ole see küsimus veel päevakorras. Kõigepealt paneme päevakorra paika ja siis läheme avalduse juurde. See oleks sisuliselt õige käitumine. Aitäh!

Juhataja

On tulnud ettepanek selle protseduuri kinnitamine teha pärast päevakorra kinnitamist. Kas kõik on sellega nõus?

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Läheme siis, kuna see ettepanek on reglemendikohane, päevakorra juurde. Teie ees on väljajagatud päevakorraprojekt. Te näete, et see projekt on väga pingeline. Siin on selle nädala istungjärgu jaoks ette nähtud 9 küsimust. Kõigepealt, projekt näeb ette seaduseelnõude tutvustamist esimese lugemise korras. Nii on see rendiseadusega, nii on see maksuseaduste paketiga, nii on see eelarvega. Kui me täna kuulame ära ettekanded nende seaduseelnõude esimese lugemise korras, siis maksuseadustest aktsiisiseadus peaks minema sellel istungjärgul ka teisele lugemisele ja kui võimalik, vastuvõtmisele kolmapäeval. Sest see on seadus, mis peaks jõustuma 1. juulist.

Eelarve kuulub kolmele lugemisele, sellepärast on meil vajalik täna alustada tutvumist eelarvega. Teile on eelarve tekstid kätte jagatud, ja ma vabandan vene keelt kõnelevate saadikute ees – venekeelne eelarve tekst tuleb kohe.

On mõeldud niiviisi, et eelarve kohta me saame informatsiooni, mis on vajalik komisjonide töö alustamiseks. Homme saavad komisjonid alustada tööd nii tulumaksuseaduste projektide kui eelarvega ja me jätkame eelarve arutamist juba järgmisel istungjärgul.

Siis on meil selles projektis maareformi aluste arutamine. Vastav projekt on teil olemas ja seda on ka komisjonides juba arutatud. Maaelukomisjon on valmistanud tänaseks ette projekti arutelu ja see arutelu kannab üldpoliitilist iseloomu. See tähendab, me ei võta maareformi aluseid vastu mitte seadusena, vaid poliitilise otsusena, sest ta saab olla alus järgmiste seaduste vastuvõtmiseks juba konkreetselt maaküsimuses. Järelikult ei nõua see ka mitut lugemist. Kui me ei jõua aruteluga lõpuni sellel istungjärgul, võime seda arutelu edaspidi jätkata. Kuid kuna meie aeg on piiratud, siis oleks väga soovitatav, et me jõuaksime täna arutelu põhiküsimustes siiski läbi viia, et maaelukomisjon saaks teha otsuse projekti, et me saaks moodustada redaktsioonikomisjoni ja ka jõuda istungjärgu lõpuks või vähemalt järgmise istungjärgu alguses otsuseni, mis oleks aluseks seadusandlikule tegevusele.

Siis on meil pooleli reglement. Me teame, et reglemendi suhtes on tekkinud väga palju arvamusi. Need on töörühmal kõik fikseeritud. On jõutud üksmeelsele seisukohale, et see kümneosaline projekt, mis me arutasime, vajab veel täiendamist. Me loodame, et kui pühendame reglemendile veel 2 tundi homme pärastlõunal, siis saaksime uue reglemendi vastu võtta. Seega on ettepanek töötada täna päev läbi, kuulata ära ettekanded ja teha maareformi arutelu. Homme töötada komisjonides hommikupoole, õhtupoole võtta vastu reglement. Kolmapäeval töötada terve päev plenaaristungil, kusjuures meil on vajalik vastu võtta immigratsiooniseadus teisel lugemisel, kui see meil õnnestub. Siis on päevakorras, nagu ma ütlesin, aktsiisimaksu seaduse vastuvõtmine teisel lugemisel, kui see õnnestub teisel lugemisel vastu võtta. Samuti on Ülemnõukogu Presiidiumi poolt vastu võetud seadlus Eesti ringhäälingu likvideerimise kohta. Sellele tuleb meil ka oma kinnitus anda. Ning keskkonnakaitsekomisjon pakub viimase punktina ettekande Kirde-Eesti keskkonnakaitsest koos vastava otsuse projektiga, mis on teil käes. Me väga loodame, et see tihe kava on jõukohane. Selleks me peame töötama, ma ütlesin, ilma liigsete sõnadeta, keskenduma seadusandliku resultaadi saamisele. Tuletan meelde, et meie oma otsuse järgi on meil eelviimane istungjärk, meil on veel ainult järgmine nädal ja selle tõttu on ajakava tõesti pingeline. Lähtudes sellest, et eelarve vajab väga tõsist süvenemist ja väga tõsist läbitöötamist kõikides komisjonides, oli presiidiumil ka üks lisaettepanek, mida meil tuleb nähtavasti eraldi hääletada. See on: pikendada täna algava istungjärgu komisjonide tööd nädala lõpuni, just eelarve läbitöötamiseks. See tähendab meie poolt loa andmist, sest loomulikult iga komisjon ise otsustab, millal ja mismoodi ta sellega toime tuleb. Aga vajadus selle järele ilmselt on, et konsulteerida ekspertidega, et arutada eelarve üksipulgi läbi, muidu me järgmisel nädalal teda ilmselt vastu võtta ei jõua. Mida aga kujutab endast olukord, kui 1. juulist praktiliselt kinnitatud eelarvet ei ole, seda kindlasti kõik majandusinimesed teavad. Millised on ettepanekud? Kõne all on esimese punktina seesama avaldus, millest te juba kuulsite, ja ka see protseduur, mida ma tutvustasin. Päevakorra küsimustes on palju sõnasoovijaid. Alustaksime siis Nikolai Zahharovist. Palun.

N. Zahharov

Mul on soov sõna võtta esimeses küsimuses. Kui jutt on päevakorrast, võtan oma sõnavõtusoovi maha.

Juhataja

Ei, praegu me arutame päevakorda, sest ka esimene küsimus koos protseduuriga läheb meil päevakorra sisse. Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Kõik me mõistame üksmeelselt repressioone hukka. Vägivald on ebaõiglane ühtviisi kõigi inimeste ja rahvaste puhul nende rahvusest sõltumata. Kuid planeedi kõigi inimeste saatusse on jätnud sügava jälje ka fašism, millele, nagu stalinlikele repressioonidelegi, ei ole ega saa kunagi olema õigustust. Seepärast pakun välja Ülemnõukogu resolutsiooni projekti sündmuste kohta, millised leiavad aset 7.–8. juulil Pärnu lähistel. Palun lülitada see päevakorda.

Juhataja

Kas see resolutsiooniprojekt on kirjalikul kujul olemas ja laiali jagatud? ... Nagu ma aru saan, see projekt laiali jagatud veel ei ole. Kas kõik said ettepanekust aru? Lülitada täiendavalt päevakorda kümnenda punktina resolutsiooniprojekt seoses kokkutulekuga Pärnus. Palun, Jüri Liim.

J. Liim

Austatud eesistuja ja saadikud! 11. kuupäevaks olid kirjalikult valmis ettepanekud Vabadussõja ja -sõdalaste küsimuses. Samal päeval olid läbirääkimised spiiikriga selle teema ettekandeks. Võimaldati seda teha 13. juunil peale lõunat. Tol päeval ei jätkunud aega ja palusin seda võimaldada esmaspäeva hommikul, see tähendab täna. Nagu mulle just öeldi, pidavat presiidiumi tarbeks materjal olema toores. Kas seda on arutatud või alles arutatakse, jäi lõpuni selgusetuks. Ma ei tea kuidas kellelegi, kuid minule on see teema äärmiselt oluline ja ma ei suuda leppida selle edasilükkamisega. Soovin kõnet selles küsimuses nagu lubatud. Tänan!

Juhataja

Me praegu järjekorda ei aruta, aga Jüri Liim paneb ette võtta päevakorda ka kõigi saadikute käes olev paljundatud materjal Vabadussõja veteranidest ja samuti riiklikest tähtpäevadest. Ma võin ainult öelda kommentaariks, et Ülemnõukogu Presiidiumi neljapäevasel istungil alustati selle materjali arutelu, et päevakorda panna, eriti, mis puudutab riiklike tähtpäevi, ja see arutelu jäi pooleli. On uuesti neljapäeval kõne all presiidiumis. Ma ütlesin, et presiidium

ei ole veel lõpetanud seda arutamist, aga me oleme Jüri Liimi ettepaneku ära kuulnud, see on siis 11. punktina päevakorda lülitada. Härra Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud presiidium, lugupeetud kolleegid! Selge see, et praegu tehakse mingil määral ajalugu, ka Eesti ajalugu. Paraku võetakse vastu piisavalt, nii meil kui Liidu tasemel, selliseid dokumente, mida just alati ei täideta. Tahaks, et kõigil oleks loogiline finaali ja et dokumendid ja otsused, mida me vastu võtame, leiaks ikkagi täitmist. Mulle näib, et üks võimalus selleks on olemas. Pean silmas seda kurikuulsat pastori mõrvamise fakti, mispuhul me omal ajal avaldasime kaastunnet ning määrasime Eesti NSV Ülemnõukogu komisjoni eesotsas lugupeetud kolleeg Enn Leissoniga. Otstarbekas oleks, et see asi omandaks lõpetatud kuju. Seepärast teen ettepaneku võtta päevakorda Ülemnõukogu komisjoni esimehe Enn Leissoni aruanne ses küsimuses, et panna komisjoni moodustamisega alustatud asjale punkt, teha omad järeldused ja komisjon laiali saata. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Palun, Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Päevakord, mis meile välja on pakutud, on tõesti pikk, seetõttu ma ei saa päris hästi aru sellest, on nagu vana reeglendi järgi, et me töötame plenaaristungil esmaspäeval, teisipäeval, kolmapäeval, aga nüüd on juba mõni nädal olnud praktika, et teisipäeval on millegipärast komisjonide päev. Komisjonid võivad suurepäraselt töötada neljapäeval ja reedel. Seetõttu on mul ettepanek, esiteks, alustada tööd plenaaristungil homme kell 9 ja kolmapäeval kell 9 ja töötada plenaaristungitel nagu tarvis. Ja kui komisjonid leiavad, et nad peavad olema koos, siis saavad nad seda suurepäraselt teha täna peale kella kuut. Töötame nii palju, kui on tarvis, et need dokumendid saaksid vastu võetud. See on esimene asi.

Teine asi, mida ma tahaksin mõttevahetuse korras välja öelda, on see, et kui eelmisel istungjärgul üks asi pooleli jäi, siis arvatavasti loogiline on see, et järgmisel istungjärgul sellega jätkatakse. Meil jäi reeglendi pooleli, niisiis mul on ettepanek esimese päevakorrapunktina käsitleda seda temaatikat, mida Rein Veidemann ette kandis, kuid teise punktina jätkata otsekohe reeglendi arutamist. Viia üks asi lõpule ja siis võtta teine asi käsile, aga ärme töötame nii nagu Gaganova, mitmel kudumispingil korraga. Aitäh!

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja! Kui on meeles, tegi Ülemnõukogu istungjärgu eelmisel istungil rühm saadikuid ettepaneku võtta päevakorda küsimus pöördumise kohta NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole, viimaks Eestis läbi Euroopa Julgeoleku- ja Koostööndupidamise liikmesriikide esindajate erikomisjoni istung. Dokumendi ja pöördumise tekstid on välja jagatud. Tänapäevani pole see küsimus päevakorda sattunud. Ma palun anda seletus, miks seda küsimust pole päevakorda võetud ja igal juhul pärast lõunat olgu otsuse ja pöördumise tekstid paljundatud ja saadikutele välja jagatud, et nad saaks ise ses küsimuses seisukoha võtta. Tänan!

J. Põld

Austatud juhataja, austatud Ülemnõukogu! Kui mu mälu mind alt ei vea, siis sel kuul ei ole me veel kuulanud valitsuse infotundi. Ma ei tea, kas Ülemnõukogu Presiidium on otsustanud seda reglemendikohast tava mitte järgida või olen ma selle päeva Ülemnõukogu tööst eemal olnud ja mitte kuulanud. Aitäh!

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Me kuulsime äsja eesistujalt päevakorra väljapakumise juures, et on kole tähtsad küsimused ja et on jäänud ainult kaks viimast istungjärku. Samal ajal on meil 30 puudujat. Ma tahaksin siiski teada, enne kui me päevakorra juurde läheme, millist tähtsat riiklikku ülesannet ikkagi need 30 inimest praegu täidavad ja kas neil on meie Ülemnõukogu Presiidiumi või kellegi luba puududa ning need viimased kaks tähtsat istungjärku põhja lasta? Ma tahaksin nimeliselt teada kõikide puudumise põhjust. Siis mul tekib ka ülevaade auditooriumist ja selgub, kas on üldse mõtet tõsiselt võtta kohaloleva seltskonnaga neid punkte, mis päevakorras on. Selle palve ma kirjalikult härra Andrejevile saatsin ja paluksin see kohe ära teha. Kes on puudu? Mispärast? Tänan!

Juhataja

Nii, Illar Hallaste teist korda.

I. Hallaste

Austatud eesistuja, lugupeetud saadikud! Mul on ettepanek päevakorra 10. ja 11. punkti suhtes. Ma härra Gussevi resolutsiooniteksti pole näinud, aga see, nagu me asjast aru saime, käsitleb neid isikuid, kes võitlesid Eesti iseseisvuse eest Punaarmee vastu Teise maailmasõja

päevil. Kuna härra Liimi projekt käsitleb Vabadussõjas iseseisvuse eest võidelnuid, siis äkki annab need punktid ühendada ja otsustada, et mitte maksta pensioni ainult Vabadussõja veteranidele ja nende leskedele, vaid ka nendele isikutele, kes võitlesid Eesti iseseisvuse eest ka hilisemal ajal – Teise maailmasõja päevil ja pärast seda. Aitäh!

Juhataja

Aga see ei käinud enam päevakorra kohta.

I. Hallaste

Ettepanek: päevakorra kaks punkti ühendada. 10. ja 11.

Juhataja

Me ei ole neid veel päevakorda võtnud. Klavdia Sergij, palun.

K. Sergij

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Mul on ettepanek arutatavate seaduste rittaseadmise osas. Vaadeldgem esmalt seadusi, mille kohta materjalid on meil käes ning läbi vaadatud. See annab võimaluse rutem ja õigesti ühe või teise seaduse suhtes otsust vastu võtta. Meil ei ole veel käes materjale eelarveseaduse kohta, rendiseaduse materjalid saime just-just kätte, need küsimused aga seisavad läbivaatamiseks esireas.

Juhataja

Tänan! Teet Kallas.

T. Kallas

Austatud eesistuja, head kolleegid! Härra Jermolajev puudutas siin teemat, mille juurde tahaksin minagi tulla. Kas selle või järgmise istungjärgu päevakorras oleks põletavalt vaja kas infotundi või saadikute järelepärimistele vastamist, sest 15. mai sündmustest on tõesti piisavalt aega mööda läinud, et me saaksime juba mingit vastust, mis tegelikult toimus, mis on ette võetud. See on meie proovikivi, kas me oleme või mitte. Aitäh!

Juhataja

Võtaksime siis nüüd kokku need ettepanekud. Nagu te kõik saite jälgida esitatud päevakorra suhtes põhilisi ettepanekuid, oli osa ettepanekuid järjekorra suhtes ja olid ka lisaettepanekud.

Võtaksime kõigepealt need üheksa punkti ette ja järjekorra suhtes ma teeksin järgmise kommentaari. Rahvasaadik Klavdia Sergij tegi ettepaneku, et need projektid, mis on vähemtuttavad, see on siis eelarve- ja maksuseadus, rendiseadus, et neid arutada hiljem. Ma selgitaksin seda kavandit. Nimelt ongi mõte selles, et nende projektidega seisab ees töö komisjonides, ja selleks, et komisjonid saaksid oma tööd sihipärasemalt korraldada, on ette nähtud anda informatsioon nende projektide suhtes, mis oleks komisjonidele juhtnööriks, kui nad hakkavad neid projekte arutama. Nende projektide sisuline arutelu seisab meil ees, välja arvatud aktsiisiseadus, järgmisel istungjärgul. Nii et selle tõttu nad ongi eespool, et komisjonid saaksid homme või ka täna õhtul, kui me võtame härra Made ettepaneku vastu, arutada neid n.-ö. viljakamalt. Nüüd mis puudutab reglemendi küsimuse tõstmist ettepoole, siis tõepoolest on küsimus, kas reglementi arutada täna õhtupoole või homme õhtupoole. Järjekord on n.-ö. praktilistel kaalutlustel niiviisi pandud, kuna oli ette näha suur puudujate hulk, kaasa arvatud ka Ülemnõukogu juhataja ja õiguskomisjoni esimees. Et reglementi saaksime arutada ja vastu võtta siiski täiskvoorumis juures. Nii et see oli niisugune praktiline kaalutus selle kvoorumiga.

Nüüd, enne kui me läheme täiendavate ettepanekute juurde, mis puudutavad töökorraldust ja täiendavaid punkte, kas ollakse nõus, et me hääletame läbi esitatud päevakorra? Nende punktide päevakorda võtmise. Palun, kes on selle poolt, et teile pakutud päevakord sellel istungjärgul arutusele võtta? Ja täiendused arutame siis läbi eraldi. Poolt 76, vastu 1, erapooletuid 4.

Presiidiumi poolt esitatud 9 teemat on päevakorda võetud.

Nüüd, enne kui me läheme lõpliku järjekorra juurde, arutame läbi täiendusettepanekud. Ja siis arutame tööaega ja korraldust, sest siis me näeme ka töö mahtu. On tehtud täiendavad ettepanekud kolme punkti sisselülitamise kohta. Valitsuse infotund on meie järgmise istungjärgu päevakorras.

Kõigepealt saadikute rühm, keda esindas siin härra Gussev, teeb ettepaneku võtta eraldi päevakorda Pärnus toimuva kokkutuleku kohta resolutsiooni vastuvõtmine. Ma pean teid informeerima, et see ettepanek oli presiidiumil teada, presiidium arutas selle otstarbekust ja leidis, et ei ole õige selle kokkutuleku suhtes eelnevalt tekitada sellist poliitilist konfliktolukorda ja tõmmata liigset tähelepanu, liigselt dramatiseerida seda sündmust. Kuid samal ajal on vajalik, et selle kokkutuleku puhul oleks teada, mis on ta sisu. Tõepoolest tekkis probleem sellega, et sedalaadi kokkutulekul võib olla poliitilisi tagajärgi või poliitilisi väljundeid, mis kahjustavad meie praegust välispoliitikat ja üldse Eesti iseseisvumise rahumeelset demokraatlikku protsessi. Ja sellega seoses presiidium palus riigikaitsekomisjoni

selle sündmuse suhtes olla informeeritud. Oli ettepanek võtta ühendust Muinsuskaitse Seltsi juhatusega, kes tegelikult on selle kokkutuleku organiseerija. Ühesõnaga, see küsimus on riigikaitsekomisjoni kompetentsi antud. Muidugi Ülemnõukogu saab otsustada, kas me korraldame nii-öelda provisoorselt, eelnevalt selle küsimuse arutelu resolutsiooni vastuvõtmisega. Panen selle ettepaneku hääletusele. Kes on selle poolt, et saadik Gussevi poolt ette pandud resolutsioon Pärnu kokkutuleku suhtes võtta antud istungjärgu päevakorda? Poolt 27, vastu 44, erapooletuid 6. See ettepanek ei saanud piisavat toetust.

Järgmine on Jüri Liimi täiendusettepanek võtta Ülemnõukogu selle istungjärgu päevakorda küsimus Vabadussõja veteranide autasustamise toetamisest ja riiklikest tähtpäevadest – võidupüha taastamisest riikliku tähtpäevana. Seda ettepanekut arutas presiidium. Tegemist ei ole lihtsalt poliitilise otsusega. Nii riiklike tähtpäevade kui ka autasude ja eriti toetuste küsimus on ka finantsküsimus, see vajab eelnevat eksperthinnangut. Presiidiumi suhtumine oli positiivne selle küsimuse lahendamisse, kuid lõplikuks otsuse vastuvõtmiseks on vajalik siiski veel täiendav informatsioon ja analüüs selle kohta, kuidas seda realiseerida, sellepärast me sellel istungjärgul ei pidanud küpseks selle otsuse vastuvõtmist. Mis puudutab võidupüha, see tähendab 23. juuni taastamisse riikliku pühana, siis selles suhtes presiidium põhimõtteliselt võttis vastu positiivse otsuse, kuid kuna kogu riiklike pühade probleem on seotud, nagu ma ütlesin, majanduslike alustega, me ei saa võtta seda otsust tänavuseks aastaks, kus on nagnii see päev laupäev. Kui me võtame selle otsuse vastu, siis on tegemist ka küsimusega vabadest päevadest jne. Vastava seadluse võtab, nii on see plaanitud, presiidium neljapäeval vastu ja see on ka seadlusena kehtestatav. Kas meil on vajalik, kui meil ei ole kõik see ettevalmistus veel tehtud, alustada täna selle küsimuse arutamist? On selge, et asi ei piirdu härra Liimi ettekandega, sest see tekitab kindlasti vajaduse selle küsimuse üle mõtteid vahetada. Selle üle ma palun otsustada teil, lugupeetud saadikud. Nii et ma palun, hääletame. Kas võtta Jüri Liimi ettekanne teie poolt kättesaadud dokumentide põhjal selle istungjärgu päevakorda? Palun, kes on selle ettepaneku poolt? Kas Liim palub veel kord sõna ettepaneku enda suhtes? Härra Liim, palun.

J. Liim

Ma tuletan teile meelde, et võidupüha on 23. juunil, mitte 23. juulil või veel hiljem. Ja, me peame siiski seda päeva väärikalt tähistama, tuletades meelde vabadussõdalasi, ja kindlustama neile kõik selle, mis pakutud, sest see ei ole finantsiliselt absoluutselt raske küsimus, ja ma loodan, et kui te võimaldate mul teha ettekannet, saavad tunduvalt selgemaks kõik need küsimused. Tänan!

Juhataja

Kuna me saime veel täiendava seletuse, siis – kes on selle poolt, et võtta see küsimus istungjärgu päevakorda? Palun hääletada! Poolt on 39, vastu 27, erapooletuid 10. Ma palun mitte tõlgendada seda nii, et me seda küsimust ei lahenda. Härra Liim on palutud neljapäeval presiidiumile seda ettekannet tegema ja seletama lähemalt neid asjaolusid. Me oleme valmis seda küsimust positiivselt lahendama.

Järgmine ettepanek oli võtta päevakorda pastor Mere mõrva asjaolusid uuriva komisjoni aruanne. Nii palju kui mina tean, on see ettepanek tekkinud praegu n.-ö. kohapeal ja mingit teadet, et komisjon oleks sellise aruande esitamiseks valmis, presiidiumil ei ole. Ma ei näe, et Leisson sooviks midagi seletada. Kas härra Leisson tahab midagi öelda? Kas komisjon on võimeline tegema ettekannet oma tegevusest? Härra Jürjo, kas teie komisjon on valmis tegema ettekande komisjoni tegevusest? Kas ta peab seda vajalikuks?

V. Jürjo

Austatud koosviibijad! Ma ei ütleks, et komisjon oleks valmis tegema positiivset ettekannet. Aga kui võrd tegemist on Ülemnõukogu poolt moodustatud komisjoniga ja me ei saa õigeks pidada seda, et meid tõrjutakse lihtsalt kõrvale ja asjadel lastakse minna omasoodu, s.t. ummikusse. Kui Ülemnõukogu seda soovib, peame me igal juhul tegema selle ettekande ja ma isiklikult arvan, et enne suvevaheajale minekut oleks selline asi tõepoolest vajalik.

Juhataja

Täna! Kas lugupeetud saadikud on nõus, et me jätame selle küsimuse järgmisse istungjärku, kui võrd on selge, et komisjon praegu ei ole valmis seda tegema? Nii. Sellega on täiendavad ettepanekud ammendatud.

Siiski, veel on üks ettepanek. Nimelt on esitatud kirjalik pöördumise tekst NSV Liidu presidendi Gorbatšovi poole ja see tekst oli presiidiumil arutusel. Täna pannakse ette seda sellel istungjärgul arutada. Presiidium arutas teksti ja see tekst, mis esitati, koosnes kahest osast. Esimene osa oli sisuliselt hinnang Ülemnõukogu enda tööle, kus meie poolt vastuvõetud otsustele on antud negatiivne, kriitiline hinnang ja sellest lähtudes oli tehtud ettepanek kiita see hinnang heaks ja samal ajal kutsuda kokku siis enne Helsingi-2 rahvusvaheline komisjon ja nõupidamine Tallinnas ja see initsiatiiv pakuti siis NSV Liidu presidendile. Presiidiumi seisukoht oli järgmine; iseendast see idee – moodustada Helsingi-2 eel Euroopa Koostöö- ja Julgeolekunõupidamise liikmesriikide esindajatest rahvusvaheline komisjon uurimaks Eesti 1939. aasta sündmusi ja Eesti taotlust taastada iseseisev Eesti

Vabariik ja arutada seda küsimust Helsingi-2 raames – on võib-olla viljakas. Teiselt poolt – sellega seostatud kommenteeriv tekst, millega Ülemnõukogu ise mõistab hukka iseenda tegevuse, ei ole kohane vorm selle küsimuse tõstmiseks Ülemnõukogu enda poolt. See ettepanek anti tutvumiseks väliskomisjonile, kes tegeleb Helsingi-2 ettevalmistamisega, seisukoha võtmiseks ja ma usun, et järgmiseks istungjärguks ollakse valmis esitama juba komplekselt kogu see küsimus. Muidugi, pidades nõu ka saadikuterühmaga, kes selle ettepaneku tegi. Selleks istungjärguks see küsimus nii kaugel veel ei ole ja presiidium seda päevakorda ei pakkunud. Kas nõutakse selle küsimuse läbihääletamist? Härra Panfilov, teie olete ettepaneku tegija. Ma saan aru, et praegu ei ole meil vajadust siis hääletada seda. Palun, härra Panfilov.

P. Panfilov

Olen teiega nõus ses suhtes, et küsimust alles valmistatakse ette. Ent mu palvel on ka teine pool – paljundada ja jagada saadikutele tutvumiseks.

Juhataja

Nii, härra Panfilov võtab maha ettepaneku sellel istungjärgul arutada, kuid jääb selle juurde, et saadikud saaksid paljundatud materjali. Sellega tuleb kindlasti nõustuda. Nii et see võetakse vastu, selleks ei ole vaja Ülemnõukogu otsust. Sellega me oleme jäänud päevakorra sisulise arutamise juures seisukohale, et meie istungjärgu päevakord piirdub 9 punktiga, mis oli ette pandud. Nüüd ma panen arutusele järjekorra. Kas antud järjekord, arvesse võttes põhjendusi, mis olid tehtud nii nende majandusseaduste paketi suhtes, et me vajame kõigepealt nende tutvustamist, enne kui komisjonid hakkavad tööle, kui ka reglemendi suhtes, on vastuvõetav? Siin on kaks küsimust. Kuna need on eraldi asjad, ma panen nad eraldi hääletamisele. Kes on kõigepealt selle poolt, et päevakorras ettenähtud 2., 3., 4. küsimus jääks sinna, kus nad on, s.t. meie tänase töö hommikupoolsesse ossa. Kes on selle poolt? Vastuettepanek oli saadik Sergijlt – tõsta nad tahapoole, et oleks rohkem aega. Kes on praegu ettepannud projektis päevakorra sellise variandi poolt? Reglement tuleb eraldi hääletamisele. Härra Made, palun.

T. Made

Austatud eesistuja! Mul on üks konkreetne palve teile isiklikult, enne kui me jätkame oma tööd. Mitte pikalt ja laialt, kas presiidiumi otsuse või kellegi teise otsuse edasiandmisega saali mõjutada. Me oleme siin kaunis oma peaga mõtlevad inimesed, mitte nii nagu Moskva Ülemnõukogu või ka Rahvasaadikute Kongressi saalis, kus Gorbatsšov ja Lukjanov on üht või

teist küsimust alati pikalt ja laialt ette valmistanud, enne kui see hääletamisele tuleb. See on üks ettepanek – mitte kommenteerida pikalt ja laialt, sest istungi eesistuja peaks olema väga neutraalne, peaks istungit lihtsalt juhatama. Kui on ettepanek tehtud, siis see pannakse hääletusele ja kogu lugu. Ilma kommentaarideta. Või kui kommentaarid tulevad, siis sellelt inimeselt, kes seda on ette pannud. See on üks asi. Teine asi, minu ettepanek oli reglementi arutada täna otsekohe edasi, kuna ta jäi meil eelmisel nädalal pooleli ja pakkusin ta teise punktina välja. Aitäh!

Juhataja

Täna, härra Made. Ma tahaksin õigustada seda kommenteerimist ainult sellega, et me arutame päevakorda, ja kuna saadikud vajavad lisainformatsiooni, miks üks või teine punkt just sellisena on või ei ole läinud, kui neid on juba arutatud, siis see käis saadikute informeerimise korras seepärast, et vastasel juhul ma ei arva, et nad saaksid ka hääletamisel olla just nii objektiivsed, kui te soovite.

Aga läheme edasi. Tähendab, me paneme praegu kõigepealt hääletusele ettepaneku mitte arutada majandusseadusi alguses, vaid panna nad päevakorra lõppu. Tähendab, kas majandusseadused jäävad 2., 3. ja 4-ndale kohale?

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud saadikud! Rahvasaadik Gussevi poolt tehtud ettepaneku suhtes ma ei saa ei poolt ega vastu hääletada ja sumin, mis minu istekoha ümber siin oli, oli umbes sellelaadne, et me ei tea, mida me hääletame. Kuna on ette näha, et selle sündmuse ümber tekib suur poliitiline skandaal, siis ma paluksin päevakorda lülitada informatsioon selle kokkutuleku organisatoritelt. Kuulaksime ära informatsiooni ilma resolutsiooni vastu võtmata. Kuna me oleme sel ajal Ülemnõukoguga puhkusel, siis ei ole mitte kedagi, kes saaks kompetentselt otsustada. Informatsioonist keeldumiseks ma ei näe mingisugust põhjust. Täna!

Juhataja

Nii, me alustasime praegu küll teise küsimuse hääletamist, viime selle lõpuni ja tuleme uuesti pärast selle küsimuse juurde tagasi.

Kas me saame hääletada läbi kõigepealt päevakorra järjekorra? Päevakorra 2., 3. ja 4. punkti paigutuse. Palun, kes on selle poolt, et need punktid jääksid paika? Nende suhtes oli ka teistsugune ettepanek. Kes on selle poolt, et nad jääksid nii, nagu nad on, arvestades, et oli

ettepanek lükata nad tahapoole? Palun hääletada! Poolt 58, vastu 5, erapooletuid 10. Tähendab, me kuulame täna hommikupoolikul ära informatsiooni rendi- ja maksuseaduste ning eelarve kohta.

Järgmine ettepanek oli päevakorra järjekorra muutmisel tõsta reglemendi arutamine tänasele õhtusele istungile. Panen hääletamisele ettepaneku nii nagu reglement ette näeb. Kõigepealt järjekord, mis on pakutud presiidiumi poolt. Kes on selle poolt, et reglemendi arutamine jääks sellisele paigale, nagu ta on, see tähendab homme õhtupoole? Palun hääletada! Presiidiumi poolt pakutud koht reglemendi arutamiseks ei ole läinud läbi, kuivõrd selle poolt on 52 saadikut. Vajalik on 53. Panen hääletusele Tiit Made ettepaneku. Kes on selle poolt, et reglement tuleks arutusele täna õhtupoolikul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 28, vastu 33, erapooletuid 12. Kuna me olime juba hääletanud nende punktide istungjärgul arutamise poolt, siis järelikult on võimalik seda järjekorda käsitleda ainult selliselt, et reglement tuleb arutusele kolmapäeval. Päeva kirja ei ole pandud, ma teen ettepaneku lükata see päevakorra järjekorra küsimus siiski edasi, kuna praegu kumbki ettepanek ei ole saanud enamust. Ma ei näe võimalust lahendada seda küsimust enne, kui on täienenud meie istungjärgu kvoorum. Tuleme selle küsimuse juurde, kui me oleme eelnevad küsimused läbi arutanud, mis meil päevakorras on, kui me jõuame 6. punktini. 4 punkti on paigas, ta võib tulla enne kuuendat viiendana. Arutame neli punkti läbi ja siis hääletame uuesti, kui jõuame viienda punkti juurde.

On tulnud ettepanek härra Madelt muuta meie istungjärgu tööaega ja samuti oli presiidiumilt ettepanek, nagu te mäletate, pikendada selle istungjärgu komisjonide tööd neljapäevale ja reedele. Ma saan aru, et teatud osas see kattub ka härra Made ettepanekuga. Meenutan, et selle küsimuse positiivne otsustamine praegu kehtiva reglemendi järgi nõuab 2/3 häälteenamust, s.t. 70 häält vähemalt.

Kõigepealt on ettepanek mitte teha homme komisjonide tööd. Ei, sõnastame ta teisiti. On kaks ettepanekut: teha homme hommikupoolne pool päevast tööd komisjonides ja teine ettepanek – teha päev otsa plenaaristungil tööd ning komisjonide töö teha väljaspool esmaspäeva, teisipäeva ja kolmapäeva plenaaristungeid, see tähendab, kas õhtuti või neljapäeval ja reedel. Kõigepealt esimene variant, mis puudutab teisipäevast päeva. Kes on selle poolt, nagu oli presiidiumi ettepanek, et teisipäeva hommikune pool oleks komisjonide päralt? Selle poolt on 63, vastu 6, erapooletu 1. See ettepanek on vastu võetud. See ei ole tööaja muutmine, härra Made. See on tööaja kasutamine. Nüüd, tööaja muutmise suhtes on kaks ettepanekut. On ettepanek pikendada selle istungjärgu puhul tööaega kuni nädala lõpuni, tehes komisjonide tööd neljapäeval ja reedel. Ja teine ettepanek, mis ei ole alternatiivne, vaid täiendav, alustada

plenaaristungeid teisipäeval ja kolmapäeval, teisipäeval plenaari ei tee, kolmapäeval siis kell 9 ja teha komisjonide tööd ka õhtuti. Koit Raud.

K. Raud

Austatud juhataja, ma palun kontrollida kohalolekut. Mulle tundub, et meil ei ole kvoorumitki, see tähendab, et seda vähem me saame hääletada 2/3 enamust nõudvaid küsimusi.

J. Allik

Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et mitme küsimuse otsustamise eel, mis selle istungjärgu päevakorras on, eriti aga eelarve küsimuse puhul, vähemalt mina, aga ma arvan, et ka teised maarajoonide saadikud peaksid konsulteerima oma valijatega. Ma ei pea silmas masse, vaid maakondade juhtkondi, sest need on küsimused, kus me peame esindama oma maakondade finantshuve. Arvata, et me oleme siin ainult komisjonides ja siis otsustame eelarve ära, oleks minu meelest vale.

Juhataja

Ettepanek on mitte pikendada töönädalat. Kas härra Pajul on ka tööaja suhtes ettepanek? Kas härra Aksininil on tööaja suhtes ettepanek? Härra Aksininile sõna.

N. Aksinin

Lugupeetud proua Marju Lauristin! Veendusin lõplikult, et minust te lugu ei pea. Te jagate saadikuid soosikuteks ja mittesoosikuteks. Ootasin teie poolt sõnasaamist väga kaua. Seepärast on mul õigus tulla tagasi saadik Gussevi ettepaneku juurde. Asi on selles, et prognoosides Pärnu kandis oodatavate sündmuste tõttu tekkivat olukorda, ma deklareerin avalikult, et me võime saada kaela ka teise aktsiooni, ainult et sinna tullakse karkude ja ratastoolidega. See on minu ennustus, sest kohtan veterane iga päev. Kui me Gussevi pakutule kuidagi ei reageeri, võivad juhtuda just sellised asjad. Tänan!

Juhataja

Ma ainult juhiksin härra Aksinini tähelepanu sellele, et me arutame tööaega, ja mis puutub teie ettepanekusse, siis ei olnud otsust mitte kuidagi reageerida. Me tuleme veel härra Leissoni ettepanekul selle küsimuse juurde tagasi. Kas me saame hääletada ettepanekut pikendada töönädalat ja pärast seda hääletada ettepanekut alustada varem plenaari? On ettepanek teha

kohaloleku kontroll. Nii, siiski me oleme otsustusvõimelised. Ma paluksin nüüd hääletada ettepanekut pikendada töönaalat, lubada komisjonidel töötada kuni reedeni.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kui midagi on läinud vikatisse, siis tuleb leida põhjus, miks ta sinna on läinud. Minu arvates asi takerdus sellest hetkest, kui kolleeg Telgmaa küsis, miks meid on saalis nii vähe. Kas need on kindla ülesandega lähetatud saadikud? Minul tekkis sealt kohe tõrge, sest teine, kolmas, neljas punkt on minu arvates niivõrd tõsised punktid, et siin peaks olema meid natuke rohkem koos. Sest pärast tekib selles suhtes väga palju eri mõtteid. Teine mõte. Meil on praegu laua peal Eesti Vabariigi seadus 1990. aasta riigieelarve kohta. Ma kardan, et see dokument on selleks liialt tõsine, et jõuda selles selgusele ainult komisjoni tasemel. Ma arvan, et peaks ikka olema aega näha näost näkku oma valijaid ja mõista, mida nemad sellest kõigest arvavad.

M. Titma

Mulle tundub, et väga huvitav oleks kuulda valitsuse juhi või tema täievolilise esindaja selget seisukohavõttu, milliseid otsuseid valitsus enne suvepuhkust Ülemnõukogu käest kindlalt ootab. Meil on jäänud ainult kaks nädalat. Ja niisugune seisukoht peaks vähemalt teispäeval meil käes olema.

Juhataja

Kuigi mul ei lubatud kommenteerida, ma pean ometi ütleva: see valitsuse seisukoht on olemas kirjalikult presiidiumi seaduseelnõude loendina ja samuti valitsusjuhi lõppettekandes valitsusprogrammi arutelul. Härra Andrejev.

V. Andrejev

Lugupeetud saadikud! Kuna saadikud Paju ja Telgmaa palusid informeerida mind sellest, kes puudub, siis lubatagugi mul seda teha.

Saadik Eller on praegu Rootsis komandeeringus, saadikud Nugis, Veetõusme, Anton, Põldroos ja Toome viibivad hetkel samuti Rootsis. Saadik Pohla viibib roheliste parteide nõupidamisel Brüsselis, saadik Kama on hetkel Mari ANSV-s, saadik Malkovski – Vene NFSV rahvasaadikute I kongressil Moskvast, saadik Tähiste on 11. kuni 19. juunini Rootsis, saadik Saarman osaleb Eesti–Soome Ühisfirmade seminaril, saadik Ammas on õppesessioonil Tartu Ülikoolis. Saadikud Labassov ja Petinov on samuti õppesessioonil, saadik Zöbin

puudub perekondlikel põhjustel ja ilmub kohale kell 1 päeval. Teiste saadikute kohta mul kahjuks info puudub. Tänan!

Juhataja

Nii. Kas informatsioon puudujate kohta vajab veel arutamist? Võtame selle teadmiseks. Härra Telgmaa tahab midagi lisada.

J. Telgmaa

Lugupeetud eesistuja! Ma tuletan meelde oma küsimust. See küsimus kõlas nii: "Millist tähtsat riiklikku ülesannet need kodanikud, meie kolleegid täidavad?" See, et keegi viibib kuskil, see ei ammenda minu uudishimu (või seda ei ole õige nimetada uudishimuks?).

Juhataja

Ma usun, et seda on meil vajalik küsida nende käest. Me võime siin teiega tagaselja arutades teha vaid oletusi.

J. Telgmaa

Tuleme siis kokku, kui need seltsimehed tagasi on.

Juhataja

Härra Telgmaa, Ülemnõukogu on otsustusvõimeline ja me saame minna edasi. On teada, et suur osa nendest, kes viibivad Rootsis, on homme tagasi, homsel istungil meil on võimalik seda nende käest küsida.

Kas me saame läbi hääletada tööaja küsimuse?

K. Koha

Austatud juhataja, ma toetan härra Allikut. Me oleme ka maakondade esindajad, maakondade volikogude liikmed, ja nii tähtis küsimus nagu eelarve vajab arutamist kõigepealt ikkagi kohapeal, sest see puudutab kõigi elanike huve.

Teiseks. Tuleks küsimus panna hääletusele nii, et kas me lubame komisjonidel tööd teha. Kui see ettepanek mingil põhjusel läbi kukub, siis järelikult Ülemnõukogu keelab komisjonidel tööd teha. Minu meelest me ei peaks sekkuma komisjonide töösse. Aitäh!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma toetan kolleeg Allikut ja Titmad. Need majandusküsimused, mis siin päevakorras on, nõuavad tõsist lähenemist ja valitsusjuhi esinemist meie ees. Esimesel lugemisel on küll niimoodi, et küsimusi ei esitata, kuid ma tahaksin teha ettepaneku, et me seekord erandkorras saame nende probleemide kohta esitada valitsusjuhile või ükskõik kellele, kes seda asja ette kannab, ka küsimusi, kuna vastamisest sõltub väga paljus, kuidas teine või kolmas lugemine kulgeb ja mil moel me võtame kontakte oma ajustrustiga või valijatega nendes küsimustes. See on üks asi.

Teine asi. Käivad jutud, et presiidiumi liikmed ajavad laevaga sisse esimest vagu Tallinna–Stockholmi vahel. Olgu pealegi, see on hädavajalik asi. Ülemnõukogu koosseis ei sea mitte oma samme selle järgi, mida kolm-neli inimest, kes on siit saalist praegu ära, parasjagu teevad. Peaks olema vastupidi. Seetõttu ei nihuta me mitte ümber küsimusi vastavalt nende inimeste tahtmisele, kes ära on, vaid selle saali tahtmisele ja seisukohtadele. Ei ole siin praegu vähemtähtsaid või tähtsaid küsimusi, me peame arutama tõsiselt ja sisuliselt nii reglemendi kui ka majandusküsimusi, mis on väga olulised.

Kas komisjonid teevad oma tööd neljapäeval, reedel, laupäeval või pühapäeval, see on nende asi. Ärme lubame ega keelame seda. Kuid reglemendis on tõesti sees, et esmaspäev, teisipäev ja kolmapäev on plenaaristungite päevad ja kui me muutsime ära teisipäeva ja asendasime selle komisjonide tööga, siis see on sisuline tööaja muutmine, ükskõik kuidas me sellele ei lähene või mil moel me seda asja ei keeraks. Aitäh!

Juhataja

Me läksime natuke välja selle küsimuste ringi arutelust, mille kohta me peame hääletama. Kas härra Mölder tahab ka tööaja suhtes sõna?

A. Mölder

Ma tahaksin toetada Mikk Titma ettepanekut, kuna Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud materjalides seaduseelnõude järjekorra kohta on ju tähtajad ammu möödas ja neid materjale siiski-saadikutel käes ei ole. Sellepärast oleks seda vaja täpsustada.

Juhataja

Me täna kuulame ära informatsiooni nende eelnõude kohta rahandusministeeriumi ja maksuameti poolt. Mis ei tähenda, et sellega esimene lugemine lõpeb ja et valitsuse seisukoht ja küsimuste esitamise võimalus ei kuulu siia sisse.

Sain aru, et neljapäevase ja reedese küsimuse lahendamiseks on olemas kaks võimalust. Üks on see, et reglementeerida see hääletamise teel ja teine – jätta see komisjonide endi otsustada töökorras. Nähtavasti tuleb meil siin võtta seisukoht.

Hääletame siis nii. Kes on selle poolt, et neljapäevase ja reedese töö küsimus komisjonides jätta komisjonide enda otsustada? Poolt on 70, vastu 2, erapooletuid 4. Seega see küsimus lahenes tolerantsel viisil.

Nüüd veel üks ettepanek härra Madelt, et alustada plenaari kolmapäeval kell 9. Härra Made võtab oma ettepaneku tagasi. Sellega me oleme jõudnud päevakorra suhtes kokkuleppele. On jäänud veel üks uuesti tõusnud küsimus, informatsiooni ärakuulamine Pärnu kokkutuleku suhtes. Mul on küsimus härra Tammele. Kuna riigikaitsekomisjon selle informatsiooniga on tegelnud, kas härra Tamme peab võimalikuks ja vajalikuks selle istungjärgu lõpul sellist informatsiooni anda?

R. Tamme

Auväärsed kolleegid ja lugupeetud juhataja! Kõigile teadmiseks: riigikaitsekomisjon ei korralda seda kokkutulekut, kuid informatsiooni, mida riigikaitsekomisjon saab selle korraldamise kohta, ta igal juhul adekvaatselt edastab, kui Ülemnõukogu täiskogu seda soovib. Tänan!

Juhataja

Kas Ülemnõukogu täiskogu soovib, et me selle istungjärgu jooksul, kui meil on selline hetk, kus ajakava võimaldab, leiame võimaluse kuulata ära hr. Tamme informatsiooni? Kas me soovime lülitada selle küsimuse päevakorda 10. punktina? Palun hääletada! Tänan, Ülemnõukogu on valmis seda informatsiooni kuulama 10-nda punktina. Poolt 72 ja erapooletuid 6, vastu ei olda. Ja sellega me võime asuda oma päevakorra täitmise juurde. Kuna me täna peame tõesti kuulama ära väga olulisi küsimusi, siis katsuksime nüüd oma tööd konstruktiivselt edasi viia. Härra Gussev tahab veel öelda midagi päevakorra kohta. Me seda juba otsustasime, me hääletasime ära, et sellel istungjärgul me ei ole selleks valmis. See läheb järgmisele istungjärgule. Härra Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Tahan veel kord Jaak Alliku ja teiste saadikute esitatud küsimuse juurde tagasi tulla. Ei saa nii tähtsat küsimust, nagu 1990. aasta riigieelarve seaduseelnõu, hoobilt arutama hakata. Tuuakse dokumendid ja 10–15 minuti pärast arutame.

Kõnetoolist antav info peab kõigile arusaadav olema. See seadus nõuab põhjalikku uurimist ning selleks ei piisa vaid aja andmisest tema aruteluks komisjonides. Küsimus on väga tõsine, tegemist pole ainult arvudega. Tänan!

Juhataja

Informatsioon ongi mõeldud selleks, et komisjonid saaksid viljakalt materjali lugeda. Sest see ei ole informatsioon, mis ilma kommentaarita oleks kõikidele saadikutele hõlpsasti arusaadav. Eelarve tekst on küllalt spetsiifiline tekst, tema lugemine vajab eelnevat kommentaari. Selleks ongi tänane informatsioon mõeldud, mitte veel arutamiseks.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt

Juhataja

Läheme päevakorra esimese küsimuse juurde tagasi. Me kuulasime ära hr. Veidemanni ettekande ja meil on ka teada Presiidiumi ettepanek moodustada avalduse teksti lõplikuks vastuvõtmiseks redaktsioonikomisjon, teha parandusettepanekud kirjalikult ja mitte avada eraldi poliitilist diskussiooni selles küsimuses. Kes on selle ettepaneku poolt? See ettepanek leidis toetust: poolt on 61, vastu 9, erapooletuid 2. Mis puutub redaktsioonikomisjoni koosseisu, siis on ettepanek, et see ei oleks suur, sest tekst ei ole pikk. Ettepanek on teha see komisjon 5-liikmeline. Presiidiumi poolt on ettepanek komisjoni koosseisu kohta järgmine: saadikud Veidemann, Jõerüüt, Arjakas, Hallaste ja Paju. Kordan veel kord: Veidemann, Jõerüüt, Arjakas, Hallaste ja Paju. Toomas Kork, palun.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, kui lubate, siis teeksin ettepaneku lisada komisjoni Tiit Made.

Juhataja

Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Palun võtta komisjoni koosseisu Nikolai Zahharov, kuna meil on olemas oma tekst, probleemi oma nägemus.

Juhataja

Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud eesistuja, ma palun lisada sinna nimekirja Valeri Kois.

Juhataja

Härra Zahharov. Nagu ma saan aru, teil on kõnesoov alternatiivse ettepaneku esitamiseks, on see nii? Palun, härra Zahharov.

N. Zahharov

Lugupeetud kolleegid! 1940. aasta suvel leidsid aset olulised sündmused, milliseid erinevate poliitiliste vaadetega inimesed tõlgendavad erinevalt. Neid küsimusi on korduvalt arutatud nii eelmise kui praeguse koosseisu Ülemnõukogu istungjärgudel. Rühm saadikuid näitas üles initsiatiivi ja tegi täna arutatavas küsimuses seadusandliku algatuse. Võtsime vastu otsuse ses küsimuses väitlust mitte korraldada ja ma ei kavatse seda otsust rikkuda. Lähtudes suure osa Eestimaa elanike, aga samuti ka Ülemnõukogu saadikute poliitilistest vaadetest, pakume neid poliitilisi vaateid toetavate Ülemnõukogu saadikute algatusel Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avalduse alternatiivvariandi Nõukogude võimu taaskehtestamise puhul Eestis.

"50 aastat tagasi, 21. juunil 1940 oli Eesti töörahva vaba tahte tulemusena taastatud Nõukogude võim ning moodustatud Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik, milline astus NSV Liidu koosseisu. Need tähtsad tähised rahva elus on eredaks näiteks tema kalduvusest sotsialistliku valiku poole, milline tehti juba kauges 1917. aasta oktoobris. Ja ei lähe kellelgi korda diskrimineerida sotsialismisaavutusi ega reanimeerida vastukaaluks sõjaeelset Eesti Vabariigi elulaadi ning taastada kodanlikku korda.

Ei saa jätta nentimata seika, et viimasel ajal esineb palju moonutusi 1940. aasta suve revolutsiooniliste sündmuste tõlgendamisel, mil Eestimaa kompartei orienteeris töötajaid vastuolulises sõjaeelses sise- ja välispoliitilises olukorras sotsialistlikule valikule – Nõukogude võimu taastamisele. Lõpptulemusena valis Eesti töörahvas juulis 1940 nimelt sotsialistlike ümberkujunduste tee. See on ajalugu ning seda ei saa mingi hääletamisega ära

muuta.

Ajalugu kõneleb ka sellest, et Eestimaa kompartei sai kogu rahva toetuse, kuna väljendas enim tema huve. Seega pole juhuslik, et viimase aja kestel just Eestimaa kompartei tegevust on rünnatud poliitiliste jõudude poolt, millised eitavad töörahva sotsialistlikku valikut ning kasutavad kõike selleks, et kompromiteerida ja laimata ühiskonna teadvuses sotsialismi ideid ja olemust, selle põhjaliku uuendamise ja uutmise vajadust.

Tulles mõtetes tagasi 1940. aasta suve revolutsiooniliste sündmuste juurde, me väljendame oma sügavat tunnustust kõigile Nõukogude võimu, sotsialismi eest võitlejatele ning kutsume üles kommuniste, kõiki töötajaid tähistama Eestis Nõukogude võimu taaskehtestamise 50. aastapäeva kui tähelepanuväärset tähist kogu eesti rahva elus.

Juhataja

Lugupeetud saadikud, kuna härra Zahharovi poolt esitatud avaldus oma sisult on vastuolus meie Ülemnõukogu poolt 30. märtsil vastuvõetud otsusega, siis ma istungi juhatajana ei pea võimalikuks selle arvesse võtmist alternatiivprojektina presiidiumi poolt esitatud avaldusele. Läheme komisjoni moodustamise juurde. Oli ettepanek komisjon moodustada viieliikmeline, nüüd on tulnud juurde ettepanekud veel lülitada komisjoni härra Made, härra Zahharov (kui alternatiivse ja juba siin esitatud projekti autor, ilmselt ei ole ta meie projekti arutamiseks valmis) ja härra Kois. Mismoodi me otsustame? Kas laiendada komisjoni liikmete arvu või jääda 5-liikmelise juurde ja hääletada nimeliselt? Laiendada liikmete arvu. Nii. Kas härra Zahharov ettepannud komisjoni liikmena on valmis arutama seda projekti, mis on Ülemnõukogu otsuse aluseks, või ta jääb selle juurde, et ta on valmis arutama ainult enda poolt esitatud projekti?

N. Zahharov

Ma pole komisjoni osas oma kandidatuuri maha võtnud. Selle pakkusid välja Ülemnõukogu saadikud. Seda esiteks. Teiseks. Kõiki küsimusi lahendab meil juhataja, lugupeetud M. Lauristin – ka seda, kas dokumenti arutada võtta või mitte. Reeglina käib see ikkagi Ülemnõukogus hääletamisega. Tahangi, et me hääletaks sel puhul.

Juhataja

Kes on selle poolt, et härra Veidemann jääks redaktsioonikomisjoni koosseisu? Palun hääletada! Kõik personaalhääletused on salajased teatavasti. Me peame tegema kohaloleku kontrolli. Kohal on 74. Võime asuda nüüd komisjoni koosseisu hääletamise juurde.

Kas härrad Telgmaa ja Väljas tahavad rääkida komisjoni koosseisu suhtes? Protseduuri asjus?
Härra Telgmaa.

J. Telgmaa

Minu avaldus võtab vähe aega. Minul on niisugune ettepanek, et härra Zahharovi projekt avaldataks tingimata eestikeelsetes ajalehtedes, olenemata tema saatusest siin saalis. See on väga piltlik.

Juhataja

Otsustame selle küsimuse eraldi, sest härra Zahharov nõuab oma projekti läbihääletamist, kas seda üldse arutusele võtta. Ja me peame seda tegema, kui saadik nõuab. Ma palun, hääletame! Kas härra Zahharovi poolt esitatud tekst võtta selles redaktsioonikomisjonis arutusele kui alternatiivne projekt? Selle projekti arutusele võtmise poolt on 14, vastu 52, erapooletuid 1. Projekt arutusele ei lähe. Nüüd on teine ettepanek härra Telgmaalt. Et ka sel juhul, kui projekt arutusele ei lähe, avaldada see projekt eestikeelses ajakirjanduses. Ajakirjanduskomisjon soovib sõna. Härra Veidemann.

R. Veidemann

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma saan aru küll, see oleks rabav materjal elanikkonnale lugemiseks, aga antud juhul ma käsitlen seda Ülemnõukogu surveavaldusena ajakirjandusele. Ajakirjanduskomisjoni esimehena ma kuidagi ei saa lubada seda otsust üldse hääletamisele panna. Aitäh!

Juhataja

On kaks ettepanekut, härra Telgmaa palub hääletada seda, et me võtaksime avaldamisele ja härra Veidemann protesteerib. Härra Telgmaa võtab tagasi? Siis me jätame selle ajakirjanduse enda otsustada. Härra Jermoškin, kas te soovite komisjoni koosseisu suhtes sõna? Jah, palun.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Arvan, et teidki, nagu mind, teeb ammuilma murelikuks meie Ülemnõukogu töö produktiivsus. Seepärast pöördun Ülemnõukogu Presiidiumi poole ettepaneku või palvega, et edaspidi võtta lõbusõitude ja laevaliinide avamisel arvesse ka Ülemnõukogu huve. Et Ülemnõukogu peab töötama viljakalt, leian

lubamatu olevat meie juhataja, lugupeetud Ü. Nugise puudumise tänaselt istungilt. Asi on selles, et päevakorra arutamine on võtnud juba üle 1,5 tunni.

Juhataja

Ma kordan, et me praegu arutame komisjoni koosseisu. See märkus võetakse arvesse ja antakse presiidiumisse edasi. Rein Järlik, palun.

R. Järlik

Austatud proua juhataja, austatud prouad ja härrad saadikud! Kandideerib redaktsioonikomisjoni ka Nikolai Zahharov. Kuna selle Ülemnõukogu avalduse nimetus on "Avaldus seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt", siis vastavalt oma avaldatud seisukohale Nikolai Zahharov ei saa selle avalduse redaktsioonikomisjonis kaasa teha. Minu arvates peaks see kõigile selge olema ja ei saa tema osalemist isegi mitte hääletamisele panna. Aitäh!

V. Kois

Kui rääkida komisjoni koosseisust ja töökorrast üldse, siis pole õige ette määrata, milliseid tekste komisjon koostama hakkab. Kui komisjon luuakse, võib ta võtta arutamiseks igasuguse variandi, muuta pakutud projekti nii nimetust kui teksti. Muidu pole komisjoni moodustamisel mõtetki. Pole ka eriti õige inimest välja heita üksnes seepärast, et ta pakkus alternatiivprojekti, palun N. Zahharov kindlasti jätta komisjoni koosseisu.

Juhataja

See küsimus laheneb ikkagi personaalhääletuse käigus. Ei ole mingit vajadust eraldi hääletada, kas panna hääletusele kellegi kandidatuur.

Läheksime komisjoni koosseisu hääletamise juurde. Kas Madisson ja härra Menšikov soovivad selles küsimuses veel sõna? Härra Madisson.

M. Madisson

Head kolleegid, ma teen ettepaneku redaktsioonikomisjoni mitte moodustada ja avaldus vastu võtta kohe. Aitäh!

Juhataja

See on muidugi otsustav ettepanek. Kas me oleme valmis panema härra Madissoni

ettepaneku hääletamisele? Kes on härra Madissooni ettepaneku poolt, see tähendab, mitte moodustada redaktsioonikomisjoni, vaid panna avalduse tekst hääletusele kujul, nagu ta on esitatud? Selle ettepaneku poolt on 54, vastu 8, erapooletuid 3. Härra Madissooni ettepanek on vastu võetud. Ja sellega me võime panna teksti teie oma otsuse kohaselt hääletusele ilma muudatusteta. Ma palun, kas me saame seda kohe teha? Me ei ava uuesti läbirääkimisi. Reglemendikohase häälteenamusega võtsime vastu saadik Madissooni ettepaneku panna hääletusele tekst ilma redaktsioonikomisjoni moodustamata, kujul nagu ta on esitatud. Sellega panem hääletusele selle avalduse teksti ilma redaktsioonikomisjoni moodustamata, tähendab, ka teksti muutmata.

Härra Menšikov tahab repliiki protokolliga kohta?

V. Menšikov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Ülemnõukogu võttis juba vastu otsuse moodustada komisjon. Enne oli võetud vastu üks otsus, nüüd teine. Seega avaldus selle kohta, justnagu Ülemnõukogu ei saavat oma otsust muuta, ei ole kohane.

Juhataja

Ülemnõukogu ise saab oma otsuseid muuta, mitte keegi teine. Härra Made tahab öelda samuti protokolliga kohta?

T. Made

Austatud eesistuja ja kolleegid! Kahtlemata me võtame selle avalduse vastu, kuid minule tundub, et ta tõesti vajaks mõningast redaktsioonilist ülekäimist. Kui me oleme siia kogunenud ainult selleks, et võtta dokument vastu iga hinna eest, ükskõik siis mil moel ta on kokku pandud, siis on teine asi, siis hääletame härra Madissooni ettepaneku järgi. Kuid vähemalt minule tundub, et ta siiski vajaks natukene redaktsioonilist viimistlemist. Ja kuna me oleme tõesti võtnud vastu otsuse redaktsioonikomisjon kokku panna, siis anname sellele redaktsioonikomisjonile võimaluse mõningal määral tööd teha. Päev on veel noor, me jõuame selle avalduse vastu võtta mõne aja pärast. Aitäh!

Juhataja

Ülemnõukogu on ise enda seadnud praegu vastuolulisse olukorda, sest ta on võtnud vastu vastuolulised otsused. Sellest olukorrast on ainult üks väljapääs. Kuivõrd hr. Madissooni ettepanekul Ülemnõukogu soovib panna hääletusele teksti muutmata kujul, siis me peame

kõigepealt ikkagi teksti läbi hääletama muutmata kujul. Ja kui ta nii läbi ei lähe, siis asume redaktsioonikomisjoni moodustamisele. Ainult selline on loogiline käik. Niisiis asume hääletusele. Vastavalt Ülemnõukogu enda poolt vastu võetud otsusele panen teksti hääletusele muutmata kujul. Kes on selle poolt, et tekst sellisena vastu võtta? Selle poolt on 47 saadikut. Järelikult esialgne ettepanek redaktsioonikomisjoni moodustamiseks ikkagi jääb jõusse. Et tööd kiirendada, ma teen vahepealse ettepaneku. Kuna presiidiumi poolt ettepanud kandidatuurid Veidemann, Jõerüüt, Arjakas, Hallaste, Paju ei leidnud vastuväiteid, kas on võimalik hääletada see osa nimekirjana ja siis hääletada täiendused eraldi? Nii, panen ettepaneku hääletusele. Kõigepealt Veidemann, Jõerüüt, Arjakas, Hallaste, Paju. Palun, kes on viie esimese kandidaadi poolt? Nii, need viis komisjoni liiget on paigas, nüüd hääletame nimeliselt lisatud ettepanekud. Kes on selle poolt, et lisada redaktsioonikomisjoni koosseisu hr. Made? 32 poolt, 26 vastu, 6 erapooletut, 41 ei võtnud osa. Ettepanek ei lähe läbi, kuigi 41 mitteosavõtnut on täiesti ebanormaalne olukord. Läheme edasi järgmise kandidatuuri juurde, härra Zahharovi kandidatuur. Palun hääletada, kes on selle poolt, et härra Zahharov oleks komisjoni liige. 19 poolt, 45 vastu, 4 erapooletut, 37 ei hääletanud. Ettepanek ei lähe läbi. Kes on selle poolt, et härra Kois oleks komisjoni liige? Palun hääletada! 44 poolt, 19 vastu, 2 erapooletut, 40 ei hääleta. Järelikult ka see ettepanek läbi ei läinud. Komisjon asub tööle 5-liikmelisena ja me ootame, et komisjon õhtupoolse istungi alguses esitaks meile vastavad muudatused. Kui on kirjalikke ettepanekuid, paluksin need härra Veidemannile saata.

Eesti Vabariigi rendiseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Läheme teise päevakorrapunkti juurde. 2. päevakorrapunktiks on Eesti Vabariigi rendiseaduse eelnõu esimene lugemine. Ettekandja on härra Varul.

P. Varul

Lugupeetud Ülemnõukogu! Majanduse ümberkorraldamine eeldab seadusandliku süsteemi muutmist. Seadusandliku süsteemi muutmine ja selle kujundamine ongi Ülemnõukogu kui seadusandja üheks tähtsamaks ülesandeks, üks tähtsamaid akte selle süsteemi loomisel on kahtlemata omandiseadus. Omandiseadus loob eeldused paljude järgnevate seaduste

vastuvõtmiseks, ja üheks nendest on ka rendiseadus. Kas selline seadus peab eraldi seadusena olema? Iseloomustades meie tsiviilõiguse süsteemi, peame seda õigustatult siiski Euroopa süsteemiks, mis põhineb tsiviilkoodeksi olemasolul. Euroopa süsteemis selliseid seadusi nagu omandiseadus, rendiseadus eraldi ei ole. Nad on tsiviilkoodeksi koostisosa. See tähendab, et rendiseadus, nagu omandiseaduski ei saa olla midagi muud kui üleminekuperioodi seadus. Kui jõuame ükskord uue tsiviilkoodeksi vastuvõtmiseni, siis rendiseaduses olevad sätted tuleb kodifitseerida tsiviilkoodeksisse. Meil on praegu tsiviilkoodeksis eraldi 27. peatükk "Vara üürimine", ja vara üürimise ja rentimise vahel on raske vahet teha. On püütud seda teha, lähtudes sellest, et renditud vara iseloomustab kasu saamine, juurdekasv, aga üürimise korral on vähenemine, kulumine. Kuid korrektseid kriteeriume on siin raske leida ja sellepärast on lähtutud sellest, et vara rentimise ja üürimise vahel seadusandlikult vahet ei tee. Ja see rendiseadus tähendabki praeguses olukorras seda, et ta on täienduseks tsiviilkoodeksi 27. peatükile selles osas, mida on vaja ettevõtluse arendamiseks. Asi on selles, et ettevõtluseks on vaja kujundada kõigepealt välja omanikud, peab olema vara, mille pinnal ettevõtlusega tegelda. Me peame tunnistama, et kõikidel ettevõtlikel inimestel ei ole omandit ja vara, mille pinnal tegevust arendada, ja sellepärast on eriti oluline võimaldada ka vara rentimist. Ja sellepärast on otstarbekas vastu võtta eraldi seadusena rendiseadus. Me peame endale teadvustama, et vara rentimine praeguses olukorras omab kaheksugust tähendust. Normaalne, tavaline tähendus on eelkõige see, et rentija saab kasutada sellist vara, mida ei ole tal endal. Rendileandja tahab saada kasu, tema eesmärk on saada rendileandmisest tulu. See on rentimise kahepoolne eesmärk. Peame tunnistama, et oleme mõnevõrra ebatraditsioonilises olukorras. Meil on ju eesmärgiks omandivormi muutmine. Rendiseaduse teiseks peamiseks eesmärgiks ettevõtluse arendamise kõrval ongi see, et rendiseaduse kaudu on võimalik asuda omandivormide muutmisele. Ja selles mõttes on seadus ainult üleminekuperioodi oma. Omandivormi muutmisele on suunatud rendiseaduse kaks peatükki, "Rendiettevõtte" ja "Renditöövõtt". Need on mõnevõrra ebatraditsioonilised vormid ja need ei mahu uude tsiviilkoodeksisse.

Rendiettevõtte tegelikult tähendab seda, et tuleb luua uus juriidiline isik, kel saab olla omaette omand. Väga tähtis on ära määrata nende juriidiliste isikute ring, kes üldse saavad olla omanikud. Rendiettevõtte on niisugune ettevõtte, kes saab olla ka ise omanik. Kõik see, mis ta saab endale kasumi arvel või oma muu tegevuse tagajärjel, on tema omand. Selle vara suhtes on rendiettevõtte kollektiivne omanik ja oma liikmete kaudu ta võib nüüd otsustada selle vara saatuse üle. Mingil hetkel võib ta otsustada, et reorganiseerib rendiettevõtte aktsiaseltsiks. Sellepärast, et nüüd, olles kollektiivne omanik, ta saab oma liikmetele juba kindlaks määrata

igäihele konkreetse osaku. Väikeettevõtete üleminek aktsiaseltsideks, mis on vägagi aktuaalne, võiks just toimuda rendiettevõtteks oleku kaudu. Ja tundub, et rendiettevõtte on ka eelistatavam vorm kui näiteks rahvaettevõtte, sest rendiettevõtte puhul ei toimu mingit niisama üleandmist. Rendiettevõtte puhul on tegemist omandivormi tasulise muutmisega, kusjuures on võimalik ka rentnike poolt rendile võetud vara välja ostmine.

Teine uudne moment, eraldi peatükina, on renditöövõtt. Rangelt võttes ei tohiks renditöövõtt selle seaduse osa olla, sest siin ei ole tegemist puhttsiviilõigusliku vahekorraga. Tegemist on ettevõtte majandussuhete sisemise korralduse vormiga. Kuid arvestades praegust olukorda, on praktiliselt, eelkõige põllumajanduses ja ka mitmetes tööstusettevõtetes, seda vormi vaja. Ma ei ole päris kindel, et see leiab väga laialdast rakendamist. Siin on oluline see, et säilivad töö- ja liikmesuhted. Ühele kollektiivile antakse lihtsalt suuremad õigused kui tavalistele töötajatele, kes töötavad töölepingu alusel. Kuigi ka siin tööleping säilib. See on selline omapärane vorm, ja mitmed "tsivilistid", kui me arutasime seda tsiviilseadusandluse ekspertkomisjonis, jäid eriarvamusele, öeldes, et renditöövõtu koht ei ole selles seaduses. Kuid ma arvan, et siin ta siiski võib olla, kuigi võib mõtteid veel vahetada.

Selles tekstis, mis on teile kätte jagatud, on tehtud mitmeid redaktsioonilisi parandusi. Ma praegu neid ei hakka tutvustama. Kui tuleb teine lugemine, tuleb nagunii arvesse võtta seda, mida öeldakse komisjonides ja milliseid arvamusi teie siin avaldate. Kõigist parandustest peaks juttu tegema juba teisel lugemisel. Üks olulisem asi, mis võib kohe ära märkida: paragrahv 27 tuleb maha tõmmata. See oli pikka aega problemaatiline. Ekspertkomisjon jõudis siiski järeldusele, et selle paragrahvi võiks maha tõmmata. Omaette probleem on muidugi riigivarade rentimine seoses pangaseadusega. Pangaseaduse paragrahv 9 lõik 2 on minu arvates ebaõnnestunult sõnastatud, kuna seal nähakse ette, et riigivarade valitsuse, mis tuleb luua, ainukompetentsis on ka riigivara rendile andmine. Sellega ei saa nõustuda, sest sellisel juhul me väga kitsendaksime kõikide ettevõtete õigusi. Paratamatult riigivara rendile andmise puhul tuleb küsimus ka pangaseaduse mõningasest muutmisest. Peale selle tuleb kooskõlla viia tsiviilkoodeks. Need ettepanekud on ka lisatud. Tsiviilkoodeksi 27. peatükk "Vara üürimine" jääb kehtima niivõrd, kui võrd see ei ole vastuolus rendiseadusega. Kuni uue tsiviilkoodeksi koostamiseni reguleerivad rendisuhteid nii rendiseadus kui parandatud kujul tsiviilkoodeksi 27. peatükk. See oleks iseloomustamise korras kõik, ma ei tahaks siin üksikutel detailprobleemidel peatuma hakata.

Juhataja

Tänan! Nüüd, ma usun, on härra Varul valmis vastama küsimustele. Härra Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud ettekandja! Ma palun ette vabandust, kui minu küsimus on ajendatud sellest, et oli ainult põgus võimalus tutvuda seaduseelnõuga. §-s 1 on niisugune lause, et "määrates kindlaks rendisuhete subjekti" jne. Kas ei võiks siin seaduses siiski olla määratletud rendisuhete subjektid? Kes võivad olla rendisuhete subjektid?

P. Varul

§ 1 näitab ära rendiseaduse ülesanded. Siin on püstitatud ülesanne määrata ära rendisuhete subjektid. Ülesanne on lahendatud §-s 5, kus räägitakse rendilepingu pooltest. Rendilepingu pooled ongi rendilepingu subjektid. Siin on näidatud ära, kes võib olla rendileandjaks, kes võib olla rentnikuks.

A. Paju

Austatud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Minul on psühholoogilist laadi tõrge. Kui me kõnelesime omandiseadusest, siis oli ka määratletud, millisel kujul tsiviilkoodeks peaks olema sätestatud. Praegu on täpselt sama tekst. Kas me ei kujunda nii veel sündimata vasikat? Kas inimestel, kes selle peaksid omaks võtma, ei teki puhtpsühholoogiliselt, väga suure abstraktsiooniastme juures, tõrge selle asja vastu, et mis see nüüd ikkagi on. Me peame olema varustatud kõige sellega, et selgitada, mis see ikkagi on. Saite minu tõrkest aru?

P. Varul

Jah, see on tõesti õige. Mis oleks praegu kõige ilusam meie eesmärgi saavutamiseks? Kõige ilusam oleks see, kui me suudaksime praegu lauale panna niisuguse tsiviilkoodeksi, kus oleks sees asjaõigus, vara rentimine – kõik see, mis meid rahuldaks ühe aktina – tsiviilkoodeksina. Aga ilmselt me ei suuda seda mitte kuidagi praegu teha. Kahel põhjusel, nii objektiivsel kui subjektiivsel. Objektiivsel selles mõttes, et me ei suuda kõike ette näha, kuidas majandussuhted kujunevad ja kuidas neid reguleerida. Jurist ei dikteeri seda, seda dikteerivad muud asjad. Teiseks, ka puhtsubjektiivselt, sellepärast et see võtab, arvestades maailma kogemust, vähemalt 3–4 aastat aega. Eesti Vabariigis võttis see aega üle 10 aasta ja jäi vastu võtmata. Me paratamatult peame minema alustatud teed, reguleerides niisuguseid asju, mida praegu on vaja reguleerida. Me peame näiteks rendisuheteid reguleerima. Peame valima, kas oodata mitu aastat või teha seda praegu niimoodi. Ega see mulle endale ka sugugi ei meeldi, et meie süsteem hakkab olema kuskil Anglo-Ameerika ja Kesk-Euroopa vahepeal, et on tsiviilkoodeks ja on need muud seadused ka veel. Aga me võime mingil hetkel ka mõelda,

kumb süsteem meile paremini võiks sobida. Äkki me mingil hetkel otsustame, et loobume tsiviilkoodeksist ja läheme seda teed, nagu näiteks Skandinaaviamaad on läinud. Soomes ja Rootsis tsiviilkoodeksit ei ole.

Juhataja

Palun, härra Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on selline küsimus. 2. peatükk (paragrahvid 24–27) räägib sellest, et ettevõtte võib anda rendile ennekõike selles töötavatele inimestele. Vaid üksikjuhtumitel näeb paragrahv 27 ette võimaluse rentida ettevõtte selles mittetöötavatele inimestele. Kas teile ei näi, et see on vastuolus äsja vastuvõetud omandiseadusega? Omandiseadusel on teatavasti konstitutsiooniline iseloom. Me võtsime ta siin vastu 2/3 häälteenamusega, mis tähendab, et ükski teine seadus ei tohi omandiseadusega vastuollu minna. Antud juhul asetate te ilmselt ebavõrdsesse seisu omandiliigid, täpsemini, isegi omanikud. Sestap näib mulle see 2. peatükk olevat konstitutsioonivastane. Kuidas teie sellesse suhtute?

P. Varul

Lugesin hiljuti ühe tuntud "tsivilisti" mõtteavaldust selle kohta, et tsiviliseeritud riikide tsiviilseadus on arenenud selles suunas, et omandiõigused on paratamatult piiratud mitmete muude väärtuste kasuks. Kui me võtame omandiseaduse vastu, määrame omaniku ära, me ei saa öelda, et nüüd on absoluutselt alati õigus teha mida tahame. Ma saan teie küsimusest aru: et miks ei võiks rendileandja anda rendile ükstapuha kellele? Me peame ikkagi mõtlema, mis saab senistest töötajatest, peab olema siiski garantii ka nendele töötajatele, kes seal parasjagu töötavad. Selles mõttes tuleb muidugi kaaluda, kas ikka anda rendileandmise osas täiesti vabad käed. Ma siiski ei pooldaks täielikku vabadust. Kapitalistlike riikide kogemusest teame, et nende ajalugu on ka töötajate õiguste eest võitlemise ajalugu. On ju? Võtame Rootsi, tema on tugeva sotsiaaldemokraatliku kallakuga. Seal ei saa ükski omanik nii naljalt ise renti tõsta, kedagi korterist välja tõsta. Omanikuõigused on Rootsis ikka nii piiratud, et kohe hirm tuleb peale, kui mõelda nende vaeste omanike peale seal. Ei saa meiegi minna seda teed, et ütleme: kui on omanikud, võivad nad absoluutselt kõike teha. Tuleb kaaluda, millistel puhkudel omandiõigust tasub piirata ja millistel mitte. Ma arvan, et rendile andmise puhul tuleb siiski eelistada nende töötajate huve, kes töötavad seal ettevõttes.

(Hääl saalist)

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Tahaksin teada ettekandja arvamust ühe veidi laiema küsimuse puhul. Meil on juba vanast ajast moes ja praegugi veel kombeks, et uute ettevõtlusvormide puhul koostatakse tüüppõhimäärusi ja kohalikud linna- ja maavalitsused väga rangelt jälgivad, et uued rajatavad firmad juhinduksid oma põhikirja koostamisel just sellest tüüppõhimäärusest. Kui ma loen § 29, 30 ja järgmisi, siis näen, et rendiettevõtte põhikirja põhiprintsiibid on ära öeldud. Ja nüüd ma küsiksingi ettekandjalt: kas ei piisakski sellest? Las iga rendiettevõtte teeb selle alusel oma põhimääruse. Või on vaja detailsemat tüüppõhimäärust?

P. Varul

Rendiseaduse eesmärk on selles, et kesksel kohal oleks rendileping. Rendisuhted peaksid tuginema kahele dokumendile. Need on seesama rendiseadus, millele peab vastama rendileping. Põhikiri on suhteliselt teisejärguline dokument, mis reguleerib rendiettevõtte liikmete omavahelisi suhteid, ja ma ei näe mingisugust vajadust reguleerida tüüppõhikirjaga veel midagi muud. Tähtsuse järjekord on selline – seadus, leping, põhikiri.

(Hääl saalist)

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Pealiskaudsel ülevaatusel tekkis niisugune mõte, et kas poleks suurt osa selle rendiseaduse sisust võimalik olnud kajastada konkretiseeritult rendilepingus?

P. Varul

Päris niimoodi ei saa. Oletame, et võtame vastu seaduse asemel tüüprendilepingu. Me ei suuda seda koostada kõike hõlmavalt. Õigem tee on siiski teha seadus, anda selles ühtteist imperatiivselt ette ja siis ülejäänud aspektid täpsustada rendilepinguga. Metoodiliste materjalidena võib muidugi välja töötada igasuguseid näidisrendilepinguid, neid on muide väga palju eri tüüpe. Me ei saa teha mingit ühte näidist.

Juhataja

Härra Grigorjev.

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Käesoleva istungjärgu 8. päevakorrapunktina on kavas migratsiooniseaduse teine lugemine. Tolle seaduseelnõu 24. paragrahvi p. 3 ütleb, et eluruumide rendilepingut võib sõlmida vaid isikutega, kel on elamisluba. Saan aru – ka eluruumidest võib teha tuluallika. Kuid teie seaduseelnõus on asjale antud hoopis teine seletus. Kuidas saaks need kaks eelnõu omavahel kooskõlla viia ning kuhupoole kallutaksite vaekausi teie? Kas iga juhtumi puhul otsustab lihtsalt valitsus või ikkagi jääb tingimuseks elamisluba?

P. Varul

Ma pean vabandama, et jätsin alguses ütlemata ühe olulise asja. See saab ära märgitud projektis, mis saab teile lähemal ajal jaotatud (praegu teil ei ole seda) – otsuses rendiseaduse kehtestamise kohta. Seal on üks punkt selline: rendiseadusega ei reguleerita eluruumide üürimist. Eluruumide üürimine on niivõrd spetsiifiline valdkond. Rendiseadus on eelkõige ettevõtluse tarvis. Eluruumide üürimist see seadus ei reguleeri.

(Hääl saalist)

Lugupeetud eesistuja! Mul on ettekandjale kolm küsimust. Galopis on raske jälgida värsket projekti – kuulates ühe kõrvaga ja lugedes teise silmaga teksti. Nii et ma vabandan, kui mu küsimus on juba ära seletatud, kuid ma seda ei märganud. § 5, lõige 3. Kas ei ole natuke vale loovutada nii tähtsa otsuse tegemist vabariigi valitsusele? "Valitsuse poolt kindlaks määratud erikorras" – nii see lause lõpeb. Kui me asja sisse tungime, siis võib ju valitsus, mis tahes valitsus oma konkreetse programmi läbiviimiseks teha temale soodsaid otsuseid. Kas see ei ole õigem seadusandliku kogu jaoks jätta?

Teine küsimus, § 12 lõige 2. Ma nimelt loen: "Renditasu suurst võidakse muuta poolte kokkuleppel." Edasi: "Ühe poole nõudmisel võidakse renditasu muuta." Siin on keeleloogiliselt midagi väga vastuolulist. Kui fikseeritakse ära, et on poolte kokkulepe, siis ei ole võimalik järgmises lauses fikseerida "ühe poole nõudmisel".

§ 36. Kas ei oleks võimalik sõnastada seda lihtsamalt?

P. Varul

§ 5 lõige 3. Asi on selles, et praegu selline erikord on juba olemas. Septembrist kehtib valitsuse määrus, kuidas niisuguste rendilepingute sõlmimine peaks toimuma. Ma olen põhimõtteliselt nõus, et see võiks olla ka siin seaduses. Tavaliselt on raske leida seda

kriteeriumit, mis peab olema seaduse ja mis valitsuse määruse tasandil. Tavaliselt on nii, et seadusse püüame mitte panna sätteid, mida võiks vaja minna kiirelt muuta. Valitsuse määruste puhul on seda märksa lihtsam teha. Valitsuse tegevus on ju ka seadusandja kontrolli all.

§ 12 lõige 2. Märkusega olen nõus. Seda tuleb keeleliselt täpsustada. § 36 – kah olen nõus. Mõte on selles, et ta on omanikuna samasugune nagu kooperatiiv: vara, mis rendiettevõtte poolt on omandatud, on tema kollektiivne omand. Ju tuleks seda keeleliselt redigeerida.

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Kas me ei vaataks korra küsijate nimekirja ja kella? Kas te oleksite nõus, et nendega, kes on ennast küsijateks registreerinud, me ammendaksime küsimuste esitamise? Ollakse nõus? Palun, härra Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud ettekandja! Te ütlesite, et § 27 võiks välja jätta. Ma küsin: kuna eelmistes paragrahvides on järjekindlalt juttu rendilevõtjatest ja mitte kunagi -võtjast, kas te eitate sellega üksikisikut kui rentnikku?

P. Varul

Kui meil on üks ettevõtte ja seda tahetakse rendile anda, siis põhimõtteliselt võib teha seda kahte moodi. Võib teha niimoodi, et moodustatakse rendiettevõtte. Rendiettevõtte tähendab seda, et rentnikuks on töötajaskond. Nad moodustavad rendiettevõtte, neil on oma liikmeskond, nad on ise kollektiivne omanik.

Peale selle on võimalus, mis tuleneb §-st 38 – ettevõtte võidakse anda rendile ka ilma rendiettevõtet moodustamata. See tähendab seda, et teine ettevõtte või üksikisik võib rentida ettevõtte koos kogu selle töötajaskonnaga. Töötajad jäävad ikkagi töötama töölepingu alusel, töötajate seisundis midagi ei muutu. Ettevõtte on võetud rendile ilma rendiettevõtet moodustamata. § 27 jätsime välja sellise kaalutlusega, et võidaks moodustada rendiettevõtte, kui tema töötajaskond tahab, aga kui keegi tahab väljastpoolt, kooperatiiv või aktsiaselts, rendile võtta mingit ettevõtet, siis ta ei pea moodustama rendiettevõtet, ta võtab selle lihtsalt rendile § 38 alusel. Selles on vahe.

Juhataja

Ma tuletan lugupeetud saadikutele meelde, et võimalused väidelda avanevad meile teisel lugemisel. Palun, härra Tamm.

A. Tamm

Lugupeetud presiidium, lugupeetud härra Varul! § 3-s on öeldud, et rendisuhete objektiks võib olla igasugune vara, mille rentimine ei ole Eesti Vabariigi normatiivaktidega keelatud. Siit küsimus. Kas enne maaseaduse vastuvõtmist on maa tasuline rentimine seaduslik? On teada, et majandid on võtnud oma renditaludelt kuni 300 rubla põllumaahektari kohta. Võib juhtuda, et rentnik on endise maaomaniku õigusjärgne pärija. Kas praegu majand võib rentida tasu eest maad enne maaseaduse vastuvõtmist?

P. Varul

Formaaljuriidiliselt ei või. Maakoodeksis ei ole need sätted muudetud, mis keelavad tehinguid maaga. Kui sisuliselt võtta, siis need keelud on vananenud. Ma ei näe midagi halba selles, kui praegu maakasutajad annavad maa rendile. Kuigi see vajaks reguleerimist sellesama rendiseadusega. On omaette küsimus küll, kui tuleb maaseadus ja selgub, et need maad on rendile antud. Näiteks taluperemees tahab maad tagasi, aga see on kellelegi rendile antud. Siis tekib küsimus, mis on aluseks kohesele rendilepingu lõpetamisele? Kui me selle seaduse vastu võtame, siis me kohustame valitsust tegema ettepanekuid viia sisse kehtivatesse seadustesse parandused, kõrvaldama vastuolud. Lõpliku lahenduse annab muidugi maaseaduse vastuvõtmine.

Juhataja

Palun, härra Uluots.

Ü. Uluots

Härra Varul! Ma olen praktikas põrganud kokku rendiettevõtte moodustamise probleemidega ja seal on kaks lahendamatu asja. Esiteks tekib omandi muutus, tähendab, akumulatsiooni kaudu tekib rentniku omand. Rendilepingu lõpetamisel on peaaegu võimatu selgitada füüsiliselt, mis jääb rentniku omandiks, mis rentija omandiks. Kuidas jagada, kas see tööpink on nüüd ühe või teise oma. Ei ole kriteeriumi, kuidas jaotada omandit rentijate vahel. Ma mõtlen tööliste, kollektiivi vahel. Kas seda teha tööpanuse järgi? Mis asi see tööpanus on? Kas palga järgi või staaži järgi? Võtame selle seaduse vastu küll, aga kohtud saavad kõvasti tööd. Missugune võiks teie arvates olla asja lahendus? Minu arusaamise järgi on kõige parem lahendus see, kui keegi võtab ettevõtte rendile ja tema töötajaskond jääb lihtsalt töösuhetesse nii nagu ennegi.

P. Varul

Võib-olla see § 38, mis tegelikult ei käigi otseselt rendiettevõtte kohta, on veel see kõige õigem paragrahv. Ettevõtte antakse rendile ilma rendiettevõtet moodustamata. See on selle seaduse alusel täiesti võimalik, üldsätted pluss § 38. Mis puudutab akumulatsiooni kaudu tekkinud omandit. See on rendilepingu asi, siin ei saa seaduses midagi täpsemalt ette näha. Üleliiduline seadus on püüdnud väga täpselt reglementeerida, ta on lausa instruksiooni moodi. Ma arvan, et see seob pooltel veel rohkem käed. Põhimõte on ikkagi selles, et ilma rendileandja tahteta ei saa juhtuda midagi, me ei saa sundida rendileandjaid, et nad peavad millestki loobuma, lihtsalt üle andma ja kõik. Omandiküsimus riigivarade puhul. Kui selle asja juurde tulla riigivarade valitsemise seaduse ja privatiseerimise programmiga, võib rendileandjatele näha ette mingisugused kohustused või reeglid, mida nad võivad ja mida nad ei või. Rendiseadus puudutab ainult rendileandja ja rentniku vahekorda. See on rentnike asi, kuidas nad omavahel jaotavad, nende põhikirja, nende üldkoosoleku asi. Siin me ei saa ette kirjutada. Elus on palju asju, mida me õiguslikult reguleerida ei saa, vaid ikka omavahelise kokkuleppe teel. Me ei saa kunagi teha niisugust head abielu- ja perekonnakoodeksit, näiteks, et kõik perekonnad püsiksid koos. Nii et õigusel on omad piirid, mida saab ja mida ei saa.

L. Hänni

Lugupeetud ettekandja! Te märkisite, et rendiseaduse üks eesmärke on omandivormi muutmine. Samal ajal rendiseaduse § 7 punkt 1 ütleb: rendileantud vara jääb rendileandja omandiks. Missuguse mehhanismi kaudu te näete siin omandivormi muutmist?

P. Varul

Omandivormi muutumine tuleneb sellest, et kõik see, mis rendilevõtja on renditu varal endale soetanud, mis ta on endale saanud juurde, on tema omand. Ja teine asi – on lubatud väljaostmine. Kui riik rendileandjana on huvitatud privatiseerimisest, siis ta peaks lähtuma rendileandja jaoks ebastandardsest positsioonist: mitte olema huvitatud ainult tulu saamisest, aga ka sellest, kuidas tegelikult privatiseerida. Renditasu kaudu võib ka omandit välja osta. Täheandab, on kaks mehhanismi omandi muutmiseks.

K. Koha

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Rendiseadust lugedes jääb mulje, et siia on kätketud kaks seadust. Rendiseadusega me peaksime lahendama rendipõhimõtted ja õiguslikud vahekorrad. Rendiettevõtte osa, s.o. 2. peatükk, peaks hoopis toetuma ettevõtluse seadusele. Mulle jääb

niisugune mulje, et see teine peatükk siin sees on enneaegne. Me peaksime võtma vastu ettevõtluse seaduse, rendiseaduse, ja siis tulevad eraldi eri-ettevõtteseadused. Kuidas te suhtute sellesse?

P. Varul

Rangelt loogiliselt võttes muidugi on niimoodi, et nii rendiettevõtte kui renditöövõtt võiksid olla mingisuguses muus aktis. Seda enam, et muud ettevõtete vormid on meil reguleeritud seni põhiliselt valitsuse määrustega, ütleme, rahvaettevõtte, aktsiaselts, majandusühistud. Nüüd tekkis selle projekti ettevalmistamisel samasugune küsimus. Kas jätta ta siit seadusest välja ja võtta eraldi valitsuse määrusena vastu? Tegemist on siin omandivormi muutmisega, mida teiste ettevõtete vormide puhul nii vahetult ei ole. Sellepärast arvan, et on otstarbekas, et ta oleks siin sees, midagi halba sellest ei juhtu.

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud saadikud! Me oleme ära kuulanud ettekande ja ettekandja on vastanud kõikidele teie küsimustele. Me võime asuda esimese lugemise lõpetamisele. Kes on selle poolt, et rendiseaduse esimene lugemine lõpetada? Tänan! Me oleme üksmeelselt selle otsuse teinud.

A. Vinnali informatsioon maksuseaduste eelnõudest ja Eesti Vabariigi seaduse eelnõust 1990. aasta riigieelarve kohta

Juhataja

Asugem nüüd päevakorra järgmise punkti juurde. Kas ettekandja, rahandusministri asetäitja härra Vinnal on siin? Kui palju te vajate aega ettekandeks? Pool tundi. Lugupeetud saadikud, meil on lõunavaheajani 22 minutit, kas me oleme valmis pikendama oma istungit 10 minuti võrra, et ära kuulata härra Vinnali ettekanne tervikuna? Oleme? Palun, härra Vinnal.

Härra Vinnal täpsustab oma ettekande teemat. Ta räägib meile praegu riigieelarvest, härra Aron oma ettekandes puudutab ka kõiki teisi makse, kogu paketti.

A. Vinnal

Lugupeetud rahvasaadikud! Eesti Vabariigi Valitsuse ülesandel esitan teile ettekande muudatustest 1990. aasta riigieelarves. Eesti NSV Ülemnõukogu 28. detsembri 1989. aasta seadusega "Eesti NSV 1990. aasta riigieelarve kohta" tehti vabariigi valitsusele ülesandeks ümber kujundada 1990. aasta riigieelarve vastavalt Eesti NSV 18. mai 1989. aasta seadusele "Eesti NSV isemajandamise alused", lähtudes vastuvõetavatest maksude seadustest ja hindadest ja tariifide muudatustest. Enne kui ma selle küsimuse juurde asun, mõne sõnaga iseloomustaksin käesoleva aasta riigieelarve täitmise kulgu. Käesoleva aasta 5 kuuga on riigieelarve tulude plaanid täidetud 40,5% ja kulude kavad 37,6%. Mahajäämus esineb käibemaksuplaanide täitmisel, seda peamiselt tekstiilitööstuses, kergetööstuse muude harude, õlletööstuse, kohaliku tööstuse ja veel mõningate muude tööstusharude osas. Kokku on 5 kuuga täidetud I poolaasta käibemaksu laekumise plaanist 79,5%, normaalne oleks aga 83,3%. Võrreldes möödunud aasta 5 kuuga, laekus k.a. 5 kuuga käibemaksu vähem 5,6 miljonit rubla. Seejuures on käibemaksu laekumine tekstiilitööstuselt võrreldes möödunud aasta sama perioodiga vähenenud 14,9 miljoni rubla võrra ja seda just tingituna puuvillase, villase ja siidriide tootmismahu vähenemisest. Seoses tootmise mahu vähenemisega on vähenenud käibemaksu laekumine ka õllet ja karastusjookidelt. Olulise osa käibemaksu vähenemisel annab ka pangadokumentide ringlemise aeglustumine. Seoses liiduvabariikide vaheliste arvelduste teostamisega NSV Liidu Riigipanga kaudu ja alates 15. maist NSV Liidu Riigipanga vabariikliku panga kaudu ei ole viimane suutnud likvideerida tekkinud mahajäämust. Kontserni "Estar" andmetel täidetakse praegu pangas veel märtsikuu dokumente. Ligikaudsete arvestuste kohaselt on ainuüksi seetõttu laekunud vähem käibemaksu Kreenholmi Manufaktuurilt ligi 6 miljonit rubla ja sellest tulenevalt tuleks NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariiklikul Kontoril lähemal ajal likvideerida tekkinud mahajäämus, seda enam et vabariigi valitsus eraldas talle mahajäämuse likvideerimiseks täiendavalt 30 000 rubla palkade maksmiseks. Arvestades rasket olukorda vabariigi raharingluses ja kaubaturul, tuleks ka kontsernil "Estar" võtta tarvitusele abinõusid, et kindlustada tootmise kasv. Tuleks märkida ka seda, et rahvamajandusplaani projekti läbivaatamisel NSV Liidu Plaanikomitees eelmisel aastal võeti põhiliseks aluseks viisaastaku plaanis olevad tootmismahud ja need said omakorda ka lähtealuseks Liidu rahandusministeeriumis käibemaksuplaani määramisel. Vabariigi ettevõtete poolt aga on kinnitatud käesolevaks aastaks märksa madalamad tootmisplaanid ja sellest tuleneb ka nende mittevastavus eelarve kinnitamisel aluseks võetud näitajatele.

Käesoleva aasta 4 kuuga on vabariigi rahvamajanduses tervikuna saadud kasumit 394,3

miljonit rubla ja võrreldes eelmise aasta sama ajavahemikuga kasvas see vaid 3,2 miljonit rubla ehk 0,8%. Liidulise alluvusega ettevõtete ja organisatsioonide osas kasum koguni vähenes – 0,7 miljonit rubla ehk 0,5%, sellest koondisel "Eesti Energia" 3,4 miljonit rubla ehk 20,6%, koondisel "Eesti Põlevkivi" 1,9 miljonit rubla ehk 12,7%, koondisel "Eesti Kalatööstus" 2,4 miljonit rubla ehk 23,3%. Vähenes ka koondise "Estar" kasum 3,8 miljonit rubla ehk 5,3%, samuti Teraviljaameti ettevõtetel 3,8 miljonit rubla ehk 29,8%. Vabariigi tööstuses on viie kuuga, võrreldes eelmise aasta sama ajavahemikuga, vähenenud kaubatoodangu maht 95 ettevõttel ehk 42,8% nende üldarvust kogusummas 77,4 miljonit rubla, sealhulgas koondise "Estar" 10 ettevõttel, mis on 45,5% nende üldarvust, 19,6 miljonit rubla. Kuigi möödunud aastal vähenes kahjumiga töötavate ettevõtete ja organisatsioonide arv, kasvas samal ajal kahjumi üldsumma. Nii näiteks töötas 37 ettevõtet ja organisatsiooni – kahjumi üldsumma 29 miljonit rubla. 1988. aastal oli selliseid 57 ettevõtet. Suurema osa kahjumiga töötavatest ettevõtetest moodustavad transpordi- ja kommunaalettevõtted ja nende ettevõtete kahjumi peamiseks põhjuseks on kehtivate hindade ja tariifide mittevastavus tegelikele kuludele. See räägib veel kord vajadusest kiirendada majandusreformi elluviimist. Tõsiselt raskusi on ette näha siselaenu realiseerimisel. Eelarve defitsiidi katteks on ette nähtud seda realiseerida ettevõtetele ja majandusorganisatsioonidele käesoleval aastal 102,5 miljoni rubla suuruses summas. NSV Liidu Rahandusministeeriumi väärtpaberite trükikojad on aga tööga ülekoormatud ja neilt saadud andmetel lubatakse meile trükkida siselaenuobligatsioonid alles III kvartali lõpuks. Kui siis need kätte saadakse, siis muidugi on suure kahtluse all nende obligatsioonide realiseerimise võimalused kavandatud mahus.

Mõni sõna ka nõndanimetatud liidumaksust. NSV Liidu Ülemnõukogu oma seadusega 1990. aasta riigieelarve kohta määras, et Eesti peab kandma liidulisse eelarvesse 15,9% eelarve tuludest, mis arvestuste kohaselt moodustab 340 miljonit rubla. Seejuures kõik ettevõtted, vaatamata oma alluvusele, tasuvad oma maksed vabariigi eelarvesse. Seoses sellega, et nimetatud maks on ebaõiglaselt suur – võrreldes 1989. aastaga ligi kahekordne –, peatas Vabariigi Ülemnõukogu oma 6. detsembri 1989. aasta otsusega maksu tasumise. Kuni käesoleva ajani ei ole seda liidulisse eelarvesse üle kantud. Arvestuste kohaselt moodustab 5 kuu andmetel ülekandmisele kuuluv summa, lähtudes 15,9%-st, kokku 117,4 miljonit rubla.

Järgnevalt siis käesoleva aasta ümberkujundatud eelarvest. Selles eelarves on põhimõtteliseks struktuurseks erinevuseks kinnitatud riigieelarvega võrreldes see, et nähakse ette kulutused riigieelarvest finantseeritavate riiklike ministeeriumide, riigiametite ning asutuste ja organisatsioonide lõikes. Kinnitatud eelarves olid need kulutused välja toodud üksikute rahvamajandusharude lõikes. Muudatuste sisseviimisel võeti baasnäitajateks ministeeriumide,

riigiametite ning asutuste ja organisatsioonide kulude mahud, mis tulenesid kinnitatud eelarvest, ning rahandusministri poolt kinnitatud riigieelarve kulude loend. Seega on ümberformeeritud riigieelarve kulude osa üles ehitatud uute põhimõtete alusel. Kulud nähakse ette konkreetsetele adressaatidele. Riigieelarve kulude selline ülesehitus läheneb põhimõtteliselt maailmas üldtunnustatud praktikale. Uutest maksuseadustest või määrustest on käesoleval ajal vaid vastu võetud vabariigi valitsuse 16. veebruari käesoleva aasta määrus investeeringutemaksu kohta. Hiljuti esitas vabariigi valitsus Ülemnõukogu Presiidiumile veel ettevõtete tulumaksu, aktsiisimaksu, sotsiaalmaksu ja üksikisiku tulumaksu seaduseelnõud. Käesoleva aasta riigieelarve ümberformeerimisel on viimatinimetatuist arvesse võetud vaid aktsiisimaksu seaduseelnõu. Vabariigi valitsus on seisukohal, et see seadus on võimalik vastu võtta enne käesoleva aasta 1. juulit ja rakendada alates II poolaastast. Teiste maksuseaduste rakendamine (ettevõtete tulumaks ja sotsiaalmaks) on seotud kogu uue majandusmehhanismi kui kompleksi käivitamisega, sealhulgas ka kompensatsioonimehhanismi lõpliku väljatöötamisega, ning need seadused võiksid käivituda alles peale kompensatsioonimehhanismi väljatöötamist.

Nüüd muudatustest riigieelarve tuludes. Eesti NSV Ülemnõukogu 15. märtsi k.a. otsusega peatati vabariigis maksu võtmine töötasufondi kasvult, mida oli kinnitatud eelarves ette nähtud 19 miljonit rubla. Tegelik laekumine möödunud aasta IV kvartali eest oli käesoleva aasta I kvartalis 2 876 000 rubla, seega on nimetatud laekumisplaani vaja vähendada 16 124 000 rubla. Eesti NSV Ministrite Nõukogu võttis vastu k.a. 16. veebruaril määruse investitsioonimaksu kohta. Arvestuste kohaselt laekub selle maksu alusel käesoleval aastal täiendavalt riigieelarvesse üks miljon rubla. Investeeringutemaksu väike laekumine on põhjendatud sellega, et nimetatud maks laekub ainult uutelt, alustatavatelt tootmisobjektidelt. Seejuures tuleb arvestada asjaoluga, et käesoleval aastal, seoses leppehindade rakendamisega kapitaalehituses, kulud tunduvalt kasvavad ja ettevõtetele jääb ehitamiseks vähem vahendeid. Ühtlasi võib märkida seda, et investeeringutekomitees on käesoleval ajal läbivaatamisel soodustuste andmine selle maksu osas mõningatele rahvamajandusharudele. Väliskaubanduskoondise "Estimpex" arvestuste kohaselt laekub seoses väliskaubandusoperatsioonide planeeritust suurema mahuga tollitulused käesoleval aastal 21,7 miljonit rubla, mis on 10 miljoni rubla võrra rohkem, kui oli kinnitatud eelarves ette nähtud. Aktsiisimaksu seaduseelnõus toodud määrade järgi ja võttes arvesse vajalikke soodustusi, laekub käesoleva aasta II poolaastal tootmisettevõtetelt aktsiisimaksu 193,7 miljonit rubla, sealhulgas etüüliirituselt 17,7 miljonit rubla, likööri ja viinatoodetelt 140 miljonit rubla, veinilt 3,8 miljonit rubla, õllelt 11,5 miljonit rubla, tubakalt ja tubakatoodeletelt 15,1 miljonit

rubla ja pargitud karusnahkadelt 5,7 miljonit rubla. Kuna mõned kaubad, välja arvatud etüülpriiritus, maksustatakse käesoleval ajal käibemaksuga, siis aktsiisimaksu sisseviimisel väheneb käibemaksu laekumine ja seoses sellega on vaja vähendada käibemaksu laekumise plaani 171,6 miljonit rubla. Aktsiisimaksu kehtestamisega suureneksid riigieelarve tulud ka summaarselt 22,2 miljonit rubla. Samal ajal tuleb kompenseerida etüülpriirituse kallinemine tervishoiu- ja sotsiaalasutustele, sealhulgas apteekides müüdavatele ravimitele, kokku 3,6 miljonit rubla. Aktsiisimaksu kehtestamisega kallineb parfümeeria ja kosmeetika tooraine, selle tõttu tuleb läbi vaadata ka parfümeeria- ja kosmeetikatoodete hinnad. Seejuures eelarve täiendavate tulude osas on arvestatud võimalust, et anda aktsiisimaksul soodustusi, mis arvestuste kohaselt moodustavad 9,5 miljonit rubla. Õlletööstuse osas moodustaks täiendav aktsiisimaks projekteeritud määrade juures pool miljonit rubla. Säilitamiseks õlle tootmise normaalne rentaablus, on vaja anda maksusoodustusi mõnedele õlletehastele. Seda kokku 1,7 miljoni rubla suuruses summas. Sellega on aktsiisimaksu summade kindlaksmääramisel juba arvestatud. Veinitööstuselt laekuva aktsiisimaksu rakendamisel saame, võrreldes praegu kehtiva käibemaksuga, täiendavalt 2 miljonit rubla, mis põhjustab veinide jaehindade tõusu sõltuvalt veinide margist ja tootjast 25–33%. Kuna aktsiisimaksuseaduse projekt tuleb käesoleval istungjärgul arutamisele, siis ma sellel rohkem ei peatu. Praeguseks ajaks on kaubandusorganisatsioonide ja ettevõtjate käsutusse kogunenud suurtes summades vahendeid vananenud tegumoe ja oma esialgse väärtuse kaotanud kaupade allahindamiseks, nn. allahindlusfond.

Arvestades praegust konjunktuuri, puudub kaubandusorganisatsioonidel ja ettevõtetel praktiliselt vajadus kaupade allahindamiseks. Kauba varud olid 1. jaanuari seisuga alla normatiivi 7,7 päeva. Allahindamisfondi vahendite jääk moodustas kaubandusministeeriumi süsteemis 1. jaanuari seisuga 7,6 miljonit rubla ja valitsusel on ettepanek suunata sellest 80% riigieelarve tuludesse. Plaaniliste arvestuste kohaselt moodustab allahindlusfond käesoleval aastal 3,1 miljonit rubla. Arvestades olemasolevate muudatustega ja varem eelarves tehtud täpsustustega, moodustavad riigieelarve tulud kokku 1 853 664 000 rubla.

Nüüd riigieelarve kulude muudatused. Komisjon, kuhu kuulusid Eesti Vabariigi Valitsuse esindaja, Rahandusministeeriumi, Majandusministeeriumi, Investeeringute Komitee, Sotsiaalpanga ja Maapanga juhtivad töötajad, vaatas koos ministeeriumide ja riiklike ametite ning riigieelarvest vahetult finantseeritavate asutuste ja organisatsioonide esindajatega k.a. 31. mail ja 1. juunil läbi riigieelarve tulude kokkuhoiu ning ümberjaotamise võimalusi. Peeti silmas ka perspektiivi järgmise aasta eelarve kulude vähendamise osas. Vabariigi valitsus peab otstarbekohaseks ja majanduslikult põhjendatuks 1990. aasta kulutuste vähendamise

eesmärgil teha eelarves järgmised muudatused. Majandusministeeriumil vähendada kulusid 300 000 rubla arvutustehnika soetamiseks ning 100 000 rubla teadusuuringuteks, kuna neid summasid ei kasutata ära. Samuti vähendatakse halduskulusid 55 000 rubla seoses nende üleandmisega teistele ametitele ning andmetöötlussüsteemi väljatöötamise kulusid 350 000 rubla seoses nende üleandmisega sideministeeriumile.

Rahandusministeeriumis vähendatakse kulusid 25 000 rubla ja nimelt infotööde tellimiseks. Ehitusministeeriumi osas on ettepanek vähendada ministri valitsemisalas olevale Kommunaalametile assigneeringuid seadmete soetamiseks ja projekteerimiseks 200 000 rubla võrra, kuna nende kasutamine käesoleval ajal ei ole reaalne, aga samuti Vee ja Kanalisatsiooni Tootmiskoondise dotatsiooni 350 000 rubla võrra ning ministeeriumi kulutusi tsiviilkaitsele 12 000 rubla võrra.

Eesti valitsusele ja riigikantseleile vähendatakse kulutusi autobaasi ja puhkekodu ülalpidamiseks 30 000 rubla, viies need isetasuvusele, ning 100 000 rubla võrra puhkekodude ja pansionaatide ülalpidamiskulusid, võttes arvesse rahade säästlikumat kasutamist ning tariifide tõstmist.

Põllumajandusministeeriumi osas vähendatakse eelarveassigneeringuid riiklikeks kapitaalvahetusteks 800 000 rubla, asendades need omavahendite ja pangakrediidiga. Konkreetsed objektid määrab põllumajandusministeerium. Käesoleva aasta II poolaastal vähendatakse samuti põllumajandusministeeriumi assigneeringuid masinapargi tehniliseks ülevaatuseks ja raamatute väljaandmiseks, kokku 67 000 rubla. Need kavatsetakse katta põllumajandusministeeriumi omavahendite arvel.

Probleemiks on hinnavahede, dotatsioonide ärajätmine. Praegu on selleks riigieelarves ette nähtud 5,5 miljonit rubla lihale ja piimale. Seda on võimalik teha üheaegselt hindade tõstmisega ja kompensatsioonimehhanismi valmimisega kas käesoleval aastal või 1. jaanuarist 1991.

Alates järgmisest aastast jäetakse ära põllumajandusministeeriumi tootmisobjektide finantseerimine eelarvest. Minnakse üle omavahenditele ja pangakrediidile, kusjuures eelarvest finantseeritakse ainult sotsiaal-kultuuriliste asutuste ehitamist juhul, kui selleks majandil või ettevõttel puuduvad omavahendid.

Samuti nähakse ette etapiviisiline üleminek maaparanduse finantseerimisele omavahendite ja pangakrediidi arvel, seejuures vähendatakse alates järgmisest aastast maaparandusassigneeringuid majanditele 20% võrreldes käesoleva aastaga. Talude maaparandus on kavandatud teha põhiliselt riigieelarve või siis talufondi vahenditest.

Sideministeeriumi montaaživalitsusel "Signaal" ei nähta II poolaastaks ette enam kapitaal mahutusi 95 000 rubla, mis kaetakse pangakrediidi ja omavahenditega.

Vähendatakse Tsiviilkaitse Staabi kulusid 50 000 rubla võrra seoses raha säästlikuma kasutamisega.

Siseministeeriumi osas vähendatakse halduskulusid 10 000 rubla võrra.

Kultuuriministeeriumi vahendusfirma "Meedium" dotatsiooni vähendatakse II poolaastal 300 000 rubla võrra, mis kaetakse sisemiste reservide arvel. "Eesti Näituse" osas nähakse ette järkjärguline üleminek isemajandamisele, kusjuures II poolaastal vähendatakse assigneeringuid eelarvest 175 000 rubla võrra, eeldusel, et alates järgmisest aastast "Eesti Näitus" läheb üle isetasuvusele.

Eesti Telegraafiagentuurile vähendatakse dotatsiooni 50 000 rubla võrra, mis tuleb katta sisereservide arvel.

Autoteeninduse osas lõpetati 1. juunist kapitaal mahutuste finantseerimine eelarvest 200 000 rubla suuruses summas ning mindi üle pangakrediidile.

Tehasele "Teras" vähendatakse assigneeringuid kapitaal mahutusteks 1 100 000 rubla võrra ning see asendatakse pangalaenuga.

Tallinna Ehitusteeninduse Valitsusele vähendatakse assigneeringuid 200 000 rubla võrra ning minnakse samuti üle pangakrediidi kasutamisele.

Saare maakonna osas vähendatakse assigneeringuid Supa kooli ehitamiseks 1 miljoni rubla võrra, kuna ehitustööd on maha jäänud ja neid vahendeid ei kasutata ära.

Sõprusühingu kulutusi informatsiooni ja propagandaüritustele vähendatakse 100 000 rubla võrra. Vastavalt valitsuse 11. juuni otsusele lõpetatakse alates 1. septembrist k.a. Väliseestlastega Kultuurisidemete Arendamise Ühingu finantseerimine eelarvest. Selle ühingu teise poolaasta eelarvest on ette nähtud kulud vaid palkadeks.

Samal ajal ei olnud 1990. aasta riigieelarve kinnitamisel möödunud aasta detsembris võimalik arvestada terve rea hädavajalike kulutustega, tingituna vahendite puudumisest. Samuti on poole aasta jooksul toimunud rida muudatusi majanduses, mida arvestades teeb vabariigi valitsus ettepaneku suurendada ümberkujundatud riigieelarves kulusid järgnevalt.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile näha ette täiendavalt 1 608 000 rubla seoses Ülemnõukogu töö uue korraga, seejuures arvestuste kohaselt suurenevad istungjärkude läbiviimise kulud 695 000 rubla, töötasud 187 000 rubla, majandus- ja kantseleikulud 137 000 rubla, kulutused inventari soetamiseks 319 000 rubla, saadikute volituste täitmisega seoses olevad kulud 125 000 rubla.

Ehitusministeeriumile nähakse täiendavalt ette 3 miljonit rubla ehitusobjektide rajamiseks Armeenias. Seega moodustavad need assigneeringud kokku 12 miljonit rubla.

Haridusministeeriumi osas nähakse ette täiendavaid assigneeringuid õppejõudude ja teadlaste palkadeks 5 miljonit rubla, inventari soetamiseks 3,5 miljonit rubla, kapitaalremontideks 2 miljonit rubla, kokku 10,5 miljonit rubla.

Keskkonnaministeeriumi osas kavandatakse ministri valitsemise alas olevale Metsaametile täiendavalt assigneeringuid metsavalvekordonite kapitaalremondiks 500 000 rubla.

Majandusministri valitsemisalas nähakse ette assigneeringuid Hinnaametile 61 000 rubla, Välisametile 167 000 rubla, millest 55 000 rubla kaetakse majandusministeeriumi halduskulude vähendamise arvel.

Sideministeeriumi osas on kavandatud suurendada assigneeringuid 490 000 rubla. See summa on ette nähtud üleliidulise teaduslik-tehnilise sihtprogrammi alusel väljatöötava andmesidevõrgu katseekspluatatsiooni kuludeks. Märgitud süsteemi väljaehitamise, kuhu lülituvad vabariigi ettevõtted, on valitsusasutustel võimalik saada operatiivset majandusalast informatsiooni.

Vabariigi valitsuse otsusega asutati politseikool, mille ülalpidamiseks on ette nähtud 700 000 rubla, sellest 300 000 rubla läheb hoonete kapitaalremondiks, 140 000 rubla inventari ja tehnika soetamiseks ja 216 000 rubla töötasudeks.

Statistikaameti kulud suurenevad 488 000 rubla võrra, sealhulgas halduskuludeks seoses tema toomisega vabariigi alluvusse 294 000 rubla ja ettevõtte registri väljatöötamiseks 194 000 rubla.

Sotsiaalhooldusministeeriumi kulud suurenevad 102 000 rubla võrra, kusjuures 94 000 rubla läheb piirituse aktsiisimaksu kompensatsiooniks.

Tervishoiuministeeriumis nähakse ette täiendavaid kulusid 8 330 000 rubla, millest 3 506 000 rubla on aktsiisimaksu kompensatsioon, 2,5 miljonit rubla läheb inventari soetamiseks, 1,5 miljonit rubla kapitaalremontideks ja 807 000 rubla Apteekide peavalitsuse Tallinna lao ja "Eesti Meditsiinitehnika" remondiettevõtte ehituseks.

Tööstus- ja energeetikaministeeriumi valitsemisalas suurenevad kõik eelarvekulud tootmiskoondisele "Eesti Gaas" Pärnu gaasitrassi ehitamiseks 1 040 000 rubla ning tootmiskoondisele "Eesti Kütus" 963 000 rubla Lehmja sadama ehitamiseks. Saare maakonnale nähakse täiendavalt ette 500 000 rubla Väikese väina tammi rekonstrueerimiseks, mille käigus ehitatakse tammi avad, mis peavad tagama ökoloogilise seisundi paranemise sealsetes lahtedes.

Rahvusraamatukogu ehitamiseks nähakse täiendavalt ette 2 250 000 rubla ning Tallinna laululava kapitaalremondiks 400 000 rubla. Eesti Ringhäälingule antakse 30 000 rubla orkestripillide soetamiseks.

On ettepanek suunata täiendavalt talufondi 8 miljonit rubla talumajanduse edendamiseks ja uute talude loomiseks, kusjuures tuleb märkida, et käesoleval aastal on juba eraldatud märkimisväärsed summad talumajanduse ja põllumajandusliku väiketootmise infrastruktuuri loomiseks. Nii on põllumajandusministeeriumi eelarvelistest assigneeringutest 4,8 miljonit rubla suunatud talude maaparandustööde ning 1 131 000 rubla riiklike maaparandustööde finantseerimiseks.

Elamu- ja tootmisobjektide ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks oli seni ette nähtud 4 miljonit rubla, sellest 2 miljonit rubla ühekordse eraldamisena riigieelarvest.

"Eesti Energia" poolt anti 500 000 rubla talude elektrifitseerimiseks. Seega koos täiendava 8 miljoni rublaga moodustaks riigi abi talude loomisele kokku 18 431 000 rubla.

Käivitumas on haldusreform kohaliku omavalitsuse tasandil. Juba käesoleval aastal on oodata mitmetelt maakonnalinnadelt, alevitelt ja külanõukogudelt taotlusi omavalitsusliku staatuse saamiseks. Valitsuse poolt on vastu võetud sellel aastal määrus esmatasandi omavalitsusliku haldussüsteemi loomiseks. Ettepanek on moodustada esmatasandi haldusreformi elluviimiseks valitsuse käsutuses reserv 500 000 rubla suuruses summas, mida saaks kasutada vajaliku arvutustehnika soetamiseks valdadele, et viia seal raamatupidamine arvutitele ja ka muudeks kuludeks.

Samuti teeb valitsus ettepaneku suurendada valitsemiskulude reservi 310 000 rubla võrra, mis moodustaks kokkuvõttes 613 500 rubla. Ülalnimetatud reserv on vajalik kulutuste katmiseks seoses uute riigiametite loomisega, millega ei ole käesoleva aasta eelarve projektis arvestatud. Need on Tööturuamet, Standardiamet, Töökaitseamet, raamatupidamise toimikond. Ministeeriumi esialgsete kavade kohaselt planeeritakse luua veel mitmeid inspeksioone: elektri-, side-, veterinaarinspeksioon, arhitektuuri- ja kultuurimälestiste kaitse jne. Samuti tuleb luua Riigikontroll, millele on vaid osaline kulude kate rahandusministeeriumi kontrolli- ja revisjonivalitsuse ülalpidamise kulude arvel. Samuti on vaja kompenseerida vallandustoetused, mis on makstud seoses ministeeriumide reorganiseerimisega. Käesoleva aasta 7. juuniks moodustasid need toetused 473 000 rubla.

Uues riigieelarves kavandatakse suurendada finantsabi mõnedele maakondadele kokku 1 280 000 rubla, seda möödunud aastal vastuvõetud protokollilise otsuse alusel, kusjuures eraldatakse täiendavalt Pärnule 270 000 rubla, Valgale 60 000, Viljandile 500 000, Võrle 450 000. Samuti on ettepanek suurendada valitsuse reservfondi 5 miljoni rubla võrra.

Käesoleva aasta eelarve kinnitamisel määrati reservfondi suuruseks 19,3 miljonit rubla, millest tänaseks on kasutatud 14,1 miljonit rubla ehk 73%. Jääk moodustab praegu 5,2 miljonit rubla. Käesoleva aasta teisel poolaastal on oodata suuri täiendavaid kulutusi seoses Kirde-Eesti arenguprogrammi väljatöötamisega. Läbivaatamisel on kohtute, riiklike notariaalkontorite ja teiste õigusasutuste materiaaltehnilise baasi ning töö- ja olmetingimuste parandamise abinõude kava. Suurtes summades on täiendavaid vahendeid vaja rahvastikuregistri väljatöötamiseks, pensionide väljaarvestamise viimiseks kompuutritele. Täiendavad kulud tekivad ka elanikkonnale elukalliduse tõusuga seotud kompensatsioonimehhanismi väljatöötamisega.

Praktika on näidanud, et lisaks planeeritud kuludele on vajadus katta ka mitmesuguseid ettenägemata kulusid.

Kokkuvõttes, arvestamata üksikute kulude vähenemist, on ette nähtud kõigi kulude suurenemine 45,8 miljoni rubla ulatuses. Sellest 45,8 milj. rublast kaetakse riigitulude suurenemise arvel 26,2 miljonit rubla. Ministeeriumide, ametkondade kulude vähendamise arvel 9,7 miljonit rubla ja 9,9 miljoni rubla ulatuses suunatakse selle katteks riigieelarve aasta alguse vaba jääki.

Koos ümberkujundatud riigieelarvega esitab vabariigi valitsus teile ka informatsiooni I poolaastal valitsuse reservfondi kasutamise kohta. Üksikasjalik informatsioon on teile välja jaotatud ja sellel ma rohkem ei peatu.

Lugupeetud rahvasaadikud! Küllap analüüsitate tähelepanelikult muudatuste põhjendatust, kaalute võimalusi eelarve tulude suurendamiseks ja kulude kokkuhoiuks. Seejuures on aga oluline pidada silmas asjaolu, et uus eelarve saaks kinnitatud tasakaalus. Viimane eeldab teie edasises töös eelarveprojektiga seda, et väljapakutavad suurendamise või tulude vähendamise ettepanekud oleksid kaetud kas mõnede teiste kulude vähendamise või tulude suurendamise ettepanekutega. Loodame asjalikule koostööle Ülemnõukogu komisjonidega ja kõigi rahvasaadikutega. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Täname härra Vinnalit. 5 küsimuse esitajat on juba registreerunud. Ma usun, et neid tuleb kindlasti veel. Nüüd me oleme praeguse hommikuse istungi lõpetanud. Ma loodan, et härra Vinnal saab tulla kell 16 küsimustele vastama.

Lõunavaheaeg kuni kella 16-ni.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

11. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

18. juuni 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt

Juhataja (M. Lauristin)

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 71 inimest. Alustame tööd.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma loodan, et redaktsioonikomisjon, kes lõunavaheajal töötas avalduse projektiga, on oma töö lõpetanud. Kas redaktsioonikomisjoni esimees on valmis ette kandma? Palun.

R. Veidemann

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Redaktsioonikomisjonile laekus mitu kirjalikku ettepanekut, mis puudutasid hommikul meie ees olnud avalduse projekti. Nendest parandustest, mis tehti, me leidsime võimaluse arvestada järgmisi. Need puudutavad kõik selle lühikese avalduse teksti teist lõiku. Need on tõepoolest redaktsioonilised, kuid pisut siiski nüansse muutvad. Nimelt, teises lõigus, mis algab sõnadega "Nüüd, pool sajandit hiljem, on tekkinud reaalsed võimalused ajaloolise õigluse", on teie tekstis "jaluleseadmiseks". Ettepanek oli asendada see sõnaga "taastamiseks", mis on tõepoolest parem. Niisiis sisu ei muutu, kuid sõna ise on parem. Ja järgmine lause selles samas lõigus – teie tekstis "oluliseks", pakuti asendada sõnaga "vältimatuks", ja redaktsioonitoimkond võttis ka selle paranduse vastu. Ja samas lauses, sama lõigu eelviimases reas on veel redaktsiooniline täiendus: "selle vältimatuks eelduseks peab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1940. aastal toimunud Balti riikide okupeerimist". Nii et lisandub sõna "toimunud".

Nüüd teistest parandusettepanekutest, mis tehti. Need kaaluti läbi ja peab ütleva, et arutati põhjalikult. Üks parandusettepanek puudutas avalduse teksti algust. Leiti, et ei ole hea alustada kuupäeva või tähtpäeva mainimisega. Komisjon siiski leidis, et kuna tegemist on tõepoolest konkreetse tähtpäevaga meie ajaloos, on kohane see asetada rõhu alla. Üks

parandusettepanek puudutas teise lõigu seda osa, millest ma siin juba rääkisin. Jutt on eeldusest, et Nõukogude Liit tunnistaks Balti riikide okupeerimist ja annekteerimist. Oli Rein Järliku ettepanek, et – "oleks hea, kui Nõukogude Liit tunnistaks". Sisuliselt sel puhul midagi ei muutu. Härra Sovetnikovi ettepanek puudutas avalduse pealkirja. Ta osutas sellele, et tegemist oli Nõukogude vägede sissemarssimisega, sissetulekuga, mitte sissetungiga. Kuna on ilmunud väga palju dokumente ja on juba põhimõtteliselt kinnistunud ajalooline hinnang nendele sündmustele, ei ole enam põhjust hinnangu muutmiseks. Niisugused on parandused, mis komisjon pidas vajalikuks läbi arutada ja millest osa on arvesse võetud.

Juhataja

Kas redaktsioonikomisjonile on küsimusi? On ettepanek hääletamise kohta?

R. Veidemann

Redaktsioonikomisjon teeb ettepaneku panna see avaldus hääletusele koos lisapöördumisega, mida ma oma sissejuhatavas kõnes juba osutasin. Tegemist on ühe ja sama dokumendiga. On tõepoolest kahetsetav, et see hommikul tõrke tekitas. Me oleks võinud sellega juba hommikul maha saada.

Juhataja

Sellega on redaktsioonikomisjon oma töö lõpetanud ja me võime avalduse panna redigeeritud kujul hääletusele. Härra Fjukil on protseduuri küsimus? Palun, härra Fjuk.

I. Fjuk

Mul on repliik hääletamise protseduuri küsimuses. Teen ettepaneku panna see nimelisele hääletamisele. Teen ettepaneku hääletamistulemus ajalehes avada, see on poliitiliselt väga tähtis otsus.

Juhataja

Ma saan aru, et härra Madel on sama ettepanek? Ma panen siis selle ettepaneku hääletada avaldust nimeliselt hääletusele. Kes on selle poolt? Nimelise hääletamise poolt on 59, vastu 2, 41 ei võtnud osa. Enne hääletamisele asumist teeme veel kohaloleku kontrolli. Kuni kvoorumi küsimus selgub, me saame edasi minna teiste küsimustega, sest me ei saa praegu hääletada. Härra Sirendi tahab midagi öelda.

A. Sirendi

Ma tahtsin siiski avalduse kohta veel kord redaktsioonilise paranduse teha, mis ei läinud millegipärast läbi. Kolmas lause: "Kõik sellest tulenevad Eesti saatust määravad otsused ei olnud eesti rahva tahte väljendus. Äärmine umbmäärasus, mida saab üldse olla! Et kõik ei olnud, ei tähenda, et enamus ei võinud olla. Siin peaks olema kas "ükski ei olnud" või "enamus ei olnud". Aga niisuguses sõnastuses on see täiesti umbmäärane ja vastuvõetamatu. Mida ütleb komisjon selle peale?"

Juhataja

Härra Sirendi, komisjon on oma töö lõpetanud, ta ei saa alustada seda uuesti.

A. Sirendi

Suur tänu, aga mul on väga kahju, kui see läheb sellisena avalikkuse ette. Grammatiliselt on see erakordselt vale.

Juhataja

Grammatilisi parandusi on võimalik enne avaldamist teha. Aga ma ei näe, et saali oleks tagasi tulnud härra Põld, kes siit lahkus vahepeal, ja teisigi. Me katkestame praegu selle küsimuse arutamise ja läheme edasi eelarveprojekti küsimusega. Fjuk tahab midagi jälle öelda protseduuriküsimuses? Palun.

I. Fjuk

Mul oli palve hääletamine nimelisena teha ja tulemused ajalehes avaldada. Kuivõrd praegu hääletamist ei ole võimalik teha, siis on mul palve praegune seis ajalehes avalikustada, nimelt mis põhjustel keegi puudub.

Juhataja

See on arvesse võetud.

A. Vinnali informatsioon maksuseaduste eelnõudest ja Eesti Vabariigi seaduse eelnõust 1990. aasta riigieelarve kohta

Juhataja

Läheme edasi küsimustega riigieelarve suhtes. Palun, härra Uluots.

Ü. Uluots

Minul on selline küsimus. Eelarves on defitsiit 102 miljonit rubla ja ette on see nähtud katta siselaenuga. Kuna on tegemist eelarvetulude ühe artikliga, mispärast ei määra Ülemnõukogu laenu tingimusi: protsendimäär, maksutähtajad, kuidas ja kellele mõeldakse neid realiseerida ja kas need obligatsioonid muutuvad hiljem fondeeritavateks väärtpaberiteks jne., jne., jne.? Teie ettekandest me saime aru, et obligatsioone juba trükitakse. Aastavahetusel oli vanas Ülemnõukogus jutuks, et valitsus kannab ette siselaenu põhimääruse või juhendi. Antud juhul me ujume täiesti pimedas, ja ma olen veendunud, et kuni valitsus ei ole esitanud meile laenu tingimusi, me ei saa eelarvele anda oma toetust.

A. Vinnal

Eelarve on kinnitatud ära eelmise aasta lõpus juba koos siselaenuga (102 miljonit rubla). Siis olid ka paika pandud laenu tingimused. Realiseeritakse seda ettevõtetele ja majandusorganisatsioonidele. Eelarve tuludes on see praegu allikana üleval. Arvestades seda, et eelarve arutamine täna ei ole lõplik, vaid läheb edasi Ülemnõukogu majanduskomisjonis, siis kõik laenust tulenevad tingimused me võtame sinna kaasa ja teeme teatavaks järgmine kord.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Meil on siin mõned asjad väga konkreetselt eelarves sees, mida Ülemnõukogu peaks kinnitama ja mille kohta tahetakse meie "ei" või "jaa" seisukohta ja sellepärast ka küsimus on küllalt konkreetne. Seaduse projekt muudatuste kohta riigieelarve § 2-s näeb ette muudatused riigieelarve kulude osas. 2. leheküljel all on kohaliku omavalitsuse eelarvetele antavad vahendid. Seisukoha võtmiseks selles küsimuses paluksin, kas on valitsusel võimalik esitada saadikutele kahed andmed: esiteks, kasumi vaba jääk maakondade, linnade arvel seisuga 1. juuni k.a., ja teiseks – tabeli või muul kujul

maakondade ja linnade palvekirjad selle kohta, mida soovitakse täiendavalt riigieelarvest saada. Ja teine asi: milline on vaba jääk, mida maakond saab kasutada? Kas on selline asi võimalik?

A. Vinnal

Eelarvesse on abisaajatena võetud need linnad-rajoonid, kelle kohta eelmise aasta lõpus koostati valitsuses protokoll. Teiste linnade-rajoonide taotlusi arvesse võetud ei ole. Praegu vaadatakse läbi riigieelarvet. Kohalike eelarvete osas on juba olemas kinnitatud eraldiste protsendid. Me saame anda andmed, kui suur on iga linna, rajooni omavahendite jääk seisuga 1. juuni, kui suur on aasta alguse jääk 1. jaanuari seisuga, kui suur on vahendite jääk 1. juuni seisuga.

J. Telgmaa

Lugupeetav ettekandja! Kui vaadata seda riigieelarve tulude tabelina antud poolt, siis on siin üks artikkel, mis tooks sularaha sisse. See on aktsiisimaks, mis meie taskust toob sularaha riigi kätte. See viitab võimalusele kasutada seda sularaha mõningal määral inflatsiooni tõkestajana, tähendab osa sellest peaks saama hävitatud. Aga see eelarves kuidagi ei kajastu. Kas niisugune asi võiks olla sees? Siis on paar väikest küsimust veel. Millegipärast planeeritakse pool miljonit rubla keskkonnaministeeriumi metsavalvekoronite kapitaalremondiks. See on täiesti tühine summa, arvestades praeguste metsamajandite käivetega. Milleks seda raha sinna üldse anda? Metsakorralduse maksab riik kinni, samal ajal kui kolhoosid ja sovhoosid peavad ise maksma. Siis on siin eraldatud 300 000 Eesti Kodukaitsele. Tegemist on mingi poolühiskondliku organisatsiooniga, mille otstarve on lõplikult veel selgumata. Selle organisatsiooni raha võiks ikka tulla sponsoritelt. Minu poole on pöördunud valijad, et näputäis raha oleks vaja selleks, et ametiühingute kultuurimajade personal saaks oma palgad kuidagi kätte. Selle kohta ma ei leidnud ühtegi rida.

A. Vinnal

Mis puudutab aktsiisimaksu summat 194 754 000 rubla, siis see on täiendav aktsiisimaks. Viiakse sisse aktsiisimaks, langeb ära aga käibemaks 171 557 000 rubla. Üldine vahe, mille võrra suurenevad tulud, on 22,2 miljonit. Asi on selles, et aktsiisimaksu summa laekub nende kaupade pealt, millelt võetakse käibemaksu. Mis puudutab Kodukaitset, siis valitsus on teinud ettepaneku eraldada 300 000 rubla Kodukaitse ülalpidamiseks, kusjuures üle 300 000 rubla on

ette nähtud ka sponsorite vahenditele kulutada. See on valitsuse ettepanek, eks Ülemnõukogu peab seda otsustama.

Juhataja

Meil on ees põhjalik, üksikasjaline eelarve arutelu komisjonides ja ka teisel lugemisel. Võib-olla väga konkreetseid, üksikuid ridu eelarvest oleks õigem arutada seal ja praegu siiski rohkem põhimõttelisi küsimusi esitada. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra ministri asetäitja! Mina, nagu ka paljud kolleegid siin saalis, puutun vabariigi eelarve arutamisele kokku esimest korda. Ja ei ole aega olnud ka süveneda nendesse dokumentidesse. Sellepärast on minu küsimused pigem üldpoliitilist laadi. Kõigepealt, nagu me mäletame, kui toimus selle eelarve kinnitamine eelmises Ülemnõukogus, siis oli esitatud kaks alternatiiveelarvet. Üks toleaege majandusministeeriumi ja teine toleaege rahandusministeeriumi poolt. Läbi läks põhiosas rahandusministeeriumi eelarve. Minu esimene küsimus on: kas see II poolaasta eelarve on koostatud eelmise majandusministeeriumi või rahandusministeeriumi põhiseisukohti arvestades? Ja kui rahandusministeeriumi omi, siis on mul küsimus: miks uus valitsus ei ole aluseks võtnud majandusministeeriumi põhiseisukohti? Teiseks, praegu on meil esitatud eelarve, mis klappib kopika pealt tulude ja kulude osas. Nagu hr. Uluots juhtis tähelepanu, see 100-miljoniline defitsiit, mille üle ka eelmine Ülemnõukogu pikalt vaidles, on peidetud sellesama siselaenu taha. Kui ei ole mingeid garantiisid, et see siselaen realiseerub, kas on õige seda üldse planeerida? Või räägime ikkagi defitsiidist eelarves? Kolmandaks, eelarve kulude osasse on planeeritud liidumaksu tasumine 340 miljoni rubla ulatuses. Kas me võime öelda, et Ülemnõukogu 6. detsembri otsus, mis peatas selle maksu, oli ja jäi üldpoliitiliselt deklaratiivseks ja mingit majandus-finantsilist katet sellel otsusel ei ole? Või tuleb seda tõlgendada teisiti? Edasi. Ma hakkasin neid dokumente lugema ja juba esimesel leheküljel ei tulnud üks asi, vähemalt minu meelest, ots otsaga kokku. Meil on Eesti Vabariigi 1990. aasta riigieelarve täpsustatud kulud, kus me näeme, et Eesti Vabariigi Riigikantselei kavatses oma kulusid, võrreldes eelmise aastaga, 2,5 miljoni rubla võrra vähendada, mis on muidugi väga tervitatav. Kuid igas konkreetses lõikes me näeme, et kulud tegelikult suurenevad. Kui me võtame 1989. aasta tulba ja liidame selle kokku, siis me saame 6,8 miljonit. Tähendab, kuskil on meile avamata jäänud 2,5 miljonit rubla, mida eelmisel aastal Riigikantselei kulutas tänavusest rohkem. See tabel ei anna meile ülevaadet, mille arvel see kokkuhoid

Riigikantseleil kavandatud on. Ja lõpuks on mul küsimus, kas rahandusministeerium annab Ülemnõukogu komisjonidele üle ka kõik asutuste ja ministeeriumide protestid selle eelarve kohta?

A. Vinnal

Selle eelarve koostamise protsessis võeti kõigepealt aluseks ekspertide rühma eelarve ümberformeerimise ettepanekud, mis avaldati IME-bülletäänis nr. 8 ja ka "Äripäevas".

Erikomisjon vaatas need ettepanekud läbi, kusjuures komisjoni kuulusid majandusministeeriumi, rahandusministeeriumi, teiste ametkondade töötajad. Eelarve kuludepoole vähendamine tuleneb IME-bülletäänis avaldatud riigieelarve ümberformeerimise ettepanekutest. Komisjon ega rahandusministeerium ei leidnud rohkem võimalust eelarve kulude poolt vähendada.

Eelarve koostamisel võeti aluseks seadused, määrused, mis on praegu vastu võetud. On võetud aluseks investitsioonimaksu määrus ja aktsiisimaksu seaduseelnõu. Teisi maksuseadusi, mis tulevad alles arutusele, eelarveprojekti arvesse võetud ei ole. Neid on väga raske praegu arvesse võtta.

Mis puudutab eelmise aasta alternatiivvariante, siis me lähtusime sellest, kui vaatasime läbi komisjoniga majandusministeeriumi poolt tehtud ettepanekud eelarve ümberformeerimiseks, et muid tingimusi arvestada võimalik ei ole.

Mis puudutab Riigikantselei kulusid, siis siin mingit kokkuhoidu ei ole. Kui võtta eelmise aasta aruanne ja tänavuse aasta plaan, siis see, et aruanne on suurem, on täiesti loomulik, sest aasta jooksul eraldati Riigikantseleile täiendavaid vahendeid, kas või sellesama saali kordaseadmiseks. Ja kõik, mis siin Riigikantselei osas kirjas on, tuleb välja täpsustatud eelarves kui ka nendes ettepanekutes, mille võrra Riigikantselei summasid on kavandatud vähendada 130 000 rubla.

T. Made

Austatud eesistuja! Vastavalt teie suunisele saab esitada ainult üldise iseloomuga küsimusi. Esimene küsimus haakub härra Alliku küsimusega, millele ei saadud vastust. Jutt on maksetest Nõukogude Liidu eelarvesse. Aga ma püstitaksin küsimuse mõnevõrra teisiti. Siin öeldi, et Nõukogude Liidu eelarvesse peaksime maksma 340 miljonit, aga see on peatatud 6. detsembri otsusega. Kuid ikkagi see summa on sees kulude poolel. Tähendab, rahandusministeerium ei võta tõsiselt seda peatamist või kuidas?

Teine küsimus. Põhimõtteliselt – kas rahandusministeerium peab õigeks niisuguste riiklike organisatsioonide ja asutuste finantseerimise jätkamist, millised töötavad kahjumiga? Näiteks "Estimpex", kelle tegevuse kahjumit tahetakse riigieelarvest kinni maksta.

Kolmas küsimus. Kas te selgitaksite mõne sõnaga käibemaksu kogumise struktuuri ja põhimõtteid? Kuidas käibemaks kujuneb?

Lõpuks veel üks küsimus. Kas te loete meie haldussüsteemi ratsionaalseks, et tema peale võib kulutada nii palju raha, 2246,5 inimese peale. See arv on võetud "Äripäevas" avaldatud eelarve materjalist, kus on öeldud, kui palju inimesi konkreetselt töötab.

Ja veel üks küsimus, midagi pole parata. Ettevõtjad suhtuvad kriitiliselt investeerimismaksu. See pidurdab vaba initsiatiivi. Kuidas teie suhtute sellesse?

A. Vinnal

Praegu on tõesti maksed Liidu eelarvesse eelarve uues variandis sees 340 miljoni rubla ulatuses. Me lähtume sellest, et Ülemnõukogu on selle liidumaksu peatanud ja teinud kohustuseks vabariigi valitsusele liiduorganitega selles suhtes läbirääkimistesse astuda. Me ei saa praegu seda summat eelarveprojektis olematuks teha. Kas tuleb see summa 340 miljonit või võetakse vastu otsus, et liidumakse üldse mitte maksta, vaid hakata suhtlema liiduorganitega mingite otselepingute või vastavate programmide tasemel, et siis oma osavõtuga neid programme finantseerida, see küsimus tuleb lahendada ilmselt Ülemnõukogu tasandil. Liidumaks on küll peatatud, kuid suhted on siiski veel selgeks rääkimata. Kuigi liidumaks on peatatud, liiduorganid seda ei tunnista ja meil tuleb praegu Liidu rahandusministeeriumist arvlēmisteatisi, kus nõutakse rahade ülekandmist Liidu eelarvesse. Praegu seda keegi täitmiseks ei võta. Mis puudutab "Estimpexi" kahjumit. "Estimpexile" eraldatakse eelarvest rahasid selle katteks, et nende ettevõtete toodangu hulgihind, kes realiseerivad toodangut läbi "Estimpexi" välisurule, on kõrgem kui välismaal realiseeritav ja "Estimpex" katab ettevõtetele hindade vahe enda dotatsioonide arvel. Antud süsteemi on reformitud pidevalt ja ilmselt ka edaspidi reformitakse ja on väga raske anda hinnangut, kas see haldusstruktuur ja haldussüsteem on otstarbekohane või ei ole. Praegu on ta selline. Ilmselt oleks väga tore, kui vastav komisjon teeks ettepaneku haldusstruktuuri odavamaks muutmise kohta. Selles mõttes töö peab kogu aeg käima.

Juhataja

Käibemaksu struktuuri kohta oli ka küsimus.

A. Vinnal

Selles osas ma jään konkreetse vastuse võlgu. Investeeringutemaksu kohta see määrus, mis vastu võeti, näeb ette, et tänavu alustatavatelt tootmisobjektidelt hakatakse nõudma investitsioonimaksu. Muidugi see viib ehitustegevuse vähenemisele, sest investitsioonimaksu maksab tellija. Samas on ehituste maksumuse kallinemise tõttu tellijatel vähem raha ehituse eest maksmiseks. Muidugi võib tõsta üles küsimuse, kas investitsioonimaks on õige või ei ole. See on problemaatiline küsimus.

A. Zõbin

Mul on lugupeetud ettekandjale järgmist laadi küsimus. Eelarve formeerub tuludest, ka maksudest, milliseid kinnitab samuti Ülemnõukogu. Minu küsimus aga puudutab elanikkonnalt raha korjamist, millest valijad kohtumistel tihti räägivad. Räägitakse, et näiteks arstitõendi saamiseks peab autojuht maksma rubla (nüüd koguni 4 rubla). Varem piisas auto kasutamiseks volituse saamiseks 2–3 rublast, nüüd peab maksma 50. Miks mitte kohe 100, 200 või 300 rubla? Tuleb välja, et mingis tsiviliseeritud riigis, et kasutada paar päeva autot, peab maksma kümneid, täpsemini 50 rubla! On's see tsiviliseeritud riigile kohane? Selgitage palun, kas rahandusministeerium üldse kontrollib kuidagiviisi seda rahakorjandust ja kes üldse seda organiseerib?

A. Vinnal

Mis puudutab riigilõivu, siis see laekub kohaliku eelarve tuludesse. Riigilõiv kehtestatakse nii valitsuse kui ka vastavate ametkondade otsustega. Nii näiteks kehtestab ka Hinnaamet vastavaid lõivusid. Kas seda kontrollib rahandusministeerium? Loomulikult kontrollib, kui viiakse läbi revisjone linnades ja rajoonides.

Juhataja

Kas härra Zõbin oleks nõus, kui härra Aron või Vinnal seletaks seda vaheajal, mis puudutab konkreetseid summasid?

J. Reinson

Lugupeetud ettekandja! Mul on selline küsimus. IME-bülletäänis majandusministeeriumi arvamus oli selline, et rahvamajanduse finantseerimine eelarvest tuleks hoopis ära lõpetada. Meile jagatud dokumentides on seda hoopiski suurendatud.

A. Vinnal

Rahandusministeerium jagab täielikult seda seisukohta, et rahvamajanduse finantseerimine peab käima mitte riigieelarve vahendite arvel, vaid laenu- või vabavahendite arvel. Kuid, nagu ma ütlesin, komisjon, kes vaatas läbi need hinnabülletäänis toodud ettepanekud, ei leidnud rohkem võimalusi vähendada neid eelarves ettenähtud summasid.

Juhataja

Kas saadikud on nõus, et härra Jevstignejev oleks viimane küsija? Nii. Palun, Lembit Kaljuvee.

L. Kaljuvee

Austatud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Vaadates seda eelarvet, me kõik saame aru, et tegemist on äärmiselt pingelise dokumendiga. Mind paneb teatud mõttes hämmastama see, et valitsus palub reservi endale ainult 5 miljonit. Igal aastal on see reserv olnud tunduvalt suurem ja meie majandus on olnud teatud mõttes palju stabiilsem. Praegu, kui me vaatame tulude poolt, siis seal on väga palju sissetulekuid küsimärgiga. Kui me reservi ei planeeri, siis me võime aasta lõpus sattuda äärmiselt raskesse situatsiooni. Mul oleks ettepanek, et rahandusministeeriumi spetsialistid püüaksid valitsuse reservi tunduvalt suurendada.

A. Vinnal

Vabariigi valitsus taotleb endale täiendavat reservi 5 miljonit rubla. Reserv oli kinnitatud 19,3 miljonit rubla ja see 5 miljonit tuleb täiendavalt reservi. See on summa, mida valitsus käsutab vastavalt oma kompetentsile iseseisvalt. Kõik teised summad eraldatakse tulude arvel ja nende kohta koostatakse lisaelarve, mis esitatakse läbivaatamiseks ja kinnitamiseks Ülemnõukogule.

K. Koha

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Eelarve on koostatud harukondlikul printsiibil, siin ei kajastu üldse regionaalne suhe. Kas on peetud selle eelarve üle aru ka linnavalitsuste ja maakonnavalitsuste rahandusosakondadega? See kõik puudutab ju kohalike organite tegevust ja elu.

A. Vinnal

See on riigieelarve, tehtud ministeeriumide, riigiametite ja otse finantseeritavate asutuste lõikes. Peale selle on olemas kohalike linnavalitsuste eelarved, mida nemad kinnitavad iseseisvalt ja mis ei kuulu riigieelarve koosseisu.

A. Maarend

Lugupeetud eesistuja, austatud härra Vinnal! Mul oleks paar küsimust valitsuse otsuste suhtes. Kuidas teie kui rahandusministeeriumi esindaja sellistele otsustele vaatate? See puudutab eeskätt p. 5. Kuivõrd te peate õiguspäraseks, et valitsus võtab kommertskaubanduse lisatuludest 50% ära? Kas see ei peaks ikkagi olema Ülemnõukogu prerogatiiv? Ja teine, 6. punkt. Valitsus langetas otsuse lõpetada VEKSA ühingu tegevus. Kui Ülemnõukogu seadusega on otsustatud selle ühingu finantseerimine, siis nähtavasti peaks olema ikkagi Ülemnõukogu otsustada, kas antud asutuse finantseerimine lõpetada või mitte. Kuidas te suhtute sellistesse raha hankimise viisidesse valitsuse poolt?

A. Vinnal

Mis puudutab kommertshindadega realiseeritavaid tooteid, siis valitsus võttis vastu otsuse, et 50% tulust laekub kohalikku ja 50% riigieelarvesse. Alkohoolsete jookide osas võib öelda, et on ju see riigi monopol. Ja kui realiseeritakse kommertshindadega alkohoolseid jooke, siis on minu arvates täitsa selge, et midagi vastavast tulust peaks laekuma ka riigieelarvesse kõikide teiste kulude katteallikana. Mis puudutab VEKSA ühingut, siis valitsus niisuguse otsuse vastu võttis. Eelarveprojektis on ette nähtud II poolaastal kulutada VEKSA-le ainult kuni 1. septembrini. Kui Ülemnõukogu otsustab teisiti, siis tehakse teisiti.

A. Mölder

Austatud eesistuja, austatud ettekandja! Seoses dotatsioonide kaotamisega, kuidas te üldiselt hindate praegu laenu saamise võimalusi? Ja kui need on halvad, kuidas see ettevõttele mõjub? Teiseks. Kust kaetakse represseeritutele tagasimakstavad kulud? Ja kolmandaks: tollitulud on peaaegu poole võrra kasvanud. Kas te võite öelda, mille arvel see toimub?

A. Vinnal

Dotatsioonide osas ma ei saanud hästi küsimusest aru. Palun korrake.

A. Mölder

Kui kapitaalimahutusi ja põllumajandust enam ei finantseerita ja teie soovitasite võtta riigilaenu, siis millised on laenu saamise võimalused?

A. Vinnal

Tähendati dotatsiooni, eelarvelisi assigneeringuid kapitaalimahutusteks ja soovitati üle minna pangakrediidi kasutamisele. See on minu arvates täiesti loomulik ja normaalne samm. Pankadel vastavad vahendid on ilmselt olemas, et anda krediiti. Mis puudutab represseeritud, siis neid summasid makstakse välja liidueelarve vahendite arvel. 1. juuni seisuga oli välja makstud umbes 102 miljonit rubla (on võetud nii eelmise aasta IV kvartali summad kui ka summad kuni 1. juunini). Kusjuures liiduorganid ei pea seda õigeks, et makstakse liidueelarve arvelt.

Tollitulude osas konkreetset arvestust mul siin praegu kaasas ei ole. See on esitatud meile "Estimpexi" poolt ja seal seisab, et tollitulud suurenevad tema arvelt 10 miljoni rubla võrra ja see on lülitatud eelarve tulude poolde sisse. Kui on konkreetset arvestust vaja, siis selle me võime esitada.

A. Junti

Mul oleks neli küsimust. Ma pöördun tagasi liidumaksu juurde. Kas Ülemnõukogu otsust liidumaksu peatamise kohta võivad liiduorganid ignoreerida ja jõuga vastava summa meilt sisse kasseerida? Kui see ei ole jõuga tehtav, siis miks me vastavad summad eraldame?

Ja milline on teie ettepanek, kui see on jõuga tehtav, mida ette võtta, et liiduorganid ei saaks seda jõuga teha? Teiseks. Eelarves on määratud ka summad Glavlitile, julgeolekukomiteele, Rahukaitsekomiteele, Sõjakomissariaadile, Tsiviilkaitse Staabile jne. Millised kohustused on meil nende NSV Liidu organite ees ja mille peale kulutatakse need summad? Või on need liidueelarves meile eraldatud ja meie siin mängime ümber?

Kolmas küsimus. Seni kehtiva kriminaalprotsessi koodeksi kohaselt peab ühiskondlik organisatsioon, Advokaatide Kolleegium, kindlustama kaitse süüdistatavatele. Selle töö maht aasta algusest mitmekordistus. Ühiskondlikule organisatsioonile on pandud riiklik kohustus tööd teha, aga riik ei ole selle kohustuse täitmist garanteerinud töötasu näol. Kas kunagi ka rahandusministeerium soostub vastavat summat eelarvesse panema? Et ühiskondlik organisatsioon ei peaks riigi käsul tasuta tööd tegema.

Ja neljas. Mille arvel vähenevad Riigikantselei kulud võrreldes 1989. aastaga? Siit dokumentidest paistab, et kulud peaks vähenema 2 miljoni võrra.

A. Vinnal

Mis puudutab liidumaksu, siis nagu ma ütlesin, Liidu rahandusministeeriumil oli võimalus need summad vabariigi arvelt maha kanda ja kanda liidueelarvesse, kuid praegusel juhul on see tõkestatud, vabariigi valitsus saatis telegrammi meie pankade juhatajatele, kus keelati kategooriliselt täita Liidu Riigipanga ja Liidu Rahandusministeeriumi otsuseid raha ülekandmise kohta. Mis puudutab selliseid organisatsioone nagu Glavlit, julgeolek jne., siis seda küsimust vabariigi valitsuses arutati ja iga konkreetse summa taga, mis eelarve projektis praegu sees on, on olemas kindel töö, mida veel organisatsioonid vabariigi heaks teevad. Näiteks Glavlit. Selle summa vabariigi eelarvest sai tema selleks, et postipakid ei käiks enam läbi Moskva Eestisse, vaid tuleksid otse välisriigist Tallinna ja siin organiseeritaks nende läbivaatamine. See on kooskõlas rahvusvaheliste konventsioonidega – keegi peab need postipakid läbi vaatama. Mis puudutab julgeolekut, siis need summad on ette nähtud telefoniside jaoks ja samuti 15 000 rubla eesti keele õpetamise kuludeks. Töötasudega rahandusministeerium ei tegele. Töötasusüsteeme ja palgaskaalasid töötab välja sotsiaalministeerium. Rahandusministeerium näeb ette vastavaid eraldisi, kui asi otsustatakse ära Ülemnõukogu või valitsuse tasandil.

Juhataja

Ma vabandan härrade Põllu ja Metsa ees, kuid härra Jevstignejev oli registreeritud viimase küsijana. Palun.

J. Jevstignejev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kõneleja! Teatavasti tõsteti ehitusmaterjalide ja ka transpordi-ning varumishindu. Sellega seoses maksab nn. Narva-seeriast 60-korteriline elumaja, mis alles mullu maksis 650 000 rbl. ja samas summas ka tänavustesse eelarvetesse kanti, juba 920 000 rbl. Hind tõusis 1,7 korda, mõnedes ehitusorganisatsioonides koguni 2,3 korda. Küsimus: kas valitsus toetab nende probleemidega seoses kohalikke eelarveid?

Teine küsimus. Jaotustes 2 ja 3 on öeldud, et kommunaalteenustele antakse dotatsiooni 200 000 rubla. Kas sellest piisab? Nagu ma tean, heakorrastusvahendeid kohalikes eelarvetes napib. Näiteks kogu Ida-Virumaa heakorrastuseks on eraldatud 47 000 rubla. Kas ei saaks seda dotatsiooni suurendada, eriti Kirde-Eesti maakondadele? Sillamäele on teatavasti heakorraks eraldatud vaid 5000 rubla. Naeruväärne summa! Nii palju on teha ja nii vähe raha!

A. Vinnal

Mis puudutab kapitaalehituse kallinemist, siis eelarve projektis ei ole ette nähtud kompenseerida seda ei linnadele, rajoonidele ega ka vabariiklikele ministeeriumidele, puuduvad võimalused ja vahendid selle kompenseerimiseks. Mis puudutab kommunaal-dotatsiooni vähenemist 250 000 rubla võrra, siis need vähendused tehti kooskõlastatult vastava ametkonnaga. Heakorralikud kaetakse kohalikest eelarvetest, kus on nende puhul mingil määral arvestatud vastavate kehtivate normidega. Kui linnadel, rajoonidel tekib eelarve täitmise käigus täiendavaid tulusid, siis keegi ei keela neil neid suunata heakorrastamiseks. Vabariigi eelarve võimalus on praegu niivõrd piiratud, et täiendavaid vahendeid selleks eraldada ei ole võimalik.

Juhataja

Sellega on küsimused lõppenud. Härra Junttil on märkus.

A. Junti

Mul on üldine küsimus protseduuri suhtes. Ühelegi oma küsimustest ma vastust ei saanud ja minu arvates ka mitmetele teiste poolt esitatud küsimustele vastuseid ei tulnud. Kas on võimalik nendele küsimustele ja ka teistele sisulisi vastuseid saada ja kelle käest?

Juhataja

Me peamegi asuma otsustama, kuidas me edasi toimime. Aga kõigepealt ma paluksin teha uus kohaloleku kontroll. Härra Vinnal, te võite istuda. Härra Allik, ma palun teid saali tagasi tulla, meil läheb nüüd hääletamiseks. Kohal on 73 saadikut, Ülemnõukogu on otsustusvõimeline.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi avalduse projekti kohta seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt

Juhataja

Viiksimel kõigepealt lõpule pooleli jäänud hääletuse 1. päevakorraküsimuses. Panen hääletusele päevakorra 1. küsimuses redaktsioonikomisjoni poolt esitatud avalduse projekti. Kes on selle vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Ja on ettepanek, et hääletamine oleks

nimeline. Poolt oli 60, vastu 5, erapooletuid 5. Avaldus on vastu võetud. Nüüd küsimus nimelise hääletamise tulemuste avaldamisest. Ajakirjanduskomisjon protestis ajakirjandusele surve avaldamise asjus. Kas on antud küsimuses ajakirjanduskomisjonil teine seisukoht?

R. Veidemann

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mis puutub nimeliste hääletamiste tulemuste avaldamisse, siis see on muidugi Ülemnõukogu otsustada.

Juhataja

Selge. Praegu protesti ei ole. Kes on selle poolt, et avaldada nimelise hääletamise tulemused? Selle poolt on 58 saadikut.

A. Vinnali informatsioon maksuseaduste eelnõudest ja Eesti Vabariigi seaduse eelnõust 1990. aasta riigieelarve kohta

Juhataja

Läheme edasi protseduuri küsimustes, mis puudutab eelarve arutamist.

Nagu te teate, võetakse eelarve vastu kolme lugemisega. Eelarve läheb põhjalikule arutamisele komisjonides, siis tuleb teine ja kolmas lugemine. Teisel lugemisel on meil võimalik ära kuulata majanduskomisjoni seisukoht kõigepealt ja samuti paluda siia veel ka teisi valitsuse liikmeid, kui me peame seda vajalikuks. On ettepanek täna toimunud ettekannet ja küsimusi-vastuseid lugeda esimeseks lugemiseks. Teine võimalus on see, et me katkestame esimese lugemise, arutame komisjonides ja kuulame ära ka majanduskomisjoni seisukoha. Sellega aga muutub teine ja kolmas lugemine järgmise nädala jooksul mõnevõrra problemaatiliseks puht ajakava mõttes. Ma paneksin hääletusele ettepaneku pidada seda esimeseks lugemiseks. Alternatiivvariant on jätkata esimese lugemisena veel ka järgmisel istungjärgul, s.t. katkestada praegu esimene lugemine. Kes on selle poolt, et esimene lugemine täna lõpetatuks lugeda. Härra Maarend tahab öelda?

A. Maarend

Lugupeetud, juhataja, lugupeetud kolleegid! Meil on päevakorras 3. punkt – informatsioon maksuseaduse eelnõudest ja riigieelarvest. Me saame panna hääletusele, kas me võtame informatsiooni teadmiseks või ei. Järgmisel istungjärgul võiks panna päevakorda esimese lugemise.

K. Koha

Ma toetan hr. Maarendit. Majanduskomisjon sai need materjalid, nagu öeldakse, täna laua peal kätte ja me ei ole seda küsimust saanud põhjalikult läbi vaadata. Nii et see on ainult informatsioon, mitte midagi enamat.

Juhataja

Selge. Härra Zöbinil on samuti ettepanek samas küsimuses.

A. Zöbin

Arvan, et ettekanne polnud eriti ammendav. Sestap tuleks seda võtta informatsioonina. Esimest lugemist aga peaks korraldama eraldi.

Juhataja

Me oleme valmis, kuulanud teie arvamusi, võtma oma ettepaneku maha. Me jätkame esimest lugemist majanduskomisjoni ettekandega.

Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduseelnõu esimene lugemine

Juhataja

Läheme nüüd edasi järgmise päevakorrapunkti juurde. Sõna saab Maksuameti peadirektor hr. Aron ettekandeks maksuseadustest. Aktsiisimaksu seaduse puhul oleks see ka esimene lugemine.

V. Aron

Informeeriksin teid, kuidas on toimunud senini maksuseaduste eelnõude väljatöötamine, missuguses seisukorras me praegu oleme. Möödunud aasta lõpul, 28. detsembril, võttis Ülemnõukogu vastu maksukorralduse seaduse. Selle alusel on toimunud üksikute maksude seaduste ja määruste ettevalmistamine. Eelnõude esimesed variandid esitati valitsusele 15. jaanuariks. Valminud projekte on korduvalt arutatud kohalike omavalitsuste, ministeeriumide, ettevõtete, sealhulgas väiketootjate esindajatega. Võimaluse piires on arvestatud nende tehtud märkuste ja ettepanekutega. Kõiki ettepanekuid ei saa loomulikult arvestada, sest neid on tehtud vastukäivaid või selliseid, mis vähendavad oluliselt maksude laekumist ja seetõttu ei taga eelarve kulude katet. Kõik maksuseadused või määrused on vähemalt ühel korral läbi arutatud valitsuse istungitel. Seni on käiku läinud ainult investeeringute maks. Määrused on olemas ka loodusvarade maksu ja saastemaksu kohta, kuid rakendamise korda ei ole veel kindlaks määratud. Nende küsimustega tegeleb keskkonnakaitseministeerium. Summaliselt väiksemate maksude, nagu tegevusloamaks, sõidukimaks ja riigilõiv, seaduseelnõud on esitatud valitsuse poolt Ülemnõukogule juba eelmise koosseisu ajal, aga arutusele ei ole seni veel võetud. Rahandusministeeriumi poolt on esitatud valitsusele maamaksu eelnõu, kuid seda ilma maksumääradeta majanditele ja taludele. Põllumajandusministeerium, vaatamata kokkuleppele, ei ole neid maksumäärasid veel välja töötanud. Kokkuleppe kohaselt pidi ta seda tegema märtsi 1. poolel. Valitsusele on esitatud ka sõidukimaksu seaduse eelnõu teine variant, kuid seni ei ole seda veel arutatud. Olulisemate maksuseaduste, nagu ettevõtte tulumaks, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks ja aktsiisimaks, eelnõude ettevalmistamiseks loodi valitsuse komisjon eesotsas majandusministri asetäitja Enn Roosega. Komisjoni tööst võtsid osa peale majandusministeeriumi ja Maksuameti töötajate ka teadlased, väiketootjate esindajad, juristid ja teiste asutuste esindajad. Komisjoni töö tulemusena valmisid eelnõud sotsiaalmaksu ja aktsiisimaksu kohta. Mõlema tulumaksu kohta tekkis lahkarvamuste tõttu kaks varianti, mis esitati ka valitsusele. Pärast esimest lugemist valitsuse istungil suutsime siiski teha kahest variandist ühe, kus aga säilisid mõningates küsimustes alternatiivsed seisukohad. Teisel lugemisel tehti otsus nendegi kohta, ja sellega valmisid seaduste eelnõud, mis esitati Ülemnõukogule. Ettevõtte tulumaksu seaduse väljatöötamisel on lähtutud seisukohast, et kõikide ettevõtete kohta kehtivad ühesugused maksumäärad. Seejuures maksustatakse kasumit kuni 1 miljon rubla aastas madalamalt, mis peaks looma väikestele ettevõtetele soodsamad starditingimused. Maksumäärad on progresseeruvad 15 kuni 30 protsendini. Nähakse ette, et eelarve kinnitamisega määratakse, kui suur osa tulumaksust laekub kohalike omavalitsuste eelarvetesse. Üksikisiku tulumaksu puhul on lähtutud

järgmistest põhiprintsiipidest. Esiteks, maksustatakse kõik aasta jooksul saadud tulud kogusummas, vaatamata tulu saamise allikale. Teiseks, maksumäärad on progresseeruvad 16-st kuni 33%-ni. Kolmandaks. Võimalus on maksta üksikisiku tulumaksu ka ettevõtete tuludelt, kui omaniku tulud ei ole eristatavad, nagu pereettevõtte, väikesed eraettevõtted. Neljandaks. Võimalus on abikaasadel esitada ühine tuludeklaratsioon, kusjuures maksusumma kindlaksmääramiseks jaotatakse saadud tulu võrdselt nende vahel. Vaidlusaluseks oli pensionide ja sotsiaalabirahade maksustamise küsimus. Esitatud eelnõu kohaselt riiklikud pensionid ja abirahad maksustamisele ei kuulu.

Tulumaksude ja sotsiaalmaksude seadused on vaja rakendada üheaegselt, sest nad on omavahel tugevasti seotud. Kuna üleminek uutele maksudele nõuab küllaltki mahukat ettevalmistust ning maksumaksjate instrueerimist ja õpetamist, siis ei ole mõeldav nende seaduste rakendamine enne 1. jaanuari 1991. Selleks aga, et rakendada nad uuest aastast, peaksid nad olema vastu võetud lähemal ajal. Enne seaduste vastuvõtmist ei ole võimalik alustada ettevalmistustöid, nagu rakendamisjuhendi väljatöötamine, maksu arvutamise tabelite koostamine, trükkimine jms. On ju tõenäoline, et Ülemnõukogu teeb eelnõude arutamisel parandusi ja täiendusi, mis võivad oluliselt muuta pakutud maksustamise korda. Ka on vaja järgmise aasta eelarve koostamiseks teada maksude laekumist uute seaduste järgi, et mitte koostada lünklikku eelarvet.

Aktsiisimaks on suhteliselt iseseisev maks, mis ei ole eriti seotud teiste maksudega, seepärast on otstarbekohane see maks rakendada juba 1. juulist. Kuna selle maksu eelnõu tuleb arutusele kohe pärast seda väikest informatsiooni, siis pole arvatavasti vaja sissejuhatuseks sellel rohkem peatuda.

Seaduste eelnõude väljatöötamisel on arvestatud välismaa ekspertide arvamusi ja ettepanekuid, Majandusministeeriumi töötajad on käinud tutvumas maksukorraldusega Ameerikas ja Lääne-Saksamaal. Sellest tulenevalt on tekkinud vajadus viia sisse parandused meie maksukorralduse seadusesse. Otstarbekas oleks seadusest välja jätta etendusmaks kui kohalik maks, mille võivad, aga ei pea kehtestama kohalikud omavalitsused. Samuti tuleks jätta välja sotsiaalmaks ja saastemaks, mis oma olemuselt polegi maksud. Need on sotsiaalkindlustuseks ja -hoolduseks tehtavad eraldised või siis peaaesjalikult sanktsioonide iseloomuga maksed saastuse eest. Vaja on muuta ettevõtte tulumaksu kohta käivat osa. Maksukorralduse seaduse kohaselt tuleb maksustada tulu. Nüüd aga on ette nähtud maksustada kasumit.

See oleks lühiülevaade maksuseaduste eelnõude väljatöötamise praegusest olukorrast.

Lähemalt aktsiisimaksust. Aktsiisimaksuga on esialgu ette nähtud maksustada alkohoolseid jooke, tubakatooteid ja karusnahku. Suures osas hakkab see maks asendama praegu kehtivat käibemaksu. Sellega seoses võib tekkida küsimus, miks me ei maksusta käibemaksuga neid kaupu endist viisi ja miks on vaja sisse viia uut maksu, aktsiisimaksu? Siin tuleb lähtuda sellest, et aktsiisimaksuga maksustamine lihtsustab oluliselt maksu arvutamist. Praegu arvutatakse käibemaksu jae- ja hulgihinna vahena, mis tegelikult tähendab seda, et igal kaubaartiklil on oma maksumäär. Eelnõus on aga toodud maksumäärad kas toodete gruppide viisi või kogu toodangule ühesugustena. Maksumäärade skaala muutub palju väiksemaks. Teiseks põhjuseks on see, et edaspidi kaovad ära sellised mõisted nagu hulgihind ja jaehind. Edaspidi hakkab kehtima kaubal ainult müügihind. Kui me rakendame aktsiisimaksu, pole enam vajadust kehtestada kahte hinda, maks on müügihinnalt. Täiendavalt hakkab maksu laekuma etüülpriirituselt. Senini väljastatakse piiritust kõigile ostjatele hulgihinnaga, sest jaevõrgus meil piiritust ei müüda. Hulgihind on äärmiselt madal, 66 kop. liiter. Ja arusaadavatel põhjustel see põhjustab piirituse mittesihipärast kasutamist. Seetõttu oleks otstarbekas hakata piiritust väljastama ka kõigile tarbijatele jaemüügihinnaga, mis praegu on küll olemas, kuid mida tegelikult ei kasutata – 43 rubla liiter. See viiks ta umbes samale tasemele teiste alkohoolsete jookide hindadega. Sellega piirituse hind märgatavalt tõuseb, see tekitab raskusi parfumeeriatööstuses, kus tervel real kaupadel on piiritus põhiliseks tooraineks. Nende kaupade omahind märgatavalt tõuseb. Et omahinna tõusu korvata müügihindadega, tuleks nende kaupade jaehind tõsta keskmiselt 3,5-kordseks. See ei ole praegu mõeldav ja sellel aastal hoopiski mitte, kuna ostjatega on ju lepingud juba sõlmitud. Pealegi läheb umbes 70% meie parfumeeriatoodangust vabariigist välja. Aasta keskel hinna selline järsk tõus ei ole õige. Seetõttu ongi ette nähtud seaduse eelnõus, et vabariigi valitsusel on õigus anda täiendavaid soodustusi. Selle soodustusega on arvestatud ka eelarve projekti juures. Ei ole arvestatud, et parfumeeriatööstusele müüdava piirituse aktsiisimaks laekuks täissummas.

Raskusi tekib ka õlle väiketootjatel. Kui see maksumäär on täpselt sobiv, ütleme, Saku õlletehasele ja Tartu õlletehasele, siis väiketootjatele, ma mõtlen eelkõige põllumajandusettevõtteid, ei ole ta sobiv – mida väiksem on tootmise maht, seda kõrgem on omahind. Neile on ilmselt vaja anda soodustust ja sellega on eelarve projektis ka arvestatud. Ei ole aga õige kehtestada juba seadusega tootjate viisi erinevaid maksumäärasid. Maksumäär peaks olema siiski ühtne ja edaspidi, kui meil hinnad muutuvad vabaturu hindadeks, selgub, millised need tulevad ja kas soodustust on vaja anda pikemal perioodil või mitte.

Karusnahkade maksustamise küsimus kerkis üles sellepärast, et on vaja viia võrdsetesse tingimustesse karusnahkade töötlemise-ettevõtted ja karusloomade kasvatajad-ettevõtted. Selle aastani läksid kõik toorkarusnahad Tartu kombinaadi kaudu ja kombinaat maksis käibemaksu pargitud karusnahkadelt. Nüüd on mitmed karusloomakasvatuse-ettevõtted hakanud ise nahku parkima ja pargitud nahkadest ka toodangut valmistama. Nad saavad praegu küllalt suurt tulu, et nad käibemaksu ei maksa. Täheleb, käibemaks jääb neile. Aktsiisimaks viib aga kõik tootjad ühesugustesse tingimustesse.

Maksumäärade on seaduseelnõus ette nähtud kas protsentides müügihinnast või kindlas summas kaubaühikult. Nii et võimalus on rakendada nii ühte kui teist varianti, olenevalt sellest, mida peetakse otstarbekamaks. Võib tekkida küsimus, mida lugeda müügihinnaks, eriti niisuguste kaupade puhul nagu alkohoolsed joogid, õlu ja tubakatooted. Teatavasti kehtestati neile selleks aastaks hinnalisand sotsiaalfondi jaoks. Müügihinnaks tuleb lugeda hinda, mis hinnalisandit ei sisalda, sest muidu tuleks aktsiisimaksu maksta ka hinnalisandilt, mis ei ole õige. Seaduse tekst on lakooniline ja lühike, ta ei sisalda korraldavaid küsimusi, maksutähtpäevi ega muud sellist, mis tuleb rakendamise juhendiga paika panna ja see on seaduse eelnõus ette nähtud valitsusel kehtestada.

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Samas küsimuses on veel kaasettekanne majanduskomisjonilt. Kas me kuulaksime ära ka selle kaasettekande, sest äkki mõnele küsimusele saab juba sealt vastust. Annan kaasettekandeks sõna majanduskomisjoni sekretärile Kalju Kohale.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Praegu kõne all olevat seaduseelnõu arutas majanduskomisjon oma koosolekul 12. juunil (see tähendab möödunud teisipäeval), antud seaduseelnõu arutelust võtsid osa ka Ülemnõukogu esimehe nõunik härra Hagelberg, Eesti Maksuameti direktor härra Aron, Eesti Maatööstuse Liidust proua Hämalane ja härra Sandvik ning maaelukomisjonist härra Arro ja härra Telgmaa. Nagu eelnevalt teile selgitati, kehtestatakse aktsiisimaks tubakatoodele, karusnahkadele, alkohoolsetele jookidele nende kaupade tarbimise reguleerimiseks ja riigitulude saamise eesmärgil. Maksumäärade arvutamisel on aluseks võetud seni laekunud käibemaksu summad, sisuliselt see on käibemaksu uus vorm teatud eri liiki kaupadele, mille kehtestamisega kaob ära käibemaksu senine individuaalne iseloom igale kaubaartiklile. Antud seaduseelnõu arutamisel tulid esile probleemid, millele juhtisid tähelepanu Eesti Maatööstuse Liit ja maaelukomisjoni liikmed. Kui me kehtestame

maksu kõikidele tootjatele, kes toodavad marjaveine ja õlut, siis meie põllumajandusettevõtete abimajandid lähevad pankrotti selle sõna otseses mõttes, kui säilitatakse samad müügihinnad. Tabel arvutuste järgi kasumi osas, mis praegu laekus nendelt ettevõtetelt ilma käibemaksuta, on suurusjärgult kahjumi osas sama, mis seni saadud kasumi osas. Nii et aktsiisimaksu seaduseelnõu lisas kehtestatud määrade rakendamisel jäävad väiksed ettevõtted pankrotti, vee peale jäävad mõningad suured ettevõtted – õlle osas Tartu ja Saku õlletehas. Juhiti tähelepanu asjaolule, et kui põllumajandusettevõtete abimajanditelt laekuvat tulu maksustada, mis käesoleval aastal on planeeritud kapitaalehituste finantseerimiseks (oluliselt on need sotsiaalinfrastruktuuri arendamiseks külas), maksumäärade kohaselt, siis antud ehitused võivad jääda seisma ja kapital jääb külmutatuks. Paluti leida võimalus nimetatud ettevõtted käesoleval aastal sellest maksust vabastada, et saaksime nõutud katteallikad ehitustele vajalikus mahus. Aktsiisimaksu seaduseelnõu seletuskirjas sisalduv mõte, et me võiksime vabalt kasutada kujunevaid hindu, ei leidnud poolehoidu. Miks? Esiteks, väikeettevõtete konkurentsivõime turul langeb, sest nende omahind on teatavasti kõrgem ja nad ei suuda turul vastu panna. Nende maksukoormus suureneb ka brutosummas, sest protsent on määratud müügihinna kogusummast. See võib viia väikeettevõtete sulgemiseni, see aga tähendab meie kaubaturu niigi ülepingestamist, samuti võib riigil jääda saamata loodetav tulu ja küla ei saa kapitali oma infrastruktuuri arendamiseks. Siit kooruski välja komisjoni ettepanek asendada selles maksuprojektis veini ja õlle aktsiisimaksu määrad protsentides riigihinnast fikseeritud maksumääradega rublades dekaliitri kohta. Sellega me võime soodustada kvaliteetsema kauba, s.t. õlle ja veini tootmist. See stimuleerib ettevõtteid oma hinda alandama, arendama oma ettevõtteid tehniliselt välja. Sellega saavutame ka tööviljakuse kasvu.

On ka sotsiaalprobleemid, sest aktsiisimaksuga me võime luua hindade järsu kasvu, mis ei ole vajalik. Kui me suudame praegu vältida järsku hinnatõusu tarbijaturul, siis me väldime ka 1985. aastal alustatud voluntaristlikku alkoholikriitika jätkamist, mis teatavasti pidurdas tarbijaturul alkoholi tootmist vajalikus nomenklatuuris, koguses ja kvaliteedis, andis võimaluse areneda kõikvõimalikel põrandaalustel tootjatel ja ka müüjatel (turustajatel). Järsult suurenes igasuguste surrogaatide tarbimine, mis lõppkokkuvõttes rahva tervist on halvendanud. Nii et sellise poliitika tagajärjed vajavad praegu tõsist tööd, et seda heastada.

Komisjoni ettepanekud või märkused redaktsiooni osas, seaduse projekti osas.

§ 3 – on kirjutatud sellised märksõnad "sisseveetavad kaubad, importkaubad". Põhimõtteliselt need on sünonüümid. Komisjoni arutelust selgus, et sisseveetavad kaubad – see tähendab sissevedu NSV Liidust, import – tähendab sissevedu läänest. Siin tuleks leida uus lahendus.

§ 8 – on sama seos – sisseveetavad kaubad, mida ei maksustata, kuna need on maksustatud käibemaksuga. Tähendab, siin tuleb leida uus lahendus.

§ 2 leiti olevat mõistlik viia § 4-ga kokku või selle järele. Ja siis § 6 – aktsiisimaksu maksavad ettevõtted ja organisatsioonid, kes toodavad või veavad sisse käesoleva seaduse § 2 nimetatud kaupu. Siin me peaksime täpsustama valmistuskoha mõistet, kellelt me siis ikkagi seda maksukohustust nõuame. Kes on see müüja, kellelt võetakse seda maksu, et ei toimuks kahekordset maksustamist. Just piiritustehastega on see probleem. Piiritustehased on teatavasti tarnijaks viinatehasele, kus aktsiisimaks võetakse kauba lõpptoodangult, see on siis viinalt ja liköörit, kuid samas on piiritus kaubaks ka parfümeeriastele. Kas nüüd piiritust maksustatakse aktsiisimaksuga, ei ole selge.

Rohkem märkusi ja küsimusi komisjonis ei arutatud. Nii et see on kõik. Aitäh!

(Hääl saalist)

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandjad! Minul on kaks küsimust. Tulumaksu projektis on märgitud, et tulumaks arvestatakse brutokasumilt. Vajaks selgitust, mida tähendab brutokasum, eriti majandite osas. Mis on päriskasum ja mis on brutokasum? Teiseks. Kas keegi on aktsiisimaksu juures välja arvestanud sellist varianti, nagu siin eelkõneleja rääkis? Paljud majandid lähevad kahjumisse ja lubavad lõpetada õlle ja veini tootmise, kuna kahju ei saa majandile tekitada. Kas on välja arvestatud, kui need majandid lõpetavad õlle ja veini tootmise ja jääb saamata tulumaks ja sotsiaalmaks, kui palju siis riigile tekib kahju? Saamata jääb ka õlu, mida on niigi vähe, eriti suvisel ajal.

V. Aron

Me praegu tulumaksu eelnõu ei aruta. Kuid ma võin öelda küll, mis see brutokasum on. Raamatupidamise seaduse eelnõu kohaselt niisugust terminit nagu bilansiline kasum enam ei kasutata, kasutatakse terminit "brutokasum". Sellepärast me oleme sunnitud ka tulumaksuseaduse viima kooskõlla raamatupidamise seaduse eelnõuga. Et ettevõtted hakkavad tootmist lõpetama – selleni ei tohi asja viia. Sellepärast on seaduseelnõus ette nähtud soodustused. Ma olen siin natukene naljakas olukorras, sest seaduseelnõu maksude kohta esitab valitsus ja valitsus pakub seda, mida peab õigeks. Minu isiklik arvamus ei maksa siin mitte midagi. Ometi on minu arvamus selline, et ei tohi seda teed minna. Me lihtsalt paneme aktsiisimaksuga tootmise seisma.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Õelge, palun, kas teie seaduseelnõu on ka läbi teinud insener-tehnilise ekspertiisi? Paljudes tootmistes kasutatakse piiritust väga laialt lahustajana. Kui piirituse liiter 43 rubla hakkab maksma, on see tootmisliik ebasoodsas olukorras. Või tehakse talle soodustusi?

V. Aron

Insener-tehnilist ekspertiisi muidugi tehtud ei ole. Kolmveerand kogu piiritusest kasutab parfümeeriatööstus ja ülejäänud jaotub väga paljude ostjate vahel, kus ei teki erilisi raskusi. Juba piirituse kokkuhoiu arvel on võimalik korvata täiendavad kulud, kui on üldse vajadust täiendavateks kuludeks. Mis puudutab parfümeeriatööstust, siis selle kohta ma juba rääkisin.

A. Maarend

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud hr. Aron! Aktsiisimaks viiakse sisse käibemaksu asemele. Mispärast ei viida aktsiisimaks kogu käibemaksu asemele ja mispärast on sees § 8, mis viitab, et ka käibemaks alles jääb? Käibemaksu on võimalik võtta ainult tänu sellele, et ollakse monopoolses seisundis teatud kaupade osas, millele saab suvaliselt hinda juurde panna, kui turg ei toimi. Me tahame jõuda turule, seega põhimõtteliselt peaks käibemaks ära kaduma ja asenduma ainult aktsiisimaksuga teatud kaupadele.

V. Aron

Ei ole praegu, jah, pakutud, et me läheksime täielikult aktsiisimaksule üle, ja see ilmselt ei oleks ka õige, sest aktsiisimaksu põhimõtted on siiski natukene teiselaadilised.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra Aron! Kas ma sain teie sõnavõtust õigesti aru, et riiklik Maksuamet on valmis aktsepteerima niisuguseid seadusi, mida Ülemnõukogu vastu võtab, millesse võib otsekohe hakata tegema muudatusi? Valitsus hakkab andma kellelegi soodustusi, s.t. muudab suvaliselt vastuvõetud seadust. Sest nii saan ma aru § 7-st, kus on öeldud (2. lõik), et Eesti Vabariigi Valitsusel on õigus kehtestada maksustamise teistsugune kord (aga siis juba väljaspool Ülemnõukogu seadust). Ja üldse ma palun, pange § 7 1. lõik eesti keelde. "Aktsiisimaksu makstakse iga tasutud arve järgi summas, mis on arves näidatud eraldi real." Kuidas see eesti keeles kõlaks?

Edasi õlle asi. Selle seadusega jäävad meil konkureerima suured õlletootjad. Väikesed tõrjutakse turult välja või nad on sunnitud õlle hinda tõstma. Üks klassik Švejtk on öelnud: "See valitsus, kes tõstab õlle hinda, ei püsi kaua."

V. Aron

Uus valitsus teeb sedasama. Siin ei ole mõeldud sugugi seda, et hakkame kohe muudatusi tegema. Teistsugune kord ei tähenda, et maksustatakse teistmoodi, vaid maksu eelarvesse kandmisel võib kehtestada teistsuguse korra, kui näiteks iga arve järgi maksta. Võidakse kehtestada kord, et väikeste summade puhul makstakse iga 10 päeva tagant või kord kuus. Me arvame, et enam ei olegi vaja seda punkti sisse panna, kuna valitsus niikuinii kehtestab rakendamise korra. Ja õlle suhtes – kui me kasutame kindlat määra kaubaühikule, siis keskmise hinna tõus õllele ei pruugi olla iga õllemargi hinna tõus. Sortimendi muutmisega läheb kogu selle keskmise hinna tõus tootjale. Ja ei lähe sellelt täiendavat aktsiisimaksu eelarvesse.

V. Jürjo

Austatud eesistuja, austatud ettekandja! Ma tahaksin küsida, kas aktsiisimaksu seaduse projektile on tehtud sotsiaalset ekspertiisi? Vähemalt esialgsel vaatlemisel näib, et ta toob sotsiaalsetes suhetes kaasa arvestatavaid nihkeid erinevates valdkondades. Kas tema sotsiaalselt kahjulik toime ei või osutada äkki suuremaks kui tema kaudu eelarvesse laekuv rahaühikutes väljenduv tulu. Praegu on maailmas väga palju räägitud sellest, et piiritus peaks saama alternatiivseks kütuseks. Praeguse seadusprojekti puhul osutub see välistatuks. Kui piirituse müügihind tõuseb, tootja aga sellest endale midagi ei saa, hakkab see piirama kartuli- ja peedikasvatust, kaudselt aga ka aiandust. Hävivad meie majandite puuvilja- ja marjaaiad. Kas piirituse puhul on välistatud kahekordne maksustamine, et kõigepealt maksustatakse piiritus kui kaup ja siis temast valmistatud toodang, olgu see viin või siis piirituse lisandiga vein? Ilmne on see, et kui hinnavahe muutub niivõrd suureks, siis hakkab massiliselt levima puskar, siis salakaubitsemine. Kas ei osutu äkki sisseveetavad alkohoolsed joogid üldse odavamaks kui meie oma toodang ja kui meie sisseveetava alkoholi hinna tõstame samale tasemele, kas ei ole sel juhul tegemist riikliku spekulatsiooniga?

V. Aron

Aktsiisimaks ei muuda ei viina, likööri ega veini hinda. Aktsiisimaksuga ei maksustata piiritust, mis läheb viina, likööri ja kange veini valmistamiseks. Sotsiaalset ekspertiisi eelnõule minu teada ei ole tehtud.

Juhataja

Lõpetame küsimised härra Allikuga. Palun, härra Hallaste.

I. Hallaste

Austatud eesistuja, austatud ettekandja! Tundub, et aktsiisimaksu määrad lähtuvad 1985. aasta 1. juunist Nõukogude Liidu valitsuse poolt alustatud alkoholipoliitikast. Praegune valitsus jätkab sama poliitikat, kuna pole aru saanud, et see alkoholipoliitika on väär, või siis erilisest austusest Nõukogude võimu ja Moskva vastu. Eriti imelik on õllele seatud kõrge aktsiisimaks. Te ütlesite mitmel korral, et võiks teha soodustusi väikestele õlletehastele. Milleks on tarvis teha soodustusi, parem on panna hästi väike aktsiisimaks või ta üldse ära kaotada. Õlu on tavaline jook, mida peaks olema igal pool vabalt saadaval, mille hind ei peaks tõusma veiniga ühele tasemele, nagu ta praegu on tõusnud. Väljapääs ei ole mitte see, et veini hinda tõstes veini- ja õllehinna proportsioon säiliks, vaid tuleks minna taas normaalsetele hindadele. Seda esiteks. Teiseks. Te ütlesite, et piirituse omahind on 66 kopikat liiter. Kui teha väikesed arvutused, siis peaks viina omahind olema 15 kopikat liiter. Pannes sisse veel transpordikulud, võiks arvestada umbes 50 kopikaga liiter. Kui "Liviko" tahaks Eesti Vabariigi eelarvet põhja lasta, siis ta võiks hakata müüma viina 1 rubla pudel. Lähtudes aktsiisimaksu seaduse § 4-st saaks valitsus sellest rublasest pudelist 93 kopikat endale. Miljoni pudeli pealt "Liviko" kaotaks 430 000 rubla, aga valitsus kaotaks 13 miljonit. Kui näiteks "Dvigatel" maksaks "Livikole" kinni need 430 000, võiks valitsuse 13 miljonist lahedalt ilma jätta. Või saan ma asjast valesti aru ja on olemas kindel kehtestatud müügihind ning asi on hoopis teisiti?

V. Aron

Kuna alkohol on riigimonopol, siis alkoholile on kehtestatud kindlad hinnad. Ettevõtte ei kehtesta hinda ja sellepärast ei saa niisugust olukorda üldse tekkida. Õlle aktsiisimaksu puhul. Praegu laekub õlle dekaliitritl 3 rbl. 20 kop. käibemaksu. Kui kehtestame aktsiisimaksu väiksemas määras, siis riik kaotab küllalt suure summa tulusid. Nii et me ei saa kehtestada madalamat maksumäära. Sellisel juhul me kaotaksime suurte tootjate praegu laekuvad tulud.

Maksumäär on tuletatud praegusest hindade vahest, nii et ta tagab täpselt sama summa laekumise eelarvesse, mis praegu laekub käibemaksuna.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Aron! Seaduse projekti sõnastuse ebakohtadele on tähelepanu juba juhitud, ma juhiksin tähelepanu lisale. Mul on täpsustav märkus. Nimelt, punkt 5 – "puuvilja-marja", kuid niisugust veini ei ole olemas, järelikult peab olema "puuvilja- või marjavein".

Küsimus punkt 4. Minu maitseorganid teevad küll selget vahet, milline vein on kuiv ja milline kange, aga sellises seaduse projektis, kus protsendid määratakse komakoha täpsusega, on ilmselt tarvis määrata, mis on kange vein. Millise kriteeriumi te siia panete?

V. Aron

Sellist terminoloogiat kasutatakse hinnakirjades. Ma ei ole suur spetsialist sellel alal, aga kange on piiritusega tehtud vein, kuiv vein ei ole.

Puuvilja-marjavein, võib-olla siin tuleks jah eraldi, lahku kirjutada.

R. Järlik

Austatud proua juhataja, austatud härra ettekandja! Andke andeks, kui mu küsimus Maksuameti seinte vahelt pisut välja läheb ja puudutab riigieelarvet. Nimelt riigieelarve tuludesse on aktsiisimaks arvatud ilmselt tootmise praeguselt mahult ja sama ilmselt minimaalsete soodustustega tootjale. No igal juhul mitte maksimaalsete soodustustega. Kas ka teie arvates on oht, et need summad võivad riigieelarvesse laekumata jääda, kui osa tootjaid tootmise lõpetab, nagu siin juttu oli?

V. Aron

Piiritusest on jutt? Piirituse puhul ei ole arvestatud eelarves täismääraga aktsiisimaks, vaid juba soodustusega. Mitte 43 rubla liiter, vaia 20 rubla liiter. Ja kui toodang maksu tagajärjel peaks vähenema, siis eelarve kahtlemata kaotab, see on selge. Õlle osas on arvestatud minu teada eelarves täiendavalt ainult 500 000 rubla aktsiisimaksu.

J. Pöld

Austatud Villem Aron! Mul on intrigeeriv küsimus. Kas § 1 ei tuleks sõnastada selliselt, et aktsiisimaks on kaudne maks, mida rakendatakse mitte tarbimise, vaid tootmise

reguleerimiseks, sest § 6 ütleb, et aktsiisimaksu maksavad ettevõtted, kes toodavad või veavad sisse nimetatud kaupu. Oma kogemustest tean, et kui sellesama õlle tootmine muutub ettevõttele ebarentaabliks või ääretult madala rentaablusega tootmiseks, siis varem või hiljem selline tootmine lõpetatakse.

V. Aron

Tegelikult on asi seotud tarbimise reguleerimisega. Meil on praegu selline defitsiidi olukord, et ükskõik missuguse hinnaga müüa toodangut, kõik läheb. Maks ikkagi kujundab hinda. Ja mida suurem on aktsiisimaks, seda kõrgem on hind. Nii et teoreetiliselt on see ikkagi tarbimist reguleeriv.

Juhataja

Aitäh ja viimane küsija on Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra ettekandja! Nagu ma aru saan, kavatseb vabariigi valitsus käibemaksu asendamisega aktsiisimaksuga saada 22,2 miljonit rubla. Et selle seaduse poolt hääletada, peab mul olema vabariigi valitsuse garantii, et see 22,2 miljonit ei tule mitte tarbija taskust. Kas vabariigi valitsus on võimeline sellist garantiid andma? Aga kui see raha tuleb ettevõtja taskust, siis muidugi peab valitsus seda reguleerima maksusoodustustega. Muidu ta jätab tarbija ilma kaubast ja enda ilma rahast. Aga ma tahan saada garantiid, et see ei toimu hindade tõusu arvel, alkoholi ja õlle hindade edasine tõus on minu meelest viga.

V. Aron

Mina niisugust garantiid valitsuse nimel anda ei saa, sest mina ei ole isegi valitsuse liige. Peab ikkagi valitsuse poole pöörduma selles küsimuses.

Juhataja

Sellega on küsimused lõppenud. Kalju Koha saab sõna repliigiks.

K. Koha

Austatud juhataja, lugupeetut kolleegid! Mul on palve majanduskomisjoni poolt. Käesoleva istungjärgu päevakorras on ka selle seaduseelnõu teine lugemine ja reaalne on, et see toimub

kolmapäeval. Palume kõikvõimalikud ettepanekud ja märkused esitada kiiresti komisjonile, et saaksime seaduse tekstiga korralikult tööd teha.

Juhataja

Nüüd palub võimalust samas küsimuses sõna võtta NSV Liidu rahvasaadik härra Toomas Varek.

T. Varek

Ma tänan, et te mulle sõna andsite. Austatud rahvasaadikud! Arutatav aktsiisimaksu küsimus on momendil küllaltki terav. Õlle- ja veinitootjad on koos istunud väga mitmel korral ja järjekordselt tulevad kokku homme, et kuidas edasi tegutseda, kui võetakse vastu ja hakatakse rakendama seda seadust. Me teame, et maaelu on praegu samuti ümberkorraldamisel ja veini- ja õlletootjad on praegusel momendil nii kolhoosid kui ka sovhoosid. Enamik majandeid, kes toodavad õlut ja veini, on asunud seisukohale, et hakata eelkõige välja maksma asutajaliikmetele neid summasid, mis kolhoosi algaastatel neilt ära võetud. Tööstuslik tootmine on see, mis maaelu praegu üleval peab. Majandid, kes toodavad õlut ja veini, on andnud tohtu suure protsendi kasumit maaelu edendamisele. Õlle- ja veinitootjatele on lubatud, et hakatakse valitsuse poolt soodustusi andma. Kuid me ei tea, kui suurelt ja kui kauaks neid soodustusi antakse. Oleks palve lähema 1,5–2 aasta jooksul seadust mitte vastu võtta, et me saaksime oma võlad makstud nii inimestele kui riigile. Siin hr. Aron nimetas, et aktsiisimaks korvab käibemaksu. Kolhoosidele ei korva. Kolhoosid ei ole õlletoomise eest makse maksnud, nad ei ole ju ka riigilt midagi saanud. Riiklik tehas saab palgafondi, saab kapitaalehituse, saab stimuleerimisfondi. Kolhooside puhul on see täielik põhjalaskmine. Riiklikud tehased jäävad vee peale või saavad isegi rohkem kasumit, kolhoosid aga lähevad kõik kahjumisse. Ei ole sel loogikat ja meie seisukoht on, et kui aktsiisimaksu rakendatakse, siis 1. juulist kolhooside õlletehased ja veinitehased jäävad seisma. Me läheme kollektiivpuhkusele. Enne aga peame oma rahvale 2 kuud ette ütleva ja 1 kuu pärast veel töötasu maksma.

Juhataja

Me peame otsustama, kas oleme lõpetanud esimese lugemise. Kas lugeda aktsiisimaksu esimehe lugemine lõppenuks? Ma palun hääletada. Poolt 66, vastu 1, erapooletuid 4. Me lõpetasime aktsiisimaksu esimese lugemise. Majanduskomisjon pakub aktsiisimaksu teist lugemist kolmapäevaks.

Valitsuse poolt on niisugune teadaanne või palve. Kuna homme on tagasi ka rahandusminister härra Miller, kes on valmis osalema komisjonide töös, samuti on selleks valmis härrad Vinnal, Aron ja rahandusministri asetäitja härra Roose, siis on võimalik homme komisjonides koos valitsuse esindajatega nii eelarvet kui aktsiisimaksu arutada. Seoses sellega on ettepanek: majanduskomisjon tuleb kokku homme kell 10 ruumis 264. Võib-olla oleks mõistlik, kui valitsuse esindajad ka kõik tuleksid homme hommikul sinna ruumi. Teised komisjonid saaksid seal konkreetselt kokku leppida, mis moodi toimuks järgnev arutelu.

On veel saabunud kiri rühmalt saadikutelt. Tiit Made, Illar Hallaste, Toomas Kork jt. juhivad tähelepanu sellele, et me ei pidanud esimeseks lugemiseks kuulnud informatsiooni eelarvest ja et esimene lugemine seisab veel ees.

On meile saabunud ka telegramm. Telegramm on tulnud kaugelt.

"Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Jagame eesti rahva leina, kelle rahvuskaaslased hukkusid 1941. aasta küüditamise tagajärjel. Meie, krimmitatarlaste rahvusliikumise liikmed, palume neil päevil peetavatest leinamiitingutest osavõtjatele edasi anda, et oleme täiesti solidaarsed nende nõudmistega. Oleme veendunud, et mingid raskused ei peata eesti rahvast iseseisvumisteel.

Engelsi Sõjanõukogu liikmed."

Täname selle eest!

(Aplaus.)

Meie plenaaristung jätkub homme kell 16.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

11. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

19. juuni 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Jätkame 11. istungjärgu tööga. Hillar Eller soovib sõna.

H. Eller

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Kuna täna tuleb arutusele tõenäoliselt ka meie reglemendi küsimus, on mul palve, et reglemendi seaduseelnõu kooskõlastuskomisjon kell 16.15 koguneks paarikümneks minutiks 264. ruumi, et vaadata meile välja jagatud tekst veel kord üle, et saaksime täiskogule ette kanda oma seisukohad. Komisjoni koosseisus on Pavel Grigorjev, Illar Hallaste, Pavel Jermoškin, Peet Kask, Tiit Käbin, Mart Madisson.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil on täna kavas arutada kahte päevakorrapunkti – nii seda, mis puudutab Eesti Vabariigi Valitsuse lähtekohti maareformiga seotud küsimustes, kui ka Ülemnõukogu reglemendiga seonduvat. Kas me anname nõusoleku kooskõlastuskomisjonil 20 minutiks lahkuda istungitesaalist? Lubame.

Eesti Vabariigi Valitsuse lähtekohtadest maareformiga seotud üld- ja majanduspoliitiliste küsimuste arutamiseks

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Päevakorra 5. punkti ettevalmistajad palusid, et me täna piirduksime ainult informatsiooniga, s.t. ettekandega ja kaasettekandega ning küsimused esitaksime kirjalikult. Korraldajate palve on selline, et me täna läbirääkimisi ei avaks ja suusõnalisi küsimusi ei esitaks, kuna see teema jätkub järgmisel istungjärgul, ja tänane informatsioon peab andma võimalusi selle teema üle mõtiskleda. Kas ollakse nõus? Vaikimine on nõusolek. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 80 rahvasaadikut. Puudub 25. Asugem päevakorra juurde. Eesti Vabariigi Valitsuse lähtekohtadest maareformiga seotud üld- ja majanduspoliitiliste küsimuste arutamiseks. Ettekandja on Ülemnõukogu maaelukomisjoni esimees Heldur Peterson.

H. Peterson

Härra peaminister ja juhataja, lugupeetud kolleegid! Täna me võtame siin ajalooliste võlvide all arutusele Eestimaa ühe kesksema, tähtsama probleemi, nimelt maa küsimuse. Meie maad on tallatud, lagastatud. Iga Eestimaa külast läbi marssiv uus võim on deklareerinud, et just

tema annab meie talupojale maad igipõliseks kasutamiseks või müüb päriseks. Eestimaa talumehele kuuluvat maad. Jääb vaid küsida, kui mitu korda seda on tehtud või kavatsetakse teha? Kõik need deklareerijad on mänginud ühele trumbile. Nimelt sellele, et eesti talumehele on maa olnud ja jääb mitte üksnes esmaseks tootmisvahendiks, vaid ka talupoegliku mõtlemis-, elulaadi ja muukeskseks eesmärgiks. Seepärast on meie esivanemate poolt oma maatüki eest makstud kulla- või isegi verehinda või mindud tuhandete verstade tagant otsima endale eluruumi. Kellele kuulub maa Eestimaal? Sellise pealkirja all tegime möödunud aastal Tartu Põllumeeste Seltsis aastakoosoleku ja arutelu käigus jõudsime kindlale veendumusele, et ei kellelegi muule kui Eestimaale ja rahvale. Nii ta peaks olema. Tegelikult ei ole meie esiisade poolt maa eest välja makstud kuld läinud ei enne ega pärast 1917. aastat Eesti riigi kassasse, vaid ikka suuremalt jaolt võõrastele hüvituseks ja seega ei saa kellelgi ka olla pretensioone Eestimaa ja rahva vastu, mis tulenes 1919. aasta radikaalsest maareformist, kui võõrandati 1065 suurmajandi ühikut riikliku tagavara loomiseks. Sellega likvideeriti suurem osa mõisate maid, kellele enne revolutsiooni oli kuulunud 58% Eesti maavaldustest. Viimase 50 aasta jooksul puudub Eestimaal konkreetne peremees. Vaatamata sellele on meie põllumees harinud maad oma kutse-etikast, oskustest ja võimalustest lähtudes, nii et Nõukogude Liiduga võrreldes võiksite oma toodangunäitajatega isegi rahul olla. Kuid kas elu seisneb üksnes tootmises? Pilt muutub oluliselt, kui võrdleme samal laiuskraadil olevaid Skandinaaviamaid, kus tooni annab hoopis teine tootmis- ja elukultuur. Siit tuleneb ka vajadus taaskehtestada maa eraomand, et oleks konkreetne omanik, kes hakkab maad peremehelikult harima. Kuidas seda teha, millest lähtuda? Üks asi on lihtsalt deklareerida mingit eesmärki, hoopis keerulisem on anda lahendus ajaloolise õiguse taastamiseks koos kohustusega oluliselt mitte eirata sotsiaalset õiglust praegu maal elavate ja töötavate inimeste suhtes. Millest alustada? Nagu Eesti Vabariigi järjepidevuse aluseks võetakse tema sündi, nii tuleb ka maaküsimustes aluseks võtta 1919. aasta maaseadusest tulenev ja 1940. aasta 23. juuliks välja kujunenud seis. Kuidas tahame edasi talitada? Kas restaureerime 1940. aasta seisuga täielikult, osaliselt või kompenseerime hüvitusega? See ongi kogu asja keerukas tuum. Selleks ongi praegu valitsuse poolt antud seisukohad mitmete lahendusvariantidega, on ära näidatud ka eeldatavad kulutused ja tulemused, mida üks või teine lahenduskäik endaga võib kaasa tuua. Seoses sellega, et valitsuse lähteseisukohad on teile juba ammu kätte jagatud ja avaldatud üle-eelmises "Maalehes", siis ma ei hakkaks neid pikemalt kommenteerima ega esita ka maareformi põhinõudeid ja põhiseisukohti, mis on seal ära toodud. Esitaksin võib-olla mõningat arvamust ja võib-olla teeksite väikese pöördumise klassika juurde.

Mis asi on maareform, agraarreform? ENE andmetel on see agraarsuhete ja maavalduse vormide seadusandlik muutmine, mis põhjustab põllumajandusliku maa ümberjaotamise. Näitena on siin toodud 1919. aasta Eesti maareformid, Prantsusmaa maareform ja teisi. Praegune maareform on läbiviidava majandusreformi üks olulisemaid koostisosi, selle peamiseks eesmärgiks on maa omandisuhete ümberkujundamine, arvestades ajaloolist majanduspoliitilist ja sotsiaalpsühholoogilist tagapõhja.

Sotsiaalne tellimus selleks kerkis esile juba üle paari aasta tagasi, kui meie individuaalmajapidamiste varjus säilinud talud ja nende peremehed hakkasid nõudma omale ametlikku maaeraldust. Sellega oli praktiliselt alanud ka praegune maareform, millele pani seadusliku alguse ja aluse möödunud aasta taluseadus. Selle kohaselt andsime maa, metsa ja veekogud ja kohaliku tähtsusega maavarad tasuta taluperemehele pärandamisõigusega põliseks kasutamiseks. Talu taastamisel oli eelisõigus tema endisel omanikul seisuga 23. juuli 1940 või tema seadusjärgsetel pärijatel.

Taluseadusega olid piltlikult öeldes maasoovijad viidud 1919. aasta maareformi järgsesse riigistatud maad saanute, niinimetatud uustalunike (asundustalunike) seisuga, kellel oli küll maa kasutamise õigus, kuid mitte edasimüügi õigus. Maa eraomandiks minekuga algab aga hoopis keerukam, teine etapp, mis piltlikult oleks võrdne massilise uustalude päriseksostmise algust tähistava seaduse, s.o. "Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse" vastuvõtmisega 1930. aastal.

Kolmandaks. Maareform realiseeruks maasuhetega seotud põhiküsimusi reguleeriva uue maaseaduse lõplikus ellurakendamises. Arvatakse, et 23. juuli 1940. aasta deklaratsiooni (maa kuulutamine üldrahvalikuks omandiks) tühistamisega saame koheselt taastada omandiõiguse. See arvamine on loosunglik ja kergekäeline. Pean ütlema, et deklaratsiooni tühistamine ei too kaasa mingit üldist, abstraktset või summaarset omandi taastamist. Sellega saame anda kodanikele vaid võimaluse õiguste taastamiseks. Seega on tagastamine võimalik vaid üksikisikule või konkreetsel juhul mõnele organisatsioonile (ühendusele).

Kõik tuleneb sellest, et omandiõiguste taastamisel peame teadma kahte asjaolu: 1) kes on subjekt, see on siis omanik; 2) mis on objekt, see on maa (antud juhul).

Tervikliku pildi saamiseks peame ka siin lähtuma klassikalisest skeemist. Üks lahenduskäik oleks järgmine. Lähtuda tuleb omandiseadusest, mille kohaselt maa on Eesti Vabariigi omand. Eesti Vabariigil on oma kõrgema seadusandliku organi kaudu õigus kehtestada maale teisi omandivorme, määrates kindlaks nende algsed tekkimistingimused ja kord ning edasine õiguslik režiim. Vaja oleks kehtestada maale järgmised omandivormid.

Esiteks. See on siis kodanike omand, mis omakorda jaguneks: a) individuaalseks ehk meie klassifikatsiooni järgi eraomandiks ja b) kollektiivseks omandiks. Need on siis aktsiaühistud jt.

Teine grupp oleks siis riiklik omand. Siia võib lisada veel teise variandi, kus on esitatud ka munitsipaalomand. Erinevus on siin selleks, et riiklikuks omandiks on riigi tagavaramaad, tähtsamad looduskaitsealad, rahvuspark ja sõjaväebaaside all olev territoorium, riiklikud magistraalid, raudteed jne. Munitsipaalomandiks võiksid olla kohaliku tähtsusega objektid, kuurordid ja muu selline. Munitsipaalomandi puudustest ja eelistest on juttu ka valitsuse poolt esitatud projektis ning need tuleks lahendada vastavalt halduskomisjoni ettepanekutele ja koostöös nendega.

Maareformi käigus tuleb lahendada hulgaliselt sõlmprobleeme, millest on juttu ka valitsuse programmis. Ma ei hakka neid siin üle kordama, selle ma jätaksin valitsuse esindajate pärusmaaks. Me peame langetama osa poliitilisi otsuseid järgmisel nädalal kas siis üksikute põhiprobleemide punktidenä hääletamisele panemise teel või tervikuna.

Olgu lisatud, et valitsuse poolt esitatud maareformi seisukohtade mõningase puudusena võiks nimetada seda, et seal lähtutakse põhiliselt maast kui ainult põllumajanduslikust tootmisvahendist. Kuid me peaksime lähtuma maast kui elukeskkonnast, looduskeskkonnast jne. Samuti oleks võinud olla seal ka rohkem puudutatud asunduspoliitika ning mõningaid teisi probleeme.

Akadeemiliselt võiks öelda, et vaatamata esitatud puudustele, vastab valitsusprojekt oma tasemelt, püstitatud eesmärkidele.

Teile on minu poolt välja jagatud ka 4-leheküljeline seaduseelnõu, kus on ka ära näidatud probleemid, mis kerkivad maaseadusandluse lahendamiseks. Ma ei tea, kas on need teile jõudnud, kuid eestikeelsed olid kella 16-ks valmis, venekeelseid veel tehti. Aja kokkuhoiu mõttes ma ei hakkaks seda kordama. Ütleksin vaid nii palju, et lahendust vajavaid probleeme on palju. Mida teha pärimisseadusega, kuidas seda rakendada, kuidas käsitleda väliskodanike ja väliseestlaste vara jne.

Seistes täna siin teie ees nii tähtsas, keerulises probleemis, nagu seda on maaküsimus, läheb tahes-tahtmata mõte meie eelkäijate Theodor Pooli, Jaan Raamatu või mõne teise Eestimaa põllumehe peale, kes suunasid ja viisid ellu Eesti Vabariigi algusaastail radikaalset maareformi. Eestimaa ja rahva kui terviku tuleviku huvides ei kartnud nad teha ka ebapopulaarseid otsuseid. Ma arvan, et ka meie maasaadikud ja kõik teised teevad kõik, et oma nõu ja jõuga maareformis kaasa lüüa. Rahvas ongi meid siia selleks valinud ja volitanud. Veelgi enam, me peame õppima mineviku vigadest ja endale teadvustama, et kõike ei ole

võimalik minevikust automaatselt tänapäeva üle kanda. Olgu see siis lahusmaatükide eraldamine servituutidena või liialt väikeste elatus-talukohtade eraldamine, kus talunikul ei olnud õiget koormust oma maal, aga peremeheuhkus ei lubanud ka teistele sulaseks minna. Väljastpoolt tööd leida aga ei olnudki niisama lihtne. Eks seesama hakka võib-olla korduma ka tulevikus.

Ja nüüd küsimusele, kas maa- ja põllumajandusprobleemidele on õigus kaasa rääkida ka linnarahval. Ma vastaks, et kindlasti. Oleme ju aastatuhandeid elanud põllumajandusliku tootmise põhjapiiril, kus tänapäeval Skandinaaviamaaades seatakse põllumajandusele kolm ülesannet.

Esiteks, kindlustada oma kodanikud toiduainetega. Teiseks, toita külalised, ja kolmandaks, moodustada riiklikud reservid, olgu siin kõrvalepõikena muuseas mainitud, et Eestimaa põllumees on pidanud ja peab seniajani sellele lisaks neljandat kohustust, see on väärindada põllumajandussaadusi ja tuua riigile raha sisse (vahetuskaupa) põllumajandussaaduste ekspordist. Selles osas on aga väga raske võistelda kesk- või lõunaregiooni riikidega, kuid see oleks omaette teema.

Kuna põhjariikides doteeritakse põllumajandust riigikassast, siis on ka kõikidel kodanikel õigus kaasa rääkida missugustele alustele rajame meie põllumajanduse või kui kalliks läheb see meile maksma. Ma pooldaks maaküsimuste lahendamist komplekselt koos üldriikliku privatiseerimisega, kuid see võib-olla oleks mul rohkem eraseisukoht.

Austatud saadikud ja kolleegid! Ma paneksin teile südamele, et maaküsimus on meil üks tõsisemaid, mida meil seni on olnud või on tulemas. Untsuläinud riigieelarve võime küll uuesti kokku ajada, kuid maa juures kehtib printsii, et üheksa korda mõõda ja üks kord lõika, seda sõna otseses mõttes. Seetõttu ei taha ma, et jääksime poolikute tõdedega poolele tee, ja et pärast meid peaks keegi veel ümber tegema või meid kiruma. Ma kutsuks teid üles toetama praeguse valitsuse lähteseisukohti maareformi küsimuste läbiviimiseks, sest läbi viia saab (ja selleks on tal ka õigus) vaid see, kes vastutab eelkõige tagajärgede eest. Ma ei taha siin mitte mingil juhul öelda seda, et selle initsiatiiviga, millega valitsus pöördus seadusandliku kogu poole, oleks ta nüüd ennast vastutusest vabaks võtnud. Ma tänan teid!

Peale selle on mul teile palve. Palun andke poliitiliste rühmituste poolt homme omapoolne seisukoht antud küsimuses maaelukomisjonile, nii nagu seda on andnud saadikuterühm "Sõltumatud demokraadid" väga konkreetsete teesidena 1–2 lehel. Alles pärast erinevate saadikugruppide ja poliitiliste rühmituste seisukohavõttu on võimalik Ülemnõukogul välja töötada ja üldistada otsuseprojekt ning see panna järgmisel nädalal hääletusele. See teile kätte jagatud või jagatav seisukohtade eelnõu ei ole mingi ametlik dokument ning seega ei kuulu ta

ka ajakirjanduses arutamisele, vaid on Ülemnõukogu töösiseseks. Täna me ei hakka küsimustele vastama, kuid me oleksime põllumajandusminister härra Linnuga väga tänulikud, kui te esitaksite hulgaliselt küsimusi, tõstataksite probleeme ja need esitaksite meile kirjalikult. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu ettekandjale. Jätame siis meelde ka tema palved. Küsimused ja märkused kirjalikult. Ja kaasettekandeks anname sõna põllumajandusminister hr. Linnule.

V. Lind

Austatud spiiker, austatud rahvaesindajad! Esimesed vastukajad valitsuse esimehe hr. Savisaare poolt teile läbiarutamiseks esitatud ja ka ajalehes "Maaleht" avaldatud lähteseisukohtadele on olnud vastuolulised. Tundub, et see tuleb sellest, et ei ole täiel määral mõistetud, millise dokumendiga on tegemist. Tegemist ei ole ei seadusprojekti, ei programmi, ei millegi muu lõplikule tõele pretendeeriva dokumendiga, vaid ainult kontseptuaalsete lähteseisukohtadega maareformi läbiviimisega seotud üld- ja majanduspoliitiliste küsimuste arutamiseks. Sellise dokumendi koostamine on meie senises praktikas mõneti ainulaadne ja seetõttu harjumatu. Miks pidas valitsus vajalikuks just sellise dokumendi koostamist, et sellega teie, rahva ette tulla? Välja on kuulutatud üleminekuperiood Eesti Vabariigi taastamiseks. Aeg on hakata läbi viima konkreetseid poliitilisi ja majanduslikke ümberkorraldusi. Rääkides Eesti Vabariigi taastamisest, turumajandusest, eraomandist, privatiseerimisest ja teistest äärmiselt olulistest asjadest, oleme seniajani jäänud rohkem poliitiliste loosungite tasandile. On aga vaja konkreetseid otsuseid ja lahendusi, lähtudes tänasest reaalsest olukorrast. Peame mõtlema, kuidas need üldpoliitilised loosungid on võimalik realiseerida konkreetsetes ühiskondlikes ja majanduslikes suhetes, mida üks või teine samm kaasa toob, kas need sammud viivad meid nendele eesmärkidele, mida taotleme, lähemale. Siin ei saa läbi enam loosungite ja hüüdlausetega, on vaja tõsist analüüsi kõigi võimalike poolt- ja vastuargumentide arvessevõtmist, rahvaga arupidamist. Kaalul on korruga väga palju ja me peame olema oma mõistusele tuginedes veendunud oma sammude õigsuses. Maaküsimus on valitsuse arvates üheks võtmeküsimuseks meie edasise arengu teel. Meenutagem ajaloost, et aastal 1918 sai Eesti bolševikele muuhulgas saatuslikuks just nende seisukoht maaküsimuses. On selge, et kõigis ühiskonnaelu põhiküsimustes on lõplik sõnaõigus rahval endal, kas vahetult või oma valitud esindajate kaudu. Alles siis, kui aluspõhimõtted on kindlaks määratud, on võimalik koostada ja vastu võtta sellised seadused,

mis kõige paremini vastavad rahva huvidele. Kahjuks on senine seadusandlik protsess toimunud ilma sellise vajaliku eeltöota, mis on seadnud olulistesse raskustesse nii seadusprojektide koostajad kui ka seadusandja enda. Värskeim näide selle kohta on omandiseaduse arutelu. Lähteseisukohtade esitamine valitsuse poolt taotleb just seda eesmärki – viia maaseaduse, arvestades tema erilist tähtsust, ettevalmistamise protsess loogiliselt õigetele rööbastele, kus seadusandjal oleks võimalik eelnevalt kindlaks määrata aluspõhimõtted, millest lähtudes tuleb maaseaduse projekt koostada ja millistele tingimustele ta peab vastama. Peab märkima, et probleemide tõstatamisega ei ole valitsus seadnud endale eesmärgiks kunstlike takistuste veeretamist saadikute ette. Lähteseisukohad kajastavad nende ühe põhilise ettevalmistaja professor Vilma Kelderi hinnangu põhjal võib-olla ainult ühe kümnendiku kõigist maaseadusega lahendamist vajavaist probleemidest. Valitsuse arvates on tähtis, et nii rahvas kui ka tema esindajad teadvustaksid endale kogu küsimustekompleksi keerukuse ja suudaks leida üldvastuvõetavad lahendused, seda just tulevikku silmas pidades ning arvestades meie reaalseid võimalusi.

Seetõttu peame vajalikuks pöörata teie tähelepanu eriti järgmistele momentidele. Esiteks, maa on rahvuslik rikkus ja kujutab endast erilist väärtust. Ühelt poolt on eraomandus maale vajalik, kuid teiselt poolt ei saa mingil juhul kõiki maid eraomandusse anda. Praktiliselt kõigis arenenud riikides on maa piiratud tsiviilkäibes. Maaomanike õigused ja kohustused on reguleeritud palju konkreetsemalt kui meil. Piiravad tingimused kehtestatakse maaga spekulatsioonide vältimiseks. Teiseks, maaomandi taastamisel või maa omandusse andmisel on vaja tagada kõige otsesem seos maaomandi ja maa tegeliku kasutamise vahel, maaomandi võimaldamine ilma isikliku kasutamise kohustusega muudab paratamatult ühe osa inimesi rentnikeks teiste isikute suhtes. Kolmandaks. Maa omandusse müümisel on vaja kindlaks määrata väljaostumaksude suurus ja tasumise tingimused olukorras, kus rubla ei saa olla tegelik väärtuse mõõdupuu. Neljandaks ja kõige tähtsamaks tuleb pidada sotsiaalse õigluse tagamist maasuhete ümberkorraldamisel, eriti selles osas, mis puudutab maaomandi taastamist endistele omanikele ja nendele võimalike kompensatsioonide maksmist. Möödunud ajavahemik alates 1940. aastast on toonud kaasa selliseid pöördumatuid tagajärgi ja muudatusi ühiskonnas ning konkreetsete inimeste elus, et neid ei ole võimalik arvestamata jätta, kui me ei taha tekitada uut ebaõiglust. Tunnistades ühelt poolt minevikus tehtud vigu, peame me teiselt poolt vaatama eelkõige tänast päeva ja tulevikku. Valitsus loodab, et esitatud lähteseisukohtades toodud poolt- ja vastuargumendid, samuti üksikküsimustes ettepanud võimalikud lahendused võiksid olla teile töös abiks.

Lisaks lähteseisukohtadele tuleks valitsuse arvates tähelepanu pöörata järgmistele asjaoludele.

Esiteks. Palju on vihjeid tehtud selle kohta, et eesti talupoeg on juba mitu korda pidanud oma maa välja ostma ja et nüüd sunnitakse teda selleks jälle. Faktid kõnelevad aga veidikene teistmoodi. Enne maareformi läbiviimist 1919. aastal oli 23 000 renditalu keskmise suurusega 24,2 hektarit. Eraomandisse oli müüdnud 42% maast, mis moodustas 51 640 talu keskmise pindalaga 34,1 ha. Maa ostumaksu võlg nendel taludel oli Vene tsaaririigi kassale 45 miljonit kuldrubla, seega suur osa talupoegi polnud tegelikult veel täieõiguslikuks maaomanikuks muutunud. Sama lugu oli ka Eesti Vabariigis. Põhiliselt 1930. aastast alustati maa omandusse müümist pikaajalise väljaostu teel 60- ja 55-aastase tähtajaga. 1940. aastaks suutis enamik maaomandajaid tasuda keskestlõbi ainult 15–20% väljaostu üldsummast.

Maa väljaostu võlgade üldsumma 1940. aastal oli 68 miljonit Eesti krooni. Seega 1940. aastal enamus talupoegi ei muutunud veel maa täieõiguslikeks omanikeks. Siin peitub ilmselt ka võti otsustamiseks, kellel üldse on õigus nõuda oma endise maaomandi taastamist täies ulatuses ja endistes piirides. Enamuses juhtudest tuleb ilmselt kõne alla ainult maa põliselt pärandatava kasutamiseõiguse taastamine, mis juba tegelikult ka toimub taluseaduse alusel. Ühtlasi on ka täiesti loomulik, et sel juhul toimub maakasutuse taastamine uue maakorralduse alusel.

Teiseks. Kompensatsioonide maksmine endistele maaomanikele. Põhiliselt on vaja leida kõiki teisi kompenseerimise võimalusi peale rahalise hüvituse ja näha ette hüvituse ajatamine pikema perioodi peale. Kompensatsiooni suuruse kindlaksmääramisel tuleks meie arvates arvesse võtta ainult neid kulutusi, mida endine maaomanik ise oli teinud, mitte aga lähtuda lihtsalt maa suurusest, s.t. kompenseerimisele kuuluks tasutud osa väljaostumaksu üldsummast, samuti kulutused, millised olid tehtud maade parendamiseks. Siin tuleb veel arvestada võimalusega, et see osa kulutusi, ka väljaostumaksu tasumine võib toimuda täiendavate laenude arvel. Sellisele võimalusele viitab ka 1940. aasta võlgade üldsumma – 150 miljonit krooni. Kui palju kõiki neid asjaolusid on võimalik tagantjärele selgeks teha ja arvesse võtta ning igal üksikul juhul tõestada, on muidugi küsitav. Kuigi – kõik laenud olid ettenähtud kanda kinnisturaamatutesse. Ülemnõukogul oleks vaja võtta selge seisukoht, kuidas edasi toimida.

Kolmandaks. Endiste maaomanike võimalikele pärijatele maaomandi õiguse taastamine. Siin tuleks lisaks kõigele eelöeldule vältida maade tükeldamist, juhul kui sellega seatakse ohtu talu elujõulisus. Samuti tuleks võtta arvesse, et praktiliselt ükski riik ei võimalda pärijatel oma eelkäijate vara pärida ilma soliidse pärandimaksuta. See käib loomulikult ka maapärandi kohta. Kas Eesti riik on nii rikas, et selles küsimuses heategevust arendada? On täiesti selge, et ümberkorralduste käigus ilmub välja terve rida inimesi, kes loodavad kergelt tulu lõigata ka oma maa arvelt. Sellepärast ei tohi maade omandisse andmine toimuda kergekäeliselt ja

ülepeakaela. Meenutagem, et ka Eesti Vabariik andis esialgu maad taludele rendile, alles siis andis selle põliselt pärandatavaks kasutamiseks. Alles hiljem hakati maad omandisse müüma. Sealjuures osa maid linnade ümbruses ja mujal omandiks ei müüdnud. Juba siis nähti ette, et teatud kohtades võib maa eraomand kasu asemel kahju tuua.

Neljandaks. Tahaks veel kord tagasi tulla maaomanduse väljaostumaksu suuruse kindlaksmääramise juurde. Eesti Vabariigis oldi nii targad, et maa hind määrati kindlaks teise tõelise väärtuse, kullaga. Maa keskmiseks väärtuseks määrati 40 g kulda põllu- ja heinamaa hektarilt ning 4 g kulda karja- ja metsamaa hektarilt. Sealjuures võis maahinnale lisada kuni 50%, arvestades turu lähedust ja teisi soodsaid majandamistingimusi.

1935. aastal tõsteti maa väärtus vastavalt 60 g-le ja 6 g-le kullale hektari kohta. Lisaks tuleb märkida, et maatükil asuv mets ja teised väärtused hinnati eraldi enne maa põliskasutamiseks või omandiks andmist ning müüdi maasaajale täiendava tasu eest 36-aastase tähtajaga. Enne ostuhinna lõplikku tasumist võis metsa kasutada ainult oma tarbeks. Igasugune metsa müük ilma loata oli keelatud. Praktiliselt kõik, mida riik müüs, müüdi hindamiskomisjoni poolt määratud hinnaga. Kuid müüdi ka turuhinnaga või enampakkumise teel. Ostmiseks anti krediiti. See näitab, et riigikassa huve peeti maksimaalselt silmas, mis pole praegugi vähem tähtis.

Maareformiga seotud probleeme ei ole võimalik lahendada ühe aastaga ja ühe seadusega. Eesti Vabariigis võeti 20 aasta jooksul vastu kahe paksu kausta jagu maaküsimust reguleerivaid seadusandlikke akte.

Ja lõpetuseks pean vajalikuks veel kord rõhutada, et maa on eriline kapital, mis omab suurt väärtust ka ilma temasse töid sisse panemata, sellepärast peab maa kuuluma ainult nendele, kes seda ise harivad. Ja kõigile nendele, kes tahavad saada maad selleks, et seda maad ise harida ja selle maa kaudu uut rikkust luua, peab olema võimalus Eestis maad saada.

Juhataja

Nagu kokku lepitud, küsimused ja märkused palume saata kirjalikult. Ivar Raig soovib sõna.

I. Raig

Võtsin sõna seoses protseduuriliste küsimustega. Sellist kokkulepet meil ei ole tehtud, et kellelegi sõna ei anta ja küsimusi ei ole võimalik esitada. Selline oli vaid esimese sõnavõtja soov, ja ma kutsun üles siiski avama diskussiooni või vähemalt esitama kirjalikult küsimused. Meil ei ole isegi teada, kes on selle dokumendi autor. Teiseks. Me ei kuulnud maaelukomisjoni seisukohta. Ei olnud kuulda ettepanekuid selle kohta, kuidas maareformi

hakatakse ellu viima peale üldiste üleskutsete. Ma teen ettepaneku selles küsimuses avada diskussioon.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, lugupeetud Ivar Raig! Tõepoolest, Ülemnõukogu otsust ei olnud, kas avada läbirääkimisi või mitte. See oli ettekandjate palve ja hetkel, kui see palve esitati, oli Ülemnõukogu nõusolevalt vait. Informatsiooniks veel nii palju, et seda teemat me arutame põhjalikult järgmisel istungjärgul. Kui Ülemnõukogu soovib, et me peaksime täna avama läbirääkimised, siis see on tema õigus. Samas ma tahaksin veel meelde tuletada, et meil on täna kavas panna reglement teisele lugemisele. Kuulame, mida arvavad saadikud. Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja, kolleegid! Meie seisukohad saavad kujuneda siis, kui on antud poliitilised seisukohad erinevate saadikurühmade poolt. Siin on tegemist enamalt jaolt just poliitiliste lähtekohtadega, mitte niivõrd erialaste küsimustega. Kuna ainult üks poliitiline rühmitus on esitanud oma seisukoha, siis ei ole võimalik üldistada. Me jätaksime saadikutele veel nädala asja üle mõelda, sest kõik komisjonid pole tegelnud selle probleemiga, kõik saadikud ei ole kursis.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kui on tegemist informatsiooniga, siis iga informatsiooni andmise juures tekivad paratamatult küsimused. Ma arvan, mitte üksi minul, ja Ivar Raig ütles juba selle mõtte ära. Kuid nüüd ma sain härra Petersoni seisukohavõtust niimoodi aru, et meie Ülemnõukogu on astunud uude ajajärku või on uut tööpraktikat juurutamas. Varem oli nii, et tuld välja seaduseelnõuga ja siis saadikute rühmad ja saadikud avaldasid selle kohta arvamusi, tehti täiendusi. Nüüd korjatakse saadikuterühmadelt arvamused kokku ühe või teise küsimuse kohta ja siis maaelukomisjon või mõni teine paneb selle põhjal seaduse kokku. Nii sain ma sellest asjast aru.

Maareform on niivõrd tähtis asi, et tänane informatsioon eeldab küsimustele vastamist. Vastavalt sellele, mil moel oleme vastuseid saanud, hakkab mõte ehk liikuma ja me peame omavahel läbi vaidlema just nimelt poliitilised printsiibid, kuidas me maareformile läheme. Ma ei tea, kas diskuteerime täna või siis, kui seaduseelnõu maareformi kohta on valmis ja

tuleb esimesele lugemisele, kuid ma tahaks siiski paluda, et ükskõik kas valitsus või maaelukomisjon, esitaks siiski mingi seaduseelnõu, nii nagu kombeks on olnud.

Juhataja

Tõepoolest, tänane arutamine ei ole päris reglemendipärane. Selline oli küsimuse ettevalmistajate palve. Kas võtame ettekandjate palvet kuulda või avame läbirääkimised või esitame küsimused?

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Kuna ettekandjad olid mõningates raskustes, siis võiks täna piirduda küsimuste esitamisega ja läbirääkimisi mitte avada.

Juhataja

Kes on selle poolt, et 5. päevakorrapunktis alustada küsimuste esitamist ettekandjatele ja avada läbirääkimised? Palun hääletada! Poolt 4 saadikut, vastu 44, erapooletuks jäid 12. Seega on Ülemnõukogu võtnud ettekandjate palvet kuulda ja me tuleme selle küsimuse juurde tagasi järgmisel istungjärgul, siis esitame küsimused ja avame läbirääkimised. Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Tahan sõna võtta istungjärgu juhatamise asjus. Oleme juba mitu korda hääletanud ja märganud ekraanil, et hääletamisest võtab osa koguni vähem kui pool Ülemnõukogu liikmeid. Tarvis oleks selgust, kas need inimesed ei võta lihtsalt hääletamisest osa või polegi neid saalis. Kui neid pole saalis, on hääletustulemused kehtetud. Siin tuleb võtta mingi seisukoht. Mitu korda on juba juhtunud, et 4 on poolt, 44 vastu ja mõni üksik jääb erapooletuks. Kokku alla poolte. Tuleb vastu võtta mingi otsus.

Juhataja

Lugupeetud rahvasaadik Gussev! Märkus on tõepoolest õigustatud, kuid just sedasama küsimust hakkame me järgmises päevakorrapunktis arutama, s.o. reglemendiga seonduvalt, praegu kehtiv töö- ja kodukord näeb ette, et kui istungi alguses on olemas nõutav kvoorum, siis istungid viiakse läbi. Kehtiv töö- ja kodukord ei keela saadikul istungil viibides ka hääletamisest hoidumast.

I. Raig

Austatud juhataja, kolleegid! Ma tahaksin küsida, mille jaoks oli täna neid ettekandeid üldse vaja, kui see küsimus on sisuliselt ette valmistamata?

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kellele me anname õiguse ja kohustuse vastata Ivar Raigile. Palume Heldur Petersoni kõnetooli.

H. Peterson

Kolleegid! Vastavalt meie Ülemnõukogu juhatuse palvele leppisime kokku, et võtame heameelega täna vastu kirjalikke küsimusi. Loovutaksime selle aja reglemendi vastuvõtmisele, sest väga paljud küsimused just takerduvad reglemendi taha. Meil ei ole küsimuste vastu midagi, niipalju kui oskame, me vastame. Seisukohad, mis meile, maaelukomisjonile on esitatud, ei pretendeeri täielikule ja ammendavale lahendusele, ning kõik ettepanekud on teretulnud.

A. Sirendi

Austatud kolleegid, mul on teile üks niisugune ettepanek. Paluksime ministrilt tema ettekande teksti, et saaks nende probleemide üle tõsiselt järele mõelda. Meil ei õnnestunud muidugi kõike üles märkida.

Juhataja

Tõenäoliselt härra ministril ei ole selle vastu midagi. Tekst kohe paljundatakse ja jagatakse välja.

H. Peterson

Ma lisaksin ainult, et kuna maaprobleem ei hõlma üksi põllumajandust, siis teeme ettepaneku redaktsioonikomisjoni moodustamiseks, kus oleks esindatud keskkonnakaitsekomisjonist hr. Tarand, majanduskomisjonist hr. Mölder, õiguskomisjonist pr. Hänni ja hr. Junti, haldusreformikomisjonist hr. Ristkok ning maaelukomisjonist härrad Käärma, Tamm ja Peterson.

Juhataja

Kas me võime pidada 5. päevakorrapunktiga seonduvat ammendatuks?

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teine lugemine

Juhataja

Läheme 6. päevakorrapunkti juurde – Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teine lugemine. Ettekandeks anname sõna reglemendi seaduseelnõu koostanud töörühma juhile Peet Kasele. Lugupeetud Ülemnõukogu, nüüd vist on nii, et komisjon veel töötab ja Peet Kask koos nendega. Me palume meie tehnilise teenistuse inimesi kanda hoolt selle eest, et Peet Kask tuleks istungitesaali tagasi. Niikaua soovib sõna Ivar Raig.

I. Raig

Austatud kolleegid! Teie üheskoos hääletasite maha, et mitte avada diskussiooni ega esitada küsimusi. Arvan, et seda aega võiks ära kasutada küsimuste esitamiseks.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, head kolleegid! Me oleme juba jõudnud 6. päevakorrapunkti juurde, nii et 5. päevakorrapunktiga seonduvat ei tasuks praegu üles võtta. Varugem kannatust.

Austatud Ülemnõukogu! Jätkame istungjärgu tööd. Kuulutasime välja 6. päevakorrapunktis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendiprojekti teise lugemise. Ettekandeks saab sõna töörühma juhataja Peet Kask.

P. Kask

Austatud Ülemnõukogu! Läänud nädalal alustasime me reglemendi teise lugemisega ja see jäi pooleli. Teisel lugemisel tehti hulgaliselt ettepanekuid, kirjalikult tehtud ettepanekutest on teile kätte jagatud 5-leheküljeline tekst, kus on 26 ettepanekut ja nende kohta töörühma ja kooskõlastuskomisjoni ühise koosoleku otsus kirja pandud. Enamik ettepanekutest, nagu te näete, on arvestamist leidnud kas muutumatul kujul või peaaegu muutumatul kujul. Mõned on tagasi lükatud põhjusega, et on välja pakutud ja vastu võetud alternatiivettepanek, aga näiteks tänane kooskõlastuskomisjoni koosolek otsustas, et ka alternatiivettepanekud võiksid minna hääletusele. Kui läbi ei lähe töörühma pakutud (A. Junti) ettepanek nr. 4, siis tuleb hääletusele härra Alliku ettepanek nr. 11. Peale selle saabus töörühmale eile kella 16-ks veel kirjalikult üks ettepanekute komplekt härra Tiit Madelt. Tema ettepanekuid teile välja jagatud ei ole, tehniliselt lihtsalt ei jõudnud. Osa nendest ettepanekutest on õnneks juba arvesse võetud ja

need tuleb teise lugemise jätkamisel ettekandmisele ja arutamisele ning kui vaja, siis ka hääletusele võtta.

Välja on jagatud töörühma projekt "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglement", võtangi selle projekti ette ja iseloomustan paragrahvide kaupa neid muudatusi, mis seal on tehtud. § 1 – tööaeg. Esimese variandina on kirja pandud töörühma põhivariant, mis tegelikult töötati välja õiguskomisjonis. Siin on ainsa muudatusena välja pakutud kaks erinevat varianti tööaja alguse kohta. Alates alapunktist 3, aga ka 4., 5., 6. ja 8. alapunktis on märgitud ajad, kas kell 9 või kell 10. Selline ettepanek tehti Andres Tarandi poolt. Lisaks sellele on teisel leheküljel § 1 teine variant – sisuliselt 4-päevane tööädal, selle variandi esitas kirjalikult härra Jõerüüt. Need kaks varianti lähevad ilmselt hääletamisele, peale selle, härra Tiit Made esitas kolmanda variandi tööaja kohta. See on 4-nädalane töörütm – 2 nädalat järjestikku täiskogu istungeid ja seejärel 2 nädalat tööd komisjonides ning valijatega. Hr. Made nõuab oma variandi hääletamisele panemist. Töörühmas ja ka kooskõlastuskomisjonis see ettepanek poolehoidu ei leidnud.

§ 2-s olulisi muudatusi ei ole. § 3, 4 ja 5 on lisatud parandused, nagu seda soovisid väga paljud saadikud. § 6 ja 7 on tehtud olulised muudatused. Töörühm ja kooskõlastuskomisjon võtsid vastu Tiit Kåbini ettepaneku, mille kohaselt kõik õigesti vormistatud seadusandlikud algatused peavad jõudma täiskogu istungile, vastava otsuse peab presiidium vastu võtma vähemalt kahe nädala jooksul pärast materjali laekumist. Niimoodi peaksidki liikuma täiskogule seadusandlikud algatused. Täiskogu otsustab, kas tagasi lükata, suunata nad mingisugusesse komisjoni või võtta kohe arutusele. § 6-s on ka kaks redaktsioonilist parandust: lõige 1-s on kolmandas reas vahele kirjutatud sõna "esitatakse" järel järgmised sõnad: "eesti keeles ja tõlge vene keeles". Mõte on selles, et presiidiumile loetakse tekst esitatuks siis, kui aparadiitõõtjate kaasabil on algataja vormistanud teksti mõlemakeelsed variandid. Teine redaktsiooniline parandus on punkt 2-s: esimese sõna "seaduslikult" asemel on "seadusandliku algatuse korras". Samuti tuli muutmisele § 7, sest nüüd, kuna algatamise kord on muutunud, kõik algatatud küsimused tulevad kohustuslikuna täiskogusse, siis käib ka istungjärgu päevakorra moodustamine hoopis teistel alustel. Et niikuinii kõik algatused tulevad täiskogusse, siis antakse päevakorraettepaneku tegemise õigus Ülemnõukogu Presiidiumile. Päevakord võetakse täiskogul vastu lihthääaltenamusega, nagu ütleb 3. punkt. Loodetavasti päevakorraküsimustes pikki arutelusid enam ei tule. Kasvab istungite koormus suunamisküsimuste aruteluga. Iga küsimuse kohta otsustatakse eraldi, kuhu ta suunatakse. Me loodame, et need suunamisküsimused klaaritakse kiiresti ja et nad ei nõua täiskogult palju aega. Venekeelses variandis on kaks korda ühte ja sama paragrahvi numbrit kasutatud, § 4

vist. § 3 on ülearune, see tuleb lihtsalt maha tõmmata koos kahe esimese punktiga. See on tegelikult § 6 ja seal on ka õigel kujul kirjas.

§ 8 pealkiri on nüüd teile kätte jagatud tekstiga võrreldes muutunud. See on "Saadiku kohaloleku registreerimine. Ettevalmistus hääletamiseks". Selle paragrahvi 3. punkt on viidud üle § 10 5. punktiks. Ma loen ta tervikuna ette, sest see on meie arvates ainus projekti säte, mis nõuab 2/3 häälteenamust ja see tuleb eraldi hääletusele panna kõigepealt. Juhul kui seda ei võeta vastu, pannakse hääletusele hr. Jaak Alliku variant. Tekst kõlab praegu järgmiselt: "Ülemnõukogu võtab vastu normatiivakte ja muid akte ning teeb muudatusi avalikul, nimelisel või salajasel hääletusel. Akt loetakse vastuvõetuks, kui selle poolt on üle poole Ülemnõukogu liikmetest." Selle sätte mõte on selles, et me üleminekuperioodil kuni uue konstitutsiooni vastuvõtmiseni loobuksime üldse kvalifitseeritud häälteenamuse kasutamisest. Põhjendus on selline, et meil ei ole head kriteeriumi otsustamiseks, milline säte on põhiseaduslik ja milline ei ole. Meil võib tekkida ummikseis selle tõttu, et peaaegu kõik seadused, mis on vajalikud valitsusprogrammi elluviimiseks, hakkavad nõudma kvalifitseeritud häälteenamust ja sellist olukorda normaalseks pidada ei saa. Normaalne on ju ikka nii, et põhiseadus on midagi, mida väga harva ja vähe on vaja muuta. Argipoliitika, valitsuspoliitika elluviimine peaks vajama lihthäälteenamust. Sellega ei oldud mitte ühel meelel. Näiteks õiguskomisjonis oli 4 poolt ja 5 vastu. Meil on varuvariandina hääletusele panna, kui seda varianti vastu ei võeta, hr. Alliku tekst, ettepanekutes 11. järjekorranumbri all, mis sisaldab ka kvalifitseeritud häälteenamuse kasutamist.

§ 9. Selle pealkiri on muutunud. Maha on tõmmatud esimene sõna, nii et ta kõlab "Arutamise ja otsustamise kord istungil". Ja punkt 1-s, teises reas on teksti "antakse Ülemnõukogu liikmetele" järel vahekirjutus: "1. lugemiseks kätte aegsasti". Mõte on selles, et suure ajavaruga ei jõua me kõiki vahepealseid tekste kätte jagada. See teeks seadusandliku töösükli liiga pikaks. Arvame, et piisab sellest, kui 1. lugemiseks antakse tekst kätte eelmise istungjärgu lõpuks, aga järgmiste lugemiste tekstid tulevad, nagu seni, arutamise ajaks kätte. Veel tegi komisjon täna ettepaneku paragrahv 9-st "Välislepingute ratifitseerimise kohta" välja jätta p. 21. Järgmine on § 10, mille pealkirjast tuleb jälle üks sõna maha tõmmata. Pealkiri kõlab "Hääletamise kord", selle paragrahvi põhiline muudatus teile kätte jagatuga võrreldes on see, et p. 4 ja 5 vahele tuleb § 8 3. punkt, nii et 5. punktiks paneme ette A. Junti ettepaneku ja kui see läbi ei lähe, siis Jaak Alliku oma. 11. paragrahvi p. 2-s on trükivea parandus – alt 3. reas on mitte "tööpäev" vaid "ööpäev", st. teise ja kolmanda lugemise vahel peab olema vähemalt üks ööpäev. § 12 on pakutud muutmata kujul, samuti ka § 13. § 14-s on, nagu ette pandi, lisatud "Ülemnõukogu tööpäev". Diskussioone tekitas § 14 3. punkti

redaktsioon. Nimelt, kui palju raha või kui palju töökohti me näeme ette saadikurühmade ja üksiksaadikute teenindamiseks, ja kuidas seda reglementeerida. Praegune variant näeb ette, et saadikurühmadele eraldatakse palgafond, mida nad saavad ise vabalt kasutada inimeste palkamiseks. Välja pakuti ka teine võimalus, et lihtsalt antakse koosseisuline koht teatud arvu saadikute kohta. See küsimus ei leidnud otsest lahendust kooskõlastuskomisjonis ja praegu kehtib see variant, mis on välja jagatud. Kui soovitakse parandusi, siis võib ettepanekuid veel teha. Ma paluksin veel härra juhatajal anda 2 minutit kaasettekandeks sõna Jaak Jõerüüdile.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, lugupeetud Peet Kask! Võib-olla kuulame enne küsimused ära ja siis anname sõna kaasettekandeks. Kuid enne ma värskendan Ülemnõukogu liikmete mälu. Praegu kehtiv reglement ütleb niimoodi, et läbirääkimistel võimaldatakse igale Ülemnõukogu liikmele igas päevakorraküsimuses kõneks aega kuni 10 minutit ning sõnavõtuks kuni 5 minutit. Samas küsimuses ei anta ühele saadikule sõna üle kahe korra, välja arvatud küsimuste esitamine. Nii et, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, kes te juba olete oma tellimused sisse andnud kõnede ja sõnasoovide osas, palun meenutage, kas te selles päevakorraküsimuses olete juba kõnet pidanud või sõna saanud. Jätkame Ülemnõukogu reglemendi teist lugemist. Kuid praegu kehtib ka reglement. Olgem ka vana dokumendi suhtes lugupidavad. Nii et, kes on selles päevakorrapunktis juba kõnepuldist sõna saanud ja ei ole rääkinud repliigi korras kohapealt, sellel see õigus on. Kel mõlemad võimalused on ära kasutatud, palun sõna mitte nõutada. See muidugi ei tähenda, et ei või küsimusi esitada. Lugupeetud Ülemnõukogu, aidake mul orienteeruda selles, kes soovib sõna ja kes soovib küsimust esitada. Teeme niimoodi, et küsimuse esitajad tõstavad käe.

M. Titma

Ma mõistan kolleegide teatud ärritust, sest, tõepoolest, reglement on väga muutunud. Selle tõttu on mul ka mitmed küsimused. Esimene puudutab T. Made põhimõttelist, kõigi Euroopa parlamentide traditsioone järgivat ettepanekut, et kuu kestel eraldada selgelt nädal, millal ei toimu Ülemnõukogu tööd. Minu teada on see kindlaks määratud enamikus Euroopa parlamentidest. Miks see meil kusagil ei figureeri? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Kas ikka komisjon kaalus asja tõsiselt, kui ta vähendas sõnavõtu kahe minuti peale praeguse 5 minuti asemel? 2 minutiga mingit tõsist seisukohta välja ei ütle. Liiasi kui 30 sekundit enne aja lõppu, tähendab, poole pealt antakse sulle märku, et hakka lõpetama. Kolmas küsimus. § 10 on sätestatud vähemuse kaitse huvides, teisest küljest aga on see järgmise lõiguga ära

nullitud. Paragrahv kuulutab, et hääletamine on salajane või nimeline, kui seda taotleb enam kui 1/3 kohalviibivatest saadikutest. Järgmine lõik aga teatab, et kui enamus sellele maha hääletab, siis läheb käiku lihthäälteenamuse variant. Niisugust vastuolu ei tohiks olla. § 12 – siin lõhnab jälle "hea" nõukoguliku traditsiooni järele, kus püütakse Ülemnõukogu liikme kogu tegevus maksimaalselt ära reglementeerida. Minu teada Euroopa maades püütakse saadikule anda maksimaalne vabadus. Keegi ei määra tema puhkuse aega ega kohalolekut. Saadik vastutab valijate, oma partei ees ja partei ise võtab ta vajadusel vastutusele. Ja lõpuks viimane küsimus. See puudutab 14. paragrahvi. Mulle tundub, et me hakkame Ülemnõukogu esimehele ette kirjutama tema aparaadi moodustamist väga rängalt (1. punktis). Sisuliselt on sellel umbusalduse maik juures.

P. Kask

Esimene küsimus oli, et miks ei figureerinud parandusettepanekute nimekirjas 4-nädalast tsükli. Teise lugemise alguses ma tõin esile need arvukad ettepanekud, mis käisid töötaja kohta. Ei ole ühtegi teist paragrahvi selles reglemendis, kus erimeelsused oleksid nii suured just pisiküsimustes – sellistes, kas alustada esmaspäeva hommikul (kui on ühenädalane tsükkel) üldkoguga või millegi muuga jne. Ja nagu ma ütlesin, töörühm paneb hääletusele päris mitu erinevat ettepanekut. Miks töörühmale ei meeldinud kuuajaline tsükkel, on põhjendatav sellega, et me tunnetame – tampo on taga, on väga kiire paljude asjadega ja me ei jõua lihtsalt planeerida asju kuuks ajaks ette.

Kuuajalise tsükli ettepanekud ei leidnud toetust ei töörühmas ega kooskõlastuskomisjonis. Kas me kaalusime, et kaks minutit sõnavõtuks on liiga vähe? Kaalusime küll. Me arvame, et palju rohkem rääkimist peaks tulema puldist, aga mitte, et keegi kuskil läbi häälekõvendaja räägib ja me isegi ei näe, kes ja kus. Kolmas küsimus, § 10 1. punkti kohta. Kumba eelistada, kui nõutakse nii salajast kui nimelist hääletamist. Eesti Vabariigi Riigikogu reglement eelistas nimelist hääletamist. Kui nõutakse mõlemat ja mõlemad saavad vajaliku arvu hääli, siis eelistatakse nimelist. Minule isiklikult tundub, et salajane hääletamine on tähtsam, seda tuleks eelistada ja me ei leidnud muud lahendust, kui et kumb rohkem hääli saab. Kui kellelgi on hea põhjendus ja ta suudab selle esitada, siis tuleb see parandusettepanek hääletusele panna.

§ 12 kohta. Maksimaalne vabadus. See on kujuneva demokraatia üks omadus, et meie vajadused ei tarvitse olla kooskõlas sellega, kuidas mujal maailmas on. Praegu on igatahes puudumine väga akuutne probleem ja kui ei ole teisi hoobasid selle olukorra parandamiseks, kui erakondlik sisedistsipliin ei tööta, siis püütakse neid asendada administratiivmeetmetega. Ma olen nõus härra Titmaga, et see hea vahend ei ole. Aga ei ole tulnud ka muud konkreetset

ettepanekut. Ja lõpuks § 14 kohta, et soovitakse aparadi kujundamisel jätta esimehele vabamad käed. See, mis siia kirja on pandud, väljendab praegu paljude Ülemnõukogu liikmete rahulolematust sellega, et nemad ei tea, kuidas presiidiumis töö aparadi osas käib. Võib-olla see on kaldumine teise äärmusse, aga praegu on tunda soov esimehe vabadust piirata.

K. Koha

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on selline küsimus. Praegu on esitatud tööaja kaks erinevat varianti § 1 kahes variandis. Teine variant algab lõigus 2. Kui me peaksime selle variandi poolt hääletama, kas see läheb siia vahele või ta on täielikult autonoomne variant?

Ja nüüd sellesama nimelise salajase hääletamise juurde § 10-s. Ma pakkusin reglemendi arutelul järjekorda, et üldjuhul hääletamine on avalik, salajasel hääletamisel on eelisõigus avaliku hääletamise ees ja nimelisel salajase ees. Pakkusin välja ka kvootide süsteemi, missugune kvoot vastava hääletamise juures oleks. See ettepanek on vist kahjuks läinud kaotsi.

P. Kask

Meil on kirjalikult tulnud ettepanekud fikseeritud, nende hulgas seda ei olnud. Kas § 1 teine variant on autonoomne või asendab ainult osaliselt punkte? Õige on see teine.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Peet Kask! Mul on paar küsimust. Mõni on võib-olla ettepaneku iseloomuga, aga andke mulle see andeks. Esiteks, § 12 lõige 3. Mis asi on "mõjuv põhjus"? See on liialt ebamäärane termin reglemendis kui juriidilises dokumendis. Ma ei pea seda otstarbekaks. Seda enam, et küsimuse otsustamine antakse isikute või teiste saadikute kompetentsi. Teine moment tuleneb § 9-st. Eelmise küsimuse juures või kommentaaris sa vastasid, et teisel lugemisel esitatakse parandatud tekst alles istungiks. See tähendaks järgmist olukorda: esimesel lugemisel ei või küsimusi esitada, kõik saadikud esitavad oma ettepanekud kirjalikult. Kell 10 hommikul algab teine lugemine, kell 10 on ka dokument laua peal. Mõned seadused aga on 20, 30, 40 lehekülge pikad. Kuidas on võimalik, et koheselt algava ettekande ja materjalide tutvustamise ajal saaksid saadikud esimese lugemise järel esitatud parandused läbi töötada, kuulata teksti ja seejärel ka otsuse vastu võtta? Ma teeksin ettepaneku, et vähemalt 1 tund enne istungi algust peaks olema saadikutele materjalid laiali jaotatud teiseks

lugemiseks.

Kolmas moment. Kuskile on kadunud kvoorumi mõiste. Kas see on juhus või ongi nii kavandatud? Kvoorumi mõistet peaks sisaldama § 8 "Ülemnõukogu otsustusvõimelisus". Ülemnõukogu otsustusvõimelisuse kohta ei ole seal aga sõnakestki. §-s 2 punkt 3 on juttu erakorralisest istungjärgust, aga siit ei selgu, mis vormis, mis ajavahemikul, kas vastavalt Ülemnõukogu esimehe, presiidiumi või vähemalt 1/3 Ülemnõukogu liikmete nõudmisel see kokku kutsutakse? Kas ööpäeva, kas nädala jooksul? Vastasel korral võib Ülemnõukogu Presiidiumi aparaat öelda, et vastavalt §-le 6 on vaja kõikide aktide, dokumentide ja seaduseelnõude projektid esitada Ülemnõukogule kaks nädalat ette, alles siis Ülemnõukogu Presiidium reageerib neile. See tähendaks seda, et kui me erakorralise istungjärku paragrahvi ei ava, saab see toimuda alles kahe nädala jooksul. See ei ole aga enam erakorraline istungjärk.

Viimane märkus puudutab § 1, siin oli ka üsna korralik ettepanek Tiit Madelt ja Mikk Titmalt. Arvan, et üks nädal võiks mingis tsüklis olla vaba, ühtlasi teen ettepaneku, et aluseks oleks teine variant, kus esmaspäevane täisistung algab kell 16, aga neljapäeval lõpeb kell 14. Nii saaksid saadikud minna oma valijatega kohtuma neljapäeviti kella 18-ks mis tahes Eestimaa punkti. Seega: kolm nädalat tööd ja neljas vaba, mis on sünteesivariant.

P. Kask

Paragrahv 12 kohta oli küsimus, et mis on mõjuv põhjus puudumiseks? Meie arvates on sellele vastatud paragrahvi viimase lausega, et vaidluse korral lahendab küsimuse saadikueetika komisjon. Nii et, lõppkokkuvõttes jäetakse tema otsustada, kas põhjus on mõjuv või ei. Kas see on hea lahendus või mitte, on saadikute otsustada. Kui kellelgi on mingit muud lahendust, siis tuleb välja pakkuda. Paragrahv 9 kohta oli ettepanek, et teise lugemise materjalid jagada kätte vähemalt üks tund enne istungit. See on ettepanek ja mitte küsimus. Võiks selle ettepaneku formuleerida ja hääletusele panna parandusettepanekuna. Kolmas küsimus oli kvoorumi kohta. Kvoorum on tõepoolest välja jäänud, saadikud ei peaks istungil kogu aeg viibima, see ei ole kohustuslik. Nad võiksid raadio ja televisiooni vahendusel kuulata istungi käiku ja kui algab hääletamine, tuleksid kohale. Arvo Junti tegigi ettepaneku sisuliselt selle kvoorumi punkti asemele. See on ettepanek nr. 4: asendada vana numeratsiooni järgi § 5 p. 3 (aga see oli just see kvoorumi punkt), nii et sisuliselt kvoorumi enam ei nõuta, ainult otsused peavad saama vajaliku arvu hääli. Neljas küsimus oli, kuidas saadakse erakorralisel istungjärgul küsimused päevakorda. See on tõsine küsimus ja võib-olla peaks selle kohta ka mingisuguse täiendava punkti välja mõtlema. Sama kehtib ka uue hooaja

esimese istungi kohta. Selle istungi päevakord ja materjalid peaksid olema välja jagatud juba eelmisel istungjärgul. Sügisese hooaja esimeseks istungiks peaksid materjalid nüüd kevadel käes olema. Esimest istungjärku tuleb kasutada selleks, et päevakord ette valmistada ja kinnitada. Nii et ma nõustun – see normaalne ei ole ja vajab täiendamist. Viimane küsimus oli tegelikult ettepanek – iga neljas nädal vabaks, pikendades töönaädalat 4-le päevale. Tuleks ilmselt variant kirja panna. Härra Made variant oli sootuks erinev. Tema ettepaneku sisu oli, et Ülemnõukogu peaks 2 nädalat Tallinnas täiskogu istungeid esmaspäeva lõunast kuni reede õhtuni välja.

S. Sovetnikov

Lugupeetud P. Kask! Mul on teile tungiv palve paljundada homseks Ülemnõukogu hommikuseks istungiks T. Made 3. tööaja variant. See on minu arust parim variant, mis meil olla saab. Praegusel, aga samuti 1. ja 2. alternatiivvariandil on minu arvates tõsised vead küljes. Nende variantide järgi pole komisjonide liikmetel mitte ainult võimalust kohtuda valijatega, vaid ka teha väljasõiduistungeid teistes linnades ja maakondades. T. Made pakutud töötsükkel lubab tulemusrikkamalt ja süsteemikamalt tööd korraldada. See variant mahuks poolele paberilehele ja saaks hommikuks kindlasti paljundatud.

P. Kask

See oli ettepanek.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! § 9 punkt 1 ütleb, et seaduseelnõud ja otsuste projektid antakse kätte eelmise istungjärgu lõpul. § 7 punkt 2 ütleb, et ka päevakorra projekt antakse kätte eelmise istungjärgu lõpul. Kui aga võetakse vastu esimene tööaja variant, siis toimuvad presiidiumi istungid alles neljapäeval. Rahvasaadikud on kolmapäeval töö lõpetanud, järelikult nad neid dokumente kätte ei saa. Kas siis presiidiumi istungid toimuvad vahepeal ka? Tuleks vastu võtta teine variant, kus töötame neli päeva, Ülemnõukogu Presiidiumi istung on teisipäeval. Üks nädal oleks vaba, nagu siin eelkõnelejad soovitasid.

P. Kask

Minu ettekujutuste kohaselt saab päevakorda ka jooksvalt täiendada. Nädala sees, komisjonide tööajal, võib presiidium vajaduse korral korra kokku tulla ja neid täiendusi

juurde lisada. Materjalide ettevalmistamisega pole probleemi, sest nad peavad kaks nädalat varem olema juba konditsioonis, on ainult paljundamise küsimus.

Ma eelistaksin muidugi, kui saadikud esitaksid parandusettepanekud ja sellises vormis, et saaks hääletusele panna. Käimas on teine lugemine, ja põhimõtteliselt töörühm ei peakski enam kokku tulema, et hakata uuesti parandusettepanekuid formuleerima.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma värskendan teie mälu: praegu esitatakse küsimusi, sõnavõttud tulevad hiljem.

A. Novohatski

Mul on küsimus § 7 kohta. Päevakorda koostab ja selle projekti pakub välja Ülemnõukogu Presiidium. Aga kas Ülemnõukogu saadikud saavad õiguse päevakorda mingeid küsimusi pakkuda või mitte? Siin pole sellest sõnagi.

§ 9 p. 11. Mul on järgmine küsimus. Ettepaneku läbirääkimiste lõpetamiseks teeb istungi juhataja ning asi otsustatakse lihthäälteenamusega. Küsimus on sama – kas Ülemnõukogu liikmed ka võivad läbirääkimiste lõpetamist ette panna?

§ 9 p. 13: "Kui muudatusettepanekuid on palju, viib juhataja need enne dokumendi projekti hääletamist alatistesse komisjonidesse. Küsimus: mis on palju ja mis on vähe? Ehk oleks mõtet kirja panna, et "kui saadikud nõuavad" jne.?"

§ 11 p. 9. Siin on öeldud, et "pärast teist lugemist uusi parandusettepanekuid ei tehta". Teisel lugemisel arutatakse teatavasti sõnastust. Pärast seda võib juhtuda, et tekib täiesti uus dokumendi variant. Kui me jätame kolmandale lugemisele vaid hääletusmotiivide arutelu, siis milleks meile seda kolmandat lugemist üldse vaja on?

P. Kask

Esimene küsimus käis päevakorra kohta: kas päevakorra vastuvõtmisel saadikud võivad ettepanekuid teha? Ma arvan, et võivad, aga ma kujutan ette, et kui presiidium järgib seadusi, siis ei ole selleks mingit põhjust, sest kõik küsimused tulevad niikuinii täiskogusse. § 9 kohta. Ma ei saanud küsimusest hästi aru. Läbirääkimiste lõpetamise ettepaneku teeb istungi juhataja ja otsus langetatakse lihthäälteenamusega. Ma arvan, et saadik võib ka teha selle ettepaneku või kirja saata juhatajale ja kui juhataja otsustab nii, siis teeb selle ettepaneku. Küsimus oli ka selle kohta, kes otsustab, kas parandusi tehti palju või vähe. See punkt ütleb, et juhataja võib seda teha, eks see on siis juhataja otsustada. Kui juhataja soovib, siis ta võib seda otsustada

anda ka Ülemnõukogule. Ja viimane küsimus oli § 11 p. 9 kohta, et miks kolmandal lugemisel ei ole ette nähtud parandusi teha. Mõte ongi selles, et tekiks mingisugune erinevus teise ja kolmanda lugemise vahel. Me teeme selge vahe – teine lugemine on lõppenud, kui kõik parandusettepanekud on ära tehtud ja lõppvariandi kõik parandused, mida nõuti, on läbi hääletatud. Teiste sõnadega, kui redaktsioon on selgunud.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me peame nüüd nõu pidama ja lubame Peet Kase oma töökohale. Küsimusi ja sõnavõtte on palju. Mõne minuti pärast lõpeb meie ametlik tööaeg. Me peame otsustama, kas oleme valmis täna tööd jätkama või jääb teine lugemine teist korda pooleli. Lugupeetud Ülemnõukogu, mul on raske aimata, milline meeleolu valitseb praegu istungisaalis. Kas me ei paneks hääletamisele? Vastavalt praegu kehtivale reglemendile on vaja selleks, et tööd jätkata üle ametlikult kehtestatud aja, Ülemnõukogu kvalifitseeritud häälteenamust. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et jätkata istungjärgu tööd kuni teise lugemise lõpetamiseni või reglemendi vastuvõtmiseni teisel lugemisel? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 49 saadikut, vastu 24, erapooletuks jäid 8. See ettepanek ei leidnud toetust. Lugupeetud Ülemnõukogu, kompuuter salvestab mällu teie poolt esitatud taotlused kõnede ja sõnavõttude osas ja me tuleme selle juurde homme. Meil on veel aega minut. Ma natuke värskendan teie mälu. Praegu kehtiva reglemendi § 14 p. 1 ütleb, et ettekandeid, kaasettekandeid või lõppsõnaseid ei ole piiritletud, neid võib olla palju. Kuid saadikute sõnavõttud on piiritletud. Nii et kui te homme hakkate sõna võtma, siis meenutage, kas te selles päevakorrapunktis olete sõna saanud. Homme istung algab kell 10 hommikul.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

11. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

20. juuni 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teise lugemise jätkamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. 78 saadikut on kohal.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne kui me jätkame päevakorraga, paar informatsiooni. Paljud saadikud on mures, kuidas lahendatakse ööbimise probleem. Härra Pohlak Ülemnõukogu Presiidiumist on praegu hotellikoondises läbirääkimistel ja niipea kui ta saabub, palume teda kõnepulti ja ta annab täieliku ülevaate, kuidas meie olmetingimustega asjad saavad olema.

On saabunud minu nimele mitme allkirjaga Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmete arupärimine Eesti panganduses valitseva olukorra ja oma rahale ülemineku kohta. Küsimus valmistatakse ette, ja võimalik, et meil tuleb seda probleemi arutada täiskogul.

Jätkame istungit poolelijäänud päevakorraküsimuses – "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teine lugemine". Meil jäi pooleli küsimustele vastamine ja paluksimegi kõnetooli töörühma juhi Peet Kase.

K. Raud

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud Peet Kask! §-s 5 on nimetatud uueks struktuuriüksuseks vanematekogu. Esialgses projektis tõrjus Ülemnõukogu Presiidium otsustavalt vastava ettepaneku tagasi. Nüüd on vanematekogu ikkagi välja pakutud. Jääb arusaamatuks, millised funktsioonid vanematekogul on. On ta palgaline, on ta ühiskondlik? Millisel hierarhilisel redelipulgal asub vanematekogu näiteks võrreldes presiidiumiga või mingite teiste asjameestega jne?

P. Kask

Nagu ettepanekud tehti, tulid lisaks vanematekogule ka (§ 3 ja § 4) saadikurühmad ja alatised komisjonid. Sisse võeti nad kergel meelel, kuna need paragrahvid ei ole põhiseadusliku iseloomuga. Vanematekogu, nagu ütleb § 5 punkt 1, on nõuandva ja kooskõlastava iseloomuga organ, tema eesmärk on teha Ülemnõukogu töö ökonoomsemaks. Usume, et on võimalik selle organi abil kooskõlastada erinevate saadikurühmade seisukohti ja üksmeelele jõuda, ilma et sedasama tehakse suures, 105-liikmelises kogus.

Tema otsused ei ole sellise jõuga nagu presiidiumi otsused. Presiidiumi otsused kuni seadlusteni välja on ikka seadusliku jõuga.

Juhataja

Üks küsimus oli kirjalikult. Palume ka kirjalikule küsimusele kohe vastus anda.

P. Kask

Ülemnõukogu saadik Ülo Uluots saatis eile küsimustele esitamise ajal juhatajale ettepaneku panna hääletusele tema parandus paragrahv 13 kohta: Ülemnõukogu esimehele antakse õigus peatada seaduse jõustumine kolmekümneks päevaks. Töörühma liikmete kommentaar: sisuliselt käsitleb see ikkagi seda osa reglemendist, mille arutelu lükati edasi ja mis peaks sügissessioonil arutusele tulema "Seadus Ülemnõukogust" nime all. See ettepanek ei ole reglemendi kohta. Praegune reglement ei käsitle põhiseaduslikke küsimusi, välja arvatud seaduseelnõude vastuvõtmise kord ja hääletamine.

Ma palun 2-minutiliseks kaasettekandeks anda sõna Jaak Jõerüüdile.

Juhataja

Meil on üks küsimus veel. Viktor Andrejev.

V. Andrejev

Lugupeetud Peet Kask! Vastavalt § 1 p. 7 peaksid presiidiumi istungid toimuma neljapäeviti, vastavalt § 7 p. 2 aga kuulub presiidiumi koostatud järgmise istungjärgu päevakorra projekt väljajagamisele eelmise istungjärgu lõpul. Kas see eeldab, et presiidium peab aegsasti, nädal ette, valmis panema päevakorra projekti, vastavad seaduseelnõud aga tuleb esitada presiidiumile paljundamiseks ja tõlkimiseks hiljemalt 10 päeva või koguni 2 nädalat ette.

P. Kask

See on hea küsimus. § 1 punkt 7 ütleb, et see aeg on presiidiumi istungiteks reserveeritud. Keegi ei keela presiidiumi istungeid, kui vajadus tekib, korraldada ka muul ajal. Kui kaks nädalat ette planeeritud päevakava vajab täiendamist, siis vajab see presiidiumi kokkukutsumist, aga seda erandkorras. Loodetavasti ei nõua see eraldi aja reglementeerimist.

Juhataja

Peet Kasele ei ole praegu rohkem küsimusi. Sõna kaasettekandeks saab Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma palusin kahte minutit, aga eilne päev tõi vist juurde vajaduse ühte minutit lisaks paluda.

Ma peatuksin kahel põhipunktil ja ühel üldpõhimõttel. Esiteks ma alustaksin üleskutsega üritada vastuoksustest hoolimata reglement siiski vastu võtta. Juhin tähelepanu veel sellele, et

reglement on nimelt üles ehitatud oma struktuuris niimoodi, et teda on võimalik töö käigus ja vastavalt vajadusele täiendada, muuta ja parandada. Kirjapanemise struktuur on niisugune.

Teiseks kommentaar selle valupunkti – tööaja kohta. Nimelt niisugune, et ehkki see variant 2 on minu poolt kirja pandud, ei ole see siiski ainult minu idee. Mäletatavasti eelmisel nädalal härra Maarend esitas samasuguse töötsükli idee. See on lihtsalt üks võimalus, see idee on ka varem läbi käinud. Saan aru, mulle on juba täna ja eile ette kantud kõik need vastuväited, mis räägivad 3-päevase poolt ja 4-päevase vastu. Ma kutsun üles suhtuma asjasse hästi rahulikult ja kaaluma poolt- ja vastuväited rahulikult läbi ning asi läbi hääletada.

Viimane küsimus härra Andrejevi poolt härra Kasele on just nimelt üks nendest põhiküsimustest. Nimelt, kui läheb läbi 3-päevane variant, siis on päris selge, et presiidiumi töö raskendub paratamatult natukene ja presiidium on sunnitud töötama nii-öelda suurema ettenägelikkusega. See on ilmselge, kuidas see ka tehniliselt välja ei kujuneks.

Kolmandaks. Mina tahan peatuda, kuivõrd see ei ole tekitanud vastuväiteid, § 10 lõige 4. See on ka ühtlasi vastus rahvasaadik Made küsimusele, mis oli suunatud töörühmale, see oli vist juba kaks nädalat tagasi. Asi puudutab nimelt ühte parlamentaarset nüanssi, puudutab parlamentaarset atribuutikat, mis mujal maailmas on tuntud haamri ja selle kasutamise all. Nimelt küsimus oli niisugune, kas on kindlaks määratud kõik parameetrid selle riista suhtes? Töörühm on võtnud oma ülesannet äärmise tõsidusega ja läbi arutanud, läbi kaalunud kõik need asjad, on mul au teile teatada. Haamer: tema kaal on 310 g, mõõtmed 38,5 x 12,4 x 6,7 cm. Materjal – saarepuu. Eriomadus: sobib löögi sooritamiseks. Teiseks. Löögiplaat: kaal 430 g, kuju – ruudukujuline, külje pikkus 16 cm, paksus 1,8 cm, eriomadus – kannatab lööke. Antud küsimus on kooskõlastatud kõigi Eesti poliitiliste liikumistega.

Vastavalt tellimusele on majandusministeeriumi väikeettevõtte "Maja" niisugused atribuudid valmistanud ja ta kingib need Ülemnõukogule. Lubage mul olla töörühma poolt vahendaja ja anda need üle Ülemnõukogu juhatajale.

Juhataja

Suur tänu! Kas meil on ka Jaak Jõerüüdile küsimusi? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Ma vabandan, et minu vea tõttu puldi käsitlemisel võtab küsimus rohkem aega, kui seda vaja oleks olnud. Sellistel puhkudel on traditsioon, et mõõdud ja kaalud avaldatakse untsides ja tollides. Teen sellise märkuse.

J. Jõerüüt

Ma tänan meeldiva märkuse eest, see võetakse ilmtingimata arvesse.

Juhataja

Rohkem küsimusi Jaak Jõerüüdile ei ole. Läheme nüüd läbirääkimiste juurde. Mul oleks ettepanek, et annaksime sõna vaheldumisi kord kõnetoolist, kord kohapealt; ollakse nõus? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Kallid kolleegid! Kui midagi teha, tuleks seda teha hästi. Kui hästi teha ei ole võimalik, tuleb asi reeglina tegemata jätta. Nii on ka meie reglemendiga. Meil on jälle käes kui mitmes projekt ja minu meelest lähevad nad järjest lahjemaks. Praegu väljapakutud projekt on juba viinud meid pikkadele tulututele arutlustele, millel ei ole üldse lõppu näha. Asi on võetud ette laiemalt, kui jõud kannab. Ja ka raskuspunkt ei ole seal, kus ta praegusel kiirel hetkel olema peaks. On näha, et käimasolev töö reglemendiga on suunatud peamiselt meie plenaaristungite tehnilise läbiviimise parendamisele. On pakutud rida parandusi, mis lahendavad tehnilisi küsimusi, kuid seda vähemuse huvide mõjulepääsu tunduvalt kahjustades. Näiteid võib siit reglemendist igaüks noppida nii palju kui tahab. Näiteks, saadikurühmal ei ole ühtegi õigust, alatistel komisjonidel ei ole ühtegi õigust, ühelgi saadikul ei ole õigust kuuluda ühtegi alatise komisjoni, kui ta seda tahaks. Rääkimata päevakorra formeerimisest, kus ka ühelgi saadikul ei ole mingisugust õigust kohapeal midagi teha. Ei ole ka ette nähtud regulaarseid üldpoliitilisi diskussioone, mis meie oludes oleks sama vajalikud kui valitsuse infotunnid. Üksiksaadiku õigused on hoopis olematud. See mulle ei meeldi.

Meile kõigile teeb muret töö vähene efektiivsus. Mis on selle peamine põhjus? Vaadagem üksteisele näkku. Üks meie kolleege kirjutab jutu ajalehte, paneb sellele pealkirjaks "poliitilisest kultuurist" ja õigustab selles elementaarset poliitilist kultuuritust. Rühm kolleege ajab võrdseid õigusi taotledes lootusetult segi inimõigused, kodanikuõigused ja rahvusõigused. Suure demokraatiateoretikuna tuntud kolleeg annab valitsuse juhile õiguse parlament laiali saata. Vene kongressi tervitamas käinud delegatsioon ei saanud läbi erakondlike huvide rõhutamiseta. Osa kolleege eelistab rutiinsele tööle siin saalis meresõite valgetel laevadel. Pidevalt peavad ettekandjad küsimuste sisu avamisel tegelema meile tasuta üldhariduse andmisega jne., jne. See rida on lõpmata pikk.

Kõige sellega tahan veel kord öelda, et me oleme täpselt niisugused nagu oleme, ei põrmugi paremad. Kuigi üritame paremaks saada. Me kanname kõik ülalloeletu kaasa siia saali, mis

ongi meie töö takerdumise tegelik põhjus. Igaühele meist on tarvis võimalust ja otsekohustust ennast tühjaks rääkida ja oma küsimustele seletusi ja vastuseid saada põhiliselt komisjonides ja rühmades. Plenaaristungi parem reglementeerimine ei saa meie töö tulemuslikkust oluliselt parandada. Järelikult tuleb reglemendis lahendada kõigepealt saadikurühmade ja alatiste komisjonide töö küsimused. Siit üks minu ettepanek. Panna hääletusele, kas, arvestades praegust kiiret aega, katkestada töö reglemendi kallal kui mõttetu ajaraiskamine sügiseni, või jätkata tööd tingimusel, et reglemendi uuendustega lahendatakse praegu ainult saadikurühmade ja alatiste komisjonide normaalse töö küsimused. Muu osa reglemendist võiks jätta muutmata sügiseni, sest see meie tööd ei ole eriti takistanud.

Kui miski ei taha õnnestuda, tuleks vaadata tegijaid. Teengi oma teise ettepaneku: moodustada reglemendi väljatöötamiseks uus töögrupp, milline esitaks meile uue projekti sügisel. Selle töögrupi tuumiku võiksid moodustada näiteks Tiit Käbin, Jaak Allik, Tiit Made, Lehte Hainsalu, Enn Põldroos, Mart Laar.

Lõpetan nagu alustasin: kui üldse midagi teha, tuleb seda teha kas hästi või üldse mitte teha.

J. Allik

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud härra juhataja! Härra Telgmaa kõnes sisaldunud ideed vajaksid ilmselt läbimõtlemist. Võib-olla oleks vaja saadikurühmade juhtide nõupidamist, sest selles on oma ratsionaalne tuum, et praegu peaksime otsustama ainult saadikurühmade ja komisjonide moodustamise põhimõtted. Kuid neid ei saa ka teha meile esitatud reglemendi projekti järgi, sest just need kohad on seal kõige hõredamad. Me oleme igatpidi ummikus. Ei saa vastu võtta ka Telgmaa ettepanekut, sest enne tuleb vastu võtta otsus, millal saadikurühmade ja komisjonide moodustamise uued põhimõtted rakenduksid, kas juuni lõpust või septembri algusest, ja kuidas seda üldse teha, see on ju tehniline töö. Nüüd ma lähen konkreetsete ettepanekute juurde, arvestades, et arutelu reglemendi ümber jätkub.

Kõigepealt oleks mul ettepanek enne igasuguseid hääletamisi, seoses reglemendiga panna hääletusele otsus, et reglemendi projekti muudatused ja alternatiivettepanekud võetakse vastu lihthääaltenamusega, st. vastu võetakse see variant, mis kogub enam hääli. Muidu me jõuame kõigi nende punktide hääletamisel patti. Ilmselt enamik variante üldse 53 häält kokku ei saa.

Minu meelest ei ole komisjon minu ettepanekule – viia reglemendi projekti sisse Ülemnõukogu poolt valitud ametiisikute tagasikutsumise kord – vastanud ei "ei" ega "jaa". Miks seda on vaja, ma selgitasin, olukord, kus me oleme valinud hulga ametiisikuid, kelle tagasikutsumiseks ja kontrolliks puudub igasugune võimalus, on täiesti ebanormaalne. Palun seda küsimust hääletada.

Konkreetsed parandused. Praeguse projekti kõige kurvem koht on just see, et komisjonide ja saadikugruppide töökord on taastatud eelmise arutelu nõudmiste järgi, kuid seda on tehtud väga pealiskaudselt. Jääb täiesti arusaamatuks, kuidas komisjonid moodustuvad ja kuidas tekib komisjoni esimees. Seda märkis oma kirjalikus ettepanekus ka härra Made. Mul on ettepanek lisada § 4 punktile 2 tekst vanast projektist: "Ülemnõukogu Presiidium jaotab kohad komisjonides saadikurühmade ja sõltumatute saadikute vahel, lähtudes saadikurühmade ja üksiksaadikute avaldustest saadikurühmade võrdelise esindatuse printsiibil." Ja edasi p. 9: "Iga alatine komisjon valib salajasel hääletusel endale esimehe. Valituks osutumiseks peab kandidatuur saama enam kui poolte komisjoniliikmete toetuse. Komisjoni aseesimees valitakse komisjoni esimehe ettepanekul lahtisel hääletamisel lihthäälteenamusega." Härra Madel on kirjalikult teine ettepanek, ma arvan, et me saame omavahel need kooskõlastada, siin ei ole põhimõttelist lahkeli.

Edasi palun ma panna hääletusele minu alternatiivettepanek – § 9 lõik 6: "Samas päevakorras ei anta ühele saadikule sõna üle kahe korra. Lisaks sellele võib saadik ettekandjale või kaasettekandjale esitada kuni 2 küsimust." Tähendab, on vaja lahutada sõnavõtted ja küsimused. Vastasel juhul muutub meie töö üsna kummaliseks. Täiesti on välja jäänud, kas juhuslikult või meelega, see moment, et saadikurühmal on enne otsustamist õigus nõuda vaheaega. Ma teen ettepaneku lisada § 9 p. 11 tekst: "Enne iga hääletust on saadikurühmal õigus võtta kuni 15-minutiline vaheaeg."

§ 14 p. 3. Siin räägitakse, et 1/6 palgafondi ulatuses võib võtta abiks töötajaid. Tähendab, et 6 saadikut võivad võtta ühe 500-rublase palgaga abilise. See on väga kena, aga minu meelest me ei ole nii rikkad. Ja ma ei näe selleks erilist vajadust. Minu ettepanek saadikurühmade otseseks teenindamiseks palgatakse tehnilisi töötajaid palgafondiga 1/12 vastavate saadikute kogupalgast.

Lõpuks. Tuleks lisada § 11 lõige 6: "Ühe lugemise käigus seaduseelnõu tekst ei muutu." Sellise absurdi peale ei ole keegi veel tulnud, et võiks muutuda, aga ilmselt on meil kõik võimalik.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kõigepealt nuiast. Ma ei mäleta, et ma oleksin nuiast, haamrist või muust käsikähmlusest hr. Jõerüüdiga rääkinud. Kuid mul ei ole mitte midagi selle vastu, et Ülemnõukogust on leitud inimene, kelle arvele panna kõik head ideed. Ma olen täiesti nõus võtma kõik head ideed, mis te välja ütlete, tulevikus enda arvele. Nüüd sellest, mis seostub meil praegu kehtiva reglemendiga. Selles reglemendis (§ 24 p. 12) on

öeldud, et võib teha nii suulisi kui ka kirjalikke ettepanekuid. Algul suusõnal, seejärel esitada kirjalikult oma ettepanekud istungi juhatajale, mida ma ka püüdsin teha. Kuid ma unustasin ära, kus me elame ja kust me tuleme. Suulisi ettepanekuid ei taha ikkagi meie ühiskond veel arvestada, vaid need tuleb anda üle kirjalikult ja võimalikult mitmes eksemplaris. Esitasin istungjärgu alguses istungi juhatajale oma ettepanekud. Minu õnnetuseks oli sellele päevale sattunud meie välissuhete arendamise väga tõsine ettevõtmine. Läänemerele aeti sisse vastastikuse kasusaamise ja üksteise mõistmise vagu. Kirjutasin oma ettepaneku Ülemnõukogu juhataja Ülo Nugise nimele ja ei võtnud arvesse tema äraolekut. Eilsed läbirääkimised austatud Marju Lauristiniga näitasid, et ma tegin sellega tõsise vea. Seetõttu ei saanudki seda dokumenti töögrupile õigeaegselt üle anda. Kuid ma tänan austatud Marju Lauristini, et pärast 4-tunnist sisemist võitlust iseendaga andis ta mulle vea andeks ja andis ettepanekud siiski lõunavaheajal töögrupile üle. Luban, et ma tulevikus enam niisuguseid vigu ei tee.

Nüüd konkreetselt ettepanekutest, mis selles tekstis on. Need on teile välja jagatud. Tahaksin kommenteerida. Kõigepealt meie tööaja kohta. Arvatavasti ei rahulda see meid. Neljanädalane tsükkel või töökorraldus 2 + 2 annab ilmselt meile võimaluse intensiivsemalt tööd teha, oma istungeid paremini ette valmistada. Päris tõsi on, et komisjonides tuleb valmistada materjalid palju paremini ette. Täna oli juba juttu, et presiidiumi töö on 3-päevase tsükli puhul raskendatud. Minu ettepaneku alusel saab presiidium kokku tulla esmaspäeviti ja vajaduse korral, kui nad seda paremaks peavad, ka reedeti. Samuti anname selle variandiga võimaluse meie valitsuse liikmetele, kes samuti esmaspäeviti peavad oma istungeid, aeg-ajalt siin saalis viibida ja kuulda, millest rahvasaadikud räägivad, praegu meie valitsuse liikmetel niisugust võimalust ei ole. Peaminister on meie tööst kaunis eemal. Ta saab ilmselt teada, millest Ülemnõukogus räägitakse, stenogrammide või kommentaaride kaudu.

Omaette probleemiks on, mis kellaajal alustada tööd siin saalis: kas kell 9 või kell 10. Andres Tarandi idee mulle meeldis – alustada kell 9. Kuid härra Propst selgitas eile ühte nüanssi, mille peale meie keegi ei osanud tulla. Nimelt jutt ei ole mitte ainult meie tööst siin saalis, vaid ka meie istungeid ettevalmistava tehnilise personali tööajast. Tuleb välja, et masinad ja seadmed, millega koopiaid tehakse, vajavad tund aega varem sooja panemist. See tähendab, et Ülemnõukogu tehnilise personali inimesed, kes meid aitavad, peaksid tulema tööle kella 8-ks. Nende tööpäev venib väga pikaks, mis sisuliselt toob endaga kaasa vajaduse teha muudatusi töökoodeksis. See küsimus vajaks analüüsimist ja arutamist. Kas ikka ei ole võimalik alustada sünkroonselt tööd kell 9? Kas ikka peab päris kindlasti panema kõik masinad sooja tund aega varem? Paluksin teid avaldada mõtteid, enne kui läheme hääletamise juurde ja otsustame, kas

kell 9 või kell 10. Ühtlasi muutub siis ka lõunavaheaeg. Alles siis palun panna minu poolt pakutud tööaja variant tervikuna hääletusele.

Edasi. Ilmselt ei ole põhjust pikalt rääkida saadikuterühmade ja alatiste komisjonide kohta käivast ettepanekust. Vaid seda, et kuus liiget on ilmselt vähe alatise komisjoni minimaalkoosseisuks. Reglemendis on öeldud, et pooled kohalolijad võivad otsust vastu võtta. See tähendab, et 3 inimest! Seda on arvatavasti pisut vähe. Peaks kaaluma 7 või 9 liikme vahel.

Edasi saadiku kohalolekust ja Ülemnõukogu otsustusvõimelisusest. Ma rõhutaksin veel kord seda, et demokraatlike riikide parlamentides ei ole istungisaali miljöo mitte tehasemiljöo taoline. Kui me suudame Vello Pohla ettepaneku realiseerida ja sügiseks translatsioonikorraldada Ülemnõukogus nii, et meie tööruumides ja ka üldkasutatavates ruumides Toompea lossis oleks ülekanne istungitesaalist kuulda, siis arvatavasti me ei peaks nii kiivalt jälgima, et me saalis kohal oleksime. Seetõttu ei leia ma ka mingit põhjust, et igal hommikul tehakse ilmtingimata kohaloleku kontrolli. Seda peaks tegema vahetult enne hääletamisele asumist. Siis peaks selgitama, kas kvoorum on olemas ja kas on mõtet üldse hääletada või tasuks lükata hääletamine mõneks ajaks edasi. Niisiis, niisugust konkreetset tööletuleku ja töölt äramineku registreerimist vahest meie parlamendi puhul mõtet ei ole. Kui me muidugi tahame oma tööstiiliga Euroopasse välja jõuda.

Nüüd üks väga oluline küsimus. Sellega oleme siin istungitesaalis kokku puutunud. Nimelt, kuidas ja millal me seaduseelnõud kätte saame. Eile hommikul anti meile terve pakk seaduseelnõusid kätte. Nendega peame operatiivselt kurssi minema, et siis viljakalt arutada. See käib üle jõu. Mul on konkreetne ettepanek: panna reglementi sisse, et vähemalt 48 tundi enne iga seaduseelnõu lugemist peaks meil dokumendid käes olema. Siis saab eelnevalt nende kallal tööd teha. Praegu ei ole see kuidagimoodi võimalik. Oleks ka niisugune soov kolleegidele, et väljajagatud seaduseelnõu peab kandma kuupäeva ja seaduseelnõu koostaja nime. Nii nagu on härra Peet Kase nimi uuel reglemendi variandil. See on täiesti loomulik ja loogiline. Tulevikus on arvatavasti meie töö parandamiseks väga oluline, et aja kokkuhoidmise mõttes antaks saadikutele teada komisjonide kirjalik seisukoht antud seaduseelnõu kohta. Nii hoiaksime aega kokku ja jõuaksime tulemuseni tunduvalt varem.

Veel üks väga oluline küsimus. See on minu viies ettepanek. Meie Ülemnõukogu töö on tublisti häiritud, kuna meil käib küll võitlus võrdsete õiguste eest, kuid ei ole võitlust võrdsete kohustuste eest. Kõigil meil oli teada vahetult enne valimisi, et tuleme siia täiskohaga tööle. Arvatavasti oleme siin kõik võrdsed. Seepärast on ettepanek, et need inimesed ja neid on tänase seisuga 12 saadikut, kes ei ole ennast võtnud tööle Ülemnõukogusse, ei pea saama ka

hääleõigust. Nad võivad oma arvamust avaldada ja neil on kõik muud saadikute õigused, kuid arvame nad kvoodist maha.

Lõpuks ikkagi see raha küsimus. Kui me nüüd võtame uue reglemendi vastu, siis tühistub eelmine reglement. Korraga kaks reglementi ei kehti. Sellisel juhul palka me teiega saama ei hakka, kuna uues reglemendis rahaasjad ei ole üldse paika pandud. Mul on ettepanek panna rahaasjad ka uude reglementi sisse. Ühtlasi palun tõsta saadikutasu saadikutöö tegemiseks 100 rublalt 200 rublale. Sisuliselt tuleb võrdsustada Eesti saadiku staatus Liidu saadiku omaga.

Siis veel üks ettepanek. Peaks mõtlema, ehk lisada reglemendi § 10-ndasse (lõik 5-a) niisugune lause või säte: "Istungi juhataja ei või enne arutusel oleva küsimuse hääletamist Ülemnõukogu Presiidiumi, iseenda või kellegi teise arvamustega Ülemnõukogu saadikuid mõjutada." Niisugune säte oleks arvatavasti hädavajalik, lähtudes demokraatia printsiibist.

Ja veel üks probleem. See mõte tekkis, kui ma tänase "Rahva Hääle" lahti lõin. Nimelt, meie lugupeetud sõltumatud demokraadid on tänases "Rahva Hääles" avaldanud oma ettepanekud, mida nad on kolleegidele-saadikutele siin istungitesaalis maareformi asjus välja jaganud. Seda küsimust ei ole veel arutatud. Maareformi arutamine on parlamendis alles ees. See on praegu veel meie omavaheline asi. Oma arvamusega mõjutavad sõltumatud demokraadid Eesti Vabariigi avalikkust. Me ei ole seda küsimust siin istungitesaalis läbi arutanud. Arvan, et reglemendis peaks olema säte, et enne ühe või teise küsimuse lõplikku arutamist ja otsustamist istungitesaalis sellega mõni parlamendigrupp avalikkuse ette ei lähe. See kujutab endast ühiskondliku arvamuse mõjutamist. Peaksime selle mõtte läbi arutama.

Ü. Uluots

Kuigi härra Kask asus minu ettepaneku suhtes negatiivsele seisukohale, ma paluks siiski minu ettepanek panna hääletusele – juhul kui ei lähe läbi Juhan Telgmaa ettepanek moodustada uus töögrupp. Põhjus on milles? Ma ei tea kus, kes ja millal võttis vastu otsuse riigiõiguslikud otsused reglemendist välja lülitada. See oli lihtsalt õiguskomisjoni arvamus ja otsust selle kohta vastu võetud ei ole. Nii et, härra Nugis, ma palun panna see hääletusele. Ja kasutades juhust, et mul on käes mikrofon, ma vastan härra Madele. Kui valitsus võttis õiguse ja esitas oma pöördumise Ülemnõukogu poole "Maalehes", siis see andis ka võimaluse meile sellele vastata. Nii et diskussiooni avas valitsus, mitte sõltumatud demokraadid.

E. Põldroos

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma olen täiesti nõus härra Telgmaa ja Allikuga, et komisjonide töökorraldus tuleb ümber teha. See on tõesti tähtis asi. Kuid ma ei ole nendega

nõus, kui nad peavad seda ainukeseks vajalikuks muudatuseks meie reglemendis. Mulle tundub, et võib-olla kõige tähtsam muutus, mida uus reglemendi projekt meile pakub, on muudatus meie hääletamise korras, ja nimelt seda me peame tingimata säilitama. Sellega on seotud meie kõige suuremad raskused. Senine, täiesti mõttetu hääletamiskord viib paratamatult Ülemnõukogu tema enda vähemuse pantvangiks. Seda on juba juhtunudki. On veel terve rida küsimusi, mida mina isiklikult pean kõige valusamateks. Näiteks, kuidas liiguvad meil siin majas seaduseelnõud, kuidas toimub nende arutamine. Kogu see süsteem on kaootiline ja ta jääb parasjagu kaootiliseks ka uute projektide puhul. Milles on küsimus? Esiteks põhimõtteline asi. Minu arvates on demokraatliku parlamentarismi üheks alustalaks arusaam, et iga saadik, kui ta midagi paneb ette, siis ta apelleerib Ülemnõukogu kui terviku poole. See tähendab, et ühelgi komisjonil ega ka presiidiumil ei ole õigust olla filtriiks, mis takistab saadiku ettepaneku jõudmist teiste saadikute ette. Sellisel juhul võtaks kas komisjon või presiidium Ülemnõukogu õigused endale, hääletades maha ühe või teise ettepaneku, takistades tema edasiminekut. See on ebademokraatlik ja sellist asja olla ei tohiks. Piisavaid garantiisid ka uus reglement ei anna. Teiseks. Meie arutamiste käik on olnud küllaltki miitinguline. Ja miitinguline on ta sellepärast, et me saame kõik asjad viimasel hetkel kätte ja lihtsalt improviseerime. Miitingulisusest, ma kardan, me ka selle uue reglemendiga ei vabane. Ja kolmandaks, mis on minu arvates ka väga tõsine küsimus, on see, et me oleme kogu aeg töötanud n.-ö. viimase hetke vaimuvälgatuse meetodil. Arutame-arutame, järsku torkab mingi hea idee pähe ja kohe pakume selle välja. Esimesel pilgul tundub mõte oh kui uhke, hääletame, võtame ta vastu. Aga ei ole garanteeritud, et idee oleks sama hea, kui ta põhjalikult läbi analüüsida. Kui me oma tööd alustasime, kui meil oli tõesti kiiresti vaja mõningaid väga põhimõttelisi otsuseid, mille nimel rahvas oli meid siia saatnud, siis oli see ehk õigustatud. Praegu me peame siiski minema süsteemikindlama ja rahulikuma tööstiili juurde. Kui te lubate, ma natukene edvistaksin hiljaaegu saadud teadmistega. Tahaksin lühidalt refereerida, kuidas analoogilised küsimused on lahendatud Rootsi Kuningriigi parlamendis. Ja lahendatud on nad niiviisi, et kui mingi seaduseelnõu järg jõuab nii kaugemale, et ta peab tulema parlamenti aruteluks, jagatakse selle tekst välja kõikidele saadikutele kaks nädalat ette. Selle kahe nädala jooksul on neil õigus esitada oma kirjalikud täiendusettepanekud. Võib esitada alternatiivprojekte. Kas siis saadiku enda või siis fraktsiooni poolt, kuidas kunagi. Kui tähtaeg on möödas, lähevad projekt ja täiendusettepanekud vastava komisjoni kätte, kes selle asjaga tegeleb. Komisjon peab andma argumenteeritud kirjaliku hinnangu nii projekti kui ka iga ettepaneku kohta koos soovitusel, kas võtta või jätta. Kui ettepaneku tegija ei ole nõus komisjoni seisukohaga, lisab ta oma kirjaliku eriarvamuse. Kõik need materjalid

paljundatakse ja jagatakse saadikutele kätte. Siis alles tuleb küsimus arutusele, kusjuures arutelu käigus enam mingeid täiendavaid ettepanekuid ei tehta. Arutelu käigus ainult avaldatakse oma hinnanguid. Iga fraktsioon ja iga saadik võib öelda, kuidas tema suhtub ühte või teise ettepanekusse. Siis hääletatakse kõik ettepanekud ükshaaval läbi. Arutelu on lühike, konkreetne. Kuigi tundub, et tsükkel on pikk, tegelikult aega kulub vähem. Ma tegin ka kirjaliku ettepaneku, aga kahjuks komisjon ei pidanud seda meie oludes otstarbekohaseks. Kas see "laagerdamise" aeg peab olema kaks nädalat või lühem, võib arutada, aga ma usun, et me vabaneme nii miitingulisusest kui ka improvisatsiooni korras tehtud tooretst ettepanekutest asja kohta.

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Kõigepealt härra Made ettepanek § 9 lg. 1 kohta. Kahe käega toetan sellist mõtet, et me fikseerime ära võrdsed õigused ja võrdsed kohustused. Hr. Telgmaa ettepanek, et lõpetada antud arutelu ja moodustada uus töörühm. Ma ei ole sellega mitte mingil juhul nõus. Töörühm on olnud vastutulelik, ta on kõiki neid ettepanekuid, mis on esitatud kirjalikult või ka suuliselt, püüdnud arvestada ja panna seaduseelnõu sisse. Igasugune seaduseelnõu on üles ehitatud teatud kontseptsioonil. Lõpuks me peame ikkagi jõudma selgusele, kas antud kontseptsioon on meile vastuvõetav või ei ole. Sellest tuleneb, kas me lükkame seadusprojekti tagasi või võtame ta vastu. Parandusettepanekuid võib teha lõpmatu seni, kuid kuskil peab olema ka mingi piir. Teisel lugemisel me peaksimegi, kui hr. Põldroosi refereerida, kaitsma oma seisukohti, aga mitte tegema täiendavaid uusi ettepanekuid. Komisjoni peame usaldama. Komisjon võtab arvesse või lükkab tagasi need ettepanekud kontseptsioonist lähtudes. Kui komisjon hakkab teistel põhimõtetel tööd tegema, siis ei tule Ülemnõukogu tööst midagi välja.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Soovin kõigepealt teie tähelepanu juhtida kolmele printsiibile, mida me peaksime arvestama selle päevakorraküsimuse raames.

Esiteks. Õigusloomes kehtib üks üldtunnustatud printsiip: vaid väike osa meie käitumist reguleerivaist normidest on vajalik julgestada õiguslikult. Ka reglemendi puhul on minu arvates vajalik mõista seda, et töö- ja kodukord Ülemnõukogus sätestub peaaesjalikult tavanormidega, mitte õigusnormidega reglemendi kaudu.

Teiseks. Just reglement kui dokument hõlmab selliseid suhteid, mida me võime arutada lõputult ja tõenäoliselt võime lõputult täiustada ka reglemendi projekti. Vist on õige väita, et

koos selle aruteluga muutume meie ja kahtlematult muutub ka reglement. Just sellepärast on see protsess lõputu.

Ja kolmas printsiip seisneb selles, et paraku on ka täna arutatav reglement oma toimelt ajutise iseloomuga. Meeldetuletamist väärrib see, et on vajalik koostada seadus Ülemnõukogu kohta. Juttu oli ka sellest, et õiguskomisjon peab võimalikuks selle seaduse projekti esitamist teile läbivaatamiseks kohe pärast meie suvepuhkust. On ilmne, et Ülemnõukogu kohta käiva seaduse vastuvõtmisel tuleb meil uuesti üle vaadata ka reglement. Ja kõik see juhtub vähem kui poole aasta möödumisel.

Õiguskomisjon arutas reglemendi projekti eile hommikul ja mul on hea võimalus selle arutelu tulemused teile teatavaks teha. Õiguskomisjon leiab, et meile läbivaatamiseks esitatud projekti alusel on võimalik jätkata teist lugemist ja teine lugemine lõpetada. Õiguskomisjon leiab, et meile väljajaotatud projekti alusel on meil võimalik otsustada uue reglemendi vastuvõtmine.

§ 1 on esitatud kahes põhivariandis ja esimese variandi puhul on omakorda tegemist kahe variandiga, mis erinevad vaid kellaaegade poolest. Õiguskomisjon toetab esimest varianti ja sellest variandist seda poolt, mis näeb ette Ülemnõukogu igapäevase töö alustamist kell 10.

Projekti §-s 8 lõige 3, mis küll Peet Kase ettepanekul oleks õige lülitada pisut tahapoole, räägitakse sellest, et Ülemnõukogu võtab otsuseid vastu absoluutse häälteenamusega, mis tähendab seda, et akt loetakse vastuvõetuks, kui selle poolt on üle poole Ülemnõukogu liikmetest. Sellest ettepanekust tuleb aru saada niimoodi, et on vajalik saavutada kvalifitseeritud häälteenamust. Õiguskomisjoni koosolekust osavõtnud liikmete hääled jagunesid pooleks: 4 toetasid seda varianti, mis on projektis, ja 4 toetasid varianti, kus teatud juhtudel on vajalik saada kvalifitseeritud häälteenamus 2/3 näol. Need "teatud juhud" oleksid küsimused, millal lahendatakse põhiseaduslikke probleeme. Täna on mitmel korral juba räägitud sellest, miks on hea langetada otsuseid kas absoluuthäälteenamusega või lihthäälteenamusega. Räägitud aga pole sellest, miks on vajalik kvalifitseeritud häälteenamus. Kvalifitseeritud häälteenamust julgen teile soovitada vaid põhjusel, et meil on vajalik tagada arengu stabiilsus, on vajalik tagada, et me ei pruugi vastuvõetud otsuseid kas kuu või paari pärast ümber otsustada.

Ja viimane, neljas küsimus, millele ma tahaksin juhtida teie tähelepanu. Õiguskomisjonis arutati üpris pikalt, kas võiks kõigile olla arusaadav, milline on mõistete "lihthäälteenamus", "absoluutne häälteenamus" ja "kvalifitseeritud häälteenamus" vahekord ja sisu. Komisjoniliikmed palusid teha ettepaneku võimaluse korral mõtestada projektis lahti need

mõisted. Tõsi, projektis seda on ka teatud määral tehtud. Meil siin saalis ja kõigil reglemendi lugejatel peaks olema ühesugune ettekujutus sellest, mida need kolm mõistet tähendavad.

Lõpetuseks kutsun teid kõiki üles katkestama lõputu arutelu antud projekti kohta, sest me tuleme selle teema juurde tagasi, ja jõudma selleni, et me täna kehtestaksime uue reglemendi.

I. Fjuk

Kolleegid, eilne ja tänane arutelu on andnud meie reglemendi juba praeguseks küllalt korralikku redaktsiooni väga palju olulisi parandusi ja märkusi. Vaatamata sellele, et ma pean praegust redaktsiooni tõesti heaks, need täiendavad ja parandavad seda. Samal ajal on väga mitmed saadikud väga mitme vaatenurga alt küsinud, miks üks või teine punkt on reglemendi praegusest projektist välja jäänud. Seda on küsinud nii sõltumatud demokraadid eesotsas Ülo Uluotsaga kui ka teised.

Siinjuures ma meenutaksingi teile tõika, et see seaduseelnõu on tõenäoliselt kõige esimene seaduseelnõu, mis on läbinud küllalt väsitava meie endi poolt seatud ja perspektiivis nähtavasti demokraatliku kadalipu. Kõigepealt toimus Ülemnõukogu poolt komisjoni loomine, kus kõik saadikutegrupid said öelda oma arvamuse. Seetõttu sai komisjon sedavõrd erimeelne, et seal ühte selget kontseptsiooni hoida või toetada on küllalt raske, see oli siis esimene kompromiss. Seejärel loodi kooskõlastuskomisjon, mis vaatamata sellele, et meil pole tasakaalustatud saadikutegruppide süsteemi, on tegutsenud ja seega veel kord viinud seda eelnõu mingitele kompromissidele. Ja kolmandaks, vaatamata kõigele on seda seaduseelnõu arutatud paaril korral ka presiidiumis, kusjuures presiidium on kasutanud volitusi, mida minu teada Ülemnõukogu pole talle andnud, s.o. seaduseelnõu mõnede punktide peatamine ja väljavõtmine ilma seda Ülemnõukogus eelnevalt arutamata. Seetõttu on tänane tulemus mõnes mõttes patiseis, me oleme vinti veidi üle keeranud. Kui me talitaksime nüüd veel Juhan Telgmaa ettepanekut mööda ja looksime uue töögrupi, siis me lihtsalt jätkaksime seda ebamõistlike kompromisside rida ja ma arvan, et see ei annaks meile ka mingit tulemust. Ma arvan, et me peaksime eelnenust õiged järeldused tegema ja oskama sellest küllalt keerulisest olukorrast välja tulla nende ettepanekute ja parandustega, mis on seni tehtud. Kuidas seda teha? Esmalt oleks vaja piiritleda presiidiumi volitused ja määratleda tema osalemine seaduseelnõude vastuvõtmisel ja ettevalmistamisel Ülemnõukogule, s.t. fikseerida kogu see protsess, kuidas presiidium seadustega, otsustega ja projektidega tegeleb.

Teiseks ma tahaksin veel kord üle rääkida tööaja küsimuse, mis on eilse õhtu ja tänase hommiku jooksul minu poolt mitmete saadikutegruppidega läbi räägitud ja ma tutvustaksin seda veel kord. Minu kontseptsioon tugineb variandile nr. 2, kuid väikese nihkega variant 1 poole.

Ma näen ette, et Ülemnõukogu töötab neljal päeval nädalas. Ta alustab esmaspäeval vastavalt nii nagu on variandis 2, kuid ta lõpetab neljandal päeval, neljapäeval, kell 2 päeval. Nii et õhtust täiskogu istungit ei ole. See annab võimaluse, et kõik saadikud, sõltumata sellest, on nad Narvast või Võrust, jõuaksid neljapäevaõhtusele valijatega kohtumisele, mida vaevalt reedel on otstarbekas teha. Sellega, et me lisame igale töönädalale 4. päeva juurde, siis minu ettepanek on selles, et anda iga neljas nädal vabaks. Seni me oleme kahel sessioonil, jaanuarist kuni juunini ja septembrist detsembrini iga nädal vaid kolmeks päevaks solgutada, seega ei ole me tegelikult ei Tallinnas ega kohtadel. Me ei saa ühtegi korralikku töökomandeeringut ette võtta, tundmata teatud ebamugavust, et nüüd rahva raha ja volitustega tegeleme võib-olla mingite teisejärguliste asjadega, ehkki selline tegevus on hädavajalik osa meie poliitilisest aktiivsusest, näiteks saadikurühmade kontaktid välismaa, Moskva või Leningradiga. Neid on vaja hoida, neid ei saa teha ainult nädalalõppudel. Seega on minu ettepanek selline: kui me oleme kolm nädalat töötanud ja kolmanda nädala neljapäeval vabaneme siit kell 2, siis on meil vaba neljapäeva õhtu, reede, laupäev, pühapäev, esmaspäev, teisipäev, kolmapäev, neljapäev, reede, laupäev ja pühapäev, seega 10 päeva. Selle aja sees me saame tegelda ka sellise poliitilise tööga, mida nõuab poliitiku kutse. Me oleme poliitikud parlamendis ja meie poliitiline tegevus ei pea piirduma ainult oma piirkonnaga. See peab ulatuma nii idasse kui läände, põhja kui lõunasse. Mida see veel tähendab ja endaga kaasa toob. Meie praegune 3-päevane töötšükkel tähendab seda, et tuleme esmaspäeva hommikul ja läheme juba kolmapäeva õhtul ära, oleme justnagu sadulas. Me tuleme esmaspäeval, ehk on meil alles reisiväsimus, me pole tegelikult ei projektidega ega dokumentidega töötanud, aga kolmapäeval me juba läheme. Ja ma vean kihla, kui seda parlamendi kõnetoolist võib välja pakkuda, siis vaevalt te nüüd kodus, kus te kohtute valijatega ja tegelete oma tõsiste koduste asjadega, sest me oleme seal kõik ja nii ootamatult välja rebitud, tõsiselt seaduseelnõudega saate tegelda. Kui meil oleks 4-päevane tsükkel, siis see oleks aga juba märksa pidevam ja süvenenum, ja ma arvan, et see mõjuks ka töö kvaliteedile. Väga paljud maasaadikud on öelnud, et see käimine iga nädal maale ja linna on üks kohutav solgutamine. Ei ole me õieti seal ega siin. Kuidas peavad toimima need, kes tahavad tõsiselt ka kohapeal midagi ette võtta? Need olid minu kaalutlused. Ja veel. Kui meie oma üleminekuperioodi lõpetame, siis me läheme kindlasti Tiit Made poolt pakutud variandile. Aga ma arvan, et tema variant, mis eeldab töönädalate suhtes 2 + 2, eeldab ka stabiilsemat ja tõesti stabiilset ühiskonda. Arvan, et täna oleme veidikene teises olukorras. Ja lõpetuseks. Kõik seni tehtud ja ka täna tehtavad ettepanekud anda komisjonile nende fikseerimiseks, lõpetada täna teine lugemine, kolmandaks lugemiseks meie viimasel istungjärgul sellel sessioonil oleks vaja esitada

seadusprojekt meile hääletamiseks nii, et kõik variandid oleks esitatud paragrahvide viisi. Näiteks, kui on mingis paragrahvis 1–4 varianti, siis on nad esitatud, ja kolmandal lugemisel me ei kuula ära mitte mingisuguseid selgitusi, me ei kuula ära mitte mingisuguseid kommentaare. Me lihtsalt hääletame kõik vaidlusalused paragrahvid eraldi läbi. Seejuures antagu seaduse projekt meile esmaspäeval, kõik saavad sellesse süveneda, kolmapäeval võtame vastu. Rakendub see seadus mitte selleks sessiooniks, vaid suvevaheajast või sügisest. Miks seda on vaja? Selleks, et suvevaheajal saaksime kõik endas selgusele jõuda ja omavahel moodustada saadikurühmad. See saab olema tegelikult baasiks meie poliitilisele tegevusele ja edasistele kompromissidele. Kui me siis sügisel tuleme, ei ole enam selliseid segaseid saadikurühmade struktuure, kus mõni on mitmes ja mõni ei ole üheski, me saame alustada kohe juba kooskõlastusi ja komisjonide moodustamist. Seega igal juhul on vaja veel sel suvel see vastu võtta, kuid ma teen ettepaneku mitte teha seda praegu – sedavõrd palju on esitatud häid ettepanekuid. Aitäh!

T. Käbin

Lugupeetud härra eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma oleksin võinud oma jutu ära rääkida ka istudes, aga kuna härra Kask eile teatas, et kõnepuldist öeldu on kaalukam, siis ma loodan, et mu jutt siit kõnelduna on rohkem arvesse võetav.

Kõigepealt kordaksin üle selle ettepaneku, mida ma ka varem olen teinud, nimelt saadikute kuulumine alatistesse komisjonidesse. Ma väidan täiesti veendunult, et kui me fikseerime põhimõtte, mille kohaselt iga saadik võib olla vaid ühes alatises komisjonis, ei pane see komisjoni tööle. Kui te minus kahtlete, siis jõulude ajal vaatame üle, kuidas komisjonid töötavad. Minu seisukoht on, arvestades meie saadikute ja komisjonide hulka, et saadik võib olla kahes alatises komisjonis, seejuures kummaski täisõigusliku liikmena. Väide, et ta võib sõnaõigusega osaleda niikuinii teiste komisjonide töös, see ei ole ikkagi see, mida meil vaja oleks.

Seadusandlik algatus ja kuidas liigub ettepanek Ülemnõukogu Presiidiumis, Ülemnõukogus, komisjonides jm. Siin on vaja selgelt fikseerida, et iga ettepaneku kohta, mis on tehtud kas saadiku, Ülemnõukogu Presiidiumi või valitsuse poolt, s.o. nende poolt, kellel on seadusandliku initsiatiivi õigus, peab oma põhisõna ütleva ikkagi Ülemnõukogu täiskogu, mitte nii, et ettepanek "sureb ära" enne Ülemnõukogusse arutusele jõudmist.

Mis saab edasi, see on juba teine küsimus. Siin on toodud näiteid teistest riikidest. Ma tooksin Ameerika Ühendriikide näite, kus eelnõu tutvustatakse vastavalt kas Senatis või Esindajate Kojas, sealt suunatakse ta vastavasse komiteesse, edasi allkomiteesse. Enamikku ei võetagi

vastu – kui Kongressi ühe koosseisu jooksul (kaks aastat) esitatakse üle 3000 ettepaneku uute seaduste vastuvõtmiseks ja kehtivate täiendamiseks, siis nendest võetakse vastu alla poolesaja. Siinjuures rõhutaksin, et komiteede üks õigus ettepaneku suhtes on teha mitte midagi. Sellele lähedaselt peaksime ka meie omal vastava protsessi fikseerima. Tähendab, et Ülemnõukogu ütleb, mis ettepanekuga teha: kas suunata komisjoni, kui aga küsimus on tähtis ning projekt on koostatud asjatundlikult, võib määrata kohe esimesele lugemisele või koguni esimene kord vastu võtta. Aga ettepaneku võib lükata ka tagasi.

Otsuste vastuvõtmine. Ilmselt ei ole meil vaja nõuda selliseid häälteenamusi, et me teeme võimatuks otsuste vastuvõtmise. Me teame, kui palju on vaidlusi tekitavaid akte, mida on tarvis nüüd läbi arutada ja vastu võtta ning nõuda 2/3 häälteenamust, ma arvan, on siiski liig. Seda enam, et praegu ei ole selge see, millised tegelikult on konstitutsioonilised aktid. Kas need aktid, milles kas või üks punkt on vastuolus konstitutsiooniga? Samas aga oleme ütelnud, et praegune põhiseadus kehtib niivõrd, kuivõrd ta ei ole vastuolus teiste seadustega. Nii et nähtavasti on meil õigem jääda sellise mehhanismi juurde, mis võimaldab ikkagi vajalikel juhtudel kõik otsused vastu võtta.

Saadiku tööalane staatus. Kõik me teadsime, kui me andsime nõusoleku kandideerida, et valimise puhul jääb meie põhitöökohaks Ülemnõukogu. See on fikseeritud ajutises töö- ja kodukorras ning härra Made pöörab õigustatult sellele küsimusele uuesti tähelepanu. Oma ettepanekutes ta märgib, et need Ülemnõukogu saadikud, kes mingil põhjusel ei ole end vormistanud tööle Ülemnõukogusse, ei oma õigust osaleda hääletamisel, kuid säilitavad kõik muud Ülemnõukogu saadiku õigused. Ma arendaksin seda mõtet edasi, sest tõepoolest on möödunud juba kolm kuud ja ma ei näe mitte mingit põhjust, mis oleks saanud takistada selle 3 kuu jooksul tuua tööraamat Ülemnõukogusse. Samas me teame, et kõigi saadikute volitused on kontrollitud, on Ülemnõukogu poolt tunnustatud. Tähendab, kõik me oleme võrdsed saadikud. Mida me võiksime teha, ja ma arvan, et mitte ainult võiksime, vaid ka peaksime tegema, on see, et Ülemnõukogu otsusega need Ülemnõukogu liikmed, kes ei ole tegelikult seaduse järgi Ülemnõukogusse tööle asunud, kõrvaldame Ülemnõukogu tööst senikauaks, kuni nad on tööraamatu siia toonud. Muidu ma ei näe, millal ükskord kõigi saadikute põhitöökoht tõesti on Ülemnõukogu.

Reglemendi eelviimase punkti, mis käsitleb saadikute tehnilist teenindamist, sõnastust tuleb muuta. Kõigepealt mitte palgafond, vaid kuupalk. Lisaks tuleneb praegusest sõnastusest, et näiteks meie liberaalide grupp, kus on täpselt 6 saadikut, võib võtta ühe abilise, aga samas ka iga saadik võib võtta endale ühe abilise. Nii et peame tõsiselt mõtlema, kuidas seda tööd korraldada, arvestades muidugi ka seda, et see maksab raha. Samas on selge, et otstarbekalt

lahendatuna see raha, mis on kulutatud personali jaoks, kes aitab saadikute rühmi, saadikuid nende töös, see ilmselt tulevikus tasub ennast mitmekordselt ära. See ei ole n.-ö. raha mahaloopindne, vaid see toob tulevikus meile midagi palju rohkem tagasi.

Töörežiim, ajarežiim. Seda on arutatud palju ja ettepanekuid on väga mitmeid. On loomulik, et mitte Tallinnast pärit saadikutel edasi-tagasi käimine on tõesti midagi tüütut. Tean seda omal nahal, kui möödunud aastal pidevalt sõitsin Moskva ja Tallinna vahet – sa ei ole tegelikult ei siin ega seal. Sa ei saa midagi korralikult teha, sa pead oma pabereid tassima edasi-tagasi. Nii et õige tööaja korraldus vajab tõesti kõige optimaalsemat lahendust. Me peame arvestama inimlikult seda, et need, kes Tallinnas alaliselt ei ela, ei saa siiski kogu aeg olla siin. Seetõttu, miks mitte arvestada tõsiselt seda ettepanekut, et iga neljas nädal oleks vaba tööks valijatega. See on seda põhjendatum, et minu arusaamise järgi palju rohkem tööd kui siin saalis, teeme väljaspool saali – olgu see siis valijatega kohtudes või dokumentidega töötades, lugedes, omavahel probleeme arutades. Nii et see ettepanek väärrib põhjalikku arutamist ja sellist otsust, mis rahuldab nii Ülemnõukogu töö vajadusi, kui saadikute huvisid maksimaalselt.

Kokkuvõttes. Ilmselt tuleks nõustuda sellega, et kõik siinöeldud ettepanekud vormistatakse kirjalikult, hääletamisele läheksid alternatiivvariandid, ka eri paragrahvide puhul. Seejuures tuleb muidugi arvestada, et mitmed paragrahvid on omavahel seoses, et ühe vastuvõtmine võib-olla tähendab järgneva paragrahvi mõne punkti, mitte esimese, vaid teise versiooni heakskiitmist. Ma ei usu, et selle töö jõuab korralikult ära teha esmaspäevaks. Kuid hiljemalt järgmine kolmapäev peaksime kolmandal lugemisel ilma enam arutamata dokumendi vastu võtma. Tänan!

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Lubatagu mul alustada väikese pretensiooniga ja vähemalt "postuumselt" nõuda võrdseid õigusi nii sõnasaajate kui kõnelejate vahel, nagu alguses oli välja pakutud.

Härra Telgmaa kasutas abstraktset mõistet "hästi teha". Kes on see tark, kes määrab hästitehtu kriteeriumi? Kas sõltumatute demokraatide poolt tehtud reglement on parem kui võrdsete õiguste grupi poolt koostatud? Või on Rahvarinde poolt koostatud reglement parem? Kuna meil see kriteerium puudub, on ilmselt absoluuti meil siin võimatu saavutada, ja usaldame ikka reglemendi töörühma.

Konkreetsemalt. Et eelmine Ülemnõukogu võttis valimisseaduses aluseks palju vaidlusi tekitanud "kolkatsensuse", siis nüüd oleme siin üle kogu Eesti. Teen sellepärast ettepaneku

jääda reglemendi § 1-s selle tööaja juurde, mida pakub töörühm. Arvesse tuleb võtta Kohtla-Järve, Narva, Sillamäe, Valga, Võru, Saaremaa jt. kaugemate saadikute huve ja lisaks veel ka seda, et paljud saadikud meie hulgast on ühtlasi ka linna- ja maavolikogude liikmed (tavaliselt neljapäeva peale on määratud maa- ja linnavolikogude istungid, ja kõige parema väljundi lisaks kohtumisele valijatega on võimalik saada just volikogude koosolekul).

Kuna eelnevalt oli juttu ka sellest, milline on presiidiumi aparaadi osa ühe või teise seaduseelnõu liikumisel, siis ma teeksin ettepaneku § 6 p. 3-s lisada alapunktina: "Algatatud seaduseelnõude, otsuste ja muude aktide projektide tagasilükkamise puhul presiidiumi poolt võib algataja taotleda nende arutuselevõtmiseks hääletusprotseduuri Ülemnõukogus." Teen ettepaneku täna siiski teise lugemisega jõuda lõpule.

G. Ahaladze

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Saan kenasti aru, et reglement ärgitab palju küsimusi ja eks reglemendist sõltu meie edasise töö efektiivsus.

Kuulanud need päevad hoolega sõnavõtte, tulin järeldusele, et probleeme tekkis mõnel konkreetsel suunal: esimene – seadusloome efektiivsus, teine – hääletamiskord, kolmas – komisjonide ja saadikurühmade töö, neljas – saadikute õigused jne.

Mulle näib, et kuldset keskteed me pole veel leidnud ja vaevalt et kunagi leiame. Arvan, et targem oleks põhiotsused teha hääletamisega pärast kolmandat lugemist. Komplektis ei valiks ma ühtki varianti, ent hääletamisel paragrahvide järgi saaksime vahest parema tulemuse. Pakun välja korraldada kolmanda lugemise järel hääletamine paragrahvide järgi, kusjuures hääletada läbi kõik pakutud variandid.

Takkajärele tahaksin väita, et uut komisjoni moodustada ei ole otstarbekas. Väheke varem oleks olnud see õige, nüüd on juba hilja.

Mis puudutab nende saadikute hääleõiguse äravõtmist, kes pole end Ülemnõukogusse alalisele tööle vormistanud, siis seda ei saa võtta tõsiselt. Tuleks välja nuputada midagi muud.

Juhataja

Head kolleegid! Enne kui me jätkame läbirääkimisi, tuletan teile meelde, et praegu kehtib veel vana reglement, kus on öeldud, et ühele Ülemnõukogu liikmele samas päevakorrapunktis antakse ainult 2 korda sõna. Nii et asjaosalistel tasuks meenutada, kui palju nad sõna on saanud.

J. Põld

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahaksin veidi vastu vaielda oma toanaabrile Enn Tupile. Ma ei ole teda volitanud saarlaste nimel rääkima ja seetõttu teeksin sama ettepaneku, millise tegi ka Tiit Käbin: väga hoolikalt kaaluda töökorralduse variante, mida on pakutud töökomisjoni poolt. Ka mina toetan põhimõtteliselt seda lähenemist, mille ütles välja Ignar Fjuk. Paljud maasaadikud on ka maavolikogude liikmed, ja omal ajal, kui mind Ülemnõukogusse valiti, oli meil vaikiv kokkulepe, et me neljandal nädalal korraldame maavolikogu istungeid. Siis saavad ka Ülemnõukogu saadikud nendes osaleda. Kuid paraku on juhtunud niimoodi, et saarlastest saadikud maavolikogu või Kuressaare linna volikogu tööst osa võtta ei saa, sest töö siin Ülemnõukogus on korraldatud pisut teistel alustel. Ja selline rändamine, kus esmaspäevast kolmapäevani oled sa Tallinnas ja jumal teab, millal sa Kuressaarde saad, on natukene tülikas. Ja mõte, et saadik ei tee tööd ainult siin saalis, vaid ka mujal, ka kohtumistel Stockholmis või jumal teab kus, on minu arvates päris õige. Toetan seda mõtet, et teeksime tööd siin Tallinnas tõesti pikemalt, kas 4 või 5 päeva nädalas, ja jäägu siis mingi aeg ka sõitudeks ning kohtumisteks teiste saadikutega kas siis Leningradis või Vladivostokis.

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud saadikud! Meil on ees üsna erinevad variandid. On Tiit Made variant, mis neljanädalasest töösüklist näeb ette kaks istunginädalat. On töörühma projekt, mida toetas õiguskomisjon ja mis näeb igal nädalal ette kolm istungit. Ma teeksin katse ühendada need kaks, kuigi see esialgu võib tunduda võimatuks: jätta saadikutele vähemalt üks istungitest vaba nädal, kaotamata midagi töörühma projekti esimesest variandist, mis nägi ette kolm täiskogu istungit nädalas, ja sõnastada § 1 p. 2 selliselt: "Ülemnõukogu täiskogu töötab Tallinnas iga kuu esimesel kolmel nädalal." Töö algab esimesel nädalal kell 11 ja lõpeb kolmapäeval kell 18, nagu ta selles projektis on. Sama paragrahvi p. 4: "Ülemnõu kogu täiskogu istungid toimuvad esmaspäeviti kella 11-st 14-ni ning 16-st 18-ni ja kolmapäeval kella 10-st 14-ni ja 16-st 18-ni." Kui täiskogu võtaks selle ettepaneku vastu, võiks lisada § 1 p. 2-le sellise teksti: "Iga kuu neljas nädal on saadikute tööks oma valimisringkonnas, saadikurühmade tööks ning saadikute individuaalseks tööks valijatega." Kuna igal kolmel tööpäeval me saaksime 4 istungit, teeksime täpselt samuti 12 istungit kuus, nagu on ette nähtud töörühma projekti 1. variandis.

J. Kork

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mina leian, et meie töö üheks suuremaks takistuseks või nõrgemaks lüliks on komisjonide töö. Ja see mõte, mida ma avaldan, tekkis mul, vaadates saadikute nimekirju, kes ei ole toonud oma tööraamatuid siia ja kes ei tööta komisjonides. Need nimekirjad langevad omajagu kokku. Võimalus tugevdada komisjonide tööd oleks järgmine. Mitmed saadikukandidaadid võtsid valimiste käigus oma kandidatuurid tagasi, leides, et neil ei ole võimalik täiskohaga siia tööle tulla. Vähemalt nende inimeste käitumine, kes praegu siin saalis on ja ei tööta täiskohaga meil, on alatu nende suhtes, kes võtsid oma kandidatuurid tagasi. Härra Made ettepanek mitte anda hääleõigust nendele, kes täiskohaga ei tööta, ilmselt ei ole õiglane, sest nad esindavad siiski mingit osa rahvast. Ma tegin kirjaliku ettepaneku, et lisada § 8 p. 3: "Selleks peab tööraamat olema esitatud hiljemalt kolme kalendrikuu möödumisel saadikuvolituste kinnitamiste päevast." Mõte on selles, et kui 3 kuu jooksul ei ole saadik tööle vormistatud, siis palgafondi temale ei arvestata. Praegu on selliseid inimesi 20. Nende "säätetud" palgafondi saaks ära kasutada ekspertide palkamiseks komisjonides. Aga komisjonid vajavad hädasti eksperte, eriti sotsiaal- ja perekonnakomisjon.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Enamik minu mõtteid on juba teiste poolt välja öeldud. Üks põhimure on see, et projektis on näha, nagu saadik tegelikult ei olegi saadik, tema seadusandlik osa on ära nullitud. §-s 12 vaid öeldakse, et mõjuva põhjuseta puudunud aja eest talle palka ei maksta. Meie ei ole siin töökollektiiv, kus administratsioon otsustab, kas tööline kõlbab tehasesse või mitte. Saadik on oma valijate esindaja ja ta vastutab täielikult nende ees. Sisuliselt maksavad talle palka tema valijad. Saadikutöö tuleb avalikustada, kuid see, kas tema kõlbab saadikuks või mitte, otsustab valija. Nii et see teksti osa tuleb välja jätta.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil oleks aeg otsustada, et lõpetada läbirääkimised reglemendi teemadel. See ei tähenda sugugi seda, et ei võiks oma arvamust avaldada hääletamise motiivide üle.

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 21.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised Ülemnõukogu reglemendi projekti üle? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu ei olda, erapooletuks jäid 3. Suur tänu.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne kui me anname lõppsõnaks võimaluse grupijuhile, ma natukene värskendan teie mälu. Kahes sõnavõtus kõlas mõte, mis puudutas kolmanda lugemise võimalikkust. Mitmetes sõnavõttudes kõlas mõte, et reglement vastu võtta teisel lugemisel. Nõuetekohaselt kolmanda lugemise kohta avaldust tehtud ei ole ja sellisel juhtumil olen mina valmis panema hääletusele reglemendi vastuvõtmise teisel lugemisel. Lõppsõna käigus me paneksime kõik parandusettepanekud hääletamisele vastavalt sellele, kuidas nad olid kujundatud teie sõnavõttudes. Ma oletan, et sellise lähenemisviisiga ollakse nõus. Lõppsõnaks palume kõnetooli Peet Kase.

P. Kask

Austatud Ülemnõukogu juhataja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Kuulanud ära teisel lugemisel tehtud ettepanekud, on mul töörühma esimehena mulje, et reglement on teisel lugemisel vastuvõetav. Siiski nõuab hääletamine pikka protseduuri ja head läbimõttlemist. Nähtavasti tuleb parandused paragrahvide kaupa läbi hääletada. Sellist paragrahvi ei olegi, kus parandusi ei nõuta. Kõige rohkem parandusi nõutakse § 1 kohta. On esitatud kaks alternatiivset varianti. Lisaks sellele on sõnavõttudes esitatud kaks lisavarianti, üks isegi variatsioonidega. Ignar Fjuk, Mikk Titma, Johannes Kass ja Rein Järlik on sisuliselt ühel ja samal positsioonil, mis seisneb selles, et üks nädal neljast peaks vabaks jääma selle arvel, et pikendame tööaegad kolmelt päevalt neljale. Mul on ettepanek hääletamist korraldada järgmiselt: kõigepealt hääletada küsimus, kas me võtame üldse esitatud projekti aluseks. Juhul kui see ettepanek toetust ei leia, on töörühma töö tagasi lükatud. Sel juhul läheb hääletusele hr. Telgmaa ettepanek moodustada uus töörühm. Kui aga praegune variant võetakse aluseks, siis on minu ettepanek kõigepealt läbi hääletada see säte, mis on konstitutsioonilise iseloomuga ja mis puudutab seaduste vastuvõtmisel nõutavat häälte arvu. Seejärel tuleb nähtavasti hääletusele panna Jaak Alliku ettepanek § 1 p. 9 kohta, et see võtta eraldi vastu veel enne, kui reglementi parandusi hääletama hakatakse. See puudutab seda, et parandused võetakse vastu lihthäälteenamusega. Iseenesest on see mõistlik ettepanek, ma ei tea, kuidas juristid vaatavad, kui arutatava seaduse üks punkt vastu võtta enne seadust ennast. Seejärel alustaksime parandusettepanekute läbihääletamist. Seejuures on minu arvates mõistlik anda saadikutele võimalus sõnavõttudeks hääletamise motiivide kohta. Lõpetuseks ma tänan kõiki väga elava suhtumise eest reglemendi arutelusse. Ma loodan, et reglemendi teine lugemine juba kolmas kord pooleli ei jää. Võib-olla saab reglemendi täna vastugi võtta. Kuna me hakkame läbi hääletama parandusettepanekuid üksikparagrahvide kaupa, siis ei ole põhjust venitada veel ühe vaheajaga. Häda on küll selles, et paljud ettepanekud on tehtud

suuliselt. Nähtavasti saab siin samas suulisi ettepanekuid selgemalt formuleerida hääletamise käigus.

Ü. Uluots

Sõltumatud demokraadid paluvad 20 minutit vaheaega.

T. Made

Austatud eesistuja! Ma toetan Ignar Fjuki ettepanekut, tema 4-päevast tsüklit, ja võtan seega oma ettepaneku maha.

Juhataja

Ma juhin teie tähelepanu, et meil ei tuleks hiljem pretensioone hakata lahendama: kolmandaks lugemiseks on vajalik kas neljandiku Ülemnõukogu koosseisu, ühe saadikutegrupi arvamust või ühe alatise komisjoni nõudmist. Mida arvab Ülemnõukogu, kui me kuulutaksime välja vaheaja, mis reglemendi järgi oleks veerand tunni pärast ette nähtud?

I. Fjuk

Oleks palve, kui võrd täna on meie istungjärgu viimane päev, et Rahvarinde saadikud koguneksid ruumi 111.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Mul on ettepanek. Kui me praegu teeme sõltumatute demokraatide palvel vaheaja, õige vaheaeg oleks ikkagi pool tundi, siis jätkaksime tööd vastavalt reglemendile kell 12.30.

Juhataja

On kaksipidi arvamusi. Ühed arvavad, et piisaks ühest vaheajast. Ants Veetõusme tegi ettepaneku pidada kinni ka reglemendijärgsest vaheajast.

Kas ollakse nõus sellega, kui me valiksime niisuguse variandi, mis sobiks kõigile ja kell 12.10 jätkaksime tööd?

V a h e a e g

Juhataja

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 83 saadikut, puudub 22.

Lugupeetud Ülemnõukogu! On saabunud sõltumatute saadikute rühma ettepanek. See on nõue viia läbi kolmas lugemine.

P. Kask

Ma teen ettepaneku võtta käesoleva istungjärgu päevakorda lisapunktina reglemendi kolmas lugemine.

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma toetan härra Peet Kase ettepanekut.

I. Fjuk

1. juulist me läheme suvevaheajale. Kuivõrd meil on nii palju dokumente vastu võtta, siis ma toetan Peet Kase ettepanekut see kolmas lugemine täna ära teha.

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Me oleme teist lugemist juba mitu korda katkestanud. Ma toetan Peet Kase ettepanekut.

Juhataja

Ma värskendan, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, teie mälu praegu kehtiva reglemendi osas. Kehtiv reglement väidab, et nii teisel kui ka kolmandal lugemisel arutatakse seaduseelnõu üksikasjalikult, mis võib tähendada seda, et kolmandal lugemisel tuleb korrata kõiki neid protseduure, mis teine lugemine on juba läbinud. Teen Ülemnõukogule ettepaneku lugeda teine lugemine lõppenuks, kuna läbirääkimised on meil peetud. Kes on selle poolt, et lugeda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti teine lugemine lõppenuks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu 5, erapooletuid ei ole.

J. Allik

Ma teen sõltumatute demokraatide poolt ettepaneku viia kolmas lugemine läbi eeloleval kolmapäeval, esmaspäeva hommikul jagada süstematiseeritud kujul välja kõik alternatiivettepanekud. Täna, esmaspäeval ja teisipäeval ning võib-olla kolmapäeva hommikul tegelda nende seaduseelnõudega, mida rahvas meilt tõesti ootab. Mitte raisata terve tänane

päev ääretult pikale hääletusprotseduurile, kui me täna hakkame kolmandat lugemist ilma kirjalike materjalideta läbi viima.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Just nii oleksin ka mina olnud kohustatud käituma. Sõltumatute demokraatide poolt on ka kirjalikult see ettepanek esitatud. Teine ettepanek on esitatud töörühma nimel Peet Kase poolt – võtta kolmas lugemine käesoleva istungjärgu päevakorda.

P. Kask

Hääletamise motiivide kohta nii palju, et minu arvates ei ole mõtet praegu hakata vormistama muudatusettepanekuid kirjalikul kujul. Muudatusi ja ettepanekuid hakatakse ükshaaval tagasi võtma, koopereerutakse omavahel. Näiteks, § 1 kohta on juba kaks erinevat alternatiivi tagasi võetud. Arvan, et see protseduur on põhimõtteliselt suuline ja ei vaja mingisugust täiendavat kirjalikku ettevalmistust.

A. Tamm

Pooldan Peet Kase ettepanekut. Oleme siin pikka aega reglemendi juures töötanud, arutanud, vaielnud ja kirjalikud ettepanekud on olemas. Hääletusprotseduuri juures langetame me oma otsuse. Nii et on ettepanek täna siiski see töö lõpule viia.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma toetaksin Jaak Alliku ettepanekut. Oleks sarnaselt tore, kui meil oleks laua peal kõik variandid. Me saaksime analüüsida neid ja vaadata ja endale selgeks teha. Võtame aja maha ja midagi ei muutu, sest arvatavasti me kehtestame niisuguse korra, et uus reglement hakkab kehtima alles sügisest, mitte juba järgmisest nädalast. Niisiis, ei maksa kiirustada ja palume arvestada Jaak Alliku ettepanekuga.

A. Junti

Ma toetan Jaak Alliku ettepanekut, kuid ainult selles oas, et rahvas ootab meilt kiiret ja konstruktiivset tööd. Selle tõttu me peame sellest kannust kiiresti üle saama ja reglemendi just nimelt täna kolmandaks lugemiseks ette võtma.

R. Veidemann

Härra juhataja! Ma juhin teie tähelepanu sellele, et järgnevad õiguslikud aktid, millega me siin tegelema hakkame, sõltuvad just sellest uuest reglemendist. Selle tõttu peame siiski asume selle reglemendi vastuvõtmisele.

Juhataja

Loodetavasti on meil kõik lähteandmed praegu selged ja asugem otsustama.

Sõltumatud demokraadid, kes tegid oma ettepaneku kirjalikult, pakuvad kolmandat lugemist järgmisel istungjärgul, koguni istungjärgu viimasel päeval. Selleks ei ole vaja mingisugust Ülemnõukogu otsust, see laheneks loomulikul teel.

Nüüd tuli saalist ettepanek töögrupi juhi Peet Kase poolt lülitada kolmas lugemine käesoleva, 11. istungjärgu päevakorda. Selle ettepaneku me peame küll vastu võtma Ülemnõukogu otsusena. Ja selleks on vaja kvalifitseeritud häälteenamust.

Kes on selle poolt, et lülitada käesoleva, 11. istungjärgu päevakorda täiendav päevakorrapunkt "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi projekti kolmas lugemine"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 53 saadikut, vastu 20, erapooletuks jäi 8. See ettepanek ei leidnud toetust ja Ülemnõukogu reglemendi kolmas lugemine võetakse päevakorda 12. istungjärgul.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 14. juuni seadluse "Eesti Ringhäälingu likvideerimisest" kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame päevakorraga. "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 14. juuni seadluse "Eesti Ringhäälingu likvideerimisest" kinnitamine". Ettekandeks anname sõna Ülemnõukogu ajakirjanduskomisjoni esimehele Rein Veidemannile.

R. Veidemann

Austatud kolleegid! Teie ees on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu seaduseelnõu "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 14. juuni seadluse "Eesti Ringhäälingu likvideerimise

kohta" kinnitamisest". Mõned kommentaarid. 22. jaanuaril s.a. võttis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium vastu seadluse "Eesti NSV Televisiooni- ja Raadiokomitee reorganiseerimise kohta". See seadlus oli eelmise Ülemnõukogu koosseisu finaali kuulunud käikusid. Seadlusega otsustati likvideerida Eesti NSV Riiklik Televisiooni- ja Raadiokomitee ning moodustada selle baasil riiklik televisiooni- ja raadioorganisatsioon, mis sai nimeks Eesti Ringhääling, mis teostab iseseisvat televisiooni- ja raadiojuhtimist ning on vastutav ja aruandekohustuslik ainult Eesti NSV Ülemnõukogu ees. Seal tehti Ülemnõukogule ettepanek moodustada Ülemnõukogu saadikutest Eesti Ringhäälingu komisjon ja komisjonile omakorda tehti ülesandeks esitada Ülemnõukogule kinnitamiseks Eesti Ringhäälingu põhimääruse projekt ning ühtlasi ka peadirektori kandidatuur. Seadluse p. 3 sätestas, et senine Eesti NSV Riiklik Televisiooni- ja Raadiokomitee pidi jätkama oma ülesannete täitmist kuni Eesti Ringhäälingu põhimääruse ja peadirektori kinnitamiseni Eesti NSV Ülemnõukogu poolt.

Eesti NSV Ülemnõukogu jõudis kinnitada selle seadluse 26. jaanuaril 1990. aastal ja moodustas Eesti Ringhäälingu komisjoni. 23. veebruaril 1990 jõudis Eesti NSV Ülemnõukogu enne oma volituste lõppu kinnitada Eesti Ringhäälingu põhimääruse. Sisuliselt aga Eesti Ringhääling oma tegevust ei alustanud, Eesti Ringhääling peadirektorit ei kinnitatud ja endiselt jätkab oma tööd ENSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee esimees Jüri Paalma. Olukorra lahendamiseks pidas Ülemnõukogu ajakirjanduskomisjon mitut puhku nõu meie raadio- ja telejuhtidega ja leidis, et Eesti Ringhääling on vaja likvideerida, võimaldada selle kaudu raadiol ja televisioonil asuda iseseisvumise teele, säilitades nende üle parlamentaarne kontroll.

Praeguse seisu järgi kuulus raadio ja televisioon riiklikku raadio- ja teleorganisatsiooni, aga missugusesse, see jäigi segaseks. Nad ei ole iseseisvad juriidilised isikud. Arutatava seadusega saaksid nad iseseisvaks juriidiliseks isikuks ja nende otsustamisvabadus suureneb märgatavalt, muidugi ka vastutusaste. Selle otsuse tegemisel lähtus ajakirjanduskomisjon ka põhimõttest, et Eesti NSV struktuurid tuleb meil nii või teisiti ringi vaadata ja üleminekuajajärgul, siirdudes tõepoolest uude ühiskonda, peame ümber korraldama ka senise infokandja struktureerimise. Ühtlasi peeti silmas ka seda, et kuna Eesti NSV Riikliku Raadio- ja Televisioonikomiteed finantseeriti riigieelarvest, siis selle üksuse likvideerimisega peaks vähenema koormus meie riigieelarvele, mis niigi on pingeline nende kulude osas, mis puudutavad valitsemist.

Need motiivid juhtisidki ajakirjanduskomisjoni sellele otsusele, mis leidis fikseeringu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusena ja mis on nüüd esitatud teile kinnitamiseks

seadusena. Meie projektis puudub pealkirjas "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu". Paluks see sinna lisada.

Juhataja

Kas on küsimusi ettekandjale?

T. Anton

Mul on isegi kaks küsimust ja palun luba need mõlemad korraga esitada. Esimene küsimus puudutab väljajagatud dokumendi 2. punkti. Selle 2. punktiga moodustatakse likvideeritava Eesti Ringhäälingu baasil kaks riiklikku organisatsiooni. Ülemnõukogu Presiidiumis juba rääkisime, et Ringhäälingu süsteemi kuulub ka kolmas organisatsioon – arvutuskeskus. Mis saab sellest organisatsioonist? Ja teine küsimus: 6. punktis antakse ülesandeid vabariigi valitsusele. Oleks väga hea, kui see 6. punkt oleks eelnevalt läbi räägitud valitsuse esindajatega. Kas seda on tehtud ja kellega?

R. Veidemann

Mis puutub esimesse küsimusse, siis arvutuskeskus oli ka siiani iseseisev juriidiline isik ettevõtte õigustes. Tema vahekorrad olid teiste Eesti Televisiooni- ja Raadiokomitee alla kuuluvate ettevõtetele lepingulised.

Vastus teisele küsimusele seisneb selles, et valitsusega läbi räägitud veel ei ole. Tele- ja raadiojuhid väitsid, et põhimõtteliselt see lahutamise protsess on juba käivitunud.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on selline küsimus. Me tegelikult toome praegu kaks organit valitsuse võimu alt välja. Need saavad justnagu iseseisvaks ja rohkem Ülemnõukogu kui valitsuse kontrolli all olevaiks. Oleks loogiline, kui siis ka Ülemnõukogu ise otsiks nendele organisatsioonidele vahendeid riigieelarvest ning tagaks nende aineline heaolu. Mulle näib, et on võimatu kohustada valitsust hoolitsema organite eest, millised talle ei allu. Vastav punkt tekitab minus kahtlusi, et miks see just nii sõnastatud on. Teiseks. Meil on sündimas jälle uus pretsedent, kui selle seadluse kinnitame. Ülemnõukogu üks komisjon saab õiguse ühe või teise ametiisiku kohalemääramist otsustada. Siiani pole ükski komisjon seda saanud teha. Õiguskomisjon, näiteks, ei saanud määrata riigikontrolöri. Sai vaid soovitada. Kas te ei leia, et uue loodava riigi tingimustes tekib ametiisikute määramisel teatud segadus?

R. Veidemann

Mis puutub finantseerimisse, siis loomulikult televisiooni ja raadio finantseerimine järgmise aasta eelarvest tuleb läbivaatamisele Ülemnõukogus. 6. punkt puudutab nende finantseerimist kuni aasta lõpuni. Seal on ka öeldud, et põhikiri kuulub esitamisele tutvumiseks. Lahutamise protsess võtab teatud aja ja selle aja jooksul on vaja, et valitsus jätkaks finantseerimist. Et ei tekiks vaakum finantseerimises. Selles mõttes on see punkt sinna kirja pandud. Nüüd kas Ülemnõukogu vastaval komisjonil on õigus teha esildisi ühtede või teiste isikute kinnitamiseks? Meie arvates niisugune õigus peaks olema, arvestades, et vastav komisjon on moodustatud erinevate poliitiliste jõudude esindatuse tulemusena. Seega juba komisjonis peegeldub parlamentaarne mudel ja selles mõttes leian, et see õigus peaks olema.

R. Tamme

Härra juhataja, lugupeetud ettekandja! Ringhäälingu likvideerimise idee on minus tekitanud algusest peale kahtlusi. Neid ma tahakski väljendada järgmistes küsimustes.

Esiteks. Televisiooni ja raadiot teenindab ühine tehniline struktuur, mille jagamine nende vahel ei ole mõeldav ilma oluliste komplikatsioonideta. Nähakse ette selle teenindava struktuuri muutmine isemajandavaks. Tunnen aga, et see struktuur ei pruugi siis oma peaeesmärgi, televisiooni ja raadio tehnilise teenindamise alal, efektiivselt tööle hakata. Kas on sellele mõeldud?

Teiseks. Tasuvam on ilmselt televisiooni tegevus. Võib olla just sellel põhjusel on olemas ühendatud televisiooni- ja raadioettevõtted teistes riikides? Kas ei peaks ka edaspidi olema ühendatud televisiooni- ja raadioorganisatsioon? Et oleks kas või paremaid võimalusi koostööks vastavate rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Kes hakkab finantseerima praegu tegutsevaid tele- ja raadio kunstikollektiive? Kas sellele on mõeldud? Näiteks segakoori ja sümfooniaorkestrit. Kas kogemus Valgjärve televisioonimastiga ei viita hoopiski sellele, et tuleks siseministeriumi alluvusest viia hoopiski ringhäälingu alluvusse vabariiklik Raadio ja Televisiooni Saatekeskus? Võib-olla selle kaudu saaks kogu struktuuri hoopis tugevdada?

R. Veidemann

Mis puutub tehnilisse poolde, siis komisjonis oli pikk arutelu sellel teemal. Raadio- ja telejuhid väitsid, et tehniline keskus jaotatakse ära televisiooni ja raadio vahel. Sellega saavutatakse teatud selgus, mis praegu puudub.

Mis puutub vabariiklikku Raadio ja Televisiooni Saatekeskusesse, siis see on pooleldi üleliidulise alluvusega organisatsioon. Komisjonis, kui see küsimus esile tuli, võeti ette koguni suurem projekt ja leiti, et võiks moodustada ülepea Eesti riiklik infotalitus, mis tõepoolest hõlmaks raadio, televisiooni, vabariiklikud lehed, oleks parlamendi alluvuses ja väljendaks parlamendi ja valitsuse seisukohti, lisaks aga luua ka riiklik raadio- ja telekeskus. See plaan jäi aga katki altpoolt tulnud protestide tõttu. Me pidime tegema enda jaoks väga selge otsuse, kas me toetame altpoolt tulevat iseseisvuse initsiatiivi või jätkame nende moodustiste eluiga, mille aja allolevad lülid ise on tunnistanud ümbersaanuks. Meie seisukoht kujunes selliseks, et kui tahetakse iseseisvuda, tuleb sellele kaasa aidata.

Raadio-teleühendustest. Jah, ma tean, et siin viidatakse Põhjamaade kogemustele, eriti Soomele, kus on Yleisradio. Seal on tegemist osauhinguga. Võimalik, et Eesti Vabariigis me seisame tõepoolest uue ühinemise ees, aga siis juba teistel alustel. Tuletan veel kord meelde, et meil on tegemist vana struktuuriüksusega, tele-raadiokomiteega, mis ei saanud muutuda oma lõppformeringus ringhäälinguks.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, mul on ettekandjale üks materiaalselt ja teine sisulist laadi küsimus. Alustan sisulisest. See puudutab p. 3 ja kõiki neid omavahelisi seoseid, mis siin on fikseeritud. On küll öeldud, et Eesti Raadio peadirektor on aruandekohustuslik Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ees, kuid ometigi on ajakirjanduskomisjon, Ülemnõukogu Presiidium ja Ülemnõukogu täiskogu selle punkti sõnastuse järele niisugustes seostes, et sisuliselt otsustab asja ajakirjanduskomisjoni esildisel presiidium ja ka aruandmine toimub presiidiumis. Tuleme tagasi meie eelmise päevakorrapunkti juurde. Nimelt, presiidiumi volitused ja komisjonide volitused on just see osa reglemendist, mis lendas välja. Need on määramata. Praegu me erandkorras võtame ja määrame ühe punkti ära. Kas see pretsedent on läbi kaalutud?

Teine küsimus on majanduslik. Kõigist selgitustest hoolimata on mul niisugune kahtlus, kas ajakirjanduskomisjonil oli ikka kasutada täpne kalkulatsioon, mis oleks näidanud majanduslikku situatsiooni Eesti Ringhäälingu kui organisatsiooni puhul ja majanduslikku situatsiooni, kui televisioon ja raadio on lahutatud. Kas teil oli täpne kalkulatsioon ees? Kui meil sellist kalkulatsiooni ei ole, on otsustada võimatu.

R. Veidemann

Alustaksin vastusest viimasele küsimusele, Mõlemad juhid, nii televisiooni kui ka raadio omad käisid komisjoni ees esinemas ja kandsid ette ka praeguse Eesti Raadio ning Eesti

Televisiooni majandusliku seisu. Peab ütleva seda, et Eesti Televisioon on tõepoolest märksa paremas olukorras. Leidsime, et raadio ja televisiooni allutamise parlamendile võimaldabki meil täpsemalt ja selgemalt lahendada nende finantsküsimusi. Täpset ülevaadet arvandmetest tulude-kulude osas meil ei olnud. Mis see teine küsimus nüüd oligi? Aruandlus? Sellele ma juba vastasin. See on põhimõtteline küsimus muidugi.

A. Junti

Lugupeetud ettekandja! Minu kasutuses oleva informatsiooni alusel Eesti Televisiooni- ja Raadiokomitee, ja ka tema järglane Eesti Ringhääling koosnesid neljast struktuursest üksusest: televisioonist, raadiost, tehnilisest keskusest ja informatsiooni- ning arvutuskeskusest.

Seejuures ainult viimane oli iseseisva juriidilise isiku õigustes. Likvideerides Eesti Ringhäälingu, me sisuliselt likvideerime ka iseseisva juriidilise isiku staatuses oleva organisatsiooni – informatsiooni- ja arvutuskeskuse. Olles ajakirjanduskomisjoni liige, tean, et raadio- ja telejuhid ei soovi iseseisva informatsiooni-arvutuskeskuse kaotamist, vaid tahavad jätkata lepinguliste suhete säilitamist omavahelistes suhetes. Ajakirjanduskomisjon esitas Ülemnõukogu Presiidiumile projekti, kus sisaldus informatsiooni- ja arvutuskeskuse seisundi määratlemine peale Eesti Ringhäälingu likvideerimist. Nagu ma presiidiumi liikme Tõnu Antoni sõnavõtust aru saan, oli presiidium seda aktsepteerinud. Aga peale presiidiumi istungit on see mõte kusagile jälle kaduma läinud. Tuginedes vajadusele informatsiooni- ja arvutuskeskust iseseisva juriidilise isikuna mitte likvideerida, on mul ettepanek seadlust mitte kinnitada. Teiseks, võtta vastu Ülemnõukogu otsus, mille tekst põhineb seadluse tekstil, siia tuleks teha ainult kaks muudatust: p. 2: "Senine Eesti Ringhäälingu koosseisu kuuluv informatsiooni- ja arvutuskeskus lugeda iseseisvaks organisatsiooniks." P. 4-s on pandud televisiooni peadirektorile ja raadio peadirektorile kohustus esitada põhimäärused hiljemalt 1. oktoobriks. Täna aga ei ole televisioonil ega raadiol peadirektoreid. Teen ettepaneku 4. punkt sõnastada: "Eesti Televisioonil ja Eesti Raadiol esitada organisatsioonide põhimäärused jne."

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil jääb kas kinnitada Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus või mitte. Juba presiidiumis vastu võetud seadlust me muutma hakata ei saa.

R. Veidemann

Ma ei oska Arvo Junti kõnet kommenteerida muud moodi, et kui, näiteks, ministeerium kaotatakse ära, kas siis tema allettevõtte likvideerub samuti? Eesti NSV kergetööstusministeeriumi kadumisel pidanuks ära kaduma ka kõik tema alluvuses olevad ettevõtted! Ettekandjal ei ole selle vastu midagi, kui Ülemnõukogu võtaks vastu otsuse. Sel juhul on selge, et seda seadlust Ülemnõukogu kinnitada ei saa. Sel juhul me peatame raadio ja televisiooni iseseisvumisprotsessi. Siis peame kinnitama Ülemnõukogus Eesti Ringhäälingu põhimääruse, seejärel otsima Eesti Ringhäälingule peadirektori. Eesti Ringhäälingu peadirektor määrab raadio ja televisiooni juhid, ja see protsess lükkub sügisele ja edasigi.

S. Sovetnikov

Lugupeetud Rein Veidemann: muidugi me peame Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse kinnitama, kuid meil on õigus teha ka mõned parandused. Arvan, et see seadlus ahistab Eesti Vabariigi Valitsuse õigusi. Valitsus ikkagi finantseerib. Nüüd tuleb välja, et hoopis meie tellime muusika. Teen ettepaneku sõnastada § 3 p. 3: "Nii Eesti Televisiooni kui Eesti Raadiot juhib peadirektor, kelle määrab ametisse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium Eesti Vabariigi Valitsuse esildisel ja kooskõlastatult Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajakirjanduskomisjoniga." Ametisoleku tähtaja võiks ära jätta, sest kui peadirektor töötab hästi, võib ta töötada mitu tähtaega, kui aga halvasti, siis peame ta valitsuse esildisel lahti laskma tähtajast sõltumata.

Juhataja

Praegu ei ole läbirääkimised veel avatud, praegu on küsimuste esitamine ettekandjale. Kui juba küsimustega me suuname teemat sellele, et seda seadust mitte vastu võtta, siis nii ütleme ja asume otsustama.

R. Veidemann

Ma olen juhatajaga nõus. Need parandused puudutavad juba tulevast otsuse projekti ja mitte seadust. Seadus tuleb siis lihtsalt tagasi lükata.

J. Allik

Mul on kaks küsimust. Palun kommenteerida härra Junti ütlust, et Ülemnõukogu Presiidiumi aktsepteeris teatud punkti ja praegu seda tekstis ei ole. Kuhu saab kaduda punkt Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusest pärast seda, kui Ülemnõukogu Presiidium on selle

aktsepteerinud? Teine küsimus. Kui me seadlust ei kinnita ja tahame võtta vastu Ülemnõukogu otsust, siis me ei saa seda teha praeguse päevakorra raames. Siis peame kogu asja edasi lükkama. Me oleme mitu kuud ruineerinud kahe asutuse töötajate psüühikat ja tööritmi. Minu meelest oleks optimaalne variant, kui Ülemnõukogu Presiidium mõne minuti jooksul lõunavaheajal ise muudab oma seadlust, et me sama päevakorra raames saaksime peale lõunat seadluse kinnitada. Kaua me saame seda asja edasi lükata?

Juhataja

Me tõenäoliselt presiidiumi täna kokku ei saa. Otsustame seaduseelnõu saatuse ära hääletamise teel ja suuname oma sõnavõttud sellele.

E. Põldroos

Härra Veidemann, ma tahaksin küsida ühte asja, mis küll siin juba oli öeldud, aga võib-olla natuke detailsemalt. Miks loobuti ideest organiseerida riiklik propagandatalitus? Võib-olla tuleb Ülemnõukogu otsesesse alluvusse või kontrolli alla ka teisi propagandaväljaandeid, näiteks ajalehti jne. Selge see, et nende organisatsioonide valdamise ja suunamisega komisjon tegelda ei saa. On vaja ka mingit ametialast instantsi. Nagu ma ettekandest aru sain, oli põhiliseks põhjuseks, miks loobuti sellest ideest ja mindi iseseisvumise peale, nende konkreetsete organisatsioonide soov iseseisvuda. Tähendab, ametkondlikud huvid. Kas ei ole siin tekkinud vastuolu riiklike ja ametkondlike huvide vahel ja miks me siis säärasel juhul ametkondlikke huvisid eelistame?

R. Veidemann

Mis puutub projekti riikliku propagandaministeeriumi moodustamise kohta, mis tõepoolest komisjoni mitmel istungil esile tuli ja mis ka leidis elavat arutelu, siis selle projekti ärajätmine johtus sellest, et see oleks toimunud jällegi ülalt tehtuna ja teatud ületsentraliseerimise kavatsustega. Ajalehtede toimetustes, kus peeti eelläbirääkimisi ka nende ületoomisest Ülemnõukogu alluvusse, leiti, et see piiraks oluliselt nende tegevusvabadust ja oleks administreeriv lähenemine asjale. Seetõttu sai komisjonis välja pakutud mõte, et kui asi muutub uuesti aktuaalseks, on võimalik niisuguse propagandaministeeriumi või infolevi moodustamine ka juba iseseisvunud organisatsioonide baasil, kusjuures nad on selleks ajaks kas tõestanud või mitte tõestanud oma iseseisvumise otstarvet. Kõigepealt allutatakse nad parlamendile üksiti võttes, mitte mingisuguse vahelüli kaudu. Sest see vahelüli omaks jällegi niisugust tendentsi bürokratiseeruda, oma võimuvalda avaldada. Need olid need kõhklused,

mis sundisid esialgu seda vahelüli mitte moodustama. See ei takista raadiol ja televisioonil omavahel horisontaalseid sidemeid luua, lepingulist koostööd teha. Vastupidi, see loob neile soodsamad eelised, nad ei pea suhtlema kellegi kolmanda kaudu, vaid saavad suhelda vahetult omavahel. Kõnelustes tele-raadio juhtidega tuli välja ka see, et nähtavasti tulevikus moodustatakse ühiskondlikel alustel direktorite nõukogu kui koordineeriv keskus, mis omavahelisi probleemilahendusi koordineerib. Aga see toimub siis minimaalsete jõududega. Seejuures oleks ka vastastikuste huvide arvestamine palju suurem. Selline oli meie seisukoht.

J. Põld

Mul on härra Veidemannile üks küsimus. Selle seaduse vastuvõtmisega, kui ma õigesti aru saan, on Eesti Ringhääling likvideeritud, kuid tema õigusjärglast veel ei ole. Nagu ma 4. punktis võin lugeda, esitatakse põhimäärused kinnitamiseks alles 1. oktoobriks 1990. Sellest tulenevalt ongi mul küsimus. Kas peadirektorid määratakse enne ära ja siis alles hakatakse organisatsioone kujundama või kuidas? Vastupidine protsess oleks tõenäoliselt õige: kui kinnitataks kõigepealt nende organisatsioonide põhimäärused ja alles peale seda pandaks paika isikud. Praegune tegutsemine jätab mulje, et tahetakse lahti saada konkreetsetest isikutest. 3. punktiga rebitakse jällegi Ülemnõukogu saadikuid lahti sellest samast seadusandlikust võimust. Ja ka tervikuna seaduse tekst mind ei rahulda: 6. punktist kohustame valitsust, samas organisatsioonid valitsusele ei allu. Jääb palju lahtisi otsi. Seda seadlust sellisel kujul kinnitada ei saa.

R. Veidemann

Ma võin vastuseks öelda ainult seda, et seadluse projekt käis läbi Ülemnõukogu juriidilisest ekspertiisist. Kahjuks ei ole siin Ülemnõukogu Presiidiumi sekretäri Arno Almanni. Oleks olnud väga sobiv paluda teda siia pulti. Kui see seadlus ei leia kinnitamist, on see ühtlasi ka presiidiumi juriidilise teenistuse töö kahtluse alla seadmine. Mul on ettepanek peale lõunat tulla selle juurde tagasi. Mina esitasin teile asja sisu, nii nagu see komisjonis esile tuli.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kui me esmaspäeval saime Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse, siis mul ei olnud üldse informatsiooni sellest, miks seadlus üldse tehti ja kas ta on üldse vajalik. Lootsin leida materjalidest mingisugust põhjendust, kas või majanduslikkugi, kuid peale emotsioonide ei leidnud midagi. Ma ei saanud mingit kinnitust asja heast või halvast küljest ka Ülemnõukogu Presiidiumi koosoleku protokollist, kus

küsimust arutati. Siis võtsin ette ja vestlesin rea inimestega Eesti Ringhäälingust, nii raadio kui tele poole pealt ja mul jäi mulje, et enamus peab paremaks lahutamist, nagu on pakutud Ülemnõukogu Presiidiumi seadluses. Kõige olulisem argument on see, et neil kahel organisatsioonil ei ole praktiliselt omavahel mingit seost ja nad töötavad niikuinii eraldi. Rida kuid on Ringhäälingu kollektiivil, kus töötab enam kui 1500 inimest, "jalad õhus". Nad ei tea, kellele alluvad, kelle korraldusi peavad täitma. Areneb loomulik lagunemisprotsess. Eelnevast tuleneb kaks ettepanekut. Esimene ettepanek: kinnitada seadlus sellisel kujul, nagu Ülemnõukogu Presiidium on ta esitanud. Teine ettepanek: edaspidi meile arutamiseks, seda enam kinnitamiseks antavate materjalide juures peaks olema sisuline, majanduslik ja muu põhjendus, milles sisalduks ka midagi muud peale emotsioonide.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ei ole rohkem kõne- ega sõnasoovijaid. Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 74 saadikut, vastu 1 saadik, erapooletuks jäid 2.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kõigepealt me küsime Rein Veidemanni käest, kas tema arvamus selle kohta, et katkestada selle teema arutamine, on vaja hääletamisele panna?

R. Veidemann

Ma arvan, et me võime väljendada hääletamise kaudu oma seisukohti selle seaduse suhtes. Siis juba järgnevad muud protseduurid.

Juhataja

Kas sõnasoovijad tahavad avaldada arvamust hääletamise motiivide üle? Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Taoliste asjade puhul peaksime ikkagi omavahel kokku leppima. Kuidas näiteks suhtuda presiidiumi seadlustesse? Kui oleme juba otsustanud, siis olgu nii. Kas lükkame tagasi või võtame tervikuna vastu. Teiseks. Praegu pakkus presiidium meile välja selle dokumendi ja vaid presiidiumil on õigus kas see tagasi võtta või jätta hääletamisele. Ma ei pea õigeks, kuigi mul pole midagi meie ajakirjanduskomisjoni vastu, et puhtprotseduuriliselt hakkaks asja otsustama mingi komisjon.

Juhataja

Ma ei saanud mitte millestki aru. Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem otsustama! Teie käes on seaduse projekt. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 14. juuni seadluse "Eesti Ringhäälingu likvideerimise kohta" kinnitamisest"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 55 saadikut, vastu 16 saadikut, erapooletuks jäid 9. Eesti Vabariigi seadus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse kinnitamisest on vastu võetud.

Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu teine lugemine

Juhataja

Jätkame päevakorraga. 8. päevakorrapunkt, Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu teine lugemine. Ettekandeks saab sõna Migratsiooniameti peadirektor Andres Kollist.

A. Kollist

Lugupeetud eesistuja, austatud rahvasaadikud ja külalised! Püüan teile anda ülevaate immigratsiooniseaduse eelnõu arutelust Ülemnõukogu alatistes komisjonides ja samuti ettepanekutest ja arvamustest, millised on minuni jõudnud rahvasaadikutelt nii kirjalikult kui suuliselt. Lõpuks püüaks esitada teatava variandi kohandatud tekstist, mille kokkuseadmisel on püütud arvestada seni kõlanud arvamusi. Edasi peaksid järgnema, nagu ma aru saan, kaasettekanded, siis saadikute arvamused, tõenäoliselt töö redaktsioonikomisjonis ja selle seaduse võimalik vastuvõtmine. Veel tahaks ma vabandada venekeelset teksti kasutavate saadikute ees, et esimesel lugemisel oli nende käsutuses nigelalt tehtud tõlge. See on nüüdseks parandatud ja loodetavasti ka kõikidele saadikutele kätte jagatud. Mina võtsin osa aruteludest õiguskomisjonis, rahvussuhete komisjonis, haldusreformikomisjonis ja riigikaitsekomisjonis. Veel on oma arvamuse esitanud sotsiaalkomisjon. Komisjonide töös osalesid Eesti Vabariigi ministrid härrad Laanjärv ja Kuddo, samuti hr. Pais siseministeeriumist ja proua Sauks Ülemnõukogu Presiidiumist.

Õiguskomisjon otsustas toetada seda seadust, kuid tegi sealjuures ettepaneku riigikaitseameti moodustamiseks. Põhiline mure, mis selles komisjonis kõlama jäi, on, et me ei suuda seda seadust piisavalt täita ja minu arvates on see väga õigustatud mure. Härra Laanjärve andmetel

viibib praegu Eesti territooriumil 15 000 inimest, kes ei viibi siin ei Eesti Vabariigi, ei Eesti NSV, ei NSV Liidu seaduste kohaselt, ja praktiliselt puudub igasugune võimalus nende fikseerimiseks. Siseminister arvas, et nende nimekirja koostamiseks kuluks ehk aasta, samal ajal olen ma Tallinna volikogus kuulnud arve 30–50 tuhat "põrandaalust" elanikku. Nii et see on üks tõsine probleem, millega seaduse rakendamisel tuleb rinda pista. Pooldati ka Eesti Vabariigi passide väljaandmise alustamist (härra Pais), kõneks oli selle seaduse seos kodakondsuse ja rahvastikuregistri loomisega. Sellega seoses tuleks märkida arvamuste vahetamist pr. Marju Lauristiniga, millest koorus välja mõte, et tõenäoliselt oleks mõttekas Migratsiooniameti asemele luua tingliku nimetusega rahvastikuamet, kes tegeleks nii immigratsiooni kui adapteerimise probleemidega, aga samuti emigratsiooniküsimustega, peaks rahvastikuregistrit, tegeleks kodakondsuse andmisega, s.t. korraldaks üleminekut alalistelt elamislubadelt kodakondsusele ja võib-olla teostaks ka kontrolli piiril. Sisuliselt sama ettepaneku tegi ka rahvussuhete komisjoni esimees Sergei Sovetnikov, avaldades arvamust, et Eestil peaks olema ühtne migratsiooniseadus ja sellel ühtsel migratsiooniseadusel peaksid olema järgmised alalõigud: immigratsioon, emigratsioon, sisemigratsioon ja põgenikud. Minu arvamuse järgi on need igati põhjendatud ja arukad ettepanekud, et kõik rahvastikuga seotud küsimused oleksid ühe riikliku organi kätte koondatud ja võimaldaksid sedaviisi neid käsitada komplekselt. On aga ilmne, et arutades praegu immigratsiooniseadust, väljub see ettepanek seaduse arutelu raamest. Kuid seda tasub arutada ja silmas pidada edasise tegevuse korraldamisel.

Riigikaitsekomisjoni ja haldusreformikomisjoni poolt leidis seaduseelnõu samuti põhimõttelist toetust, kusjuures riigikaitsekomisjon rõhutas, et kvoodi alla peaksid minema kõik loasaajad, see tähendab nii ajutiste kui tähtaegsete lubade saajad, nagu praegu seaduse tekstis ongi. Samuti tehti selle komisjoni poolt ettepanek täiendada administratiiv-, tsiviil- ja kriminaalkodeksit ning viia sinna sisse punktid vastutusest immigratsiooniseaduse rikkumise eest.

Rahvussuhete komisjonis toimus väga elav mõttevahetus, kusjuures sõlmküsimuseks, minu arvates, kujunes küsimus sellest, kes peaksid minema kvoodi alla. Kõlama jäi mõte, et kvoodi struktuuri võiks üles ehitada selliselt, et kvoodi alla läheksid ainult need inimesed, kes saavad alalised elamisload, ajutiste ning tähtajaliste elamislubadega inimesed oleksid kas eraldi kvoodi all või oleks määratud mingisugune üldine piirarv summaarse hulvana, kui palju selliseid inimesi võiks meie vabariigi territooriumil viibida. Samuti kerkis probleem seoses abiellumisega, kuid kuna need ettepanekud tegi rahvasaadik Valeri Kois, kes planeerib ka sõna võtta, siis ei ole mõtet seda refereerida. Te kuulete kõike seda tema enda suust. Veel

kerkis rahvussuhete komisjonis probleem sellest, et kas Eesti Vabariigi territooriumil represseeritud inimesed (mitte Eesti Vabariigi kodanikud) võivad tagasi pöörduda? See probleem on lahendatud, nad võivad vabalt tagasi pöörduda. Samuti tekkis küsimus, kas immigratsiooniseadusel on tagasiulatuvat jõudu? Näiteks tunti muret Ivangorodi elanike suvilate legaalsuse pärast, kui need suvilad on Narva-Jõesuus, peale immigratsiooniseaduse rakendamist. Küsimusi võib tekkida veel. Tuleks eraldi rõhutada, et immigratsiooniseadusel, nagu igal seadusel, ei ole tagasiulatuvat jõudu ja selline punkt on ka seadusesse sisse kirjutatud. Sotsiaalkomisjon avaldas arvamust, et kvoot 0,1% on liiga suur ja teatud kahtlusi oli ka § 5.1 suhtes, kus on juttu perekondade säilitamisest. Aga sellest ma räägin hiljem. Ülle Aaskivi tegi ettepaneku, et immigratsiooni peatamine võiks toimuda mitte 2/3, vaid 1/3 maakondade ja linnade ettepanekul. Väga oluline ettepanek tuli Johannes Kassilt, kes leiab, et kvoodi muutmiseks tuleks jätta õigused Ülemnõukogule ja mitte teha seda 0,1 % liiga jäigaks. Näiteks, võib juhtuda, et kvoodi suurendamine aitab suurendada väljarännet või seda nõuavad mingid eriti tähtsad riiklikud huvid. Sergei Sovetnikov nentis, et pole humanne nõuda arstitõendeid. Sotsiaalkomisjon oli mures, kuidas fikseerida prostituute ja muid "elemente", sedasama avaldati ka rahvussuhete komisjonis. Härra Sovetnikov esitas põgenike probleemi, mis tegelikult on selles seaduses lahendatud. Kokkuvõttes leidis rahvussuhete komisjon, et koos parandustega võiks seaduse peale teist lugemist vastu võtta. Saadik Ahaladze soovis täiendada seadust niimoodi, et oleks antud võimalus poliitilistele põgenikele saabuda Eestisse kompensatsiooni maksmata. See probleem on tegelikult seaduse tekstis lahendatud. Peep Kask rõhutas vajadust fikseerida seaduses, keda me immigrantidest eelistame. See on meil plaanis teha teiste aktidega ja on minu arvates tõesti väga vajalik.

Vaadeldgem nüüd punktide kaupa parandusi ja täiendusi seaduse teksti juurde. § 1 lg. 2 – Lehte Hainsalu teeb ettepaneku rõhutada, et käesoleva seaduse ülesanne on soodustada Eesti Vabariigi püsirahvastiku "säilimist ja kujunemist". Muidugi ka säilimist! Olen nõus § 2 – sisserändekvoot. Selles suhtes on erinevaid ja vastukäivaid arvamusi. Neid peaks Ülemnõukogu arutama. § 2 lg. 3 – pakutakse sõnastada see punkt ka niimoodi "Kvoot hõlmab kõiki Eestisse alaliselt elama asuvaid isikuid, välja arvatud ..." ja edasi tuleb loetelu. See tingiks aga teise punkti sisseviimist, milleni me kohe jõuamegi. § 3 p. 1 – Ülle Aaskivi ettepanek sententsi "alusetult represseeritud isikud" pisut täiendada: "Alusetult Eestis represseeritud isikud". Mõistagi me ei saa vabalt sisse lasta Eestisse neid tohutuid inimmasse, keda kogu Nõukogude Liidus on alusetult represseeritud. Edasi alalõige 4: "Eestlased, sõltumata senisest elukohast". Siin tekkis riigikaitsekomisjonil aramus, et võiks lisada: "vastavuses käesoleva seaduse § 15 lg. 2 p. 1, 2 ja 3 nõuetega". See tähendab seda, et on siiski

olemas terve rida eestlasi, kellel Eestiga pole juba 100 aasta jooksul mitte mingisugust sidet. Ja kui neil ei ole ka mingit pidepunkti Eestis, kuhu tulla, siis võib see tekitada soovimatuid komplikatsioone. Edasi p. 5. Rahvussuhete komisjonis on ette pandud, et tuleks seda lõiku täiendada: "Ajutiste ja tähtajaliste elamislubadega Eestisse elama asujatele kehtestatakse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt eraldi kvoot ning selliste Eesti Vabariigi territooriumil viibivate isikute üldine piirarv." Sisuliselt tähendaks see kahe erineva kvoodi või siis kvoodi ja piirarvu sisseviimist, mis teeb kogu süsteemi keerukaks ja viib selleni, et alaliste elamislubade andmise põhjusi on võrdlemisi raske leida. Ma arvan, et see on küsimus, mis tuleks kas eraldi punktina Ülemnõukogus läbi hääletada või katsuda seda redaktsioonitoimkonnas veel arutada. On ettepanek täiendada seda kvoodi punkti veel ka selliselt, et "Eesti Vabariigi Ülemnõukogul on õigus muuta kvooti kalendriaasta jooksul, kui seda tingivad Eesti riiklikud huvid." See võimalus on seadusega antud ja Ülemnõukogu võib sellise otsuse teha, ilma et ta peaks seaduse teksti muutma hakkama.

§ 3. Sisserände peatamine. Siin on ettepanek fikseerida mitte linnade ja maakondade volikogudel $\frac{2}{3}$, vaid $\frac{1}{3}$, mille alusel immigratsioon peatatakse. Ja on härra Junti ja Lehte Hainsalu poolt ettepanek, et see number oleks $\frac{1}{2}$.

Valeri Kois on teinud ettepaneku täiendada seda paragrahvi järgmiselt: "Sisserände peatamine või piiramine ei takista § 2 p. 3 loetletud isikute Eestisse elama asumist", s.t. nende Eestisse elama asumist, kes on kvoodist vabastatud. Ma arvan, et see on mõistlik ettepanek.

Edasi. Kui võtta tõsiselt seda rahvastikuameti moodustamist, siis mulle tundub, et nii kiirelt need asjad ei käi, ja las see jääb nii nagu on.

§ 5. Ärarände reguleerimine. Lehte Hainsalu poolt oli tehtud ettepanek punkt 1 kas teisiti sõnastada või üldse välja jätta, kuna on kahtlus, et me võtame endale kohustuse perekondade terviklikkuse säilitamise eest ja kohustume andma 1,5 miljonile väljaspool Eestit elavale muulaste sugulasele võimaluse asuda Eestisse. Ma seda sõnastust siiski nii dramaatiliselt ei võtaks. Siin on öeldud, et ärarände reguleerimisel soodustatakse perekondade taasühinemist. See võiks niimoodi ka jääda, kuigi see mure on täiesti põhjendatud.

§ 8 punkt 2. Siin on juttu pagulaste ja poliitilist varjupaika taotlevate isikute Eestisse asumisest ja siit leiavad ka vastuse härrad Sovetnikov ja Ahaladze. Pagulaste probleem lahendatakse eriseadusandlusega.

§ 8 punkt 4. Härra Sovetnikov on teinud ettepaneku võtta maha sõna "üldjuhul". See tähendab, et vangist tulnud inimestele ei anta Eestis elamise luba ja mingeid erandeid ei tehta. See on punkt, mida töögrupis on põhjalikult arutatud ja "üldjuhul" on pandud siin sellepärast, et näiteks poliitiliste vangide puhul võib olla olukordi, mil mõnel maal peetakse kuriteoks

seada, mida meie peame nii-öelda kangelasteoks. Selles mõttes võiks ju "üldjuhul" olla, kuigi härra Sovetnikovi mõte on täiesti selge.

§ 9 p. 2. Lehte Hainsalult on ettepanek esimese lõigu viimases reas "elatusmiinimumi ületavate" asendada "vähemalt elatusmiinimumi tasemel". See on õige ettepanek. Veel on Lehte Hainsalult ettepanek selle paragrahvi lõigus 3 anda tähtajalised load õppeajaks.

§ 10 lõige 5. Siin on juttu abiellumisega Eestisse saabuvatest isikutest. Tasuks kaaluda võimalust lisada siia tingimus, et alalise elamisloa saavad abikaasad sel juhul, kui nad on Migratsiooniametilt poolt kehtestatud korras tunnustatud adaptatsiooniperioodi edukalt läbinuks.

Palju küsimusi oli ka seoses sõjaväelastega. P. 12 lõige 2. Seal on öeldud, et sõjaväelaste perekonnaliikmetele (abikaasa, hooldust vajavad lapsed ja vanemad) väljastatakse tähtajaline elamisluba. Siia tuleks juurde panna viide § 8 lõige 2-le – millistele perekonnaliikmetele: "nendele sõjaväelaste perekonnaliikmetele, kes viibivad Eesti territooriumil vastavalt Eesti Vabariigiga sõlmitud kokkuleppele".

§ 15 lõige 2 p. 3. Siin on juttu õiendist tervisliku seisundi kohta, mille nõudmist härra Sovetnikov pidas mittehumaanseks. Mõneti nii see ongi. Kuid seoses AIDS-i levimisega ja teistelgi põhjustel me peaksime ennast kaitsma. Mina jätaksin selle punkti samas sõnastuses.

Lõige 3, kus on kirjas, et elamisluba ei anta isikutele, kes on toime pannud kuriteo ja kes on alkohoolikud, narkomaanid, prostituudid ja muud pahad inimesed. Võib-olla oleks mõttekas see sõnastada niimoodi: "kes on seaduse korras tunnustatud alkohoolikuteks, narkomaanideks jne."

§ 15 lõige 7, kus on juttu riigilõivust. Härra Sovetnikov teeb ettepaneku, et selle suuruse määraks vabariigi valitsus mitte üksinda, vaid kooskõlas Ülemnõukoguga. See peaks tõesti Ülemnõukogu otsustada olema, kuigi mulle tundub, et Ülemnõukogul ei maksa ennast suhteliselt teisejärguliste küsimuste otsustamisega üle koormata.

§ 19 on härra Sovetnikovil ettepanek ümber sõnastada niimoodi, et emigreerumisega seotud olevad probleemid oleksid eraldi. Ta pakub sellele paragrahvile pealkirja "Isikute ümberasumine (emigreerumine)". Võib-olla on veel liiga pidulik kasutada sõna "emigreerumine", kui tegemist on Nõukogude Liitu suunduvate inimestega.

Ilmselt oleks mõistlik § 27 täiendada veel ühe lõiguga ja see võiks kõlada nii: "Migratsiooniseaduse jõustumisel toimivad Eesti Vabariigi territooriumil kehtivad seadusandlikud aktid sedavõrd, kuivõrd nad ei ole vastuolus käesoleva seadusega."

Kokkuvõtteks tahaks loota, et see seadus teisel lugemisel vastu võetakse, ja küllap on reaalne, et me saaksime koos teise poolaasta riigieelarvega vastu võtta ka kvoodi ja seda 1. juulist rakendada. Passilaudade kaudu saaks selle seaduse käiku lasta.

Juhataja

Meil on jäänud ametliku lõunavaheajani 9 minutit ja sinna sisse peavad mahtuma ka teadaanded ja informatsioonid. Kuidas oleks õigem käituda? Võib-olla avame läbirääkimised õhtusel istungil? Ollakse nõus? Anname informatsiooniks sõna Ülemnõukogu Presiidiumi esindajale härra Pohlakule, kes katsub selgust tuua maasaadikute ööbimisega seotud probleemides.

S. Pohlak

Kõik, kes elavad praegu hotellis "Olümpia", saavad seal elada kuni 3. juulini, kaasa arvatud ka laulupeoaeg, kuni suvepuhkusele minekuni. Peale suvepuhkuselt tagasitulekut hakkate elama hotellis "Kungla". Kaks korrust on seal saadikute päralt. Igaüks saab omaette kahekohalise toa. Oleks palve, et me saaksime enne, kui te suvepuhkusele lähete, teada, kes soovib "Kunglasse" elama asuda. Siis saaksime aegsasti ette valmistada lepingud hotelliga.

Juhataja

Paistab, et on küsimusi. Kalju Koha.

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on niisugune küsimus. Teie jutust ma sain aru, et 3. juulist alates ei ole "muulastest" saadikutel Tallinnas elamisvõimalust. Võib aga juhtuda, et mitmed saadikud täidavad oma kohustusi Tallinnas ka juulis-augustis. Kus nad ööbivad?

S. Pohlak

Mul oleks vaja teada, kui pikalt asjasthuvitatute puhkus kestab ja millal neile on tarvis uuesti hotellituba.

R. Järlik

Mul on küsimus. Me oleme praegu "Olümpias" kahekesi toas. Kui laulupeo ajaks tuleb näiteks kellegi abikaasa või keegi perekonnaliikmetest, kas on võimalust neid kuhugi majutada või peame hakkama ise otsima neile öömaja?

S. Pohlak

Kahjuks on "Olümpia" juba ära planeerinud laulupiduliste vastuvõtmise, seal ei ole võimalik rohkem tube juurde saada.

L. Arro

Kui näiteks keegi leiab ise linnas korteri, kui palju selle eest hüvitatakse või kui palju me maksta võime?

S. Pohlak

Kui olete ise leidnud korteri, siis kompenseerime kuni 200 rubla kuus. See otsus ei ole veel vastu võetud, kuid on praegu projekti staadiumis. Meie I poolaasta eelarve hakkab ka tühjaks saama, nii et meie ootame praegu, millal saame raha kätte.

Komisjonide ruumide kohta, mis eraldati Toompeale. Meile eraldati 8–9 ruumi vähem. Praegu on need ära jaotatud sellise arvestusega, et peale komisjoni esimehe oleks sees ka esimehe asetäitja ja konsultant. Praegu teist võimalust ei ole. Ja ma nimetaks ära: härra Andrejev ja rahvussuhete komisjon – tuba 162, proua Lauristin ja ajakirjanduskomisjon – tuba 263, maaelukomisjon – tuba 262, keskkonnakomisjon – tuba 261, sotsiaalkomisjon – tuba 259, kultuurikomisjon – tuba 258, riigikaitsekomisjon – tuba 253, saadikueetikakomisjon – tuba 257, haldusreformi komisjon – tuba 256, õiguskomisjon – tuba 264-b, majanduskomisjon – tuba 264-a, välissuhetekomisjon – tuba 155.

Praegu toimub nende ruumide vabastamine. Reede õhtuks on see lõpetatud, esmaspäevast on võimalik ruumidesse sisse kolida. Töötavad telefonid, lauad on paigas ja on olemas kõik tööks vajalik.

Lõunavaheaeg kella 16.00-ni.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

11. ISTUNGJÄRK

VIIES ISTUNG

20. juuni 1990

Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 71 saadikut, puudub 34. Jätkame päevakorraga ja palume uuesti kõnetooli härra Kollisti. Alustame küsimuste esitamist. Mul on jällegi raske orienteeruda, ma ei oska eraldada, kui palju on siin küsimuste esitajaid ja kui palju sõnavõtjaid. Viktor Andrejev.

V. Andrejev

Lugupeetud ametijuht! Oma ettekandes te juba osaliselt puudutasite neid kahte küsimust, mis minul keelel on, ometi tahaksin saada täpseid vastuseid.

Praktika on niisugune, et kinnipidamiskohtadest vabanenud isikud saadetakse nende elukohta. Kui sellist pole, siis kohta, kus kuritegu sooritati. Sel moel võivad vabariiki sattuda isikud, kel vabariigiga peale kuriteo pole mingit pistmist. Kuidas lahendub see probleem uue immigratsiooniseadusega? § 2 p. 5 on juttu vaid nendest, kes elavad alaliselt Eestis. Või reguleeritakse seda probleemi elamisloa andmisega vastavalt §-le 14?

Teine küsimus. See on seotud emigratsiooniga. Ma ei kahtle, et varsti suureneb väljasõitjate vool mitu korda ning koosneb põhiliselt põhielanikkonna esindajatest. Kas Migratsiooniamet on kaalunud ka emigratsioonikvoodi sisseseadmist või reglementeeritakse seda protsessi valitsuse normatiivaktiga?

A. Kollist

Mis puutub endistesse vangidesse, siis minu nägemuse järgi on õigus Eestisse tagasi pöörduda ainult nendel, kes olid Eesti alalised elanikud, mitte need, kes on Eesti territooriumil kuriteo sooritanud. Mis puudutab emigreerumist, siis antud seadusega ei püütagi seda küsimust lahendada. See on probleem, mis reguleerimist vajab, aga mitte selle seaduse raames.

J. Allik

Lugupeetud härra Kollist! Me oleme kõik ühel meelel, et see on väga tähtis seadus ja et eriti tähtis on kindlustada selle seaduse tegelik täitmine. Mul on kaks küsimust. Millised on konkreetsed kontrollimehhanismid, kui mõni volikogu või valitsus koos oma siseasjade organitega ei kavatse neid kvoote täita? Ja sellest tulenevalt – kuidas te ise arvate, kas ei oleks õigem mitte kinnitada alalist kindlat kvooti, vaid igal aastal siin Ülemnõukogus kuulata ära volikogude ettepanekud ning selle järgi kinnitada kvoot, mille täitmisest oleksid huvitatud kõik ja tõesti seadus saaks täidetud?

A. Kollist

Tagamise mehhanismid kipuvad võib-olla kohati nõrgaks jääma tõepoolest, kuigi vabariikliku passilaua ülem härra Pais väidab, et passilauad on distsiplineeritud ja üldjuhul võib eeldada, et rikkumisi ei tule. Kui Migratsiooniamet on rakendunud ja kvoot on kehtestatud ja vastavalt kvoodile antakse välja teatav kindel arv elamislubasid, oleks põhjust eeldada, et sissekirjutuse saab ka vastav arv inimesi. Kui palju täieneb see kontingent, see 15 000 siseministri andmetel, kes juba praegu elab Eestis illegaalselt, seda ei suuda ma muidugi prognoosida. Siseministri arvamuse järgi on ka võrdlemisi raske nendega midagi ette võtta. Tõepoolest, see on väga raske probleem. Kuid ma arvan, et mitte sedavõrd, et oleks põhjust sellest seadusest loobumiseks. Mis puutub kvoodi määramist, siis nii ongi mõeldud, et vastavalt maakondade ja linnade ettepanekutele teeb valitsus Ülemnõukogule ettepaneku kvoodi suuruse kohta. Kvoot 0,1% on tuletatud rahvaarutelu tulemusena, et ohupiir, millest me üldjuhul üle ei lähe, oleks siiski fikseeritud. Kuid see arv on ikkagi empiiriline. Mingit väga selget põhjendust konkreetselt just niisugusele arvule ei ole ja sellepärast ma oma ettekandes tegin ka ettepaneku, et Ülemnõukogu võib teatud olukordades kas või kalendriaasta vältel seda kvooti muuta.

A. Kõo

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Ma palun vabandust, et ühe termini mitmemõttelisus alles täna ilmnis, aga ma ei saa siiski jätta küsimust esitamata. § 15 lg. 3. Seni on loetud kuritahtlikuks tegu või tegevusetust, mille eest võidakse näha ette kriminaalvastutus. Minu teada otseselt töödistsipliini rikkumise eest ei ole meil kriminaalvastutust ette nähtud. Selle tõttu ma tahaksin, et te selgitaksite, keda mõistetakse antud juhul kuritahtlike töödistsipliini rikkujate all.

A. Kollist

Minister Kuddo ja proua Sauks Ülemnõukogu Presiidiumist seletavad seda niimoodi, et kuritahtlikuks töödistsipliini rikkujaks loetakse vastavalt meil kehtivale seadusele see, kellele on niisugune märge tehtud tööraamatusse.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja! Praegu kehtiva Eesti NSV administratiivkoodeksi punkt 172 "ei tööta" sellepärast, et keegi ei saa selgeks teha, kes on prostituut ja kes ei ole. Võib-olla oleks otstarbekas siit see välja visata?

A. Kollist

Jah. Seadus käsitleb alkohoolikuid ja prostituute vaid sel juhul, kui nad on seadusega tunnustatud kas prostituutideks või alkohoolikuteks, s.t. nad on selle eest vastutusele võetud.

A. Novohatski

Lugupeetud ettekandja! Palun anda selgitust järgmistes küsimustes. § 3. Immigratsiooni piiramine. Kui Ülemnõukogu võtab selle sätte vastu, kuidas hakatakse lahendama perekondade ühendamise probleemi? Või jääb perekondade ühendamine selle sätte alt välja?

§ 5. Perekondliku migratsiooni reguleerimine. Kuidas te vaatate näiteks sellisele variandile, kui on tarvis vanuritest vanemad – isa, ema või mõlemad – võtta enda juurde elama? Vanade vanemate eest peab ju hoolt kandma.

Kolmas küsimus puudutab § 17. Punktis 2 on öeldud, et kui on olemas tähtajaline elamisloa, võib inimene elada ja töötada Eestis kuni 3 aastat. Oletame, et noor abikaasa Venemaalt saab elamisloa 6 kuuks, siis veel 6 kuuks, siis 4 aastaks jne. Siin aga on kirjas 3 aastat. Vahest ikka need tähtajad peaks olema kooskõlas, et poleks liigset muret ja asjaajamisi.

A. Kollist

Juhul kui tekib eriolukord ja rakendatakse seda punkti, mis võimaldab migratsiooni peatada, siis jah, perekondade ühinemine on takistatud. Kommentaariks võib öelda, et demograafide andmetel on praegu Eestis elavatel mitte-eestlastel sugulasi väljaspool poolteist miljonit. Ilma igasuguste tingimusteta lubada ühineda sellel poolteistkümnel miljonil Eesti territooriumil on mõistagi võimatu. Aga loodame, et eriolukorda, kus migratsioon tuleks peatada ja mida mina isiklikult pean ebaloomulikuks, meil siiski ei teki. Teine küsimus, peremigratsiooni kohta. On mõeldud nii, et kui on vaja näiteks kedagi siia hooldama tulla, siis on võimalik taotleda ajutist

elamisluba. Sama kehtib ka, ütleme, sel puhul, kui on vaja hooldusalune siia tuua – võib saada ajutise loa ja tasapisi selle alaliseks teha. Aga kui kvooti ei ole, siis ei jää muidugi muud üle, see hooldus tuleb korraldada väljaspool Eestit. Ja viimane küsimus. Tõepoolest, need ajad ei klapi. Minu arvates see ei sega, et nad ei ole sünkroonis.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Kollist! On põhjust öelda, et see on üks põhjalikumalt läbi töötatud seaduseelnõusid, mis meil Ülemnõukogule on esitatud. Praktiliselt täies mahus saab selle heaks kiita. Üks küsimus ei ole mulle selge – § 2 ja kvoot. Kvoot 0,1 peab kindlasti kehtima kõigi elamaasujate kohta. Kuid siit ei selgu, kuidas määratakse kvoodi alla minejate või elamisloa saajate järjekord. Kuidas talitatakse, kui kvoot on ümmarguselt 1600 inimest aastas, aga juba esimesel aastal paneb ennast elamisloa saajatena kirja näiteks 16 000? Kuidas Migratsiooniamet oma valiku teeb? Ma arvan, et siin seaduses või muud moodi peaks selle valiku reglementeerima. See on ju väga soodne korruptsiooni allikas. Tekib väga suur huvi minna tööle Migratsiooniametisse, et oma tulevik ära kindlustada.

A. Kollist

See on küsimus, mida korduvalt on ka Peet Kask üles tõstnud. Minu ettekujutuses ei ole mõtet prioriteete seadusesse panna, küll aga Migratsiooni ameti tööd reguleerivatesse dokumentidesse, mis kinnitatakse ministrite nõukogu poolt. Tingimata tuleks selgelt ära öelda, keda me eelistame, ja see oleks järjekorra koostamise aluseks, kui tõesti tuleb järjekord teha.

V. Menšikov

Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus § 15 kohta. Selle punktis 2 on toodud dokumentide loetelu, millised on aluseks elamisloa saamisel. Samal ajal on punkti viimases lõigus juttu sellest, et Migratsiooni ametil on õigus nõuda täiendavaid dokumente. Milliseid ja kui palju, kui ammendav loetelu on juba olemas? Kas ei anna see võimalust kunstlikult ja põhjendamatult pidurdada elamisloa andmist?

A. Kollist

Põhimõtteliselt võib teil olla õigus – täiendavaid dokumente nõuda, see annaks võimaluse lõputult venitada. Ma vastaks niimoodi, et kuritarvitada ja asjaajamisega venitada ei tohi. Kui aga tahetakse, siis konkse leiab ilmselt alati.

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! § 15 p. 2 lõige 3 kõneleb ohtlikest nakkustest ja tõendist vaimse tervise kohta. Haigusi ei ole loetletud, aga sellesama paragrahvi p. 3 nendib, et elamisluba ei anta kroonilisi nakkushaigusi põdevatele inimestele. Kas haiguste loetelu tuleb ka? Kõik kroonilised nakkushaigused ei ole ohtlikud. Või on see nõue absoluutne?

A. Kollist

Nakkushaiguste loetelu meil koostatud ei ole. Küll aga on selgitatud, et nakkushaiguste hulka kuulub AIDS. Tõenäoliselt tuleks teha mingi nimekiri nendest ja see ministrite nõukogu määrusega kinnitada. See oleks siis tervishoiuministeeriumi teha.

J. Kass

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Võtame ette § 23 p. 1. "Eestisse saabuja on kohustatud ühest kuust pikema Eestis viibimise korral esitama vastava" jne. Aga millega me fikseerime ära, et ta siin on näiteks kuust pikemalt olnud? Mitte millegagi. Tema väidab, et ta tuli eile, mina väidan, et ta tuli juba kaks kuud tagasi. Mitte millegagi me seda kindlaks ei tee. Ma näen siin ainult ühte võimalust: peab olema piirikontroll, kus iga sissetulija puhul fikseeritakse ära tema saabumise aeg. Muul juhul ma ei näe seda võimalust.

A. Kollist

Jah, sellest on korduvalt juttu olnud. Tegelikult normaalses olukorras on immigratsiooniküsimused lahendatud kolme olulise komponendiga, s.t. viisad ehk kontroll piiril, elamisload ja töötamise load. Meie oleme olukorras, kus peame püüdma oma elu sättida niimoodi, kui üks ja väga oluline komponent puudub. Piirikontrolli loomise vajadust mõistab ilmselt igaüks ja ma arvan, et ei jää muud üle, kui loota, et meie poliitiline areng võimalikult kiirelt sinnamaani jõuab.

J. Kass

§ 5 "Pererände reguleerimine", punkt 1. Kas teie amet nägi ka sellist võimalust, et pere ühinemine ei pea toimuma ainult Eestimaa pinnal? Miks ei võiks siis ära fikseerida näiteks lõpplausega: "kusjuures ühinemine ei pea toimuma ainult Eesti territooriumile asumisega". Või ei pea te seda vajalikuks?

A. Kollist

Üldiselt on öeldud, et soodustatakse perekondade ühinemist, ütle mata, kuskohas see ühinemine peaks toimuma. Igatahes ei ole kusagil öeldud ka seda, et ühinemine peaks tingimata toimuma Eesti territooriumil.

J. Kass

Kvoot 0,1. Praegu võiks olukorda piltlikult võrrelda raskekaalulise rongiga, mis kihutab 100 km tunnis. Me tahaksime, et momentselt selle seaduse vastuvõtmisega see rong sõidaks 15 km tunnis. Looduses pole see võimalik. Kvoot ei saa kuidagi käivitada seda seadust, ta devalveeruks. Kas me ei moodustaks mingisuguse puhveraja? Ma pakuksin välja üleminekuperioodi, 3-aastase, mille jooksul ajutised ja tähtajalised tööload ja elamisload moodustaks lisakvoodi, kvoodi nr. 2, mis oleks, ütle me, 0,3%. See oleks siis mängumaaks. See on sisuliselt pidurdamisprotsess ja kuskil 3 aasta pärast saaksime rakendada kvooti 0,1.

A. Kollist

See jutt on mõistagi loogiline, kuid tundub, et asi siiski nii hull ei ole, et me 100 km tunnikiiiruselt kohe 15 peale tahame minna. Migratsiooniamet saatis maakondadele ja linnadele kirja ja palus informatsiooni selle kohta, kui palju nad sooviksid käesolevaks aastaks kvooti. Sooviti kvooti 3000 inimese piires. Kui me teeme kvoodi 1500 inimest, siis see tähendab pidurdamist vaid poole võrra. 3-aastase üleminekuaja sättimine ei ole otstarbekas.

Juhataja

Tundub, et ettekandjale rohkem küsimusi ei ole. Täname härra Kollistit ja avame läbirääkimised. Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Selles, et migratsiooniprobleem on ajakohane ja et sellealane seadus tuleb vastu võtta, pole vist kedagi vaja enam veenda. Praegu on jutt vaid sellest, kuidas see seadus välja nägema hakkab ja milline on selle kvaliteet. Juhiksin tähelepanu sellele, et projektil on üleminekuaja märk küljes. Normaalse riigi puhul võiksim rääkida selle riigi kodanikest, alaliselt siin elavatest kodakondsuseta isikuist ning inimestest, kes on ajutiselt saabunud sellesse riiki. Paraku ei luba meie tingimused sellist klassifikatsiooni teha. Ometi peaks meie ebamäärane aeg ja ebamäärased tingimused lubama meil, ja lubavadki, rääkida üsna täpselt mõnedest migratsiooniliikidest. Mida ma silmas pean? Peame

ikkagi endale selgelt ette kujutama, milline vahe on inimeste vahel, kes on asunud siia elama nagu teise riiki (tõelised immigrandid) ja kes sõidavad siia puhkama, külla ja tööle. Teisel puhul on pilt hoopis teine. Mõlemal juhul on nii nende inimeste kui ka riigi osas hoopis teistsugused õiguslikud järeloomid.

Meile jagatud tekstis on kõik ühte patta pandud ja seaduseelnõust tulenevad õiguslikud järeloomid pole eriti loogilised.

Me räägime kvoodist. Mis asi on kvoot? Küllap aasta jooksul vabariiki sissesõitvate inimeste teatud hulk või protsent. Loogiline oleks panna kvoodi alla ikka need, kes vabariiki alaliselt elama tulevad. Ehk väiksemagi protsendi järgi, kui pakutud. Praegu on jutt põhimõttest, mitte protsendist. Oleks loogiline kehtestada järgmine kord: igal aastal on Eesti, oletame, nõus vastu võtma 1500 inimest alaliselt elamiseks. Neile kehtivad piisavalt konkreetsed juriidilised järeloomid. Teine asi on inimesed, kes tulevad siia lühikeseks ajaks – 6 kuust 3 aastani – tööle või õppima. Need siia ei jää, teevad oma töö iseenda või Eesti heaks ja sõidavad ära. Kui palju neid iga aasta tuleb, pole tähtis, tähtis on, kui palju neid hetkel Eesti territooriumil on. Kui aga rääkida piiranguist, siis tuleb piirata mitte sissesõitu, vaid selliste ajutiste inimeste viibimist Eesti territooriumil. Kui komisjoni nimel räägiti minu ettepanekust, siis see puudutas just sellist jaotamist. Taolisest jaotamisest tulenevad piisavad ja erinevad õiguslikud järeloomid. Meile jaotatud tekstis on neid õiguslikke erinevusi ja lahknevusi väga raske tabada. Meie käsitus oleks printsiipiaalsem. See ei raskenda ameti tööd, vaid hoopis kergendab. Küsimus on põhimõtteline, seega ma ei pea õigeks, et küsimuse lahendaks redaktsioonikomisjon. Tuleks luua töögrupp või komisjon. Seda probleemi, muide, me ei andnudki uurida saadikuist moodustatud alatisele komisjonile või töögrupile. Pidades lugu seaduseelnõu algatajatest, ma ometi nendin, et nad kirjutavad seda seadust enda jaoks. Et ehk on siis seda kergem täita. S. Sovetnikov palus komisjoni nimel usaldada see töö rahvussuhete komisjonile või luua selle komisjoni alusel töögrupp. Meenutan teile, et ettepanek tehti esmaspäeval, jäeti aga tähelepanuta. Seepärast pakun täna komisjoni nimel taas moodustada töögrupp, et asi lõpule viia. Kuulasime täna ära kõik märkused ja ettepanekud, moodustaksime komisjoni ja järgmisel nädalal saaksime arutada toda projekti ning hääletada. Peatuksin ka mõnedel konkreetsetel ettepanekutel. Meile on vaja mitu ametit – immigratsiooniametit, väliskodanike ametit ning emigratsiooniametit. Kui loome ühe ameti, peaks väga täpselt reglementeerima selle volitusi iga inimkategooria osas. Väliskodanike puhul peame lähtuma, näiteks, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööõupidamise Madridi kohtumise lõppdokumentidest. Seal on juttu, näiteks, juriidilise, arstliku ja konsulaarabi tõhustamisest kodanike suhtes, kes viibivad ajutiselt, isiklikes või ametiasjades teise riigi

territooriumil, võttes piisavalt arvesse mitmepoolseid ja kahepoolseid konventsioone ja leppeid. Siin on palju juttu ametikohustustest riigi ja tema poliitika suhtes, kuid pole sõnagi migrantide kohustustest ameti ees ja ameti kohustustest nende ees. Amet peab inimesi teenindama.

§ 3 kõneleb võimalusest peatada immigratsioon. § 2 p. 5 nimetab, kes kvoodi alla ei käi. Kui Ülemnõukogu võtab otsuse peatada immigratsioon, ei lasta sisse ka neid, kes kvoodi alla ei käi. Me ei saa ikkagi jätta vastu võtmata ajateenistuses olnuid.

§ 2 p. 2 märgib, et kvoodid jaotuvad linnade ja maakondade järgi. Kui selline kord võib olla sobilik ajutiselt elama asujate puhul, siis alaliselt elama tulijate kohta see käima ei pea, kuna see on vastuolus inimõiguste deklaratsiooniga. Antud riigi territooriumil on inimesel õigus valida elupaika oma tahtmist järgi.

Siit tekib probleeme ka §-ga 13. Seegi seab liikumiskiiranguid. Saanud elamisloa, seob inimene end ühtlasi kindla paigaga – sugulase elukohaga.

§ 24 kõneleb vara soetamisest: alalise elamisloata inimene ei saa muretseda endale teatud vara. Kui arutasime omandiseadust, küsis ka Tiit Made, et kas välismaalasel on õigus muretseda vara Eesti territooriumil. Siis jäi küsimus lahtiseks. Kui see jääb ka praegu lahendamata, tekib keeruline probleem konstitutsioonilise õigusega muretseda vara. Ma ei kujuta kohe ettegi! Oletame, et mõni rikas aktsionär paneb oma kapitali meie ettevõttesse, näiteks 50% ulatuses tolle kapitalist. Ta tahab siia sõita, et kohapeal jälgida, kuidas tema omandiga ümber käiakse. Siin aga öeldakse, et vabandage, teie elamislimiit saab otsa, kerige minema. Samalaadseid probleeme tekib palju. Peab ikkagi täpselt arvestama juriidilisi tagajärgi.

Kõige tähtsamast probleemist, perekondade ühendamisest nii abielupoolte kui vanemate ja laste puhul. Kui me tahame täita rahvusvahelisi õigusi ja norme, kui tahame rajada Euroopa ühiskodu, kus teatavasti tahetakse 1992. aastaks piirid üldse likvideerida, tuleb seda asja tõsiselt kaaluda. Arvan, et see on proovikivi, kui tahame end nimetada demokraatideks. See on üks sätteid, mis tuleks vastu võtta konsensusena. Tulen veel kord ettepaneku juurde, et moodustame täna komisjoni, milline töötab kõik ettepanekud läbi ja siis otsustame, viime teise lugemise lõpuni.

Juhataja

Ma vabandan, et ignoreerin kaasettekandjat. Sõna saab Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Härra Kollisti põhjalik ettekanne vabastab mind kohustusest anda teile terviklik ülevaade, kuidas kulges ja millega lõppes immigratsiooniseaduse projekti arutelu õiguskomisjonis. Kokkuvõtlikult – õiguskomisjon otsustas toetada immigratsiooniseaduse vastuvõtmist tänasel teisel lugemisel. Seaduseelnõu on koostatud väga hoolikalt, normitehniliselt hästi ja meie arvates on arvestatud Eesti ühiskonna vajadusi ja neid võimalusi, mida me täna saame kasutada. Siiski on vaja võimalike kriitiliste märkuste ennetamiseks juhtida tähelepanu kahele põhimõttelisele alusele.

Esiteks tuleb mõista seda, kuigi see võib kellelegi mitte meeldida, et antud seadus ei käsitle immigratsiooni keelamist. Tegemist on seadusega, mis hakkab immigratsiooni reguleerima. Selle tõttu on seaduses põhiliselt lubavad ja käskivad normid. Keelavaid norme praktiliselt projektis ei esine.

Ja teiseks. Meie arvates on vajalik mõista ka seda, et tegemist on kindlasti üleminekuajaperioodi seadusega. Sellest väitest tuleneb kaks probleemide ringi, mida ma ainult nimetaksin. Sest arvatavasti piisab sellestki. Need on piiriküsimuse ja sõjaväeküsimus.

Lõpetuseks kutsun õiguskomisjoni nimel tänasel teisel lugemisel immigratsiooniseadust vastu võtma.

Juhataja

Teiseks kaasettekandeks anname sõna riigikaitsekomisjoni esimehele Rein Tammele.

R. Tamme

Härra juhataja, auväärased kolleegid! Vastavalt päevakorrale oli tõepoolest ette nähtud riigikaitsekomisjonil esitada kaasettekanne. Selle ettekande esitamise käigus võtan kindlasti arvesse ka põhjalikku põhiettekanne ja eelpoolkuuldud õiguskomisjoni kaasettekannet.

Mõningas osas püüan oma kaasettekandega eelnenut täiendada. Riigikaitsekomisjon on põhjalikult arutlenud immigratsiooniseaduse sätete, samuti immigratsiooniseaduse toimet tagavate tegurite üle ja on võtnud seejuures arvesse komisjoni liikmetele mitmelt poolt saabunud ettepanekuid. Arvestades ebasoodsat demograafilist olukorda ja riigi erakorralist seisundit, on mõistetav, et on tekitanud kahtlusi immigratsioonikvoodi määr 0,1% alalisest elanikkonnast. On tehtud ettepanekuid selle piirmäära vähendamiseks. Siiski, võttes arvesse, et sisserände kvoodi hulka on arvestatud ka ajutise ja tähtajalise elamisloa saanud isikud, võib lugeda 0,1%-list kvooti põhjendatuks.

Riigikaitsekomisjon peab isegi võimalikuks, et tulenevalt riigi huvidest võib immigratsiooni piirmäära muuta. See seadus võetakse vastu üleminekuperioodil ja tema hakkab toimima üleminekuperioodil. Kusjuures meil ei ole kindlat ülevaadet sellest, milliseks meil tegelikult kujuneb väljapääs sellest ebanormaalsest olukorrast, mil 50 aastat on soositud piiramatut immigratsiooni Eestisse. Küll aga peaks seaduses otseselt olema fikseeritud, et ajutise ja tähtajalise elamisloa saanud isikud tõesti käivad kvoodi alla.

On vajalik, et § 9 "Elamislubade andmine" oleks sõnastatud järgmiselt: "Kõikidele Eestisse saabunutele, kaasa arvatud kvoodivabalt saabunuile, elama asumise loa andmine otsustatakse Migratsiooniameti poolt. Sellest tulenevalt § 2 – sisserändekvoot punkti 3 lõik 4 peaks olema sõnastatud järgmiselt: "Eestisse, sõltumata senisest elukohast ja vastavuses käesoleva § 15 punktide 1, 2 ja 3 nõuetega, kus elamislubade väljaandmise aluseks on sätestatud punkti 1 kohaselt isiku vormikohane taotlus, punkti 2 kohaselt kohaliku omavalitsuse organi nõusolek tema haldusterritooriumile isiku elama asumiseks ning õiend elamispinnaga kindlustamisest ja elatusvahendite olemasolust või nende eeldatavast allikast, punkti 3 kohaselt õiend isiku tervisliku seisundi kohta, mis peab sisaldama andmeid ohtlike nakkushaiguste puudumisest ja isiku vaimsest tervisest". On täiesti selge, et Migratsiooniamet lahendab neid küsimusi, mis talle seaduses ettenähtud korras ja vormis esitatakse. Järelikult Migratsiooniameti olemasolu ainuüksi ja ka tema laitmatu tegevus iseenesest veel ei taga seaduse rakendamist. On vajalik kohe pärast migratsiooniseaduse vastuvõtmist tagada vastavate täienduste ja paranduste sisseviimine administratiiv-, tsiviil-, kriminaalseadustesse ja vastavatesse koodeksitesse, et oleks tagatud vastutuse rakendamine migratsiooniseaduse rikkumise korral ametiisikute poolt. See on migratsiooniseaduse vastuvõtmisest tulenev lähem ülesanne.

Teiseks. On alust arvata, et majanduses tekib neid struktuure, kes on huvitatud ebaseaduslike immigrantide olemasolust ja nende tööjõu kasutamisest. Sellest tulenevalt peab migratsiooniseaduse täitmise kontroll olema pidevalt range tähelepanu all ja vastavalt sellele kajastuma ka politseiseaduses. Migratsiooniseaduse lõplik efekt avaldub aga alates hetkest, millal riigipiir on võetud efektiivse kontrolli alla. Riigikaitsekomisjon ühineb selles mõttes õiguskomisjoni ettepanekuga luua Eesti Vabariigi Valitsuses riigikaitseamet. Arvestades selle vältimatut vajadust, tuleks aga juba immigratsiooniseaduse § 10 p. 2 teise lõigu viimane lause sõnastada järgmiselt: "sisse- ja läbisõit reguleeritakse Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatava piirikontrolliga". Ettekantuga riigikaitsekomisjon piirdub ja kutsub lugupeetud Ülemnõukogu võtma migratsiooniseadus vastu teisel lugemisel.

Juhataja

Suur tänu! Jätkame läbirääkimistega. Sõna repliigiks saab Klavdia Sergij.

K. Sergij

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Mul pole midagi immigratsiooniseaduse vastu. Kuid, lugenud hoolega 1. teksti ja 2. teksti, leian, et sel kujul seadust vastu võtta ei saa. Siin on suur hulk vigu, ebakohti, puuduvad selgitused. § 1 p. 2 on vaja anda selgitus, millistest sõjaväelastest on jutt. Sama puudutab ka § 8. Tuleks lisada: "sõjaväelasi, kes on ajateenistusest vabastatud", § 8 p. 1 peaks olema selgituseks järgnevatele punktidele 2, 3 ja 4. § 15 p. 3. Elamisluba ei anta isikutele, kes on sooritanud jne. Kuid, vabandage, kui need isikud on Eestisse sisse kirjutatud, mis siis nendega peale hakata? Tuleks lisada: "kes tahavad asuda elama Eestisse". Ja veel sama punkti kohta. Kui palju tuleb läbi käia raviausutusi, et need tõendid saada! See punkt tuleb ümber kirjutada. Muidu oleme siia kokku puistanud kõik loodrid ja nakkushaiged ja teab veel kes! Ja kindlasti tuleb lisada, et kes alles kavatsevad Eestisse elama asuda.

Punkt 7. Elamisloa äravõtmine jne. Riigilõivust endast pole sõnagi, aga edasi juba loeme, et lõivu suuruse ja korra määrab valitsus. Mis puhul see riigilõiv on, mida reguleerib? Riigilõivu kohta peab olema eraldi punkt.

Toetan Valeri Koisi, et tuleb moodustada redaktsioonikomisjon. Ameti juht ise ka rääkis, et on tehtud palju parandusettepanekuid. Kus need parandused on? Teine tekst on muide isegi halvem kui esimene.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul on sootuks teistsugune ettepanek võrreldes eelkõnelejaga ja ma tuginen oma ettepanekut tehes just nimelt sellele, et esimese lugemise järel sai tehtud väga konkreetne ettepanek meie lugupeetud juhataja poolt: kõik ettepanekud seaduse projekti kohta tuleb teha kirjalikult. See ei ole mitte esimest korda esitatud nõue. Tänapäevaks laekunud kirjalikud ettepanekud, millised härra Kollist väga korrektselt ette kandis, on võimalik seaduse teksti sisse viia võrreldes esialgse variandiga. Minu märkmed näitavad, et tekkisid § 2 ja § 3 alternatiivvariandid, mida on võimalik hääletusele panna ja seejärel panna hääletusele ka seaduse tekst tervikuna. Kuivõrd härra Kollisti sõnavõtt ja ka kaasettekandest ilmnes, et enamikus komisjonides leidis seaduse projekt väga positiivset vastuvõttu ja ma leian, et ettepanek moodustada mingi komisjon, kui kõigis alatistes komisjonides on seaduse projekt läbi arutatud ja positiivset vastukaja leidnud, ei ole

põhjendatud. Ka ei ole laekunud selliseid ettepanekuid, mida see komisjon peaks põhjalikult läbi töötama hakkama. Ma leian, et seaduse tekst on täiesti küps hääletusele panemiseks.

T. Mets

Præguses migratsiooniseaduses on üheks murettekitavaks küsimuseks sisserännukvoot, mis saab olema 0,1% ehk 1500 inimest. Sellega ei saa nõustuda. Küsimus ei ole mitte ainult demograafilises protsessis, migratsioonikvoot on eelkõige puhtmajanduslik küsimus. Meie riik kindlustab sissesõitnud nii elamispinnaga kui ka kogu infrastruktuuriga. Nii korter kui infrastruktuur maksab ligi 15 000 rubla ühe inimese kohta, see teeks summaks 22,5 miljonit rubla. See summa suurus on rohkem kui mõtlemapanev. Et ehitusmaterjaliga on olukord niigi terav, on teada. Ma paluksin teiste saadikute toetust, et migratsiooni protsent üle 0,03 protsendi, s.o. 500 inimest aastas, ei tohi olla. See on kolm korda suurem kui oli omal ajal Soome sisserännukvoot.

A. Maarend

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud kolleegid! Ka mina toetan põhimõtteliselt selle seaduse vastuvõtmist ja teeksin ka konkreetsed ettepanekud, milliste paragrahvide osas peab tegema alternatiivide läbihääletamise. Ma juhiksin tähelepanu paragrahvile 15, kus viimases, 7. lõikes on jäetud riigilõivu kehtestamise õigus vabariigi valitsusele. Me peaksime põhimõtteliselt ära otsustama, et igasuguseid koormisi, lõive, makse kehtestab Ülemnõukogu kui seadusandja. Seega peaks lõpu sõnastama nii, et riigilõivu suurus sätestatakse seaduses. Seoses omandiseaduse vastuvõtmisega tekitab hämmingut § 24. Teen ettepaneku, et § 24 juures hääletataks eraldi, kas jätta sisse lõiked 1, 3 ja 4. Mulle tundub, et sellisel kujul nende koht meie vabariigi seadustes ei ole.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ma juba mitmendat sõnavõttu kuulen, et tehakse ettepanekuid, esitamata neid kirjalikult. Hääletamisele panen ainult kirjalikud ettepanekud. Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud hr. Nugis, lugupeetud kolleegid! Me üritasime väga kaua veenda hr. Kollistit, et § 10 p. 5 on vaja sätestada nii, et abielupooltele antaks alatine elamisluba ilma igasuguse kvoodita, või fikseerida see sama p. 5 või 6 paragrahvis 2, s.t. antaks abielupoolte ühinemine

kvoodivabaks. Arvan, et täna teisel lugemisel me seda seadust vastu võtta ei saa. Liiga palju on tulnud parandus- ja muutmissetpanekuid. Need kõik tuleb süsteemi viia. 12. istungjärgul võiksime seaduse vastu võtta, kas või kohe hommikul ja kas või jätkates teist lugemist.

Ütlen avameelselt, et Ülemnõukogu peaks võtma kavva ka emigratsiooni- ja sisemise migratsiooni seaduste vastuvõtmise. Need on teravamadki probleemid kui immigratsioon.

G. Ahaladze

Lugupeetud spiiker, lugupeetud saadikud! Nagu kõik teisedki, kuulasin hoolega seaduseelnõu arutamist ning olen eelkõnelejaga nõus. Arvan, et oleks otstarbekas, kuna dokumendis on veel nõrku kohti, täna teine lugemine katkestada ning jätkata seda järgmisel istungjärgul ning seal ka seadus vastu võtta.

Kuid seejuures tuleks järgmisel istungjärgul välja jagada seaduse ettevalmistamise käigus tehtud parandused, nagu see oli korraldatud reglemendi puhul. Siis on kohe näha, millised parandused on vastu võetud ja millised mitte.

Niisiis, mul on konkreetne ettepanek: teine lugemine katkestada ja jätkata seda järgmisel istungjärgul.

Juhataja

Palun ettepanek esitada kirjalikult. Koit Raud.

K. Raud

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et selle seaduse projekti ettevalmistamisel on tõepoolest väga tõsiselt tööd tehtud. Mina isiklikult ei näe mingeid takistusi, miks me seda täna vastu ei saaks võtta. Mul oleks ka konkreetne ettepanek § 27 suhtes, kus p. 1 sätestab seaduse jõustumist: kirjutada sinna kuupäevaks 1. oktoober 1990 ja määrata aasta viimase kvartali peale eraldi kvoot. Seejärel võiks juba hakata töötama järgmise aasta kvoodiga.

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Arvestades demograafilist situatsiooni vabariigis, pean ma vajalikuks, et oleks määratud ajutiselt elavate inimeste piirarv ehk kvoot.

Teiseks. Ma ühinen kolleegiga, kes ütles, et kvoot võiks olla 0,01 või 0,02 või 0,03, kusjuures kvoodi muutmise võimalus peaks jääma Ülemnõukogule, vastavalt vajadusele.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on aeg otsustada. Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse teemal? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 76 rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid ei ole. Läbirääkimised on lõpetatud.

Ma ei pannud tähele, et üheski sõnavõtus oleks tehtud ettepanek see seaduseelnõu kolmandale lugemisele panna. Oli ettepanek katkestada teine lugemine. Kuna läbirääkimised on lõppenud, siis sõna saab praegu ainult hääletamise motiivide üle. Vladimir Kuznetsov.

V. Kuznetsov

Mul on ettepanek saadikugrupi "Virumaa" nimel – panna seaduseelnõu kolmandale lugemisele.

Juhataja

Palun esitada see kirjalikult. Me ei saa edasi liikuda, kui ei ole kirjalikku ettepanekut.

J. Telgmaa

Lugupeetud, kolleegid! Mul jäi siin Klavdia Sergij ja veel mõne kolleegi sõnavõttust mulje, et venekeelne tõlge ei ole päris adekvaatne. Kas ei oleks võimalik, et härra Kollist võtaks need saadikud korra enda ümber ja nad vaataks selle pilguga asja üle. Sest tundub, et eestlastel on asi selge, aga teiskeelsetel saadikutel ei ole. Äkki on tõlkenüansid erinevad.

Juhataja

Kuni "Virumaa" saadikurühm valmistab ette kolmanda lugemise nõuet, teen ma ettepaneku lugeda immigratsiooniseaduse eelnõu teine lugemine lõppenuks. Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Põhimõtteliselt poleks ju kolmandat lugemist vaja, kui me oleksime asja enne arutanud. Käimas on teine lugemine. Oli konkreetne ettepanek katkestada see, moodustada komisjon ja teisel lugemisel seadus vastu võtta. Pidanuks selle ettepaneku kõigepealt hääletusele panema. Kui see poleks läbi läinud, tulnuks arutada kolmanda lugemise küsimust. Palun hääletada komisjoni moodustamise ettepanek läbi.

Juhataja

Lugupeetud saadikurühm "Virumaa" ja lugupeetud Valeri Kois! Mõelge, milliseid ettepanekuid te teete! Kui on tehtud kolmanda lugemise ettepanek, siis tagantjärele otsida kompromissi teise lugemise osas on sobimatu. Ma ei jõudnud oma jutuga nii kaugelegi, kui Vladimir Kuznetsov tõstatas kolmanda lugemise nõude. Klavdia Sergij.

K. Sergij

Olen nõus, et tõlge ei pruukinud olla täpne, kuid samal ajal me juba vestlesime ameti direktoriga, et § 8 p. 1 vajab ikkagi muutmist. Selline sõnastus, nagu siin on, jääda ei saa.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma tuletan teile meelde, et täna veel kehtib ajutine reglement, milles on selgesõnaliselt öeldud, et nii teine kui kolmas lugemine eeldavad üksikasjalikku arutelu. Kui tuleb kolmas lugemine, siis sellisel juhtumil meil ei ole enam vaja korrata neid protseduure, mis olid teisel lugemisel. Ma ootan praegu kirjalikku ettepanekut "Virumaa" saadikurühma poolt, et otsustada, kas lõpetada teine lugemine või mitte. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Härra Kois oma kõnes tegi ettepaneku katkestada teine lugemine. Oleks otstarbekas ja õige panna hääletamisele see ettepanek. Ülemnõukogu juhataja küsis retooriliselt – ei ole ju tulnud ettepanekut kolmandaks lugemiseks, eks ole? Ja sellele reageeris "Virumaa" esimees oma ettepanekuga. Ma toetaksin "Virumaa" saadikurühma liikme Koisi ettepanekut, et katkestada. Võib-olla siis härra Kuznetsov võtab oma ettepaneku tagasi.

Juhataja

Umbes selliselt ma kavatsesingi käituda, sest seni ei ole peale läbirääkimiste lõpetamist veel midagi hääletamisele pandud. Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Aastate jooksul olen õppinud väga lugu pidama bürokraatiast. Sellest tulenevalt paluks, kui teil on võimalus, anda või hüüda mikrofoni kolm arvu: mitmeliikmeline on "Virumaa" grupp, mitu allkirja on teile toodud dokumendil ja mitu "Virumaa" grupi liiget viibib saalis.

Juhataja

Katsume siis saada selgust, mida "Virumaa" taotleb. Kas ta taotleb iga hinna eest kolmandat lugemist või teise lugemise katkestamist. Suusõnaline ettepanek oli esimehe poolt teine lugemine katkestada. Mille juurde siis "Virumaa" jääb? Mida me hääletamisele paneme? Valeri Kois.

V. Kois

Meie grupp on kuueliikmeline, viis on kindlasti kohal. Grupi nimel võivad sõna võtta selle grupi liikmed. Kui iga kord peab hakkama uurima, mitu grupi liiget on kohal, muutub Ülemnõukogu juhitamatuks. Kui grupi esimehe asetäitja allkirjaga on dokument esitatud, ju siis on tal õigus grupi nimel esineda.

Konkreetselt meie vaidluse kohta. Ei tahaks, et seda võetaks mingi vastuseisuna. Saage aru, et me oleme seaduseelnõuga põhimõtteliselt nõus. On tulnud küllalt palju parandusettepanekuid, mida parandatud teksti sisse võetud ei ole. Otsustajaks on küllap olnud hr. Kollist üksi. Palume veel kord: moodustagem saadikuist komisjon, kes otsustagu, millisel kujul seda viimast redaktsiooni pakkuda. Selleks katkestagem teine lugemine. Usun, et nädalaga saadakse ühele poole ning pannakse puhas variant meie laua peale esmaspäeval või teisipäeval. Siis võtamegi seaduse vastu.

Juhataja

Ülemnõukogu juhatusel on kaks kirjalikku ettepanekut katkestada teine lugemine, kuid ei ole kirjalikult saadikurühma "Virumaa" ettepanekut. Saadikugrupp "Virumaa" nõuab kolmandat lugemist. Kui Valeri Kois tahab, et me paneksime teise lugemise katkestamise hääletamisele, siis tuleb esitada kirjalik ettepanek. Või ei ole teie komisjonis üksmeelt? Kõik pannakse hääletamisele kirjaliku ettepaneku alusel.

Kõik, kes soovivad sõna, tellivad seda kompuutri kaudu. Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Nugis! Meie ei ole vastu, et kinnitada seadus teisel lugemisel. Aga meie ei tea, missugused parandused on vastu võetud.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Loomulik tegevus oleks selline. Läbirääkimised lõpetada ja kaaluda komisjoni moodustamist. Mulle on esitatud isegi komisjoni personaalne koosseis.

Välja kuulutada vaheaeg, redaktsioonikomisjon oleks töötanud ja me oleks jõudnud täna võtta vastu otsuse teise lugemise kohta. Kuid teie saadikurühm on kokku leppinud hoopis teises stsenaariumis. Siia maani ei ole mul midagi muud, kui ainult ühe saadikuterühma kolmanda lugemise nõue. Kui muud ei tule, jääb vastavalt reglemendile kolmas lugemine jõusse. Ma panen hääletamisele teise lugemise lõpetamise. Vladimir Kuznetsov.

V. Kuznetsov

Palun saadikurühma "Virumaa" nimel 5-minutilist vaheaega, et nõu pidada.

Juhataja

Vaheaja nõupidamiseks anname vahetult enne hääletamist. See õigus on olemas. Alar Maarend.

A. Maarend

Ma juhiksin tähelepanu meie reglemendile. § 16 lõige 4 ütleb: "Igal Ülemnõukogu liikmel on õigus nõuda oma ettepaneku kohest avalikku hääletamist juhul, kui ettepaneku sisuks olevas küsimuses pole veel otsust vastu võetud." V. Kois tegi ettepaneku, selles küsimuses polnud sisulist otsust vastu võetud, ja seega oli tal õigus nõuda oma ettepaneku hääletamisele panekut. Ja seetõttu ma leian, et ei olnud õige nõuda talt kirjalikku ettepanekut.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me oleme töötanud juba mõned kuud ja selle aja jooksul on kogu aeg meil valitsenud nõue, et hääletamisele minevad ettepanekud oleksid esitatud kirjalikult. Või keegi vaidleb sellel teemal? Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud härra juhataja, austatud kolleegid! Valeri Kois tegi ettepaneku panna komisjoni moodustamine hääletusele ja nüüd ka vormistas selle kirjalikult. Tal on õigus nõuda selle hääletusele panekut. Olukord, mil "Virumaa" grupi poolt oli esitatud kaks erinevat ettepanekut, viitab sellele, et Ülemnõukogu ei tohiks aktsepteerida kumbagi neist ettepanekutest, kuna see näitab grupi sisemist kooskõlastamatust.

Juhataja

Kuna me nüüd asume otsustamisele, tuleb läbi viia hääletamine, on meil kohustus anda enne hääletamist aega vaheajaks, kui seda nõutakse. Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 81 saadikut, puudub 24. Lugupeetud Ülemnõukogu! Me oleme jõudnud otsustamise faasi ja sõnavõttud kajastavad praegu hääletamise motiive. Värskendan teie mälu. Mul on ühe saadikutegrupi kaks ettepanekut: katkestada teine lugemine ja moodustada redaktsioonikomisjon, ning teine ettepanek – panna immigratsiooniseadus kolmandale lugemisele.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Paneme kõik ettepanekud kronoloogilisse järjekorda. Kõige esimene ettepanek oli tehtud ettekandja poolt ja sellele järgnesid kaasettekandjate ettepanekud võtta see seadus vastu teisel lugemisel. Siis järgnes teise lugemise katkestamise ettepanek koos redaktsioonikomisjoni moodustamisega, ja oli üks ettepanek kolmanda lugemise kohta. Kui see jääb jõusse, siis kolmas lugemine toimub. Ma küsin saadikutegrupi "Virumaa" esindajate käest, kas kolmanda lugemise nõue on jõus? Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kui kronoloogia, siis olgu kronoloogia. Pakume välja konkreetse ettepaneku katkestada teine lugemine ja moodustada redaktsioonikomisjon. Pärast dokumendi viimistlemist jätkata teist lugemist ja võtta seadus vastu. Kui see läheb hääletamisel läbi, on hea. Kui ei lähe, esitame uue nõudmise – korraldada kolmas lugemine.

Juhataja

Kui esitatakse nõue kolmanda lugemise kohta, siis seda ei panda üldse hääletamisele.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma värskendan teie kõikide mälu. Te olete tunnistajaks, et kõige esimene ettepanek sai tehtud õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni poolt, kes palus vastu võtta immigratsiooniseadus teisel lugemisel. Ma panen kõigepealt hääletamisele Tõnu Antoni ettepaneku. Kas ma eksisin milleski, kas Tõnu Anton tegi sellise ettepaneku? Jah, tõepoolest, Kois tegi enne. See oli minu viga, et Valeri Kois sai enne sõna. Ma tunnistan seda ja panen kõigepealt hääletusele Valeri Koisi ettepaneku. Õiglus on jalule seatud. Kes on selle poolt, et

katkestada teine lugemine ja moodustada redaktsioonikomisjon? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 41 saadikut, vastu 32, erapooletuks jäi 1. See ettepanek ei leidnud heakskiitu. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta immigratsiooniseadus teisel lugemisel? Ka see ettepanek ei leidnud toetust.

On esitatud "Virumaa" saadikutegrupi nõue kolmanda lugemise kohta. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lugeda immigratsiooniseaduse eelnõu teine lugemine lõppenuks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 74 saadikut, vastu 3, erapooletuks jäid 3. Meil on jäänud ametliku tööpäeva lõpuni natukene rohkem kui veerand tundi. Kas me kaalume tööpäeva pikendamist või jäävad arutamata küsimused järgmisele istungjärgule? Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud spiiker! Küsin eelmise hääletamise puhul. Esitasin kirjalikult kaks ettepanekut seaduseelnõu teksti kohendamiseks. Teine lugemine on lõppenud. Kolmandal lugemisel arutatakse vaid hääletamise motiive. Minu ettepanekuid hääletusele ei pandud. Mis vastuse ma siis nende kohta saan?

I. Fjuk

Lugupeetud kolleegid, ma teen ettepaneku täna jätkata, kuni me ammandame istungjärgu päevakorra.

Juhataja

Me paneme selle hääletamisele. Kalju Koha.

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid, ma toetan saadik Fjukki, sest järgmised punktid on ka väga kaalukad, me peame nad endale selgeks tegema ja vastu võtma.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Immigratsiooniseaduse ettevalmistamiseks kolmandale lugemisele teen ikkagi ettepaneku luua väike töögrupp.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et pikendada meie ametlikku tööpäeva kella

19.30-ni? Palun hääletada! Otsuseks on vaja 70 häält. Selle ettepaneku poolt on 54 saadikut, vastu 17, erapooletuks jäi 5. See ettepanek ei leidnud toetamist. On jäänud 13 minutit. Tõenäoliselt ei ole otstarbekas päevakorraga alustada.

R. Tamme informatsioon 1990. aasta 7.–8. juuli Tori kokkutuleku kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mulle on tehtud abiliste poolt ettepanek panna teie ette otsustamiseks, kas ollakse nõus 11. istungjärgu päevakorras muutma küsimuste järjekorda ja tooma 10. punkt 9-ndaks. See on rahvasaadik Rein Tamme informatsioon Pärnumaal toimuvast kokkutulekust. Ma palun hääletada. See nõuab lihthäälteenamust. Kes on selle poolt, et 11. istungjärgu päevakorra 9. punkt oleks asendatud 10. punktiga? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 75 saadikut, vastu 1, erapooletuks jäid 2. Päevakord on muudetud. Sõna saab Rein Tamme.

R. Tamme

Härja juhataja, auväärased kolleegid! Riigis toimub iga päev hulgaliselt üritusi, millest paljud jäävad ühiskondliku huvi orbiidist välja vähese teabe tõttu nende kohta. Sellest ohust on nüüd vaba juuli algul Pärnumaal, Toris korraldatav Eesti vabaduse eest võidelnute kokkutulek. Huvi keskpunkti sattus see üritus grupi saadikute järelepärimise tõttu, millest tulenevalt anti Ülemnõukogu poolt riigikaitsekomisjonile ülesanne koguda infot ja tänasel istungil teha see teatavaks Ülemnõukogu täiskogule. Selle kohta ilmus vastav eelteade ka juba 19. juuni "Rahva Hääles", kusjuures kohe tuleks juhtida tähelepanu selles teates olevale veale: kokkutulek Toris toimub 7. ja 8., aga mitte 9. juulil. Sama viga esineb ka 9. märtsi ajalehes "Eesti Ekspress", kus arusaamatul põhjusel on kirjutise autor kasutanud kokkutuleku embleemi ja teadet selle toimumise kohta natsliku Saksamaa okupatsiooni ajal formeeritud eesti sõjaväelastest koosneva Eesti Leegioniga seostuva ainstiku käsitlemisel. Tõenäoliselt selle tõttu on tekkinud saadikute teravnenud huvi ka nimetatud kokkutuleku vastu.

Riigikaitsekomisjon, võtnud ühenduse kohaliku omavalitsusega, selgitas välja, et 7. ja 8. juulil toimub Toris kohaliku muinsuskaitseühenduse korraldamisel ametlikult registreeritud kokkutulek deviisi all "Eesti Vabariigi eest langenute mälestuseks". Võtnud ühenduse kokkutulekut korraldava komisjoniga, selgus, et vastavalt sellele deviisile on kokkutulekust

oodatud osa võtma kõik eesti sõdurid, kes Teise maailmasõja käigus sattusid lahinguväljale kas vabatahtlikult või mobiliseeritutena, kuid kes olid veendunud, et nende võitlus lahinguväljal teenis Eesti vabaduse huve. Sealhulgas on kokkutuleku korraldajad ette valmistanud materjalid Eesti Laskurkorpuse võitlustee kohta, samuti rahvuslike väekoondiste hilisema likvideerimise kohta. Oma panuse kokkutuleku ettevalmistamisse annab Eesti Akadeemiline Sõjaajaloo Selts. Kokkutuleku kavva on võetud ulatuslik kultuuriprogramm. Kava on tihedalt seotud Tori ajaloo tutvustamisega. Esineb Tori segakoor. Kõnelevad tuntud seltskonnategelased. Poliitilist dokumenti, avaldust, pöördumist, üleskutset või muud taolist ei ole kavas kokkutulekul vastu võtta. Riigikaitsekomisjon on jõudnud järeldusele, et II maailmasõja ajal võõrjõudude, Saksa natsionaalsotsialismi ja nõukogude bolševismi poolt lõhutud Eesti ühiskonnale omab see Muinsuskaitse Seltsi poolt korraldatav üritus konsolideerivat toimet ja ei ole seetõttu hukka mõistetav, vaid toetust vääriv. Kohtumisest võtavad osa ju meie valijad ja nad tegutsevad vastavalt Eesti Vabariigis kehtivatele seadustele. Ühiskonnal on aeg täita tõese sisuga ajaloo valged laigud ja lõpuks paraneda II maailmasõja haavadest. Sellised aktsioonid oma vaimult ja sisult vastavadki tegelikult üleminekuperioodile. Üleminekuperioodile, mille eesmärgiks on Eesti Vabariigi taastamine juriidilise järjepidevuse alusel. Riigikaitsekomisjon peab vajalikuks saata oma esindaja osa võtma sellest kokkutulekust. Lisaks eeltoodule selgus informatsiooni kogumise käigus, et üks korraldava komisjoni liige viibib meie hulgas, kelleks on Ülemnõukogu saadik hr. Peeter Lutt. Loodan, et lugupeetud kolleeg hr. Lutt on nõus vastama detailsetele küsimustele, mis võivad olla seotud kokkutuleku päevakorraga.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, on veel 5 minutit ametliku tööpäeva lõpuni. Kuidas me talitame? Kas võtame riigikaitsekomisjoni esimehe Rein Tamme informatsiooni teadmiseks? Kõik on nõus sellega. Suur tänu! Kalju Koha soovib öelda?

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Nagu ma aru sain, ei rahuldanud Ülemnõukogu minu ettepanek pikendada tööaega 19.30-ni. Juhin teie tähelepanu sellele, et meie siiski peaksime täna tegelema aktsiisimaksuseadusega, sest kui me tahame järgmisel nädalal, ühtlasi ka viimasel töönädalal enne parlamendi suvepuhkust eelarvet arutada, siis on vaja täna selle seadusega tegelda.

Juhataja

Mul on olemas ka vastavasisuline kirjalik ettepanek. Kuulame enne ära Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud spiiker ja kallid kolleegid! Kõigepealt ma teeksin sellise ettepaneku, et edaspidi, kui me tööpäeva pikendame, siis esimene hääletusvoor oleks teemal, kas me üldse pikendame. Võib-olla on keegi nõus töötama mitte 19.30-ni, vaid vähem või rohkem. Praegu tuleb nii välja, et kes antud kellaaja poolt ei ole, keeldub automaatselt ka üldse tööpäeva pikendamisest.

Juhataja

Lepime kokku, et enne otsustamist kuulame ära veel ühe sõnavõtu. Siis hakkame otsustama. Goderdzi Ahaladze.

G. Ahaladze

Mul on selline küsimus. Kas meile jagatakse esmaspäeval välja immigratsiooniseaduse eelnõu osas tehtud parandusettepanekud?

Juhataja

Küsimus on, kas esmaspäevaks on immigratsiooniseaduse eelnõu koos parandustega valmis. Sellele ilma komisjoniga konsulteerimata ma ei sõanda vastata. See vastus tuleb hiljem, vastavalt praegu kehtivale relemendile.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma kasutan oma spiikriõigust ja kordan Ants Veetõusme tehtud ettepanekut, lootuses, et Kalju Koha ei protesti sellist järjekorda. Ei protesti? Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et pikendada täna ametlikku tööpäeva? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 60 saadikut, vastu 8 ja erapooletuks jäi 4. Sellega ei ole mul võimalik panna ka hääletamisele Kalju Koha ettepanekut.

Ma loen teile ette mõned teadaanded. Alates esmaspäevast paljundatakse komisjonide ja Ülemnõukogu liikmete saadikutegevusega seotud materjale ainult Rahukohtu t. hoones, tuba 37. Tööaeg on kella 9–13-ni ja kella 14-st kella 17.30-ni. Nii et meie materjale ei paljundata selles majas, vaid Rahukohtu tänavas tuba 37.

Homme toimub presiidiumi korraline istung kell 10 Kadriorus ja 12. istungjärgu algus on järgmisel esmaspäeval kell 11.00. Sellega on istungjärk lõppenud.